

3 1761 04940962 6

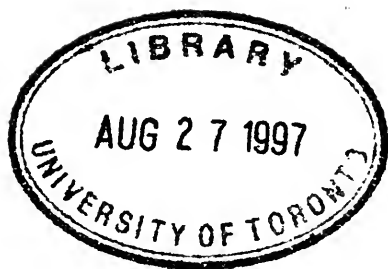
Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by the
INSTITUTE FOR
CHRISTIAN STUDIES

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
DISCARD
TORONTO, ONTARIO, CANADA

BR
143
.13
111

A L G E M E E N E
K E R K E L I J K E
G E S C H I E D E N I S,
D E R
C H R I S T E N E N.

LIBRARY

AUG 27 1997

UNIVERSITY OF TORONTO

A L G E M E E N E
K E R K E L I J K E
G E S C H I E D E N I S,

D E R

C H R I S T E N E N,

D O O R

I J S B R A N D V A N H A M E L S V E L D.

V E E R T I E N D E D E E L.

M E T P L A A T E N.

T E H A A R L E M B I J
F R A N Ç O I S B O H N,

M D C C C V I I.

I N H O U D

VAN HET

VEERTIENDE DEEL.

VIERDE BOEK.

Bevattende het vierde tijdperk; van de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw, tot het begin der kruistogten, of het Pauschap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw.

TWEEDE AFDEELING.

Van den dood van KAREL den Grooten, tot het begin der Kruistogten, of het Pauschap van GREGORIUS VII, van het jaar 814 tot 1073.

VIERDE HOOFDSTUK.

Toestand der Monniken. Hervorming derzelven. Algemeen overzicht van den staat van den Godsdienst, Geschiedenis van het Bijgeloof. Bladz. 1.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Godgeleerdheid. Canon des Bijbels enz. Bijbeluitlegging. Geloofsleere. Zedeleer. Predikationen. 100.

*

ZES-

Z E S D E H O O F D S T U K .

Godsdiensttwisten. Nestorianen, Jakobieten en Paulicianen. Manicheeën. Twist over de Beelden. Twisten over het Heilig Avondmaal. PASCHASIUS RABBERT. BERENGARIUS. Verschillen over de Prædestinatie. GODSCHALK. Twist van FOTIUS met de Pausen. Scheuring der Grieksche en Latijnsche Kerk.	Bladz. 129.
---	-------------

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIERDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIERDE TYDPERK; VAN DE
OPKOMST VAN MOHAMMED, IN DE ZEVENDE
EEUW, TOT HET BEGIN DER KRUISTOGTEN,
OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII,
IN DE ELFDE EEUW.

TWEEDE AFDEELING.

VAN DEN DOOD VAN KAREL DEN GROOTEN TOT HET BEGIN
DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGO-
RIUS VII. VAN HET JAAR 814 TOT 1073.

VIERDE HOOFDSTUK.

*Toestand der Monniken. Hervorming derzelveu.
Algemeen overzigt van den staat van den Gods-
dienst. Geschiedenis van het Bijgeloof.*

De algemeene verbastering van den Leerstand onder de Christenen, waar van wij in het voorgaande *Hoofdstuk* zoo vele blijken vonden, kon geene verbetering verwachten van den stand der *Monniken*, hoe vele pogingen men daar toe ook gedaan had, door de *Monniken* tot den stand van Geestelijken.

XIV. DEEL.

A

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
—————
te Verbaste-

IV te verheffen, de *Kanunniken* in te voeren, of de
 BOEK Geestelijken tot Monniken te maken, gelijk DAMIANI
 II zulks wenschte, terwijl integendeel DUNSTAN de
 Afdeel. ambten der Priesteren met Monniken bezette. De
 IV Hoofdst. Monniken waren reeds even zeer verbasterd, en
 na C. G. van hunne vorige strenge levenswijze zoo zeer af-
 Jaar 814. geweken, dat de Bischoppen der Kerkvergadering
 tot 1073. te *Trosley*, in het gebied van *Soissons*, in het jaar
 ring der 909 (*), daar over luide klagten aanhieven, onder
 Monni- anderen, dat de Monniken zich aan aardſche bezig-
 ken. heden overgaven, en ook wel, zonder noodzake,
 hunne Kloosters verlieten, terwijl in vele Kloosters
 Abten gevonden werden, die Leeken waren, en die
 met hunne vrouwen, kinderen, soldaten, en honden
 de Kloosters bewoonden.

Abdijen Te weten, daar de *Abdijen* meestal rijke inkom-
 aan voor- sten hadden, was dit een lokaas voor groote Hee-
 name ren, om in dezelve te komen, hoewel zij niet tot
 Heeren den Geestelijken stand behoorden. KAREL MARTEL
 gefchon- had 'er reeds eene gewoonte van gemaakt, om 'er
 ken. zijne Hovelingen mede te beschenken en te beloo-
 nen, onder voorwaarde, van zeker getal soldaten,
 paarden of geld te leveren. LODEWYK de *Godvruch-*
tige schreef wel in het jaar 816 aan de Aartsbis-
 choppen van *Sens*, *Bourdeaux* en *Salzburg* (†),
 dat zij behoorden te zorgen, dat in de Kloosters
 van hunne Kerſpelen de behoorlijke levenswijze ge-
 volgd

(*) *Ap. HARD. T. VI. P. I. Cap. 3. p. 510.*

(†) *In BALUZ. Capit. RR. Franc. T. I. p. 555. es*
ap. HARD. T. IV. p. 1177.

volgd werd; doch de bovengemelde klagten bleven aanhouden. In het *Oostfrankische* Rijk had, tegen het einde der IXde eeuw, dezelfde gewoonte plaats. Evenwel leest men tot lof van Keizer OTTO I. dat hij in het jaar 939 aan eenen der Rijksgraven, die een' talrijken troep krijgsvolk tot zijnen bijstand had aangevoerd, de Abdij *Lamesham* weigerde, welke de Graaf, tot onderhoud van zijne soldaten, van hem begeerde (*). In de *Griekfche* Kerk was het ook lang niet zeldzaam, dat Kloosters en Bisdommen, ten minsten derzelve inkomsten, aan Leeken gefchonken werden. Omtrent het midden der IXde eeuw, wees de Keizer THEOFILUS de Kloosters aan wereldlijke lieden ter bewoning aan, omdat de Monniken, als Beeldendienaars, uit dezelve verdreven waren (†).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Eene andere reden van het verval der strengheid in het Monnikenleven kan daar in gezocht worden, dat de *Monniken* menigmaal tot krijgsdienften verplicht werden, uit hoofde van de uitgestrekte landerijen, welke hunne Abten bezaten. Men heeft nog eene lijst, daar toe betrekking hebbende (§), te *Aken* op eenen Rijksdag onder LODEWYK den *Godvruchtigen* in het jaar 817 opgesteld, op welke de Kloosters van het Rijk in drie klasfen verdeeld werden: zulken, welke gefchenken en krijgsdienften schul-

Krijgs-
dienften
gevor-
derd van
de Kloos-
ters.

(*) LUITPRAND *de reb. Imp. et Regg. L. IV. C. 15.*

(†) CEDRENUS *Hist. Compend. p. 518.*

(§) In MABILLON *Ann. Ord. S. Benedict. T. II. L. XXVIII. p. 436. etc.*

IV schuldig waren; anderen, alleen tot geschenken ver-
 BOEK pligt; en eindelijk zulken, die enkel verplicht wa-
 II ren, om voor den welstand van den Keizer en zij-
 Afdeel. ne Zonen, en de bestendigheid des Rijks te bid-
 IV den. Onder de Monniken, die ten strijde trokken,
 Hoofdst. hebben zich inzonderheid de *Benedictynen* vermaard
 na C. G. gemaakt, die zich verbeeldden, of uitstrooiden,
 Jaar 814. dat de stichter van hunne orde hun op eene won-
 tot 1073. derdadige wijze bijstand bood. Als de *Noormannen*
 in het jaar 878 voorbij *Orleans* op het Klooster
Fleury voortrukten, trok de Abt van dit Klooster
 HUGO hun met eene kleine bende soldaten tegen,
 en fabelde hen bijna allen neder. Volgens zijne
 verzekering (*), was de Heilige BENEDICTUS bij
 dit treffen tegenwoordig; houdende met de linker-
 hand den toom van des Abts paard, en in de
 regter eene knods, met welke hij vele vijanden ter
 neder sloeg. Op dezelfde wijze zal deze Heilige
 in het jaar 1045 zijn Klooster *Monte Casfno* bij-
 gestaan hebben; zoodat de ingezetenen van dat ge-
 bied de *Noormannen* gemakkelijk overwinnen, en
 hun zelfs hunne Kasteelen ontnemen konden (†).

Hervor- Over het algemeen nam de verbastering der Mon-
 ming der niken in het Westen zoo zeer de overhand, dat
 Monni- men eene *Hervorming* derzelven noodzakelijk oor-
 ken. deelde; wat BENEDICTUS van *Aniana* hier toe reeds
 had

(*) MABILLON *Ann. Ord. S. Bened. T. III. Libr. XXXVIII. pag. 215.*

(†) *Chron. S. Monast. Casinens. L. II. C. 71. in MURAT. SS. rer. Ital. T. IV. p. 290.*

had toegebracht, hebben wij in het voorgaande van deze Geschiedenis gezien (*); in het jaar 817 liet **LODEWYK de Godvruchtige** op eenen Rijkstag te *Aken* een voorschrift opstellen voor de Monniken, hetwelk strekken zou, om dat van den Heiligen **BENEDICTUS** weder tot zijn oud aanzien te herstellen (†). Het bestond uit 80 afdeelingen, waar van de voornaamsten waren: Alle Monniken zouden, zoo veel zij konden, deze regelen van buiten leeren; in de keuken, bakhuis, en andere werkplaatfen, de handen uitsteken; hunne kleederen, ter bekwaamer tijd, zelve wasfchen; na de *Vigilien* niet weder naar bed gaan; in de vasten enkel op heiligen Zaterdag, en in het overige van het jaar alle veertien dagen zich den baard laten afnemen; geen gevogelte, uitgezonderd bij ziekte, als ook op Kermis en Paschen, vier dagen, eten; geen bepaalden tijd hebben, om zich ader te doen laten, maar zulks alleen ondernemen in gevalle van noodzakelijkheid, en dan zouden zij een klein Avondmaal, (*specialis consolatio*,) bekomen; zij zouden, als hun arbeid het vorderde, ook na het avondeten, zelfs in de vasten, en bij het vieren van eene Misse voor de dooden, drinken krijgen; verders eike Monnik zou zeker getal kleederen, daar onder ook zomerhandschoenen, (*wantos in aestate*,) en bonte handschoenen of moffen; (*muffulas vervecinas*,)

voor

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) Zie *Deel XII. Bladz. II.*

(†) *Capitulare Aquisgr. de vita et conversatione Monachorum*, ap. BALUZ. *Capitt. RR. Franc. T. I. p. 579. etc.*

IV voor den winter; en waar geen wijn is, eene dub-
 BOEK belde maat goed bier ontvangen. Als een Monnik
 II van zijnen *Prior* eene bestraffing krijgt, zal hij zeg-
 Afdeel. gen: Het is mijn schuld; zich voor hem neder-
 IV werpen, en om vergeving bidden. Geen Monnik
 Hoofdst. na C. G. mag, om eenige misdaad, voor zijne Broederen,
 Jaar 814. naakt gegeefeld worden; geen Monnik mag alleen
 tot 1073. reizen. Hun wordt verboden, als Dooppeeten te
 slaan, en vrouwen te kussen. Gelijk zij malkanderen
 de voeten behooren te waschen, zoo zal hun de
 Abt dit op Witten Donderdag doen, en hen kus-
 sen; hetwelk, naar de woorden van CHRISTUS:
een nieuw gebod geve ik u, genoemd wordt, *man-*
datum facere. De Abten zullen met de Monniken
 gelijke mate in eten, drinken, slapen, kleeding en
 arbeid waarnemen, ten zij zij met andere dienften
 bezig waren. Kinderen, welke tot den Monniken-
 stand bestemd worden, zullen van hunne ouders,
 in tegenwoordigheid van Leeken, als getuigen, voor
 het Altaar aangeboden worden, en als zij het eens
 verstaan, dit zelve bekrachtigen. (Eenigen tijd
 daar na beweerde RABANUS MAURUS (*), dat zul-
 ke vroege bestemming van jongens krachtig was,
 al werd zij door hen in rijper jaren niet bevestigd.)
 Voor Monniken, die uit het Klooster wilden loo-
 pen, of anders strafbaar zijn, zal een bijzonder
 huis wezen, waar in den winter gestookt kan wor-
 den.

(*) *Opusculum contra eos, qui repugnant institutis*
B. P. Benedicti ap. MABILLON. Ann. Ord. S. Benedict.
T. II. Append. n. 51. p. 726.

den. (Dus nog een groot onderscheid van de wreede Kloosterkerkers in de naastvolgende tijden.) Niemand, dan een Monnik, zelfs geen Geestelijke, (*Clericus*,) mag in het Klooster wonen; ten ware hij een Monnik wilde worden. Alle eedzweeren wordt den Monniken verboden. Den Abten wordt veroorloofd, Cellen van ten minsten zes Monniken of Kanunniken te hebben; (waar uit de van de Kloosters afhankelijke *Prioraten* ontstaan zijn.) In het Klooster zal alleen voor de daar aan gewijde kinderen een school zijn. Van alles, wat aan de Kerk of aan de Monniken geschonken wordt, zullen de armen het tiende deel ontfangen; (eene voorname aanmoediging tot nieuwe schenkadien aan de Kloosters.) De Opzieners zullen *Nonni*, (of Vaders,) heeten. Ook zal niemand voor geld in een Klooster aangenomen worden.

Uit deze voorschriften ziet men, dat deze Hervorming meestal in beuzelingen en uitwendigheden bestond; evenwel verkregen dezelve in het Westen een groot gezag. Daar door verkreeg BENEDICTUS van *Aniana* een algemeen opzigt over de *Westfrankische* Kloosters, welke zich allen naar dit voorschrift schikten; dus stichtte hij de eerste soort van *Congregatie*, of verbindtenis van vele Kloosters, onder één hoofd; in zijne orde. Doch met zijne dood in het jaar 821 ging deze vereeniging weder te niet, en elk Klooster keerde weder terug tot zijne eigene inrigtingen, weinigen uitgezonderd, waar onder dat van *Monte Casino* (*).

(*) MABILLON. *l. c.* Sec. IV. P. I. p. CVII. sq.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV Soortgelijke *Hervormingen* vonden echter dikwijls
 BOEK tegenstand van de zijde der Monniken, waar van
 II het Klooster van *St. Denys* te *Parys* onder anderen
 Afdeel. een voorbeeld gaf, alwaar slechts eenige weinige
 IV Monniken aan hunnen regel getrouw bleven, welke
 Hoofdft. na C. G. BENEDICTUS eene afgezonderde Cel liet bewonen.
 Jaar 814. Met welke toegevendheid echter eene Kerkvergade-
 tot 1073: ring van *Parys* niet te vrede was, waarom Keizer
 LODIEWYK de *Godvruchtige* twee Aartsbischoppen
 derwaards zond, die alle de Monniken weder ver-
 eenigden; en tot het waarnemen van zynen regel
 terug bragten (*). Doch tegen het einde der vol-
 gende eeuw, verviel dit weder, waarom Koning
 HUGO het Klooster door den vermaarden Abt ODI-
 LO van *Clugny* weder liet herstellen (†). In
Duitschländ werd, omtrent het jaar 941, de Her-
 vorming der Monniken, bijzonder door FREDERIK,
 Aartsbischof van *Mentz*, zoo sterk doorgezet, dat
 WITTEKIND, zelf een Monnik, het als eene *vervol-
 ging der Monniken* aanmerkte (§). WOLFGANG,
 Bischof van *Regensburg*, klaagde, omtrent het
 jaar 974, dat 'er geene goede Monniken meer wa-
 ren. Hij verftond dit bijzonder van het Klooster
 van den Heiligen EMMERAM aldaar, en gaf, om
 hetzelfde te hervormen, het bestuur daar over aan
 eenen Abt van strenge zeden, dus belangeloos af-
 stand doende van de voordeelen, welke de Bis-
 chop-

(*) MABILLON. T. II. p. 481, 547-551.

(†) *Idem. l. c. Tom. IV. pag. 87.*

(§) *Annall. Libr. II.*

schoppen van *Regensburg*, die het bestuur van dit Klooster plagten waar te nemen, daar van getrokken hadden (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Orde van
Clugny.

Van alle de Hervormingen der Monniken in deze eeuw is echter die, welke plaats had te *Clugny*, de voornaamste en vermaardste. *Clugny*, of *Cluny*, *Cluniacum*, was weleer een Landgoed, thans een klein stadje, aan de kleine rivier *Gronne*, in *Burgondië*, en had reeds omtrent het jaar 825 een Klooster van *Kanunniken*, waar toe twee kleine Kerken behoorden (†). Maar het eigenlijke Monnikenklooster aldaar werd eerst in het jaar 910 gesticht door *BERNO*, eenen geboren Graaf van *Burgundië*. Deze was Abt van het Klooster *Beaume* en van *Gigni*, beide in *Burgundië*; Hertog *WILLEM* van *Aquitanië*, gehoord hebbende van *BERNO*'s stichtelijke schikkingen te *Gigni*, ontbood hem naar *Clugny*, willende onder zijn opzicht een dergelijk Klooster aanleggen. *BERNO* en zijn vriend *HUGO*, een Monnik te *Autun*, verkozen daar toe *Clugny*, en als de Hertog tegenwierp, dat hij daar zijne koppels jagthonden had, antwoordde *BERNO*: hij mogt de honden wegjagen en Monniken in de plaats nemen. Dit geschiedde. *WILLEM* liet een stichtingsbrief, (*testamentum*,) opstellen, waar in hij, met zijne Gemalin *INGELBERGA*, tot behoud van zijne ziel, en voor de ziel van zijnen Koning *ODO*, van zijnen vader en moeder, en bloedver-

wan-

(*) *MABILLON. l. c. T. III. p. 629.*

(†) *MABILLON. T. II. p. 494.*

IV ROEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

wanten, voor allen, die in hunnen dienst waren, ja voor alle voormalige, thans levende, en toekomstende geloovigen, *Clugny* aan de Apostelen PETRUS en PAULUS schonk, ten einde daar een gezelschap van Monniken te vestigen, onder BERNO als Abt, welk Klooster onderworpen zou zijn aan de *Roomfche* Kerk, en verplicht, om aan dezelve alle vijf jaren tien schellingen, (*decem solidi*,) op te brengen, ter onderhouding van de lichten bij de Graven der Apostelen aldaar. BERNO bragt uit zijne beide Kloosters twaalf Monniken in dit nieuw gesticht, welke door den naam van godzaligheid uitmuntten. Men vertrouwde hem vervolgens nog meer Kloosters toe, zoo dat hij ten laaftten Abt of *Prior* van zeven Kloosters was, toen hij in het jaar 927 overleed, hebbende voor zijne dood twee opvolgers in zijne waardigheid benoemd (*).

ODO, Abt van Clugby.

Een van deze twee was ODO, Abt van *Clugny*, die BERNO's roem door zijne Hervormingen zelfs overtrof. Schoon door zijnen Vader aan den Heiligen MARTEN toegewijd, werd hij echter voor de groote wereld aan het Hof van bovengemelden Hertog WILLEM opgevoed, tot dat in zijn XVIde jaar eene ongeneeselijke hoofdpijn hem deed besluiten, die belofte te bevestigen en eene Geestelijke te worden. Geschoren zijnde, verkreeg hij eene Cel en Prebende in de Kerk van den Heiligen MARTEN te *Tours*, en zoo als men wel verwachten zal, zijne hoofd-

(*) MABILLON. *Vit. Bernonis in Act. SS. Ord. S. Ben. Sec. V. p. 66. et Ann. Ord. S. Bened. T. III. p. 334.*

hoofdpijn was genezen. Nu oefende hij, onder eene strenge levenswijze, zich in de Taalkunde en in de Dialectica en andere vrije kunsten. Evenwel mishaaide hem nog de vrijere levenswijze der Kanunniken, en als hem de regel van den Heiligen BENEDICTUS in handen kwam, oefende hij die uit gedurende drie jaren, zonder Monnik te zijn. Hij had zich met zekeren ADHEGRIN in een hutje opgefloten, om zich tot den Monnikenstand voor te bereiden, en eindelijk begaven zij zich in het Klooster *Beaume*, onder den Abt BERNO, hoe zeer ODO door eenige Monniken van dit Klooster werd afgeschrikt, die klaagden, dat hun Abt hen met slagen, ketenen en vasten martelde. ODO werd zoo wel door BERNO ontvangen, dat hij het opzigt kreeg over de Klooster-school. Hij was ook zoo gehoorzaam aan de regelen van het Klooster, dat zijne gehoorzaamheid, volgens zijne eigene vertelling, met wonderen vergolden werd. De Monniken van dit Klooster moesten de broodkruimels vlijtig verzamelen en opeten, eer de tafel werd afgenomen. Eens gaf de Abt zoo haastig het teeken om op te staan, dat ODO zijne kruimels nog niet had opgegeten, die hij in zijne hand hield. Hij beleed dezen misflag aan den Abt, en zie, toen hij hem de kruimels wilde toonen, waren die in zoo vele parelen veranderd. Toen ODO Abt van *Clugny* was geworden, was hij onvermoeid in zijnen arbeid, om hetzelfde te hervormen, waar door de heiligheid van zijne Monniken alom vermaard werd, onder anderen schreef hij aan zijne Monniken op zekere tijden een

aan.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdcel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

aanhoudend zwijgen voor, ten einde rust en eendragt onder hen te bewaren. Dit namen zij zelfs buiten het Klooster zoo zorgvuldig waar, dat eens een van hen 'snachts op het veld zijn grazend paard liever van een' roover liet wegvoeren, dan dat hij roepen wilde. Maar, hoe werd deze gehoorzaamheid beloond! Men vond 'smorgens den roover met het paard onbewegelijk staan op dezelfde plaats, daar hij het gestolen had. Dus kwam het paard te regt, en ODO liet den roover eenig geld geven, voor de moeilijkheid, welke hij, een' geheelen nacht, had doorgestaan. ODO vernieuwde niet alleen den regel van den Heiligen BENEDICTUS, maar vermeerderde ze met verscheidene beuzelachtige bijvoegselen, welke in der daad alle geestwerkzaamheden zijner Monniken uitdoofden, hoewel zij in die eeuwen als eene nieuwe volmaaktheid werden aangezien. Men heeft nog eene beschrijving van alle de gebruiken in dit Klooster, door ULRICH, die aldaar Monnik was, opgesteld (*), en in drie Boeken verdeeld, waar uit men het bovengezegde bewijzen kan. Het eerste Boek bevat in 55 afdeelingen alle voorschriften, wat en hoe veel op elk uur des dags of 'snachts uit de Latijnsche Bijbelvertaling van de Monniken moest gelezen, gebeden of gezongen worden; met welke plegtigheden elk feest moest gevierd worden enz. In het tweede Boek

(*) *Antiquiores Consuetudines Cluniacensis Monasterii Libri III. Collectore S. Vdalrico in DACHERII Spicil. T. I. pag. 641-703.*

Boek wordt de levenswijze en kloostertucht te *Clugny* beschreven. In hetzelfde komen onder andere voor de teekens, met welke de Monniken makanderen hunne meening mededeelden, in de tijden, in welken zij niet spreken mogten; onder anderen hadden zij teekens, om allerlei lekkeren visch mede aan te duiden, waar uit men zou mogen besluiten, dat zij door lekkere spijsen zich somtijds te goede deden voor al het bidden, zingen enz. Het laatste Boek geeft berigt van andere plegtigheden en menigvuldige bedieningen van het Klooster.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

odo hervormde ook verscheidene Kloosters in *Frankryk* en *Italië*, en overleed in het jaar 942 te *Tours*, in den ouderdom van 63 jaren, wordende, zonder dat men de uitspraak van eenen Paus of Bischof afwachtte, door die van zijne Orde, terstond onder de Heiligen geplaatst (*). SIEGBERT van *Gemblours* roemt de gaven van zijnen geest, bijzonder in prediken en lofzangen op Heiligen (†), doch van die wij nog overhebben, gaan maar weinigen boven het middelmatige; hij heeft ook een groot zedelijk werk geschreven: (*Collationum Libri III*,) waar in hij de hoogstverdorvene zeden van zijnen tijd, zoo wel onder Leeken als Geestelijken, beschrijft. Een zijner leerlingen, de Monnik JOAN van *Clugny*, heeft zijn leven beschreven (§).

Zijn

(*) *Martyrol. Rom. XIV. Kal. Decembr p. 206.*

(†) *De SS. Eccles. Cap. 124.*

(§) *Vergel. Bibliotheca Cluniacensis, in qua SS. Patrum Abbatum Cluniac. Vitæ, miracula, scripta etc.*

IV Zijn opvolger AYMARD, door hem zelve voor
 BOEK zijne dood verkozen, zette het werk der Hervor-
 II ming in het Klooster *Clugny* ijverig voort; onder
 Afdeel. zijn bestuur, hetwelk niet heel lang duurde, werden
 IV 278 Giftbrieven van Vorsten, Edellieden en andere
 Hoofdst. perfonen ten behoeve van het Klooster gegeven.
 na C. G. Omtrent het jaar 948 gaven een Edelman AQUIN,
 Jaar 814. en zijne vrouw DODA, met bewilliging van hunne
 tot 1073. Zonen, *zich zelve en het hunne*, dat is, zekere
 goederen in twee dorpen, aan de *Garonne*, aan
 God over, met een plegtig formulier, (*per renun-
 ciationem seculi et habitus commutationem*,) waar in
 MABILLON het eerste voorbeeld vindt van lieden,
 die in de middeleeuwen onder den naam van *Donati*
 en *Donate* voorkomen. Dit waren Leeken, die
 zich en hunne bezitting aan een Klooster wijdde,
 ten bestendigen dienst, en ook eene Geestelijke klee-
 ding hadden, hoewel niet de eigenlijke Monniks-
 kleeding. Zij heetten ook *Oblati*, alhoewel deze
 benaming bijzonder eigen was aan die kinderen,
 die van hunne ouders tot het Monnikenleven be-
 stemd werden, en daar van, al wilden zij, niet
 mogten afgaan, zonder zich den naam van *afvalli-
 gen* op den hals te halen. Maar die vrome lieden,
 die zich aan den dienst van een Klooster overga-
 ven, werden de lijfeigenen van hetzelfde, of zoo zij
 al hunne vrijheid voorbehielden, waren zij echter
 aan den Abt gehoorzaam, en werden tot de Mon-
 ni-

AYMARD
 Donati et
 Oblati.

Cura Dom Mart. Murrier et Andr. Quercetani Paris.
 1014 fol.

niken gerekend; ook verbonden zij zich wel, om eens geheel Monniken te worden. Ten zinnebeelde van hunne overgave, wierpen zij zich het touw van de Kerkklok van het Klooster om den hals, en offerden op het Altaar vier stukken zilvermunt, (*denarii*) enz. (*)

AYMARD benoemde voor zijne dood, die in het jaar 965 voorviel, den Monnik MAYEUL of MAJOLUS tot zijnen medehelper en opvolger. Deze stamde van een fatzoenlijk huis te *Avignon* af; werd Kanunnik te *Maçon*; studeerde te *Lyon*; en klom allengs tot de waardigheid van Aartsdiaken. Hij weigerde het Bisdom van *Besancon*, maar begaf zich in het jaar 942 in het Klooster te *Clugny*. Als Abt behaalde hij bijna zoo veel roem als zijn voorzaat odo. Hij deed verscheidene reizen, om andere Kloosters te hervormen, en werd, op eene derzelven, door de *Saracenen* gevangen genomen, bij welken hij veel moest uitstaan, totdat zijne Monniken hem vrijkochten. In het jaar 974 bood Keizer OTTO II hem vergeefs de Pauselijke waardigheid aan. In zijnen hoogen ouderdom, in het jaar 994, liet hij door zijne Monniken van *Clugny*, die toen een getal van 177 bedroegen, eenen van hen, ODILO, tot zijnen opvolger verkiezen, waar na hij, in datzelfde jaar, op eene reize ter hervorming van het Klooster *St. Denys* overleed. Hij werd na zijne dood onder de Heiligen vereerd.

Zijn

(*) DU FRESNE *Glossar. ad SS. med. et inf. Latin.* T. II. v. *Donati* T. III. v. *Oblati Monasteriorum.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

MAYEUL
of MAJO-
LUS.

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

Zijn opvolger; ODILO, stichtte het *Feest aller zielen* voor *Clugny* en alle de daar van afhangende Kloosters, welk naderhand door de geheele Roomsche Katholieke Kerk is aangenomen. Vele wonderen worden van hem verhaald, en hij werd zoo beroemd, dat FULBERT, Bischoep van *Chartres*, hem *Archangelus Monachorum*, en ADALBART, Bischoep van *Laon*, hem *Rex Odilo Cluniacensis* noemt. Hij maakte zich bijzonder verdienstelijk omtrent de openbare rust in *Frankryk*, dewijl hij in het jaar 1041 den zoogenoemden *treves* of *stilstand Gods*, (*treuga Dei*,) hielp vaststellen. Dezelve was reeds in het jaar 1035 op vergaderingen van Bischoppen en Abten in het *Burgondische* Rijk voorgeschreven, maar nu werden Kerkelijke straffen op de overtreders bepaald (*). ODILO, die bij Pauzen, Keizers en Koningen, zeer gezien was, overleed in het jaar 1049, in het 80ste jaar van zijnen ouderdom. Gezigten kondigden terstond zijne zaligheid aan, en wonderen, die bij zijn graf gebeurden, bezorgden hem rang onder de Heiligen. Men heeft van hem nog Predikationen, Brieven, Verzen en andere weinigbeduidende opstellen. Een zijner leerlingen, JOTSAL of JOTSAULD, waarschijnlijk een Duitscher, die oorspronkelijk GODSCHALK heette, beschreef kort na zijne dood zijn leven, ook heeft zijn tijdgenoot, de vermaarde Kardinaal DAMIANI, eene levensbeschrijving van hem nagelaten.

HUGO. HUGO, de zesde Abt van *Clugny*, van het jaar

1049

(*) GLAB. RADULPHI *Hist. L. IV. C. 5.*

1049 tot 1109, verkozen in den ouderdom van 25 jaren, was niet min gelukkig dan zijne voorzaten, in de uitbreiding der Hervorming en het gebied van zijn Klooster, ook kreeg hij al vroeg den naam van wonderdoener. In het jaar 1055 ROBERT, Hertog van *Burgondië*, door eene strenge bestraffing, genoodzaakt hebbende, op eene Sijnode te verschijnen, zag deze eene witte duive op het hoofd van onzen Abt zitten, en schonk daar op terstond vergiffenis aan de moordenaren van zijnen Zoon (*). De Kardinaal HILDEBRAND zag zelfs, toen hij het kapittel te *Clugny* bijwoonde, dat CHRISTUS den Abt alles ingaf, wat hij tot elken der vergaderde Monniken sprak (†). De Kardinaal DAMIANI bewonderde de strengheid der Monnikente *Clugny* in hunne aanhoudende Godsdienstige oefeningen, evenwel erkende men te *Clugny* zelve, dat de geest daar door te zeer gedrukt, en de lediggang bevorderd werd, waarom men dezelve eenigzins verminderde, en de Monniken uitspanning gaf door het afwisfelen van lezen, handwerken en overdenken. Ondertusfchen bevreemde het dezen Kardinaal, dat dit Klooster zoo rijk was, en dat men den Monniken zoo velerhande spijsen opdischte. Middelerwijl nam *Clugny* zoo zeer toe, dat HUGO in het jaar 1088, voornamelijk door den Spaanschen Koning ALFONSUS ondersteund, de groote Kerk begon te bouwen, die nog staat, en 1000 Monniken bevat-

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) MABILL. *Ann. Ord. S. Bened. T. IV. p. 526-551.*

(†) *Idem l. c. pag. 552.*

IV ten kan. Om dezen tijd stonden 35 aanzienlijke
 BOEK
 II Kloosters en nog veel meer kleine onder het op-
 Afdeel. zigt van den Abt HUGO, die over het geheel meer
 IV dan 10,000 Monniken in dit zijn hervormd gezelschap had opgenomen. Naauwelijks was hij ook
 Hoofdst. schap had opgenomen. Naauwelijks was hij ook
 na C. G. overleden, of Abten, Monniken, en Nonnen wil-
 Jaar 814. den hem in hunne droomen gezien hebben; dan,
 tot 1073. hoe hij aan de deur van het Paradijs staande, eerst
 het stof van zijne voeten afschudde, eer hij binnen
 ging; dan hoe hem de gansche schaar der gezaligden te gemoet kwam enz. (*)

Dus vormde zich onder zes Abten van even eerwaardig aanzien, en gelijke werkzaamheid, allengs, wegens de menigte der aan hun ondergeschikte Abten, *Aartsabten*, (*Archiabbates*,) genoemd, de beroemde *Congregatie*, (of verbondene maatschappij van hervormde Benedictijner Kloosters,) van *Clugny* of *Cluni*, die men ook, in eenen ruimeren zin, de *Orde van Clugny*, (*Ordo Cluniacensis*,) genoemd heeft, hoewel zij eigenlijk geene bijzondere Orde van Monniken uitmaakt. Genoeg, dat men, van dezen tijd af, enkel de daar toe behoorende Monniken als echte *Benedictynen* en voorbeelden van hunnen stand heeft aangezien. Zij bevatte in de XIIde eeuw reeds omtrent 2000 Kloosters in *Frankryk*, *Duitschland*, *Engeland*, *Italië* en *Spanje* onder zich. Hoewel de groote rijkdommen, welke haar reeds in deze eeuw door giften waren toegewallen, ook eene naderende verbastering voorspelden.

Be-

(*) MABILLON. *l. c.* pag. 529.

Behalve deze aanzienlijke Orde werden nog andere gesticht, door nieuwe Hervormingen, onder welke beroemd is geworden de *Orde van Camaldoli*. Derzelver stichter, ROMUALD, stamde af van de Hertogen van *Ravenna*, en kwam omtrent het midden der Xde eeuw ter wereld. Tot in zijn twintigste jaar leefde hij buitensporig, maar als zijn Vader toen in zijne tegenwoordigheid eenen zijner nabestaanden in eenen tweestrijd doodde, begaf hij zich, vol bekommring daar over, in het Klooster van den Heiligen APOLLINARIS te *Ravenna*, om eene strenge boete van 40 dagen over dezen moord te oefenen. Hier zocht hem een Leekebroeder, (*Conversus* of *Frater Conversus*,) in de oude Kloostertaal, dat is, een Leek, die, of uit godsdienstigheid, of om zijn onderhoud te vinden, zich geheel aan den dienst van het Klooster gewijd had, te overreden, om Monnik te worden; maar dit wederstond hij zoo lang, tot hij, naar de belofte van den Leekebroeder, den Heiligen APOLLINARIS tweemaal bij nacht, met hemelschen glans omgeven, gezien had. Onder de Monniken aangenomen, werd hij een van de strengste onderhouders van hunnen regel; ook bestrafte hij sommigen, die vrijer leefden, zoo scherp, dat zij hem naar het leven stonden, zoodat hij de vlugt nam bij eenen Kluizenaar MARINO, in het *Venetiaansche*, die zijnen tijd doorbragt met het opzeggen van *Psalmen*, waar in ROMUALD hem nu moest verzellen, wien hij, zoo dikwerf hij miste, met een' stok op het hoofd sloeg. Deze twee wisten vervolgens PE-

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
De Orde
van Ca-
maldoli.

IV TER URCEOLI, gewezen Doge van *Venetië*, die tot
 BOEK rust van zijn geweten deze waardigheid had neder-
 II gelegd, te bewegen, dat hij Monnik werd, en nu
 Afdeel. reisden zij met hem naar het Klooster van den H.
 IV *Michael van Cusan*, (*Coxanense Monasterium*,)
 Hoofdst. in het Graafschap van *Roussillon*. De Graaf OLI-
 na C. G BA, in wiens gebied dit Klooster lag, biechtte aan
 Jaar 814 ROMUALD zijn ganfche leven, en ging op deszelfs
 tot 1073 raad als Monnik in het Klooster te *Monte Casfno*.
 Middelerwijl was ook ROMUALD'S Vader, SERGIUS,
 een Monnik geworden, in een Klooster bij *Raven-
 na*. In het jaar 982 hoorende, dat zijn Vader be-
 dacht was, om in de wereld terug te keeren, wil-
 de hij op reize gaan, om hem daar van af te hou-
 den. Toen de inwoners in den omliggenden oord
 vernamen, dat hij hen wilde verlaten, poogden zij
 hem om het leven te brengen, met het vrome
 oogmerk, om ten minften het ligchaam van dezen
 Heiligen man bij zich te houden; hij ontkwam dit
 gevaar echter, door zich krankzinnig te houden.
 Dat hij ondertusfchen in der daad door dweeperij
 krankzinnig was, bleek uit zijne handelwijze met
 zijnen vader, dien hij in boeijen floot, met flagen
 mishandelde, en zoo lang opgesloten hield, tot dat
 hij hem genoodzaakt had, standvastig bij het Kloos-
 terleven te blijven (*). Vervolgens ondernam hij
 nieuwe Kloosters te flichten, en anderen te hervor-
 men, hetwelk hem echter niet overal gelukte, de-
 wijl de Monniken zich aan zijne strengheid niet
 wil-

(*) MABILLON. *Ann. O. S. B. T. IV. p. 11.*

wilden onderwerpen. In het jaar 1012 ging hij met 24 Broederen naar *Hongaryë*, om het Christendom onder de Ongelooigen te verbreiden, maar op reize door ziekte overvallen, besloot hij daar uit, dat dezelve aan God mishaagde. Eindelijk vond hij in het jaar 1018 in het *Apennynsche* gebergte eene plaats, *Camaldoli*, (*Campus Malduli*, ook in eenen Brief van Keizer HENRIK II *Campus Amabilis* genoemd,) waar hij met eenigen van zijne leerlingen besloot eene van de wereld geheel afgezonderde woning op te rigten. Hier leide hij op eenen steilen Berg vijf Kluizen met een Bedehuis aan. In het dal aan den voet van dezen Berg is op het einde der XIde eeuw een schoon Klooster gesticht, waar uit aan de Kluizenaars dagelijks hunne behoeften gebragt worden, en waar in men ook de zieken en vreemdelingen ontvangt. ROMUALD, wien deze plaats door den Bischof van *Arezzo* in het jaar 1022 geschonken werd, stelde eenen *Prior* over zijne Kluizenaars aan, en liet hen, in plaats van het zwarte kleed der *Benedictynen*, een wit kleed dragen, omdat hij in een gezigt een hemelschen ladder, gelijk JAKOB, gezien had, op welken in het wit gekleedde Monniken op en neder klommen. Doch een *Camaldulenser* P. GRANDI zelf heeft dit gezigt in later tijden verworpen (*).

Deze Kluizenaars, welke ROMUALD stichtte, moesten afgezonderd in hunne Cellen blijven, en alleen op de *Kanonieke* uren in het Bedehuis bijeenkomen,

(*) MABILLON *l. c. pag. 262.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV men, waar van echter die nog waren uitgezonderd,
 BOEK die zich in hunne Kluizen voor altijd opsloten, en
 II daarom *Reclusi* genoemd werden. Deze strengheid
 Afdeel. werd echter reeds door den vierden *Prior*, of ge-
 IV lijk men hem naderhand noemde, *Generaal der Ca-*
 Hoofdst. *maldufenser Orde*, RUDOLF, omtrent het jaar 1012
 na C. G. verzacht. Deze RUDOLF slichtte ook de *Camaldu-*
 Jaar 814. *lenser Nonnen*, ook bevorderde hij de invoering
 tot 1073. van *Coenobiten*, of met malkanderen in gemeenschap
 levende Monniken van zijne Orde in het Klooster
Fonte Buono. En dus is deze Orde in het jaar
 1072 door PAUS ALEXANDER II bevestigd. De He-
 remitagie te *Camaldoli* is sedert zeer rijk geworden
 en uitgebreid, maar de *Coenobiten* hebben van tijd
 tot tijd hunne levenswijze merkelyk verzacht.

ROMUALD eindigde zijne dagen niet te *Camaldoli*,
 maar begaf zich naar *Setri* in *Umbrië*, niet ver
 van *Lago Ferrajo*, waar hij zeven jaren onder bij-
 na ongeloofelyke strengheid leefde. Sommigen van
 zijne Monniken werden van tijd tot tijd op hem
 onvergenoegd, en beschuldigden hem van eene zwa-
 re misdaad, waar voor hij zich, hoe onschuldig hij
 ook was, een half jaar lang door den Bischoep van
 den Godsdienst liet uitsluiten. Maar, zeggen zijne
 Levensbeschrijvers, bij eene op nieuw gevierde
 Mis, viel hij in eene verrukking, en hoorde tevens
 een Goddelijk bevel, om de Psalmen te verklaren,
 hetwelk hij ook, zonder eenige Taalkunde te be-
 zitten, ondernam, en zijne verklaring, met zijn ei-
 gen hand geschreven, wordt nog te *Camaldoli* be-
 waard. Hij stierf in het jaar 1077, in het door
 hem

hem aangelegde Klooster *Val de Castro*, in het gebied van *Camerino* (*). Het ontbrak niet aan wonderen bij zijn graf, en hij werd onder de Heiligen geplaatst (†).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV

JOAN GUALBERT, Zoon van een *Florentynsch* Edelman, stichtte, omtrent het midden der XIde eeuw, eene foortgelijke *Congregatie* te *Vallombrosa*, in het *Apennynsche* gebergte, tien mijlen van *Florence*, in een dal, beschaduwd van dennenboomen, waarnaar het den naam voert. Hier ontweek gemelde GUALBERT omtrent het jaar 1038 de wereld, met eenige medegezellen, die eerst als *Kluizenaars*, vervolgens als Monniken leefden, en om hunne graauwe of grijze rokken, vierhonderd jaren lang Graauwmunniken heetten, maar die naderhand de zwarte kleeding hebben aangenomen. Men verhaalt vele wonderen van dezen GUALBERT, onder anderen het volgende: De Bisfchop van *Florence*, PETRUS, werd beschuldigd van *Simonie*. Zekere TEUZO, een Monnik, die afzonderlijk in zijne Cel leefde, (*reclusus*;) dreef deze beschuldiging hevig aan, en op zijn voorbeeld riep GUALBERT openlijk te *Florence* uit, dat de Bisfchop een *Simoniacus* was. Vergeefs keurde de Kardinaal DAMIANI dezen ijver af, en zeide TEUZO duchtig de waarheid (§), daar het spoedig tot geweld kwam, waar bij de Bisfchop een Klooster liet in brand steken. In het jaar 1067

Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Orde van
Vallombrosa.

ont.

(*). MABILLON *l. c. pag. 275 338. sq.*

(†) PETRI DAMIANI *Vita S. Romualdi T. II. p. 188.*

(§) *Opusc. XXX. T. IV. Opp. Opusc. LI. T. III.*

IV ontstond 'er een oproer in *Florence*, de vrouwen
 BOEK schreeuwden langs de straten: „Men verjaagt u,
 II „ o JEZUS! de Tooveraar SIMON wil u hier niet
 Afdeel. „ langer dulden; o Heilige PETRUS! verdedig hen,
 IV „ langer dulden; o Heilige PETRUS! verdedig hen,
 Hoofdst. „ die tot u vlugten.” De mannen dreigden de stad
 na C. G. in brand te steken, omdat zij met Ketterij besmet
 Jaar 814. was. Meer dan 8000 menschen begaven zich naar
 tot 1073. het Klooster *Settimo*, eenige mijlen van *Florence*,
 en onderhoorig aan *Vallombrosa*, en eischten van
 de Monniken, tot een bewijs van hunne beschuldig-
 ging tegen den Bisschop, de vuurproef. Men leide
 twee brandtapsels aan naast elkander, en tusfchen
 beiden veel hout; toen het een en ander hevig
 brandde, ging een Monnik PIETER, en naderhand
 om dit geval *Igneus*, (*de Vurige*,) genaamd, een
 kruis dragende, na vele voorbereidingen en gebe-
 den, midden door het vuur onverzeerd, wordende
 door de omhelzingen der hem toejuichende menigte
 bijna verftikt. Zoo vertellen het de *Florentynen*
 zelve in eenen Brief aan den Paus, welken BARO-
 NIUS ook in zijne *Jaarboeken* geplaatst heeft. Ge-
 noeg, de twist was beflist. De Paus zette den Bis-
 schop af, en deze verzoende zich met de Monniken
 zoo volkomen, dat hij zelf in het Klooster *Settimo*
 ging. GUALBERT stierf in het jaar 1073, en werd
 door COELESTINUS III in het jaar 1193 onder de
 Heiligen geplaatst.

Nieuwe In de *Griekfche* Kerk verbood de Keizer NICE-
 Kloosters FORUS PHOCAS, die van het jaar 963 regeerde, on-
 der anderen, dat 'er geene *nieuwe Kloosters* zouden
 geficht worden, maar een van zijne opvolgers in
 de-

dezelfde eeuw, *BASILIVS Porfyrogenitus* fchafte deze wet weder af; en de Kloosters vermengvuldigden, evenwel niet zoo talrijk als in het Westen. Reeds in de eerste jaren van Keizer *LODEWYK den Godyruchtigen* werden de Kloosters *Murhart* in het *Wurtembergfche* en *Schwarzach* in het *Wurtsburgfche* gesticht; maar voornamelijk valt de stichting van het Klooster *Corvey* aan de *Wezer*, ook *Corbeia Nova* genoemd, ter onderscheiding van het ouder Klooster *Corbie* in Westfranken, in dezen tijd. *KAREL de Grootte* had, om de overwonnene *Saksen* aan den Christelijken Godsdienst te gewennen, in het Klooster van oud *Corbie* verscheidenen derzelve tot het Monniksleven laten oefenen. Hier was toenmaals *ADELHARD* of *ADALHARD* Abt, die zijn Klooster zeer goed bestuurde, en in het jaar 826 gestorven is. Deze leide met zijne Monniken in het jaar 822 den grond tot den bouw van een Klooster en Kerk op eene plaats aan de *Wezer*, aan hetwelk de naam *Corbeia* of *Corvey* gegeven werd. Aan hetzelfde gaf *ADELHART* voorschriften, en tot Abt een jongen man uit de edelste *Frankische* en *Saksische* geslachten, *WARIN*, die reeds met eene schoone Juffer verloofd was, en aan het Hof een' aanzienlijken post bekleedde, maar die onverziens Monnik was geworden. Om het Klooster aanzien te geven, werd het ligchaam van den Heiligen *VITUS*, die als een jongen, onder de Keizers *VALERIUS* en *DIOCLETIAAN* — welke Vorsten echter wel twintig jaren van malkander afstaan — den marteldood zal geleden hebben, der-

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdft.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afd. IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

waards gebragt, en de Abdij aan hem toegewijd. Spoedig kreeg dit Klooster, door giften en geschenken, groote eigendommen en bezittingen, ook het regt der munt in het jaar 830 van Keizer LODEWYK. Meermalen onderging het noodlottige gebeurtenissen, ook stoorde de Duivel den Abt en zijne Monniken dikwijls in hunne bezigheden, dan onder de gedaante van eenen haas, dan onder die van eenen nachtuil, maar ST. VIRUS hielp door vele wonderen alles weder te regt, indien wij de Jaarboeken van dit Klooster gelooven mögen.

Dit Klooster te *Corvey* heeft niet lang na zijne slichting zoo wel in de Kerk als onder de Geleerden dezer eeuw grooten roem verworven, en zeer lang behouden. ANSCHAR, de vermaarde Apostel van het Noorden, en zijn Medebroeder AUTOBERT, kwamen in het jaar 826 uit dit Klooster voort. De Abt WARIN namelijk bragt zijne School, in dit Klooster aangelegd, in zoo bloeienden stand, dat er bij zijne dood in het jaar 856 onder de 180 Monniken zeven op dezelve onderwezen. Uit dit Klooster kwamen niet weinige Schrijvers, Aartsbischoppen en Bischoppen voort; een der beroemdsten onder de Schrijvers was WITTEKIND. Zelfs droegen de Abten van dit Klooster zorg, dat in hetzelfde de geschiedenis dezer tijden in geschrift vervolgd werd. Tenzelfden tijde met het Klooster *Corvey* slichtte ADELHART, met hulp van zijnen Broeder WALA, in het jaar 822 een Nonnenklooster te *Hervorden* in het Graaffchap *Ravensburg* in *Westfalen*.

Kort

Kort na deze beide Kloosters werd een ander te *Hirsau* in het Hertogdom *Wurtemberg* aangelegd, hetwelk in het jaar 838 tot stand kwam, en insgelijks veel naam en roem verkregen heeft. Ook zullen de Abdij te *Lindau*, het Klooster *Gandersheim*, het Stift *Quedlinburg* en anderen in *Duitschland* thans gesticht zijn geworden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Van de Kloosters buiten *Duitschland* is zeer vermaard geworden het Klooster, gesticht op den Berg *Montserrat* in *Katalonië*. Deze Berg, de eenigste in zijne foort, heeft bij het eerste voorkomen eene eindeloze menigte rotfen, die in kegelvormige gedaanten gehouden, en tot eene verbazende hoogte op elkander gestapeld zijn. Op eene van deze rotfen leefde in de eerste tijden der XIde eeuw een Kluizenaar *GUARIN*, van wien deze zeldzame geschiedenis verteld wordt (*). Door zijne hoogst strenge levenswijze was hij zoo eerwaardig geworden, dat zelfs de Duivel, die de jonge Dochter van den Graaf van *Barcellona* bezeten hield, verklaarde, dat hij niet anders, dan op bevel van dezen Kluizenaar, van haar uit zou varen. Zij werd dan bij hem gebragt; maar onze Kluizenaar bezweek voor de verzoeking van den boozen geest; hij verkrachtte haar, en bragt haar vervolgens, uit vrees voor de straffe, om het leven, waar na hij de vlugt nam. Evenwel reisde hij, volgens de toenmalige

(*) P. DE MARCA *Marca Hispan. L. III. Diss. de origine et progressu cultus B. M. Virg. in Monteferrato exhibiti* p. 337. MABILLON. *Ann. Ord. S. B. T. IV. p. 404.*

IV gewoonte, naar den Paus, om, door eene opge-
 BOEK legde boetdoening, vergeving van zijne zonden te
 II hebben. Zeven jaren daar na kwam hij op *Mont-*
 Afdeel. *ferrat* terug; hier kroop hij naakt in holen en on-
 IV der het kreupelgewas op handen en voeten rond,
 Hoofdst. en leide, zoo als voor dezen NEBUKADNEZAR, een
 na C. G. Jaar 814. beesten leven. Dus ontmoette de Graaf hem op de
 tot 1073. jacht; en dewijl deze hem, omdat GUARIN geen
 mond opendeed, voor een onbekend beest hield,
 liet hij hem naar *Barcellona* brengen. Hier maakte hem
 een nog stamelend zoontje van den Graaf bekend,
 door hem toe te roepen, dat zijne zonden vergeven
 waren. Nu bekende GUARIN zijne misdaad, en
 zijne boete; de Graaf vergaf hem alles; maar toen
 deze zijne dochter liet opgraven, om haar eene aan-
 zienlijker grafplaats te geven, kwam zij levendig te
 voorfchijn. In dezen tijd, omtrent het jaar 1035,
 zal op den *Montferrat*, ter eere van de daar reeds
 te voren vereerde Maagd MARIA, eene Kerk met
 Monniken geficht zijn; in vervolg van tijd vond
 men daar een wonderdadig Lieve Vrouwebeeld; tot
 hetwelk ontelbare menfchen in bedevaard gingen,
 waar door het Klooster Koninklijke fchatten be-
 kwam.

In *Hongaryen* voltooide STEVEN, Koning van
Hongaryen, omtrent het jaar 999, insgelijks een
 Klooster ter eere van den Heiligen MAARTEN, het-
 welk zijn Vader, de Hertog GEYSE, reeds begon-
 nen had, aan den voet van eenen Berg, daarom
 den *Heiligen Berg*, (*Mons sacer Pannoniæ*,) ge-
 noemd, welks Abt naderhand den tijtel van Aarts-
 abt

abt ontving, en onmiddelijk aan den Paus onderworpen was. In *Normandië* werd het Klooster *Bec* vermaard, waarheen de Abt IERLUIN van *Bourneville*, in het jaar 1040, zijn Klooster verplaatste. In het eerst kon het de kosten niet goedmaken tot eene steeds brandende lamp; maar in die eeuw werd het reeds beroemd door zijn School, en de geleerde mannen, die daar uit voortkwamen (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De reden van het stichten en begiftigen van Kloosters enz. in dit Tijdperk, was te zoeken in de hooge gedachten, welke men koesterde van de verdienstelijkheid van het Monnikenleven, welke de Monniken, die veelal de Schrijvers van dezen tijd waren, niet verzuimden te versterken, door hunne levenswijze de *levenswijze der Engelen* te noemen, en de voordeelen op te sommen, welke andere Christenen daar uit trekken konden. Dewijl deze levensstand aangezien werd, als het middel, om de zonden te verzoenen, en derzelve schuld en straffe uit te delgen, had men dien reeds te voren den naam gegeven van *tweeden Doop*, ook omschreef men deze levenswijze met de uitdrukking: *verborgenheden der heilige wedergeboorte* (†). Geen wonder derhalven, dat men Kloosters stichtte, ter verlossing en vrijkoopng der ziel, (*pro redemptione animæ*,) enz.

Hoog-
achtung
voor de
Monni-
ken.

Om dezelfde reden begaven zich ook duizenden
in

(*) MABILLON. *l. c.* pag. 438.

(†) SEMLER *de Regenerat. Monast. Hale* 1754. 4to.

IV in de Kloosters, of wijdden zich aan den dienst der-
 BOEK zelveu, of lieten zich door de Monniken in de ge-
 II meenschap van hunne gebeden en goede werken op-
 Afdeel. teekenen, van waar zulke lieden den bijzonderen
 IV eernaam droegen van *Fratres Conscripti*, (beschre-
 Hoofdft. vene Broeders;) ook kwam het meer en meer in
 na C. G. gebruik, dat stervenden op het sterfbed of Monnik-
 Jaar 814. ken werden, of ten minsten zich eene Monnikskap
 tot 1073. lieten aantrekken, om in deze boetkleeding voor
 God te versch nen. Zulke lieden werden genoemd
Monachi ad succurrendum, omdat de stervende den
 Abt liet ontbieden, om hem *te hulp te komen*,
(ut ei succurreret) (*). Meer dan ooit namen
 thans Vorsten hunne toevlugt in de Kloosters, ook
 bragt men meermalen Prinzen, Bisshoppen, en an-
 dere voorname mannen in Kloosters ter straffe, om-
 dat dezelve plaatsen waren van boetdoeningen voor
 de zonden. De verbastering, welke onder de Mon-
 niken plaats had, en die hen van dezen eerbied-
 scheen te moeten berooven, was niet in staat de
 grove vooroordeelen voor hen weg te nemen. Van
 tijd tot tijd vond men toch nieuwe voorbeelden van
 de uiterste strengheid in levenswijze, van uiterlijke
 Godzaligheid onder hen; zij hadden wonderwerken
 bij de hand, en als het ware tot hunnen dienst,
 geleerdheid en godsvrucht waren bij hen t'huis, en
 door het een en ander hadden zij zich zoo hoog
 ver-

(*) MABILLON *Pref. ad Act. SS. O. S. B. Sec. III.*
 P. I. p. XI. sq. DU FRESNE *Glosf. T. II. p. 601.*

verheven, dat geene andere standen zich met hen durfden vergelijken. Vergeefs verweet *ELIPAND*, Aartsbischop van *Toledo*, aan den Abt *ALCUIN*, die zoo bezorgd was voor de hervorming der Monniken, dat hij twintigduizend lijfeigenen had, want de Kerken en Kloosters hadden zoo vele lijfeigenen, als 'er menschen op hunne dorpen en landgoederen woonden; de Abt had zijn antwoord gereed: hij had, zeide hij, nooit een mensch tot zijnen dienst aangeworven; veel meer was altijd zijn wensch geweest, dat hij een knecht der knechten van *CHRISTUS* zijn mogt (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De Bischoppen, alhoewel zij nog meestal Opzieners der Monniken waren, verloren echter meer en meer hun gezag over dezelve. In de *Grieksche* Kerk waren zonderlinge misbruiken omtrent de Kloosters ingefloopen. Velen gingen met de door hen gestichte Kloosters heel willekeurig te werk, en verkochten ze ook wel weder; sommigen lieten zich enkel daarom tot Monniken scheeren, om, onder den schijn van Godzaligheid, te weelderiger te kunnen leven; velen verlieten hunne Kloosters, en zwoeren in andere, of ook in wereldlijke huizen rond; ook waren 'er Bischoppen genoeg, die van de inkomsten hunner Bisdommen Kloosters stichteden, welke zij vervolgens tot hun eigen voordeel voor zich behielden. Deze en andere buitensporigheden zocht eene Kerkvergadering te *Konstantino-*

Gezag
der Bis-
choppen
vermin-
dert.

po-

(*) *Epist. Albini Magistri ad Elipand. Tolet. Episc. Opp. Tom. I. pag. 863.*

IV *polen*, in het jaar 869 (*), te beteugelen, gelijk
 BOEK ook in het Westen meer dan eene Kerkvergadering
 II het gezag der Bischoppen over de Monniken poogde-
 Afdeel. te herftellen; maar de menigvuldige bevrijdingen der
 IV Kloosters, en derzelve onmiddelijke onderwerping on-
 Hoofdst. der den Paus van *Rome*; de rijkdommen der Kloos-
 na C. G. tersh, het aanzien van hunne Abten ten Hove en op
 Jaar 814. tersh, het aanzien van hunne Abten ten Hove en op
 tot 1073. tersh, het aanzien van hunne Abten ten Hove en op
 Kerkvergaderingen; de roem van de geleerdheid of
 heiligheid der Monniken; en daar tegen de slechts
 middelmatige naam, dien de Bischoppen hadden;
 de magt der Pausen, die de Monniken steeds voor-
 stonden, en zich steeds nauwer met dezelve ver-
 bonden, waren oorzaak, dat hunne afhankelijkheid
 van de Bischoppen zeer gering was.

De Mon- Dus streefden de Monniken zichtbaar naar gelijk-
 niken heid van rang met de Bischoppen; ook maakten
 Geestelij- zij, schoon van eersten af niet tot de Geestelijken
 ken. Cle- (*Clerici*,) behorende, thans een aanzienlijk foort
 rici regu- van dezelve uit. Ondertusfchen werd de benaming
 lares et *regularis* bijzonder aan de Monniken gegeven, omdat
 feculares *regularis* bijzonder aan de Monniken gegeven, omdat
 zij aan hunne regelen of voorschriften gebonden waren,
 terwijl de leden van den eigenlijken leerftand *Clerici*
Seculares (*Wereldlijke Geestelijken*) genoemd werden,
 eene verdeeling, welke nog bij de Geestelijkheid der
Roomfche Kerk plaats vindt. Voorts werden de Kloos-
 tersh bij aanhoudendheid als planthoven der Bischop-
 pen aangezien. Ook was het niet zeldzaam, de
 Abten, in Bischoppelijk gewaad gekleed, den Gods-
 diers: te zien vieren. Op verzoek van den Abt

HU-

(*) *Ap. HARD. T. V. p. 1197.*

HUGO, verkregen de Monniken van *Clugny* van Paus ALEXANDER II, dat geen Bisfchop beftaan zoude, deze eigene zonen der *Roomfche* Kerk in den ban te doen, of onder een *Interdict* te brengen; zelfs zouden zij niet eens, ongenoodigd, tot eenige wijding of het vieren der Mis in hun Klooster mogen komen (*).

Evenwel werden de Monniken en Abten eenigzins beteugeld door de *Kloostervoogden*. De *Bisfchoppen* hadden, in dit Tijdperk, ook hunne *Voogden*, welk woord gefmeed is nit het woord *Advocatus*. Deze waren hunne voornaamfte beambten, welke zij inzonderheid verkozen, om in hunnen naam regt te fpreken, en die zij daar voor met zekere goederen beleenden, of ook andere inkomsten aanwezen. Maar bij de Kloosters waren het derzelve fichters, die voor zich en hunne nakomelingen het regt van *voogdijschap* behielden; of Vorften, die, als zij een nieuw geflacht Klooster in hunne befcherming namen, over hetzelve eenen *Voogd* aanftelden. Deze *Kloostervoogden* genoten, even als de Bisfchoppelijke Voogden, voor de befcherming en bezorging der wereldlijke regten, welke zij bewezen, velerhande inkomsten, ook de gemeenfchap des gebeds en andere Geestelijke weldaden, van de zijde des Kloosters. Doch dewijl zij dikwijls meer aan zich trokken, dan hun toekwam, of fcheen toe te komen, geraakten zij fpoedig met de Bisfchoppen en Abten in twist, die zich ook van hen, zoo veel mogelijk was, weder ontfloegen (†).

Wij

(*) HARD. T. VI. P. I. p. 1109.

(†) DU FRESN. *Glof.* T. I. v. *Advoc. Eccles.* p. 68.

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814 tot 1073. Nonnenkloosters.

Wij hebben, in het vermelden van nieuwe Kloosters in deze eeuwen, ook van *Nonnenkloosters* gewaagd. Het Nonnenklooster te *Soissons*, door den vermaarden *Frankischen* Staatsdienaar, (*Major domus*,) *EBROIN*, met ongemeene kosten opgericht, bevatte in het jaar 858 216 Nonnen, die van 40 vrouwen binnen en van nog 30 anderen buiten het Klooster bediend werden, terwijl 130 mannen buiten en binnen het Klooster voor haar werkten (*). Dat de Nonnenkloosters ondertusfchen ook verbetering behoefden, mag ons blijken uit de klagte der Kerkvergadering te *Aken*, in het jaar 836 (†), dat de Nonnenkloosters in fommige gewesten meer hoerhuizen, (*lupanaria*,) dan Kloosters waren.

Kanonesfen.

Op vele plaatfen veranderde de levenswijze van *Nonnen* in de vrijere levenswijze van *Kanonesfen*, (*Canonicae*.) Die *Nonnen* bleven, behielden haren ouden naam *Moniales* en *Nonnae*, maar de *Kanonesfen* noemden zich *Sanctimoniales*. Eene Kerkvergadering te *Aken*, in het jaar 816, die een uitvoerig voorschrift voor de *Kanonniken* had opgesteld, stelde een dergelijke op voor deze *Kanonesfen* (§), waar in echter alles op uiterlijke schijnvroomheid uitloopt, waar bij dwang en vrijheid, gedachtelooze aandachtsoefeningen en wezenlijke Godzaligheid, Kloosteringetogenheid en verkleefdheid aan aardfche goederen, zoo veel zulks geschieden kon, worden zamengepaard. Bij

(*) MABILLON *Ann. O. S. B. T.* III. p. 71.

(†) *Tom. IV. HARD. pag. 1398.*

(§) *HARD. l. c. pag. 1147.*

Bij het diep verval der geleerdheid, in deze eeuwen, scheenen de Kloosters haar eene toevlugt en schuilplaats aan te bieden. In de Kloosterfcholen werden de meeste Bisfchoppen gevormd, die in de Kerk hebben uitgemunt. Uit dezelve kwamen vele Schrijvers voor den dag, die de levenswijze der Monniken ten sterkften aanprezen, en ook in de Kerkelijke twisten van dezen tijd een aanzienlijk aandeel genomen hebben. Twee der voornaamfte twisten, over het Avondmaal, en over de genadeverkiezing, werden door Monniken verwekt. Het zal hier niet ten onpas zijn, van eenen en anderen zoodanigen Monnikenschrijver van dezen tijd verslag te geven.

IV
BOEK
II
Afd. IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Geleerd-
heidwijkt
in de
Kloosters

Onder dezen munt wel voornamelijk uit THEODORUS STUDITES, dus bijgenaamd naar het Klooster *Studium* te *Konstantinopolen*. Hij kwam in het jaar 769 te *Konstantinopolen* ter wereld. Zijn Oom; de Abt PLATO, overreedde zijne ouders, die aanzienlijke lieden waren, hem zelve, zijnen broeder, en eene zuster, in het jaar 781, om in zijn Klooster *Saccodion* te treden. Hier muntte hij niet alleen uit door zijne strenge levenswijze, maar ook ontnam hij, met verlot van den Abt, aan eenige Monniken aldaar, die hunne knechten, muilezels en eenen overvloedigen huisraad hadden, dit alles. In het jaar 784 wijdde hem de *Patriarch* der hoofdstad, TARASius, na langen tegenstand, tot Priester. Thans besloot hij, zulke waardigheid bekomen hebbende, zich zelve te overtreffen, en zich, zoo veel mogelijk, van al het stoffelijke te zuiveren. Zonder

THEODO-
RUS STU-
DITES.

IV ophouden verkeerde hij nu door bidden en zingen
 BOEK met God; hij sloop bijkans geheel niet, en at kwa-
 II lijk zoo veel, dat hij leven kon. Ook bragt zijn
 Afdeel. Oom PLATO, in het jaar 794 zijne dood te gemoet
 IV ziende, het daar toe, dat zijne Monniken THEODO-
 Hoofdst. RUS tot hunnen Abt verkozen. Toen, in het vol-
 na C. G. gende jaar, Keizer KONSTANTYN, Zoon van LEO
 Jaar 814 IV en IRENE, zich van zijne Gemalin MARIA
 tot 1073. scheidde, die zijne moeder hem opgedrongen had,
 en THEODOTE trouwde, weigerde de *Patriarch* wel
 de trouwplegtigheid te verrigten, welke door eenen
 zijner Priesteren verrigt werd, evenwel sloot hij bei-
 den niet uit de Kerkelijke Gemeenschap; maar THEO-
 DORUS verfloutte zich den Keizer openlijk te *ex-*
communiceren, en zijnen Monniken alle verbindte-
 nis met den Vorst te verbieden. Lang ontveinsde
 deze zijnen toorn, omdat hij voor den onstuimigen
 Abt vreesde, die als een *Heilige* vereerd werd. Hij
 zond vergeefs zijne Gemalin, die THEODORUS in
 bloedverwantschap bestond, hij reisde zelfs naar zijn
 Klooster, maar noch de Abt noch iemand zijner
 Monniken wilde hem te spraak staan. Hier door
 werd de Keizer zoo vertoornd, dat hij THEODORUS
 liet geefelen, met elf van zijne Monniken, en ge-
 vangen naar *Thesfalonica* voeren. Vele andere Mon-
 niken en Priesters werden naar andere oorden ge-
 bannen, welken THEODORUS moed insprak, terwijl
 hij aan den *Roomschen* Bischof van alles berigt
 gaf, die zijne standvastigheid insgelijks prees. On-
 dertusfchen werd KONSTANTYN, in het jaar 797,
 door zijne moeder van zijn gezigt en leven be-
 roofd.

roofd. Deze, die de Monniken en Geestelijken noodig had, om zich op den overweldigden troon te handhaven, riep THEODORUS terstond, onder vele eerbewijzingen, in de hoofdstad terug. Kort daar na gaf zij hem het opzigt over het Klooster *Studium*, hetwelk hij tot het beroemdste van alle *Grieksche* Kloosters gemaakt heeft. Hier leefde hij tot het jaar 802, wanneer de Keizerin IRENE van den troon gestooten, en NICEFORUS haar opvolger werd. Deze vroegde THEODORUS wel om raad, hoe hij den post van *Patriarch* zou vervullen, maar volgde dien raad niet, dewijl hij dien post aan eenen Leek gaf. Kort daar na liet hij ook den Priester herstellen, die het tweede huwelijk van zijnen voorzaat had ingezegend. Nu weigerde THEODORUS, als ook zijn Oom PLATO, die nog leefde, gemeenschap met den *Patriarch*, die in dit laatste bewilligd had, te oefenen. Hier op liet de Keizer in het jaar 809 eene *Synode* te *Konstantinopolen* houden, door welke het tweede huwelijk van KONSTANTYN echt gekeurd, en die genen, die het afkeurden, in den ban gedaan werden. THEODORUS en zijne vrienden werden op een eiland nabij de hoofdstad gebragt, en in de gevangenis gezet. 's Keizers dood in het jaar 811 bezorgde hem op nieuw zijne vrijheid en waardigheid; maar toen in het jaar 814 LEO *de Armeniër* aan de regering kwam, en voorgenomen had de vereering der Beelden af te schaffen, haalde THEODORUS door zijnen ijver voor de Beelden zich eene nieuwe vervolging op den hals; en hij werd weder gebannen

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
DOEX
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G
Jaar 814.
tot 1073.

en in de gevangenis geworpen. Maar ook dit lijdē nam in het jaar 821 een einde, toen hem de nieuwe Keizer, MICHAEL *de Stamelaar*, in zijnen vorigen stand herstelde. Zijn overig leven bleef echter onrustig, alzoō hij in vermoeden geraakte, van in een ontfstaan oproer deel gehad te hebben, waarom hij de wijk nam op het eiland van den Heiligen TRYFON, alwaar hij in het jaar 826 overleed. Zijn oude Levensbeschrijver verhaalt vele wonderen, welke door hem verrigt zullen zijn (*); de wederwaardigheden, welke hem troffen, door zijnen ijver voor de Beelden, hebben hem den naam van *Confessor*, (*Belijder*,) verworven, van waar slechts eene stap was, tot den naam van *Heilig*, en van aanbidding na zijne dood. THEODORUS heeft veel geschreven, Gedichten, Redevoeringen of Predikatiē; beroemd zijn geworden zijne *grootē* en *kleine Catechesis*, zijnde eene verzameling van Predikatiē, welke weleer in de *Grieksche* Kerk openlijk werden voorgelezen. Het *Testament* van THEODORUS (†) bevat zijne Geloofsbelijdenis, waar in de vastgestelde leere der Drieēheid, de wettigheid der vereering van de Beelden der Heiligen, derzelve Overblijffelen, en hunne aanroeping; de echtheid der aangenomene Bijbelschriften, en de verhevene

voor-

(*) *Vita et mores S. Patris nostri et Confesf. Theod. Praepositi Studiarum, conscripta a Michaele Monacho Graece et Latine in SIRMONDI Opp. T. V. p. 1-20.*

(†) Uitgegeven door J. TOLLIUS in *Insignib. Itiner. Italici* pag. 178-191.

voortreffelijkheid van het Engelenleven der Monniken, dat van alle zonden reinigt, beweerd wordt; verder vermaningen aan den Abt, zijnen aanstaanden Opvolger; en eenige voorschriften voor de Monniken. Zijne *Brieven* zijn meest belangrijk, omdat men 'er eenige berigten nopens de Kerkelijke twisten van zijnen tijd uit ontleenen kan. Een blijk, hoe ingenomen hij was met het Monnikenleven, is, dat hij, op voorgang van den gewaanden DIONYSIUS *den Areopagiet*, onder de zes *Sacramenten der Kerk*, de *Monnikenvolmaaktheid* als het *vijsde* rekende.

IV
BOEK
II
Afddeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Gelijk het Klooster *Studium* door THEODORUS voor eenige volgende eeuwen vermaard is geworden, zoo had hij ook vele leerlingen onder de *Studitische* Monniken. Onder de merkwaardigsten derzelve was 'er een, AMPHILOCHIUS, die, niet zonder misnoegen van zijnen Opziener, het Klooster verliet; eerst een *Zuil- of Pilaarheilige* werd, (*Στυλιτης*), welke vrome dwaasheid dus nog niet geheel vergeten was; en die zich eindelijk, als een *Reclusus* of *Inclusus*, (*Εγκλειστος*), voor altijd van alle verkeering met menschen afzonderde.

AMPHILO-
CHIUS.

Omtrent den tijd, toen dit groote voorbeeld der Monniken, THEODORUS, dezer wereld overleed, kregen de Westersche Gemeenten het eerst kennis aan de schriften van den zoogenoemden DIONYSIUS *den Areopagiet*. Hoe dezelve zedert de zesde eeuw onder de *Grieken* bekend geraakt zijn, en aanzien verkregen hebben, zagen wij reeds op eene andere

DIONYSI-
us de A-
reopagiet
en DIONY-
sius van
Parys.
HILDUIN.

IV plaats (*). Maar in het jaar 827 zond de Keizer
 BOER MICHAEL deze gewaande schriften van DIONYSIUS
 II aan LODEWYK *den Godvruchtigen*. LODEWYK stelde
 Afdeel. IV dezelve aan den Abt HILDUIN van het Klooster *St.*
 Hoofdst. *Denys* ter hand, en deze schreef aan den Keizer (†),
 na C. G. dat God dit geschenk als een hemelsch geschenk
 Jaar 814. tot 1073 door verscheidene wonderen had goedgekeurd. De
 Abt hield, mischien om zijn Klooster aanzien bij
 te zetten, den DIONYSIUS, aan wien zijn Klooster
 gewijd was, voor den *Areopagiet*, en dit werd
 weldra in *Westfrankryk* het algemeen gevoelen, het-
 welk nog meer ingang verkreeg, toen Keizer LODE-
 WYK, die in het jaar 833 afgezet was, weder op
 den troon geraakte, en zijne herstelling aan de gunst
 van dezen grooten Beschermheilig van *Frankryk* toe-
 schreef; vermanende den Abt, om alle de wonder-
 daden enz. van den Heiligen te verzamelen, en in
 een Boek te vervatten. HILDUIN, die van den Kei-
 zer, gelijk andere Bischoppen en Abten in *Frank-*
ryk, vergeving ontvangen had, daar hij wegens zijne
 deelneming in den opstand tegen denzelfden in het
 Klooster *Corvey* gebanren was geweest, was des te
 ijveriger, om 's Keizers wil te volbrengen, en gaf
 in het jaar 840 eene verzameling uit van bijzonder-
 heden nopens DIONYSIUS, waar in hij vertelde, dat
 DIONYSIUS *de Areopagiet*, zijn Bisdom te *Atheene*
 verlatende, te *Rome* was gekomen, van waar hem
 de Bischoep CLEMENS naar *Gallië* zond; waar hij,
 als

(*) Zie *Deel X. Bladz. 232 en 281.*

(†) *In Areopag. ap. PAG. Crit. in Ann. Bar. ad a. 827.*

als eerste Bisfchop van *Parys*, den marteldood leed. Na in eenen vurigen oven geworpen te zijn, zegt HILDUIN, zonder eenig letfel ontvangen te hebben, werd hij onthoofd, en wandelde toen, met zijn hoofd onder den arm, nog een eind wegs voort. Eene belagchelijke omftandigheid, welke echter van meer Martelaren verhaald wordt, en welke misfchien, zoo als LAUNOI giste, haren oorfprong daar in vindt, dat de fchilders hen op deze wijze plagten af te beelden. Tot bevestiging van deze fprookjes, beriep HILDUIN zich op de *Handelingen der Apostelen*, waar wij echter DIONYSIUS enkel te *Atheene* ontmoeten; verders op het getuigenis van eenen onbekenden man, VISBIUS, die bij de dood van dezen Heiligen tegenwoordig zal geweest zijn; nog op een oud gezang, en een oud Misfaalboek, of Liturgifche fchriften der *Gallifche Kerk*, op welke de vereering van dezen Heiligen gegrond was, en gevolgelijk op louter bewijzen zonder eenige kracht. HILDUIN vertaalde ook de aan DIONYSIUS toegefchrevene fchriften, waar door zij nu eerst in de Latijnsche Kerk bekend en ten gebruike gefchikt werden. De geleerdste *Fransche Schrijvers*, gelijk TILLEMONT, en zelfs de *Benedictyner* MABILLON, hebben deze vertelling van HILDUIN voor een verdfichtfel verklaard, fchoon hij de eerste niet zal geweest zijn, die DIONYSIUS *den Areopagiet* met den *Paryfchen* DIONYSIUS verward hebbe. — In het jaar 867 liet KAREL *de Kale* de gemelde fchriften op nieuw vertalen door JOAN SCOT, wiens vertaling echter aan den Paus NICOLAUS

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073. SMARAGDUS.

LAUS I mishagde, omdat zij zonder zijne goedkeuring in het licht gekomen was; ook was zij zoo duister, door al te letterlijk te zijn, dat zij algemeen weinig geacht werd.

Door deze schriften van den gewaanden DIONYSIUS kreeg het Monnikenleven en de *Myftieke* Godgeleerdheid een ongemeenen aanwas in het Westen, terwijl vele anderen hun best deden, om die Monnikenvroomheid door hunne schriften aan te prijzen, zoo als wij van BENEDICTUS van *Aniana*, RABANUS MAURUS, den Kardinaal DAMIANI enz. weten. Bij dezen mag ook gevoegd worden SMARAGDUS, dien wij in het jaar 805 als Abt van *St. Michael* aan de *Maas*, in het Kerspel van *Verdun*, ontmoeten. Hij had geen gering deel aan de Hervorming der Monniken, welke in het jaar 817 te *Aken* ontworpen werd, en overleed in het jaar 820. Onder zijne schriften is eene teregtwijzing voor de Monniken; *Diadema Monachorum, vel de Ecclesiasticorum, et Monachorum maxime, virtutibus*; welke men te *Parys* 1532 in 8vo, en naderhand nog eenige malen gedrukt heeft. Zij is geheel uit plaatsfen van Kerkvaderen over de gezindheden, pligten en zeden van dezen stand zamengefteld; en deze hooge graad van Monnikenvolmaaktheid zal deszelfs hoofdfieraad of *Diadeem* zijn. Daar en boven heeft hij ook eene *verklaring van den Regel van den H. BENEDICTUS* voor eenvoudige Monniken nagelaten, welke men te voren aan RABANUS toefchreef (*).

On-

(*) FABR. *Bibl. Lat. med. et inf. etat.* T. VI. p. 198.

Onder zoodanige gefeldheid der Geestelijkheid en van den met dezelve naauw verbonden Monnikenstaat, moest het ten aanzien van den Godsdienst blijven, bij het gene reeds in het vorige Tijdperk plaats had; men kon op geene verbetering hopen; integendeel was 'er enkel eene vermeerdering van verval in den waren geest van denzelfen te wachten; de *Bisdommen* hadden 'er te veel belang bij, dat 'er geene verbeteringen beproefd werden, daar bij dezelve hunne aangematigde magt steeds gevaar moest loopen; de *Monniken* hadden alle reden, om te zorgen, dat de werktuigelijke Godsdienstoefeningen mogten blijven, zoo als die eenmaal, in plaats van het zuiver en eenvoudig geloof, stand bleven houden. *Geleerden*, die in staat waren, om den Godsdienst behoorlijk te onderzoeken, en daar door hervorming van deszelfs verval te bewerken, waren 'er genoegzaam niet, en die 'er aan had durven denken, zon zich vergeefs aan gevaar hebben blootgefeld. Sommige *Vorsten* zagen wel de nadeelige gevolgen van den Godsdienst dezer tijden voor de Burgermaatschappij, en zelfs voor de zedelijkheid in, maar zij waren te zeer afhankelijk van de Geestelijken, dan dat zij gewigtige of duurzame Hervormingen zouden hebben kunnen invoeren. De *Pausen*, hoewel zij door hunne magt en invloed iet nuttigs hadden kunnen daarstellen, zouden echter niets hebben gedaan of geduld, waar door de magt, welke zij zich verkregen hadden, eenigzins verminderd ware geworden. Alles, wat zij, of ook enkele *Leeraars* en *Godgeleerde Schrijvers* verrigteden,

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.
Algemeene beschouwing van den staat van den Christelijken Godsdienst.

IV den, was geschikt, om het gene thans plaats had,
 BOEK verder uit te breiden, en aan de oogmerken der Gees-
 II telijken meer dienstbaar te maken.
 Afdeel. IV De *Heilige Schrift*, de eenige bron van kennis
 Hoofdst. van het eigenlijke Christendom, was voor elken,
 na C. G. die geen Geestelijke was, een onbekend Boek, en
 Jaar 814 'er waren genoeg Leeraars van den Godsdienst, die
 tot 1073 dezelve voor zich niet noodig rekenden, maar zich
 Achtting met de uitspraken van Kerkvaders en Kerkvergade-
 der H. S. ringen vergenoegden, die toch, zoo als men alge-
 meen dacht, den waren zin des Bijbels en het ge-
 ne dezelve van het Christendom leert, zoo volko-
 men bepaald hadden, dat men enkel hunne schrif-
 ten en besluiten behoefde te kennen, om met het
 een en ander bekend te wezen. De Fransche Be-
 nedictijnen, Schrijvers van de *Histoire Litteraire de*
la France, hebben wel hun best gedaan, om van
 eeuw tot eeuw voorbeelden bij te brengen, van
 zoo vele Bischoppen en Monniken, die over den
 Bijbel geschreven, en daar aan gearbeid hebben,
 en daar uit beweerd, dat de Heilige Schrift ook
 in deze tijden de onveranderlijke regel des geloofs
 geweest zij; maar als men dezen arbeid van nabij
 beschouwt, zal men vinden, dat het ook bij die
 zoogenoemde Schriftverklaarders meer aankomt op
 het leerstelsel der Kerkvaderen, dan op de Heilige
 Schrift zelve. De vermaarde Aartsbischop van
Lion, REMIGIUS, schreef in het jaar 854 een Boek
 over de *Prædestinatie* of *Voorverordining*, bij ge-
 legenheid van den twist daar over met den Monnik
 GODSCHALK ontstaan, in welks tijtel wel te kennen
 wordt

wordt gegeven , dat men hier volgens de schrift uitspraak behoorde te doen , maar volgens dienzelfden tijtel en blijkens den geheelen inhoud , kwam eigenlijk het gezag der Kerkvaderen bij hem in aanmerking : *Remigii Lugd. libellus de tenenda immobiliter script. s. veritate, et sanctorum orthodoxorum Patrum auctoritate fideliter sectanda* (*). Bij het gros der Christenen, en zelfs bij ontallijke Priesters, bestond het Christelijk Geloof in de zoo-genoemde *Apostolische Belijdenis*; en het in eenen engeren zin genomen *Katholieke Geloof*, het eigenlijk behoedmiddel tegen Ketterijen, in de *Belijdenis van ATHANASIUS*. De *algemeene Kerkvergaderingen* bewaarden die regtzinnigheid door het herhalen van deze en andere Geloofsbelijdenissen, terwijl zij zich nog steeds een soort van onfeilbaarheid toefschreven, gelijk de Keizer BASILIUS, in het jaar 868 zulk eene Kerkvergadering te *Konstantinopolen* bijeenroepende, in derzelver Handelingen gezegd wordt, daar in gedaan te hebben, het gene den H. Geest goeddacht (†).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Wat het beoefenende Christendom of den Godsdienst voor het leven betreft, dit ging voort zich te verlaten en te steunen op *boetdoeningen, giften aan God en zijne Heiligen, aanroeping der Heiligen, menigvuldig bijwonen van de openbare Godsdienst*.

(*) In GILBERTI MANGUINI *Vett. Auctorum, qui IX. seculo de prædestinatione et gratia scripserunt, Opp. et fragment. T. II. p. 178. Paris. 1655. 4to.*

(†) *Ap. HARD. Tom. V. pag. 764.*

IV
BOEK
II
Afd. II
IV
Hoofdst.
na 'C. G
Jaar 814
tot 1073

dienst oefeningen; eene of andere deelneming aan het Monnikenleven, al ware het ook in het laatste sterf-uur; *bedevaarten* naar zoogenoemde *heilige plaatsen*; bij al hetwelk de Christelijke bekeering en deugdza-me zeden wel niet geloochend, maar door alle deze uitwendigheden verdrongen werd, dewijl men het gebrekkige daar in door deze uiterlijkheden genoeg meende te kunnen vergoeden. Tevens verdient hier aangemerkt te worden, dat, alhoewel door deze denkwijze, voornamelijk het *zedelijk gedeelte van het Christendom* scheen te lijden, tevens ook het *leerstellige gedeelte* van den Godsdienst niet weinig verbasteren moest, dewijl de Christenen van dezen tijd hunne eigene invallen volgden, zelfs in die din-gen, welke JEZUS verordend had, als middelen, om het hart tot God te verheffen, Doop en het Avondmaal, en niet minder willekeurig waren hunne bekommelingen en verwachtingen van God voor deze en de toekomstige wereld. Wij hebben dus reeds gezien, hoe THEODORUS STUDITES, op het voetspoor van den gewaanden DIONYSIUS *den Areo-pagiet*, maar meer bepaald, zes Sacramenten, (*Μυστήρια*,) heeft aangenomen, omdat dit eene Apostolische leer zou zijn. Deze zijn: de *Doop*; het *Avondmaal*; (*Συναξίς* of *κοινωνία*, het gemeen-schappelijk Maal;) het *wijden van de Heilige Olie*; (*τελετή μυσ*;) de *inwijdingen der Priesteren*; (*ιερατικαί τελειώσεις*;) de *Monniken volmaakt heid*; (*Μοναχική τελειώσις*;) en de *gebruiken bij de heilig ontslapenen*; (*περί των ἱερῶς κεκοιμημένων*.) Alles uit de dubbelzinnigheid en velerhande betee-ke.

kenisfen van het woord *Μυστηριον* of *Sacramentum*, zoodat het wonder is, dat men niet, ten dezen tijde, twee of driemaal zoo veel *Sacramenten* bedacht heeft. LEO ALLATIUS (*) heeft wel zijn best gedaan, om te bewijzen, dat deze bij de *Grieken* zoo geëerde Abt het zevental *Sacramenten* in de *Roomfche* Kerk niet wedersproken heeft, maar deze verklaart zich zelve genoeg, met deze woorden : „Wie aan een van deze zes *Verborgenheden*, (*Sacramenten*,) twijfelt, die twijfelt ook aan de overigen; of zij van Goddelijken oorsprong zijn; wanneer bij voorbeeld, de Monnikenvolmaaktheid verworpen wordt, dan zouden ook Doop, Avondmaal, en de overigen wegvallen; dan zouden wij denken als de Heidenen, die zonder God, en zonder hope zijn in de wereld.”

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Onder de Bijgeloovigheden van dezen tijd, beflaan verfcheidene foorten van willekeurig uitgedachte boetdoeningen, kwellingen van het ligchaam en onthouding, ter voldoening voor gepleegde zonden, eene eerfte plaats, voornamelijk de vrijwillige *geefeling* van zich zelve, waar van wij gezien hebben, dat de Kardinaal DAMIANI een groot voorftander was. Deze Kardinaal prijst als een voorbeeld van boetdoening aan zijnen leerling DOMINICUS den *Geharnasten* (†). Deze DOMINICUS was
eerst

Verfcheidene foorten van boetdoeningen, vrijwillige geefeling.

(*) *De Ecclesie Occidentalis atque Orientalis perpetua Confensione Libr. III. Cap. 16.*

(†) *L. I. Ep. XIX. T. II. Opp p. 209. de Vita SS. Rodulphi, Episc. Eugubini, et Dominici Loricati, et Opusc.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

eerst een Geestelijke, zijne ouders hadden aan den Bisschop een geschenk gedaan, opdat hij hem tot Priester zou wijden, toen BENEDICTUS dit vernam, werd hij, om daar voor boete te doen, één van de Kluizenaars, die in *Umbrie*, in den oord van *Luceoli*, onder opzigt van JOAN VAN MONTEFERE-TRO, onder een bijkans aanhoudend zwijgen, zonder eenigen handenarbeid, leefden; maar in de *Kanonieke* uren malkanderen des te ijveriger met roeden geefelden. Eenige jaren daar na verwoegde hij zich onder het bestuur van DAMIANI, en muntte thans bijzonder uit door het kwellen van zijn ligchaam. Omtrent vijftien jaren lang droeg hij een ijzeren harnas over het bloote lijf, en twee ijzeren hoepen om hetzelfde, als ook twee om de armen, bijna dag voor dag zong hij de Psalmen tweemaal door, terwijl hij zich zelve onophoudelijk met roeden tuchtigde; meermalen deed hij onder zijnen ijzeren last duizend kniebuigingen, (*metanoes*,) wanneer hij den geheelen *Psalter* zonder tuchtiging opzeide; eenige jaren voor zijne dood verwisselde hij de roeden in gefels van riemen, en floot zijne heupen en schenkels met nog vier ijzeren hoepen; tot hij zijn leven, waartegen hij zoo lang gewoed had, in het jaar 1062 eindigde. DAMIANI was overtuigd, dat DOMINICUS de lidteekenen van CHRISTUS altijd aan zijn ligchaam gedragen had, en voegt 'er bij, men kon van hem met GREGORIUS

van

Opusc. L. Institutio monialis ad Blancam ex comitisse sanctimonialou T. III. Opp. p. 334.

van Nazianzum zeggen: *Vergeef, ó CHRISTUS! die vrome zielen, die bovenmatig streng zijn, en tegen zich zelve woeden!*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Deze vrijwillige *geeseling* was echter reeds voor DAMIANI en DOMINICUS bekend. REGINO van Prum bepaalde reeds in zijne verzameling van Kerkelijke wetten, hoe lang men voor elke misftap of overtreding boete doen moet, maar tevens leert hij ook (*), hoe men zich daar van vrijkoopen, of iets van dezelfde beteekenis verrigten kan. Wie bij voorbeeld niet vasten kan, en vermogen bezit, om het af te koopen, betaalt voor zeven weken twintig schellingen; of als hij zoo veel niet betalen kan, tien; of als hij heel arm is, drie. enz.

Deze foort van boetdoeningen waren geheel verbasterd van de oude Kerketucht, zelfs in het denkbeeld, waar toe zij moesten dienen. De oude Kerkeboete geschiedde aan de gemeente om de gegevene ergernis te vergoeden, maar thans verbeeldde men zich, door dezelve bij God zelve vergeving van zonden te kunnen verdienen, waar uit de zeldzaamste boetdoeningen voortvloeiden, van welke men meende, dat God of de Heiligen onmiddelijk een einde konden maken. Omtrent het jaar 856 hadden zekere FROTMUND en zijne beide Broeders hunnen Oom, eenen Hofgeestelijken, vermoord; spoedig hadden zij berouw van deze daad, en verzochten daarom Koning KAREL en de Bisfchoppen om raad, hoe

(*) *De Ecclesiasticis disciplinis L. II. Cap. 438. de redemptionis pretio.*

IV hoe zij zich met God zouden verzoenen. De Bis-
 BOEK schoppen leiden hun op, dat zij, met ijzeren kete-
 II nen aan de armen en om de lendenen, het hoofd
 Afdeel. met asch bestrooid, en met een haren deken be-
 IV kleed, zoo lang de heilige plaatsen zouden bezoe-
 Hoofdt. ken, tot God een einde aan hunne boete stellen
 na C. G. Jaar 814. zou. Dus zworven zij eenige jaren om, tot dat de
 tot 1073. Heilige MARCELLINUS, weleer Bisfchop van Rome
 en Martelaar, wiens overblijffelen zij in het Klooster
Rothon vereerden, bij den nachtgodsdiens hunne
 ketenen met groot gedruis deed afvallen (*). Voor
 de zwaarste misdaden waren boeten gesteld, door
 welken men ook vrijing van de burgerlijke straffen,
 en welke bovendien nog dikwijls verligt en afge-
 kocht konden worden. De Bisfchoppen eener Kerk-
 vergadering te *Tribur* in het *Darmstadsche*, in het
 jaar 895 (†), erkenden wel, dat, naar de verorde-
 ning der Kerkvergadering van *Ancyra*, een opzette-
 lijke moordenaar tot het einde van zijn leven boete
 moest doen; „maar wij, zeggen zij, die Herders
 zijn van CHRISTUS Schapen, houden het, naar de
gesteldheid en zwakheid der menschen ten dezen tij-
de, voor goed en nuttig, aan zulke moordenaren
 eene mate der kastijding en eenen bepaalden tijd van
 boete te stellen, opdat hun de langdurigheid geen
 tegenzin verwekke, maar het heilzaam werk in eene
 spoediger oefening voltrokken worde.” Om van meer
 dergelijke voorbeelden niet te gewagen. Daar

(*) MABILLON *Act. SS. O. S. B. T.* III. pag. 56.
 alwaar hij meer dergelijke wonderen verhaalt.

(†) *Ap. HARD. T. VI. P. I. p.* 455.

Daar waren zelfs ergerlijke en aanftootelijke voortduren, omdat zij door de Pauzen werden gehandhaafd. KAREL *de Grootte* had de omzwervende geestdrijvers, die naakt met ketenen beladen rondliepen, en zich voor boetelingen uitgaven, niet willen dulden. Doch men ging echter voort, menige misdadigers, bijzonder broeder- of oudermoorders, daar mede te straffen, dat men hen buiten hun vaderland in ballingschap liet omzwerven. Genoeg, van wat zijde men ook de boetdoeningen van dezen tijd beschouwt, men vindt daar in overal bijgeloo- yige grondregelen, denkbeelden en misbruiken, op welke zij steunden, of welke haar op den voet volgden.

Met deze boetdoeningen, met welke men God geloofde te kunnen verzoenen, waren naauw verbonden, *de giften en erfmakingen van goederen aan God, aan CHRISTUS, en de Heiligen*, hetwelk men als een *losgeld* voor de zonden aanmerkte, en als een *geschikt middel, om zich eene vaste hope der eeuwige zaligheid te verkrijgen*; bij wijze van *ruil*ing of *handel* met God, wien men zijne aard- sche schatten gaf; om van hem de hemelsche te be- komen.

Deze giften geschieden bijzonder aan de Heiligen, welke men al vroeger gewoon was, zich voor te stellen, als voorspraken bij God, om bij hem te gemakkelijker toegang te verwerven, en gehoor te ver- krijgen. Duizenden voorbeelden, waar door men

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814
tot 1073

Schikkin-
gen en
erfmakingen
van
zijne goe-
deren aan
God en
CHRISTUS.

Veree-
ring der
Heiligen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

zich verzekerd hield, dat door de Heiligen aan hunne vereeiders wonderbare hulp bewezen was, lieten aan dit geloof geenen twijfel meer over; maar tevens geloofde men, dat men deze hulp door geschenken en gaven moest verkrijgen. De twist over de vereering der Beelden werd ook naar den zin van den grooten hoop der Christenen beflist, en daar door de vereering der Heiligen aanmerkelijk bevorderd. Uit de menigvuldige Kloosters en Heremita-gien kwamen dagelijks nieuwe Heiligen te voorschijn, tegen wier vermenigvuldiging weinig baatte; dat de Pausen zich het regt van *Canonisatie* of *Heiligverklaring* aanmatigden. Een Bischoep, Kluize-naar of Monnik, die in Godzaligheid uitmuntte, had nauwelijks de oogen gesloten, of zijne Geestelijheid, Kloosterbroeders of andere Christenen, verkoren hem tot hunnen voorbidder bij God, en verwachtten wonderwerken; welke ook niet misten te gebeuren. Waren het oude, maar thans eerst ontdekte Heiligen, wien men eenen ouden of thans eerst uitgevondenen naam gaf, dan was het de vraag niet, of Bischoppen of Pausen derzelve aanroeping, na onderzoek, zouden goedkeuren; zij hadden slechts te bevestigen, het gene de gewaande ontdekker als ontwijfelbaar had opgegeven.

Verme-
nigvuldi-
ging der
Heiligen.

Dus verrijkte de *Roomfche Bibliothecaris* ANASTASIUS, in de IXde eeuw, de *Westerfche* Kerk op eens met 1480 Heiligen, wier Lijdensgefchiedenis, onder de Keizeren ADRIANUS en ANTONIUS PIUS, hij uit het *Grieksch* in het *Latijn* overzette, alhoewel van dezelve in de oudste Gefchiedenis nooit eenig

eenig gewag gemaakt was (*), ook had men nog andere onbekende Heiligen, die ten dezen tijde te voorschijn kwamen, eenen Heiligen MEMORIUS, die dan tot een *Egyptenaar* gemaakt, dan voor een' der kinderen gehouden werd, welke HERODES had laten ombrengen, eenen Heiligen RAGNULF en meer anderen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Tegen zoodanige *Heiligen* kwam niemand op, al zoo men geloofde, geene *Heiligen* genoeg te kunnen hebben, evenwel werd 'er, in een ander opzigt, in de *Fransche* Kerk, een twist, die even zoo be- lagchelijk als hevig was, over eenen Heiligen ge- voerd. Men werd het in het jaar 1023 te *Limoges*, (het oude *Lemovicum*,) oneens, of de Heil. MARTIALIS, eerste Bisfchop dezer stad, een *Apostel*, dan of hij enkel een *Belijder* moest genoemd wor- den. De Bisfchop der stad, JORDAN, beweerde het laafte, maar HUGO, Abt in het Klooster van den Heiligen MARTIALIS, wilde hem volftrekt den naam van eenen *Apostel* gegeven hebben, omdat hij een der LXX Leerlingen van JEZUS zal geweest zijn, en dus even zoo goed als PAULUS en BARNABAS een *Apostel* moest zijn; hij verklaarde de anders- denkenden voor *Ebionieten*, die geene anderen, dan de XII Apostelen erkennen wilden. In het jaar 1023 werd hier over eene *Synode* gehouden, welke echter niets befliste. Dewijl ondertusfchen de twist zich door geheel *Frankryk* verbreid had, werd 'er in het volgende jaar 1024 weder eene dergelijke verga- de-

Twist
over den
H. MAR-
TIALIS.

(*) *Pasfo* 1480. *Martyr. in Act. SS. Antv. ad d. 22 Junii*,

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

dering te *Parys* gehouden, bij welke de Koning ROBERT zelf tegenwoordig was, die met de vergadering zich daar over verklaarde, dat MARTIALIS een *Apostel* genoemd mogt worden. JORDAN beklagde zich toen bij den Paus JOANNES XLIX, die zich inmiddels in eenen Brief aan den Abt HUGO en alle de *Fransche* Bischoppen tegen JORDANS gevoelen verklaard had. Evenwel moesten 'er, in het jaar 1031, nog twee Kerkvergaderingen gehouden worden, eer men in geheel *Frankryk* overeenstemde, dat de naam *Apostel* aan den Heiligen MARTIALIS behoorde gegeven te worden. Bij MABILLON (*) vindt men eenen Brief van ADEMAR, Monnik en Priester te *Angoulême*, voor het *Apostelschap van den Heiligen MARTIALIS*, met welks eenvoudigheid men medelijden mag hebben.

Hoe ver de vereering der Heiligen gegaan zij

Ten aanzien van de vereering der Heiligen komen ons echter in dezen tijd ook sporen van Leeraren voor, die eene Godsdiensfige vereering aan de Heiligen ontzieden, welke zij alleen tot God wilden bepaald hebben. Dus zegt de Aartsbischof AGOBARD (†), in de IXde eeuw: „God moet van de Geloovigen aanbeden en vereerd worden. — *Engelen of heilige menschen moet men liefhebben en eeren; maar door liefde, niet door dienst.* — Niemand bedriege of verleide zich zelve! Wie eene schilderij, een gegoten of gesneden beeld aanbidt, die bewijst niet aan

(*) MABILLON *Annal. Ord. S. B. Tom. IV. Append. n. 46 pag 717-728.*

(†) *Lib. de Imaginibus Opp. T. I. p. 264.*

aan God eene vereering, hij eert niet Engelen, of heilige menschen; maar enkel Beelden." Maar, aan den anderen kant, zeide Paus JOAN XV, toen hij den Bischof ULRICH van *Augsburg* canonizeerde: „Men vereere de Overblijfselen der Martelaren en Belijders, en aanbidde die zoo, dat die *aangeboden worde, wiens Martelaars en Belijders zij zijn*, om, door hun gebed en verdienste, bij God altijd bijstand te verkrijgen."

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

Doch hier bleef het niet bij, in dit Tijdperk zoo min als in het vorige. Men riep de Heiligen zelve aan als beschermers, schutsheeren en weldoeners, en zag op hen, alchoon men ook eershalve van God en CHRISTUS gewaagde, het meest, dewijl men van hen de spoedigste, en ook onder zoo vele duizenden verdeelde, hulp te ontmoet zag, en onder zoo velen slechts dien, inzonderheid in heemschen Heiligen tot zijne toevlugt kon verkiezen. „Al zou ik ook, schrijft de bovengemelde ADEMAR (*), op dezen stond, door den bliksem verteerd worden, wilde ik nogtans de getuigenissen der Heilige Vaderen niet overtreden; maar ik zou uitroepen: ô Apostel van CHRISTUS, MARTIALIS! red mij!" (*salvum me fac!*) Zelfs verstandiger mannen van dezen tijd begunstigten, zonder bedenken, dat hoog vertrouwen op den bijzonderen bijstand der Heiligen. SERVATUS LUPUS, Abt van *Ferrieres*, in de IXde eeuw, en dus een tijdgenoot van AGOBARD, die hier anders over dacht, besluit zij-

(*) *Ep. de Apostol. S. Martial. l. c. p. 724.*

IV zijne Levensbeschrijving van den Heiligen MAXIMUS, Bisfchop van *Trier*, met deze woorden:
 BOEK II „Laat ons gemeenschappelijk de genade van den
 Afdeel. IV zaligen MAXIMINUS aanroepen, opdat hij, die reeds
 Hoofdst. na C. G. fomtijds de krankheden des ligchaams genezen heeft,
 Jaar 814. ons nog veel meer verwaardigen moge, ons van de
 tot 1073. zwakheden der ziele te bevrijden; hij moge ook
 hier toonen, hoe groot zijne magt zij; opdat wij
 thans vergeving der zonde ontvangen, en eens waardig zijn mogen, zijne Heerlijkheid te zien, en ook ons over ons eigen geluk te verblijden (*).” Naardien ook de Misoffers, ter eere van de Heiligen, en het eedzweeren bij hen, of op hunne Reliquien, zoo als, bij voorbeeld, een eed op eenen arm van den Heiligen MAURUS (†), steeds voortduurden en vermenigvuldigden, was het onmogelijk, dat 'er aan deze vereering der Heiligen perk gezet kon worden.

Vereering der
 Maagd
 MARIA.

Onder deze Heiligen waren 'er echter, die meer algemeen werden vereerd, terwijl andere Beschermheiligen waren van zekere landen, onder de algemeen vereerden staat de Moedermaagd MARIA boven allen. In het begin der XIde eeuw had zij ten minsten honderd Kloosters in de *Westerfche* landen, die in de Geschiedenis voorkomen, en nog dagelijks bouwde men nieuwe, die aan haar waren toegewijd. Dat aan haar reeds omtrent het jaar 1000 de Zaterdag was gewijd, ziet men uit eene plaats
 van

(*) *Opp. pag. 291.*

(†) *In Tortarii Miraculis S. P. Benedicti p. 404. in MABILLON Act. SS. O. S. B. T. IV. P. II.*

van den Kardinaal DAMIANI (*), van waar het misfchien gekomen is, dat allengs op dezen dag, het zoogenoemde vasten, of onthouding van vleesch eten, algemeen geworden is, alhoewel anderen meenen (†), dat de herstelling van vrede en overvloed daar toe aanleiding gegeven hebbe. De vermaarde Abt van *Clugny*, ODO, omtrent het midden der Xde eeuw, was gewoon, de Maagd MARIA, *de Moeder der barmhartigheid*, (*Mater misericordiae*,) te noemen, omdat zij aan eenen Monnik van zijn Klooster verschenen zou zijn, en dien zijne dood zou aangezegd hebben (§). Onder de nieuwbekeerde Hongaren werd, op den voorgang van eenen *Venetaanschen* Monnik GERHARD, of GERHARDI, wien de Koning STEVEN het Bisdom *Csanad* schonk, MARIA niet meer de *Moeder* van CHRISTUS, maar bij uitnemendheid *Vrouwe*, *Lieve Vrouw*, of *Heerscheresse*, (*Domina*,) genoemd. Ook werd *Hongaryen* allengs van zijnen gemelden Heiligen Koning *de Familie der Heilige* MARIA genoemd (**).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

In dezen tijd begon ook de naderhand zoogenoemde *Rozenkrans*, (*Rosarium*,) of *Pfalter der Maagd* MARIA op te komen; eene reeks van afwisselende gebeden, in welke zij met God zelve de aandacht der Christenen zoo gedeeld heeft, dat zij ver het grootste gedeelte bekomen heeft, dewijl

Rozen-
krans of
Pfal-
ter
der Heili-
ge Maagd

'er

(*) *Opusc.* XXXII. *Cap.* 3.

(†) GLAB. RADULPH *Hist. Franc. L.* IV. C. 5.

(§) MABULON *Ann. O. S. B. T.* III. p. 432.

(**) *Vita Gerard. in Act. SS. Antv. ad a.* 24. *Sept.*

IV 'er maar *vijftien Vader Onzen*, of *Paternosters*,
 BOEK aan God gerigt worden, terwijl zij met 150 *Grate-*
 II *nissen des Engels*, of *Ave Maria's* aangesproken
 Afdeel. wordt. De gewoonte om aan God eenige gebeden
 IV op te zeggen of te mompelen, naar een aantal van
 Hoofdst. steentjes of andere teekenen, komt reeds op het
 na C. G. einde der IVde eeuw voor; maar de eerste sporen,
 Jaar 814. tot 1073. van derzelve bijzondere toepassing op de H. Maagd
 ontdekt men het eerst in de XIde eeuw in *Engeland* (*).
 GODIVA, Gemalin van LEOFRIC, Graaf van *Herford*, schonk bij haar overlijden zulk eene
 krans van juweelen, aan eenen draad geregen, aan
 het Klooster te *Coventry*, volgens welke zij, onder
 het aanraken van elk juweel, gewoon was hare ge-
 beden op te zeggen; en deze krans werd nu het
 Beeld der H. Maagd om den hals gehangen. Ten-
 zelfden tijde leefde in het Graaffchap *Henegouwen*
 ADA, Gemalin van DIEDERIK van *Avennes*, die de-
 ze groetenis des Engels zestigmaal daags bad. Maar
 daar voor zal ook de Maagd MARIA, toen DIEDERIK
 voor Gods gerigt geroepen werd, hem eene
 voorpraak geweest zijn. Welke vertelling zoo veel
 indruk maakte, dat vele lieden, sedert het begin
 der XIIde eeuw, deze groetenis van den Engel tot
 hun dagelijksch gebed maakten (†).

Predika-
 tien ter
 eere van
 MARIA.

Gelijk reeds in het voorgaande Tijdperk, zoo
 werden ook thans menigvuldige Predikatiën ter eere
 van de Heilige Maagd gehouden, van welken 'er
 ver-

(*) MABILLON *Ann. Ord. S. B. T. IV. p. 462.*

(†) MABILLON *Praef. ad Sec. V. Act. SS. O. S. B. n. 25.*

verscheidenen tot heden bewaard zijn gebleven. Wij zullen een of twee voorbeelden daar van bijbrengen. Het eerste is uit de *Westersche* Kerk, van FULBERT, Bischof van *Chartres*, een der beroemdste mannen van zijnen tijd, die in geleerdheid, sebranderheid en godsvrucht uitmuntte, en in het jaar 1029 overleden is. Zijne werken, bestaande uit Brieven, Predikationen en Gedichten, zijn te *Parys* door KAREL DE VILLIERS in het jaar 1608 in Octavo in het licht gegeven. Naardien hij een uitnemend vereerder van MARIA was, voerde hij niet alleen het onlangs opgekome Feest van hare zuivering bij zijne Gemeente in, en schreef verzen tot haren lof, maar hij hield ook eenige Predikationen over haren lof. In de eerste derzelve, *over de zuivering van MARIA*, verklaart hij aan zijne Toehoorders den oorsprong van dit Feest; hij merkt aan, dat MARIA geene zuivering noodig had, maar dat zij zich uit nederigheid en gehoorzaamheid aan de wet van God heeft onderworpen; in het licht der waschkaarsen, welke men op dit Feest offerde, vindt hij een Beeld der Godheid, en in het wasch het Beeld van het maagdelijke vleesch; en hij sluit met een gebed, dat de godzaligste Moeder Gods hem benevens zijne Toehoorderen en derzelve gaven aan haren Zoon wille aanbevelen ter genadige verhooring, en ook voor hun daar voor zuiverheid van hart en lichaam, licht van kennis, en andere dergelijke gaven afbidden wille. In eene andere Predikatie over de geboorte van MARIA, verhaalt hij de geschiedenis van zekeren THEOFILUS, die zich schriftelijk aan den

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

IV den Duivel verbonden had; hier van berouw heb-
 BOEK bende, nam hij de toevlugt in eene Kerk aan MA-
 II RIA gewijd, die hij onder eene veertigdaagsche boet-
 Afdeel. doening om bijstand aanriep, tot zij hem in den
 IV Hoofdst. slaap verscheen, en na de noodige bestraffingen,
 na C. G. vermaningen en vertroostingën, zijn handschrift,
 Jaar 814. hetwelk zij den Duivel ontweldigd had, ten teeken
 tot 1073. van zijne bevrijding, weder ter hand stelde, zoodat
 hij, wakker wordende, hetzelfde op zijne borst vond
 liggen; uit dit verhaal trekt de Prediker het besluit, dat
 de Moeder des Heeren overal te gebieden heeft; dat
 zij Engelen tot haren dienst uitzenden, en naar
 haar welgevallen verdragen met de Hel voor nietig
 kan verklaren enz. Achter de laatste van zijne drie
 Predikatiën *over de geboorte van MARIA*, bevatten de-
 ze twee regels derzelver oogmerk in het kort bijeen.

In natale tuo nobis, pia Mater, adesto,
 Virtutes augens, culparum pondera delens.

Hoe weinig ook deze Predikatiën der overige ge-
 leerdheid van FULBERT waardig zijn, kan men ze
 nogtans dragelijk noemen, wanneer men ze verge-
 lijkt met die van eenen *Griek*, GEORGIUS, die eerst
 opzigter van de Kerkelijke Archiven te *Konstantino-
 polen*, (χαρτοφυλαξ,) was, vervolgens Bisfchop van
Nikomedië, omtrent het jaar 880, en welke door
 den *Dominicaan* FR. COMBESISIUS (*) zijn in het
 licht gegeven, hoewel hij dezen GEORGIUS verkeer-
 de-

(*) *Patrum Graeco Latinorum Bibliothecæ novum
 Auctarium T. I. p. 295.*

delijk in de VIIde eeuw plaatst, daar hij een vriend was van den vermaarden Patriarch FOTIUS, en dus zeer zeker tot dezen tijd behoort. In deze zijne Predikationen noemt hij MARIA eene Middelaarster bij haren Zoon, zoo als hij hare ouders als Middelaars bij haar aanziet. Zijn vriend FOTIUS zelf vermaande ook eenen Monnik, om hare bemiddeling bij CHRISTUS te verwerven (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De hooge eerbied voor MARIA deed, omtrent het midden der IXde eeuw, eenen twist ontstaan, welke als het ware een vervolg was van eenen anderen in de IVde eeuw over den voortdurenden maagdelijken staat van MARIA. In *Duitschland* namelijk beweerden sommigen, waarschijnlijk Monniken, dat CHRISTUS uit MARIA niet op eene gewone maar op eene geheel buitengewone wijze geboren zij, zonder opening der lijfmoeder. RATRAMNUS, Monnik van *Corbie*, hier van berigt krijgende, noemde dit eene nieuwe uitvinding der oude slange, om het Katholijk geloof van CHRISTUS geboorte omver te werpen, dewijl uit de bovengemelde stelling natuurlijk volgen moest, dat CHRISTUS niet waarlijk geboren zij. Hij wederleide ook omtrent het jaar 845 in een opzettelijk werk dezen zonderlingen inval (†); schoon hij zulks voegzamer had kunnen doen, zonder de welvoegelijkheid te kwetsen, waar van hij nu niet geheel vrij te spreken is; zijne laatste woorden, waar mede hij dit

Twist
over de
wijze der
geboorte
van JEZUS
uit MARIA.

(*) *Epist.* CLXXXIII. pag. 272.

(†) *Liber de eo quod Christus ex virgine natus est in DACHERII Spicil. T. I. p. 53.*

IV

BOEK

II

Afdeel.

IV

Hoofdst.

na C. G.

Jaar 814

tot 1073.

dit werk fluit, ſchijnen dit zelfs te erkennen: *Lufinus hæc de more studentium; quæ ſi quis contemnet, exercitia nobis noſtra, compl. cepiunt.*

Tegen dit gefchrift, rigtte PASCHASIUS RADBERTUS een ander (*), hetwelk hij met geene groote kieschheid aan eene Abdis en hare Nonnen opdroeg. Hij beweerde daar in tevens, als een gevolg van zijne ſtelling, dat MARIA van alle erfzonde vrij is geweest. De Bijbelplaatſen, uit welke hij wil bewijzen, dat CHRISTUS, door de geflotene baarmoeder van MARIA ter wereld gekomen zij, zijn voornamelijk *Pf. XXII. 10.* en *Jerem. XXX. 22.* De Kerkvader AMBROSIUS had wel van CHRISTUS gezegd, dat hij zich alleen dezen weg geopend had; maar hij had zich in eene plaats van zijn gezang juister uitgedrukt :

Fit porta Christi pervia,
Referta plena gratia,
Tranſtque Rex, et permanet
Claufa, ut fuit, per ſecula.

Dat CHRISTUS de *eerstgeborene* genoemd wordt, wil hij niet letterlijk verſtaan hebben, maar op deze wijze, dat in hem en door hem vele andere Broeders als Zonen der Kerk door de genade verzameld zouden worden; *non qui vulvâ vexaret matris, sed qui*

(*) *Opusc. de partu. Virginis, ap. DACHER. l. c. pag. 44.* Schoon men in later tijden getwist heeft, wie dezer beide Schrijvers de eerste geweest zij. Mischien hebben beiden gefchreven, zonder het werk van den anderen gekend te hebben.

qui vulvam aperiret ecclesie. Deze wederlegging overtuigde echter de andersdenkenden niet, dat zij Kettters waren; zij bleven daar bij, dat de maagdom van MARIA ook door de natuurlijke geboorte van CHRISTUS niets geleden had, dewijl hij op eene bovennatuurlijke wijze ontvangen was, om deze reden voegde RADBERT bij zijn eerste Boek nog een tweede, hetwelk echter slechts voor een gedeelte tot ons gekomen is. Welke gevolgen deze twist verder gehad hebbe, is ons onbekend, alleen bespeurt men, dat sedert de bovennatuurlijke geboorte van CHRISTUS, ook ter verheerlijking van zijne Moeder, minder heeft mogen betwist worden (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Bij zoo veel eerbied voor de Heilige Maagd en andere Heiligen, behoeft men zich niet zeer te bevreemden over de menigte van wonderen, welke men, zonder verder onderzoek, geloofde, door hen verrigt te zijn, en welker getal zoo groot was, dat zij, even gelijk in het vorig Tijdperk, hier en daar verveelden, en voor de Monniken lastig werden. Zoo bad een Abt, STEVEN, den in het jaar 1021 overledenen Bischof van Luik, WOLBODO, bij wiens graf vele wonderdadige genezingen gebeurden, om Gods wil, dat hij met dezelve wilde ophouden, dewijl zijne Monniken, door den toeloop van menschen bij dag en nacht, veel te veel verstrooid en in wanorde gebragt werden (†). Tegen de won-

Wonde-
ren door
de Heil.
Maagd en
andere
Heiligen
gewrocht

(*) Vergel. c. w. f. WALCH *Historia Controversie seculi noni de partu S. Virginis.* Goettingæ 1758. 4to.

(†) MABILLON *Ann. Ord. S. B. T.* IV. p. 277.

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdt. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

deren van ROTBERT, Abt van *La Chaise Dieu*, die in het jaar 1067 na zijne dood door de Maagd MARIA ten Hemel gevoerd zal zijn, werden nog ernstiger maatregelen genomen. De ijverige Monniken van zijn Klooster verzochten hem niet alleen, hen in het vervolg daar van te verschonen; maar werden ook ieder een van zijn graf, en bezorgden zich op deze wijze rust (*).

Reliquien of Overblijffelen der Heiligen.

Men kon of durfde te minder aan alle deze wonderen twijfelen, omdat ze tevens dienden om de Heilige *Reliquien* of Overblijffelen der Heiligen te verheerlijken, en tot voordeel van Geestelijken, Kerken en Kloosters. Schrandere mannen zelfs, schoon somtijds twijfelende, lieten zich al spoedig van de waarheid van zulke wonderen overtuigen, en werden dan zelfs getuigen en voorstanders van dezelve. BERNHARD, een *Scholasticus*, of Opzieder van het Bischoffelijk School te *Angers*, in het begin der XIde eeuw, is hier van een voorbeeld. In zijne gesprekken met den Bischof FULBERT van *Chartres*, over de wonderwerken van de Heilige FIDES, in het naar haar genoemde Klooster van *Concha*, waar zij begraven lag, (*Sainte Foi de Congues en Rovergne*,) hielden zij beiden dezelve voor vermitselen, deels omdat zij alleen door het gemeen gerucht geprezen werden; deels omdat zij ongehoord scheenen te zijn. Maar nadat BERNHARD zelf in dat Klooster gekomen was, was hij dra overtuigd van derzelve waarheid, en gaf 'er nu

(*) *Id. l. c. T. V. p. 9.*

nu zelfs in een afzonderlijk werk eene verzameling van (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De Heilige *Overblijffelen*, bij en door welke zulke wonderen voornamelijk gebeurden, waren de dierbaarste schat der Geestelijken, en in den grond vereerde men ze meer dan de Heiligen zelven, welke men eigenlijk geloofde in dezelve bij zich te hebben. Men was 'er dus op gezet, om 'er velen van te bezitten, hetwelk zelfs tot in het belagchelijke liep. In het Klooster *Corbie* bewaarde men een kistje met *Reliquien*, door KAREL den Grooten aan den vermaarden Abt ADELHARD aldaar, zoo men zeide, geschonken, en hetwelk men *Prima Petri* noemde, omdat deze Apostel de Beschermheilig der Kloosterkerk was. Men heeft nog twee geschriften, die in de XIIIde eeuw daar over opgesteld zijn; een verhaal van de Geschiedenis van dezen Heiligen schat, die tot het jaar 1275 niet geopend was geweest; en het ander eene lijst van 208 stukken van denzelven, zoo ver men de namen lezen kon (†). Onder dezelve bevonden zich, behalven die aan eene menigte van Heiligen toebehooren, rijkelijk overblijffelen van het Kruis van CHRISTUS, van zijne kleederen aan het kruis, van zijne kribbe, zijnen zweetdoek, zijne tafel, zijn graf enz.; van het haar en kleederen der Maagd MARIA; van den baard en de ribben van den Apostel PETRUS; ja ook van het

(*) LABB. *Nova Bibl. MSS. T. II. p. 531. MABILL. Ann. Ord. S. B. T. IV. p. 215. et App. n. 30. p. 703.*

(†) MABILLON *Act. SS. O. S. B. Sec. IV. P. I. p. 372.*

IV het *Manna der Israëlitén*, van spijsvoorraad van
BOEK ABRAMAM, en van den baard van NOACH.

11
Afdeel.

IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073

Bedrog
met de
Reliqui-
en.

Ligt valt het te vermoeden, dat bedriegers zich van deze begeerte naar Heilige Overblijffelen bediend hebben, om het eenvoudig volk te misleiden. Zulke bedriegerijen hadden reeds in de IVde eeuw een begin genomen, blijkens eene wet van den Keizer THEODOSIUS, om geene koopmanschap te drijven met de ligchamen der Martelaren; ook verhaalt GREGORIUS van *Tours* (*) reeds van eenen bedrieger, eenen weggelooopen knecht van eenen Bischof, bij wien men een zak vol kruiden, molstanden, muizenbeentjes, klauwen en vet van beeren enz. vond, welke hij voor Reliquien van Heiligen ventte. En zulke bedriegers, voegt GREGORIUS 'er bij, waren 'er velen onder de Boeren; zij werden echter niet geftraft, omdat het slechts een godvruchtig bedrog genoemd werd. In het tegenwoordig Tijdperk haalde men vele *Reliquien* van *Rome*, alwaar de *Catacomben* eenen voorraad van lijken opleverden, welke men onderfelde van Christenen te zijn, alhoewel het zeker is, dat Heidenen zelfs van de laagste volksklasse in dezelve hunne grafplaats hadden gehad. In het midden der IXde eeuw reisde een *Roomfche* Diaken, DEUSDONA, met *Reliquien* naar *Duitschland*, om dezelve den eenen of anderen Geestelijken te bezorgen, en daar door in zijnen eigenen nooddruft te voorzien; te *Ments* leverde hij den Abt van *Fulda*, RABBAN, eenigen
van

(*) *Hist. Franc. L. IX. C. 6.*

van zijne Heiligdommen, een' voet van den Heiligen FELICISSIMUS, het hoofd der Heilige CONCORDIA, een' tand van den Heil. SEBASTIAAN, enz. belovende, bij zijne wederkomst, nog meer zulke heerlijkheden, onder Gods bijstand, te zullen leveren (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Somtijds echter ontdekte men, zelfs door voorvallende wonderwerken, dat men bij zoodanigen koop bedrogen was. De Monniken van *Manlieu*, (*Magnus locus S. Sebastiani*), in *Auvergne*, hadden in het jaar 828 te *Rome* Reliquien van den Heiligen SEBASTIAAN voor een' hoogen prijs gekocht. Maar toen zij die op het outer van hunne Kerk bragten, werden zij daar door eenen stormwind met gedruis verstrooid, en in stukken vermorfeld op den grond geworpen †). Op een' anderen tijd kon het ontdekken van het bedrog zelfs niet te wege brengen, dat de gewaande Overblijffels niet vereerd werden. De Geschiedschrijver GLABER RADOLF (§) verhaalt van een' bedrieger, die beenderen en lijken uit de graven haalde, en als Overblijffelen van Martelaren verkocht, voorwendende, dat een Engel ze hem had aangewezen. Offchoon nu deze Geschiedschrijver, benevens de Abt van zijn Klooster, de bedriegerij aanwezen, en het voorwendfel van den bedrieger voor lompe leugens uitmaakten, echter ging het volk voort, deze overblijffels aan te bidden. De

(*). *Vita S. Rab. Mauri Auct. Rudolpho Jesus discipulo in MABILL. Act. SS. O. S. B. Sec. IV. P. II. p. 47.*

†) MABILLON *Ann. O. S. B. T. II. p. 515.*

(§) *Histor. Libr. IV. Cap. 3.*

IV De menigte echter der bedriegerijen, welke ont-
 BOEK dekt werden, gaven aanleiding, om de aangebodene
 II Overblijffelen te beproeven. Reeds op het einde
 Afdeel. der Vde eeuw had eene Kerkvergadering in *Spanje*
 IV der Vde eeuw had eene Kerkvergadering in *Spanje*
 Hoofdf. verordend, dat men zulke Overblijffelen, welke in
 na C. G. *Ariaansche* Kerken gevonden werden, door het
 Jaar 814. *Ariaansche* Kerken gevonden werden, door het
 tot 1073. vuur zou beproeven. Thans werd deze proeve me-

Deecht- nigvuldiger en zonder acht te geven op Ketterfche
 heid der plaatsfen, in het werk gesteld, waar van men ver-
 Over- scheidene voorbeelden vindt bij MABILLON (*). Ja,
 blyffelen beproefd. men kon zelfs, na gedaan onderzoek, niet gerust
 zijn, dat men niet bedrogen was. NANTER, Abt
 van het Klooster van den H. MICHAEL aan de *Maas*,
 te *Rome* zijnde in het jaar 1026, wenschte van daar
 het ligchaam van den eenen of anderen Heiligen me-
 de te nemen, offchoon Paus GREGORIUS IV al voor
 twee honderd jaren erkend had, dat geene ligcha-
 men van Heiligen daar meer te vinden waren (†),
 ook wilde NANTER, om zeker te gaan, een nóg
 ongeopend graf en een schriftelijke blijk bij zooda-
 nig lijk of graf geplaatst zien. De koster der Kerk
 van den Heil. VALENTINUS beloofde hem, tegen
 eene genoegzame belooning, het ligchaam van den
 Heiligen Paus CALLISTUS te zullen bezorgen. Men
 had

(*) *De probatione reliquiarum per ignem. Appendic.*
 II. *ad Librum de cultu Sanctorum ignotorum pag. 285.*
Oeuvres posthumes de Dom J. MABILLON et de Dom TH.
RUINART. T. I. à Paris 1724. 4to.

(†) *Epist. ad OTGAR. Episc. Moguntin. ap. MABILLON*
de cultu SS. ignotorum. p. 292.

had moete, om het graf te openen, boven hetzelfde was het grafchrift op een' marmersteen, en de Abt spoedde zich met het ligchaam naar zijn vaderland, waar hij 'er een eigen Klooster voor slichtte. Onderduschen is MABILLON, die dit verhaalt (*), in eene verlegenheid, waar hij zich niet uit weet te red- den, dewijl toch dit zelfde ligchaam van den Heil. CALLISTUS reeds door eenen Graaf EBERHARD, in het Klooster *Cifoing*, en vervolgens naar *Rheims* gebracht is.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Tot welke hoogte het Bijgeloof omtrent deze H. Heilige Overblijffelen geklommen zij, mag men uit het volgende besluiten. Toen JEZUS weende bij het Graf van LAZARUS, zou een Engel één van zijne tranen hebben opgevangen, welke in een fleschje gedaan, na verscheidene omzwervingen, eindelijk in het Klooster te *Vendome* gekomen en bewaard zal zijn. In later tijd is deze Heilige traan opzettelijk bestreden door eenen Franschen Priester, JOAN BAPTISTA THIERS, in eene afzonderlijke verhandeling: *Dissertation sur la sainte Larme de Vendôme, à Paris 1699 in 12mo.* Tegen wien de anders zoo geleerde MABILLON dezelve heeft pogen te verdedigen in eene *Lettre d'un Benedictin à M. l'Evêque de Blois, touchant le discernement des anciennes Reliques, au sujet d'une Dissert. de M. Thiers &c. à Paris 1700 in 8vo.*

Heilige
traan van
CHRISTUS.

In het jaar 923 werd, zoo als een vermaard Mon- Bloedvan
nik

(*) *Annal. Ord. S. B. T. IV. p 309.*

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst na C. G. Jaar 814. tot 1073. CHRISTUS

nik van het Klooster *Reichenau* in *Zwaben* verhaalt (*), in dat Klooster door eene eerwaardige vrouw wat van het *bloed* van CHRISTUS gebragt, waar van men aldaar een schriftelijk opstel vond. Dus zal ook reeds in het jaar 804 te *Mantua* wat van het bloed van CHRISTUS gevonden zijn (†). In het jaar 1053 poogde Paus LEO IX hetzelfde naar *Rome* over te brengen, maar verwekte daar door een oproer onder het volk van *Mantua*; thans prees hij deszelfs ijver, en vergencegde zich, met slechts een klein gedeelte daar van te mogen hebben, het gene men hem toestond.

Op zulke gewaande Overblijffelen van CHRISTUS stelde men somtijds eenen hoogen prijs. De Duitfche Koning HENRIK I noodzaakte in het jaar 929 RUDOLF, Koning van *Burgondië*, die eene *lans* van wonderbaar maakfel, en geheiligd door nagelen van het Kruis van den Verlofer, bezat, dezelve aan hem af te staan, welke naderhand uitgegeven werd voor de speer, waar mede de zijde van JESUS aan het kruis doorfloek was; zij is ook tot in onze tijden te *Neurenburg* onder de Rijkskleinodien des *Duitfchen* Rijks bewaard geworden. Bij den *zweetdoek* van CHRISTUS, dien men reeds in het voorgaande Tijdperk te *Jeruzalem* voorgaf te bezitten, kwam nu nog een groot ftuk van zoodanigen zweetdoek, welken GAUSLIN, Abt van het Klooster *Fleury*,

(*) HERMANNUS *Contract. in Chron. ad h. 3.*

(†) REGINO *Chron. ad h. a.*

ry, in het jaar 1026 in eene gouden hand belloot, op welke hij deze versjes liet schilderen:

Gaudia læta
Fert manus ista,
Sindone Christi
Plena refulgens (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De vermaarde Abt ANGELBERT, stichter van het Klooster *Centula*, die in het jaar 814 stierf, had in de drie tot hetzelfde behoorende Kerken veel van CHRISTUS kruishout; zijne muilen; zijne kribbe, iet van de *Jordaan*, waar hij gedoopt werd, van den Olijfberg, waar hij bad; van den berg, op welken hij verheerlijkt werd; van de nagenen van het kruis, en meer dergelijken, verzameld (†).

Men had ook ongemeen veel op met Overblijffelen van de Maagd MARIA: In de Kerk te *Chartres* werd haar *hembd* bewaard; in het Klooster te *Fleury* had men niet weinig van hare *melk*, *haren* en *kleederen*; het Klooster *Trenorch* in *Frankryk* bewaarde *kleederen*, die zij zoo voor zich als voor haren Zoon vervaardigd had. Paus BENEDICTUS VIII schonk in het jaar 1020 aan het Klooster *Monte Casfino* een stuk van haren *sluijer*; anderen niet gebijzonderd wordende Overblijffelen, (*pignora*,) van haar te *Chartres*, werden omtrent het jaar

(*) *Hist. Franc. fragment. a Roberto ad mortem Phil. I. Regis ap. DUCHESNE T. IV. p. 96.*

(†) *Vita S. Angelberti, auct. Hariulfo in MABILLON Act. SS. Ord. S. B. sec. IV. P. I. p. 114.*

IV jaar 1064 bijna van de geheele *Latijnsche Kerk* ver-
BOEK eerd (*).

II

Afdeel. Van den gewaanden *keten* van den Apostel PE-

IV

Hoofdst. TRUS te *Rome*, die al sedert eeuwen verdeeld of
na C. G. aangeraakt, en door wonderen werkzaam was, wer-
Jaar 814. den thans ook geschenken gedaan. Toen OTTO I
tot 1073. in het jaar 968 te *Rome* was, werd de Duivel door

Ketenvan

PETRUS.

middel van denzelfen uit eenen bezetenen verdre-
ven, waar op DIETRICH, Bischof van *Mets*, den
keten vatte, en zwoer, zich eer de hand te zullen
laten afhouden, dan denzelfen los te laten; de
Keizer bragt toen bij den Paus te wege, dat hij aan
dezen Bischof eene schakel van denzelfen vereerde.
In het jaar 931 deed de Paus aan het Klooster *Cor-*
vey een dergelijk geschenk van eene *rib* van den
Euangelist MATTHEUS, en een stukje van den Apos-
tel ANDREAS. In het Klooster te *Angeriacum*,
thans *St. Jean d'Angeli*, wilde men omtrent het
jaar 1010 het *hoofd* van JOANNES den Dooper ont-
dekt hebben, alhoewel men reeds in de vierde eeuw
geloofde, zijn gebeente in *Palastina* gevonden te
hebben. Eenen *arm* van denzelfen zal de Keizer
KONSTANTINUS *Porfijrogenitus*, in het midden der
Xde eeuw naar *Konstantinopolen* gebragt hebben;
en naderhand zal die in het Klooster *Citeaux* geko-
men zijn.

Over-
blijffelen
van later
Heiligen.

Onbeschrijfelijk groot was het getal *Overblijffelen*
van latere Heiligen, die in deze eeuwen te voor-
schijn kwamen. Met derzelve ontdekking ging het
even

(*) MABILLON *Ann. O. S. B. T.* IV. p. 658.

even zoo natuurlijk toe, als in de naast voorgaande eeuwen. Dan verscheen de Heilige zelf aan iemand, om hem te melden, waar zijn gebeente begraven lag; of dat hij niet meer aan zekere plaats wilde blijven; dan kondigden wonderen, als ook een speerijachtige en hoogst liefelijke reuk de plaats aan, waar men zijne Overblijffelen te zoeken had. Ook vindt men voorbeelden, dat de Heiligen zelfs wel een' Monnik, die hun gebeente onachtzaam en onerbiedig behandelde, daar voor met eene plotfelijke dood gestraft hebben, hetwelk den ijver in het opzoeken en vereeren van hunne Overblijffelen des te meer kon aanvuren.

Heel zeldzaam gebeurde het, dat een of ander verstandig man onzekere Overblijffelen van Heiligen wegruimde. AMULO of AMOLO, de opvolger van AGOBARD in het Aartsbisdom van *Lions*, sedert het jaar 840, was een van deze weinigen. De Bischoep van *Langres*, (*Ecclesiæ Langonice*,) THEUTBOLD, had hem gemeld, dat onlangs twee vreemdelingen, die zich voor Monniken uitgaven, van *Rome*, of uit een ander gewest van *Italië*, het gebeente van zekeren Heiligen, wiens naam zij, zoo als zij onbeschaamd genoeg zeiden, vergeten hadden, te *Divion*, (*in castro Divionensi*,) in de Kerk van den Martelaar BENIGNUS gebragt, en naast deszelfs graf gelegd hadden. Daar op waren aldaar niet wonderdadige genezingen, als teekenen der Goddelijke genade, maar juist het tegendeel gevolgd. Want onverzien waren vrouwen in deze Kerk, als door slagen en stooten getroffen, op den grond gevallen,

IV
doEK
II
Afsceel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

AMULO of
AMOLO
ruimt ee-
nige O-
verblijf-
felen op.

IV en door ontzettende stuiptrekkingen aangetast; zonder dat men aan haar ligchaam eenige streepen of
 BOEK II builen ontwaar kon worden. Dit getal was wel tot
 Afdeel. 1V 400 perfonen vermeerderd. Hetzelfde had ook
 Hoofdst. na C. G. plaats gehad in eene andere Kerk te *Dijon*, en in
 Jaar 814. naburige oorden, waar eenige Martelaren begraven
 tot 1073. lagen. Op dit berigt deelde hem AMULO zijn goedvinden mede (*), dat deze beenderen, van welke men niet eens wist, wien zij toebehoorden, buiten de Kerk op eene reine plaats begraven moesten worden, opdat zij niet verder aan het domme volk gelegenheid zouden geven tot dwaling en bijgeloof. Zoo had, schreef hij, de Heilige MARTEN bij een dergelijk geval gedaan (†); over de zeldzame uitwerkfelen dezer gewaande heilige beenderen, oordeelde AMULO: het kon eerst wel een ijdele waan geweest zijn, welke onder het volk, op het gerucht van een nieuw ligchaam van een Heiligen, ontstaan was; vervolgens konden wel op Paschen ondeugende menschen zich van deze gelegenheid bediend hebben, uit honger of uit winzucht, om zulke stooten, stuiptrekkingen, en vervolgens genezingen te verdichten. Hij houdt het voor bedriegerijen van booswichten, of spel van booze geesten, welke zwakke verstanden, die ledig van geloof, en vol ijdele nieuwsgierigheid zijn, medeslepen. Reeds in vroeger jaren had hij zulke bedriegerijen gezien. Meer dan eens waren bezetenen voor AGOBARD gebragt;

(*) *Ep. I. in Agobard. Opp. T. II. p. 135.*

(†) *Sulp. Sever. de Vita B. Mart. Cap. 8.*

bragt; maar als zij duchtig werden afgerost, bekenden zij terstond, dat zij zich daarom zoo gehouden hadden, om in hunne armoede eenige ondersteuning te bekomen. Hij vermaant verder zijnen Bischof te zorgen, dat elke Gemeente in hare Kerk den Godsdienst bedaard oefene, en jegens de armen milddadig zij; maar niet naar zulke tooneelen omzie, die van zelve zouden wegvallen, als men 'er geene onnutte mildheid bij gebruikte; en indien zulke goochelende bedelaars 'er hardnekkig bij bleven, konden zij met slagen tot bekentenis der waarheid genoodzaakt worden. Deze Brief is merkwaardig, en zoo men van de middelen, daar in vervat, meer gebruik gemaakt had, zouden vele geheimen van boosheid en bedrog ontdekt zijn geworden.

Doch daartegen waren 'er nog andere schouwspelen en omgangen genoeg, door welke de vereering der Heiligen en van derzelve Overblijffelen werd aangeprezen; één der voornaamsten was de *verplaatfing*, (*translatio*,) *van Reliquien*, waar van menigvuldige voorbeelden in dit Tijdvak voorkomen. Zoo werden de Overblijffelen van den H. SEBASTIAAN in het jaar 826 van *Rome* overgebracht in het Klooster van den Heil. MEDARDUS te *Soissons*. In het jaar 836 werd het ligchaam van den Heil. LIBERIUS, Bischof van *Mans*, uit die stad naar *Paderborn* overgevoerd. Deze LIBORIUS is naderhand aangeropen als de Heilige, die hulpe geeft tegen het graveel en den steen. Het ligchaam van den Heil. VEIT, (*VITUS*,) uit een Klooster

bij

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Verplaat-
fing van
Over-
blijffelen.

IV bij *Parys* naar *Corvey*. Niet zelden gaf dit gelegenheid tot twist en verschil, waar van een voorbeeld is omtrent het ligchaam van den vermaarden Beschermheilig van *Frankryk*, DIONYSIUS den *Areopagiet*. De *Benedictynen* te *St. Denys*, die voorgaven hetzelfde te bezitten, werden daar in bestreden door hunne Medebroederen in het Klooster van den Heil EMMERAM te *Regensburg*, hetwelk tot vele twisten aanleiding heeft gegeven, terwijl ondertusfchen veilig kan gezegd worden dat deze zoo ijverige twist het strijden was over eene herfenschim, alzoo 'er geene blijk voorhanden is, dat DIONYSIUS de *Areopagiet* ooit te *Parys* geweest is, en men hem met den *Paryzer* DIONYSIUS ten onrechte verward heeft.

Gebruik
der Heil.
Over-
blijfselen.

Menigvuldig was het *gebruik*, hetwelk men van deze Heilige Overblijfselen maakte. Behalven het meer gewone tot genezing van *ligchaamsgebreken* en *ziekten*, zelfs der ongeneeslijkste; tot afwendig van *oorlogsgevaaren*; bij *plegtige eeden*, bewijzen van onfchuld door dezelfen; droeg men ze ook in statelijke omgangen, (*Procesfien*,) rond, tegen andere landplagen, bij voorbeeld in *pesttijden*. Men was het ondertusfchen daar bij niet altijd ééns. De stad *Verdun* werd in het jaar 1044 door eene befmettelijke ziekte van bijna alle hare inwoners beroofd. Haar Bifchop RICHARD geloofde dus, dat men den Heiligen VITON om bijftand moest aanroepen, en zijn ligchaam op eene bare rondragen; maar de Abt aldaar, ook RICHARD genoemd, fprak hem tegen, beweerende, dat men de beenderen 'der

Hei-

Heiligen niet ontrusten moest. De Bisfchop gaf hem eindelijk gelijk, maar tot ftraffe, zegt men, ftierven zij beiden wegens dezen misflag binnen weinige jaren (*). Men bediende zich ook van deze Overblijffelen der Heiligen tegen *die genen, die Kerken en Kloosters*, in derzelve regten, vrijheden, of landerijen, *wilden benadeelen*. Men droeg ze hun te gemoet, om hun vrees aan te jagen, of leide ze weemoedig op den vloer der Kerken, wanneer het nooit miste, of alles verklaarde zich tegen de vijanden der Kerk. Aan de *Kerkvergaderingen* gaf men een volkomen gezag van onfeilbaarheid, doordien men Heilige Overblijffelen in derzelve midden bragt, waar door de bewoners des Hemels, als het ware, onzichtbaar bij hen tegenwoordig waren (†). Eindelijk in het laafte *fterfuur* zocht men zich door dezelve te verfterken, waar van de bovengemelde Abt RICHARD een voorbeeld is (§).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Onophoudelijke godsdienstige reizen of *bedevaarten* naar zoogenoemde Heilige plaatsen, waren ook een hoofdfloort van het Bijgeloof; het zij uit begeerte, om zijn gebed op dezelve met te meer hartelijkheid en kracht te verrigten, of als eene opgeleide boete voor grove misdaden; of uit verwachting van buitengewone hulp; eindelijk uit nieuwsgierigheid, om wonderen en geestelijke voorvallen te hooren verhalen. Bovenal hadden reeds lang *Jeruzalem*

Bede-
vaarten.

(*) MABILL. *Ann. O. S. B. T.* IV. p. 280.

(†) GLAB. RADULPH. *Histor. L.* IV. C. 5.

(§) MABILLON *l. c.* pag. 474.

IV *zalem* en *Rome* geheele scharen van *Bedevaartgangers* of *Pelgrims*, (van *Peregrini* of *Peregrinantes*,) tot zich getrokken, thans kwamen 'er andere heilige plaatsen bij, en onder dezen was *St. Jacob*, (in het *Spaansch San Jago*,) van *Compostella* in *Gallicië*, ééne der voornaamsten, sedert men in de IXde eeuw verbreid had, dat men het ligchaam van den Apostel *JACOBUS den Ouderen* daar gevonden had, hetwelk ook weldra door wonderen bevestigd werd.

Naar Rome. Om verscheidene redenen was de bedevaart naar *Rome* de gemeente, van waar niet alleen de derwaards trekkende *Pelgrims Romei*, *homines peregrini et Romei*, *Romipetæ* of *Romipedæ* genoemd werden, en adellijke familien in *Frankryk* en *Spanje* den naam *Romeo*, als ook een *Pelgrimsreiszak* tot hun wapen verkregen; maar ook werd deze benoeming spoedig van alle bedevaartgangers in het gemeen gebruikt (*).

Naar Palestina. Gevaarlijker waren de bedevaarten naar de heilige plaatsen van *Palestina*, welke als eene soort van vrome heldendaden werden aangezien. Omtrent het jaar 870 reisde een *Frankische* Monnik *BERNHARD*, met twee andere Monniken, een *Spanjaard* en een *Italiaan*, derwaards, na den zegen van den Paus ontvangen te hebben; na vele doorgestane gevaren kwamen zij te *Jeruzalem*, en zagen daar in de Kerk van het H. Graf, 's nachts voor het Paascheest,

(*) DU FRESNE *Glossar. Tom. III. v. Romeus, Romipetæ.*

feest, het wonderbaar ontfteeken der Heil. Lampen, waar van MOSHEIM de Gefchiedenis tot de nieuwfte tijden heeft onderzocht (*). In de vroegere tijden der Xde eeuw, was de toeloop van bedevaartgangers naar het H. Land onbeschrijfelijk groot; en velen hielden zich voor de gelukkigfte menfchen, als zij in dat land den geest mogten geven (†); de Gefchiedfchrijver dezer tijden GLABER RADULPHUS verhaalt ons, dat verfcheidene nadenkende vernuftten van verfcheidene lieden gevraagd wordende, wat toch deze zoo ongehoorde toevloed der volken naar *Jeruzalem* beduidde? voorzigtig genoeg ten antwoord gaven, dat dit de komst van den *Antichrist* aanduidde, die, op het einde dezer eeuw, verfchijnen moest, wien alle volken te gemoet zouden gaan. — *Antichristen*, in de beteekenis van gevaarlijke vijanden van den uitwendigen welvaart der Christenen en van de oefening van hunnen Godsdienst waren 'er federt eeuwen genoeg aan de *Arabieren* en thans aan de *Turken*, waar van om dezen tijd een groot gezelfchap van bedevaartgangers naar *Palestina* de treurige ondervinding had. In het jaar 1064 reisden SIEGFRIED, Aartsbifchop van *Ments*, GUNTHER, Bifchop van *Bamberg*, OTTO en WILLEM, Bifchoppen van *Regensburg* en *Utrecht*, en anderen, verzeld van meer dan 7,000 menfchen, met veel pracht naar *Jeruzalem*, maar de-

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Commentatio de lumine s. sepulchri Disf. ad H. E. pertinent. Vol. II. p. 211.*

(†) GLABR. RADULPH. *Histor. L. IV. C. 6.*

IV deze pracht maakte de roofzucht der *Arabieren*
 BOEK gaande, met welke zij vele gevechten hadden, zoo-
 II dat van de 7,000 menschen naauwelijks 2,000 in
 Afdeel. hun vaderland terugkeerden (*).
 IV Hoofdst. Terwijl de Christenen dus, op deze en andere
 na C. G. wijzen, de Heiligen vereerden, zorgden hunne Leer-
 Jaar 814. aars, voor de eer der Heiligen, door eene menigte
 tot 1073. *Levensbeschrijvingen derzelveu.* Wij zullen dezel-
 Levens- ven hier niet optellen, men vindt derzelveu lijsten
 beschrij- ven hier niet optellen, men vindt derzelveu lijsten
 vingen bij DU PIN, MABILLON, de Schrijvers van de *His-*
 der Heil. *toire Litteraire de la France* en anderen.

Martyro- Ook werd met geen minder vlijt gearbeid aan het
 logia. vervaardigen van *Martyrologia* of Martelaarsboeken,
 van welke 'er zes voornamelijk beroemd zijn gewor-
 den; één van FLORUS, Diaken en naderhand Pries-
 ter te *Lions*, die ook door andere schriften zich
 eenen naam gemaakt heeft; na zijn dood in het jaar
 860 stelde zijn vriend de Monnik WANDELBERT een
 dergelijk werk op, hetwelk in Latijnsche dichtmaat
 vervat is; omtrent denzelfden tijd, waarschijnlijk
 kort na het jaar 840, gaf RABANUS MAURUS, na-
 derhand zoo vermaard als Aartsbisfchop van *Ments*,
 zijn Martelaarsboek in het licht. Bij ADO, die in
 het jaar 875, als Aartsbisfchop van *Vienne*, dezer
 wereld overleed, vindt men het eerst het Feest *Al-*
lerheiligen op den nog gewonen dag aangeteekend,
 in het door hem vervaardigde Martelaarsboek, het-
 welk, wegens de goede orde en volledigheid, bo-
 ven

(*) LAMB. *Schafnab. de reb. Germ. ad a.* 1064. *es*
 1065. MABILLON *Ann. O. S. B. T.* IV. p. 656.

ven anderen geprezen wordt. Doch, omdat het wat wijdloopig was, werden 'er uittreksels uit hetzelfde gemaakt, bijzonder door USUARD, Monnik en Priester in het Klooster *St. Germain te Parys*, die tot het jaar 877 geleefd heeft. In dezelfde eeuw werd 'er nog een Martelaarsboek uitgegeven door NOTKER, Monnik van *St. Gallen*, die van de anderen van dezen naam onderscheiden wordt, door den bijnaam *Balbulus*, of de *Stamelende*. In hetzelfde neemt hij onder anderen op den 16den Augustus: *Assumtio B. Marie genitricis Dei*, het verhaal over van GREGORIUS van *Tours*, dat CHRISTUS zelf met zijne Engelen eerst de ziel der Heil. Maagd afgehaald, en aan den Aartsengel MICHAEL overgegeven, en vervolgens wedergekomen zijnde, ook haar ligchaam, in eene wolk, in het *Paradys* overgedragen heeft. Men zou zich wel kunnen verwonderen, voegt NOTKER 'er bij, hoe GREGORIUS in het Westen deze Oosterfche gebeurtenis is te weten gekomen; maar daar is altijd een toevloed van menschen uit de geheele wereld tot den Heil. MAARTEN van *Tours* geweest, en ook deed men uit het Westen weder vele bedevaarten naar *Azië*. Ook komt het wel overeen met eene plaats van den Apostel, (*1 Cor. XV. 20.*) Want het voegde best, dat het ligchaam, waar uit God zijn ligchaam genomen heeft, vroeger dan andere ten hemel werd opgenomen. „Ondertusfchen,” zoo besluit deze Schrijver, „dewijl de geleerdste Schrijvers misfchien hier om, „trent verschillen, kan ik in een zoo klein boekje „niets bepalen; maar dit geloof ik heel zeker met

IV
BOEK
II
Afdeef.
IV
Hoofdft.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV „ de algemeene Kerk, en belijde het, dat, bijal-
 BOEK „ dien het hoogsteerwaardige ligchaam; uit hetwelk
 II „ God mensch is geworden, nog ergens op de
 Afdeel. „ aarde verborgen ligt, deszelfs openbaring eerst
 IV „ tot de vernietiging van den *Antichrist* bewaard
 Hoofdst. „ blijft.” Dan dit zij genoeg tot eene proeve.
 na C. G. „
 Jaar 814. „
 tot 1073. „ Tot alle deze middelen, om de vereering der Hei-
 Feestda- ligen te bevorderen, behooren ook hunne *Feestda-*
 gen der gen, welker tijd in de *Martyrologia* werd aangewe-
 heiligen. zen, en die met het getal der Heiligen voor bijzou-
 dere Kerken en Kloosters dagelijks vermeerderden,
 maar bijzonder door de geheele Westersche Kerk
 toenam. In het voorgaande (*) hebben wij eene
 lijst opgegeven van de Feestdagen, welke, in het
 begin van dit Tijdvak, in de *Frankische* Kerk, al-
 gemeen gevierd werden, als ook van het Feest *aller*
Heiligen in de eerste helft der IXde eeuw ingesteld.
 Zeer waarschijnlijk is toen ook het Feest van MA-
 RIA's *geboorte* ingevoerd; het Feest van MARIA's
dood, (*Festum asumptionis*,) was wel ouder; maar
 kreeg thans niet alleen meer benamingen; zoo als
Festum depositionis, dormitionis, (eigenlijk van de
Grieksche Kerk, *της κοιμησης*,) *Marie transitus,*
pausationis, dies Dominae; ook eenvoudig: *Festivi-*
tas S. Mariae, en bij ons in later tijden: *Vrouwen-*
dag, of *Groote Vrouwendag*; maar men kon het
 niet volkomen eens worden, of haar ligchaam
 nog op aarde was, dan niet, zoo als wij hier bo-
 ven uit eene plaats van NOTKER gezien hebben;
 eene

(*) Zie Deel XII. Bladz. 116, 117.

eene onzekerheid, welke in de XVIIde eeuw tot een levendig verfchil in *Frankryk* aanleiding heeft gegeven. Paus BENEDICTUS de XIVde heeft, nog als Kardinaal PROSPER LAMBERTINI, dit verfchil inſgelijks onderzocht (*), en zich voor het gewoon gevoelen zijner Kerk verklaard, dat MARIA wel geftorven; maar kort daar na weder opgeftaan, en vervolgens met ziel en ligchaam ten Hemel opgenomen is. Van daar wordt het Feest, hetwelk men op den XVden *Augustus* viert, MARIA'S *Hemelvaart* genoemd.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Hoe zeldzaam fomtijds de oorfprong van nieuwe Feestdagen geweest zij, ziet men aan het Feest aller zielen, hetwelk nog jaarlijks op den tweeden November in de *Roomſche* Kerk wordt waargenomen. Omtrent het jaar 998, ſchreef SIEGBERT *van Gemblours* (†), kwam een Monnik, op zijne terugreize van eene bedevaart naar *Jeruzalem*, bij eenen Kluizenaar in *Sicilië*, die hem het volgende verhaalde. In zijne nabuurfchap ſchoten op vele plaatſen vuurvlammen uit den grond voort, welke de ingezetenen *Vulkaans potten* noemden; daar moesten de zielen der overledenen, naar hunne onderscheidene misdaden, allerhande ſtraffen lijden; waar toe Duivelen beftemd waren, wier ſtemmen, vreefelijken toorn, maar ook hun huilen de Kluizenaar gehoord had, terwijl zij zich beklaagden, dat de zielen, door de

Feest aller zielen.

(*) *Comm. de D. N. Jeſu Christi, Matrisque ejus festis* P. II. p. 288-300. *Vetero, Prage 1756. fol.*

(†) *Chronogr. ad h. a.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

almoezen en gebeden der Geloovigen, inzonderheid toen door de Monniken van *Clugny*, die onophoudelijk voor de rust der overledenen baden, uit hunne handen gerukt werden. De Monnik verhaalde dit aan zijnen Abt te *Clugny*, den beroemden ODILO; en deze, die niet merkte, dat de Kluizenaar het onderaardsch gedruis van den vuurspuwenden *Etna*, of van eene ophanden zijnde aardbeving, voor stemmen der Duivelen hield, of die het misfchien niet merken wilde, om met de eer aan zijne Orde bewezen voordeel te doen, verordende hier op, dat in alle zijne Kloosters, daags na het Feest *aller Heiligen*, het aandenken aan alle in CHRISTUS rustende zielen plegtig, door misoffer, gebeden en almoezen zou gevierd worden. Wanneer 'er in dit verhaal van Duivelen gewaagd wordt, die de zielen plaagden, verstond men dit niet van de zielen in de Hel, maar die in het Vagevuur lijdten. Zoo had reeds AUGUSTINUS (*) beweerd, dat het offer des Altaars, of de almoezen, welke daar voor alle overledene gedoopten geofferd werden, voor de heel goeden eene dankzegging; voor de niet heel boozen eene verzoening; voor de heel boozen ten minsten een troost der levenden waren; voor vele overledenen waren zij nuttig tot volkomene vergeving der zonden; voor velen ten minsten daar toe, dat hunne *verdoemenis verdragelijker werd*. Want ook hier in geloofde men naderhand de leer van het vagevuur te vinden. Het geen ODILO voor zijne

Con-

(*) *Enchir. de fide, spe et caritate* T. VI. *Opp. p.* 174-

Congregatie had voorgeschreven, werd in het gevolg, men weet niet door welken Paus, tot eene algemeene plegtigheid der Westersche Kerk gemaakt (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV

Hoe meer Heiligen, hoe meer Feestdagen, en Godsdienstige plegtigheden werden ingevoerd, hoe noodiger het was de *Liturgien* of Kerkdiensten te beschrijven, te meer in eenen tijd, wanneer men zoo vele kracht stelde in uitwendige plegtigheden. Daar was dan ook in dit Tijdvak geen gering getal van Schrijvers van dergelijke werken.

Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Liturgi-
sche
schriften.

AMALARIUS of AMALHARD, Diaken en Priester te *Mets*, naderhand Abt van *Hornbach*, een' tijd lang ook plaatsvervanger, (*Chorepiscopus*,) van den Bischof van *Lion*, was de eerste en ook de uitvoerigste onder deze Schrijveren. Bij SIEGBERT van *Gemblours* (†) heet hij, waarschijnlijk door verzien der Afschrijvers, ATTULARIUS. Hij is in de Geschiedenis niet onbekend, dewijl LODEWYK *de Godvruchtige* een door hem opgesteld geschrift *over de pligten der Geestelijkheid*, reeds in het jaar 816 op den Rijksdag te *Aken* statelijk deed goedkeuren. Doch het beroemdste van zijne werken, (*de Ecclesiastico Officio Libri quatuor*,) eindigde hij ook reeds in het jaar 820, en droeg het aan den gemelden Keizer op, dien hij *Rectorem totius christiane religionis, quantum ad homines pertinet*, noemt. Zijn oogmerk in dit geschrift was, tot in het

AMALA-
RIUS.

(*) MABILL. *Acta SS. O. S. B. sec. VI. P. I. p. 584.*

(†) *De SS. Eccles. Cap. 87.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

het 'pit der Kerkelijke gebruiken in te dringen, en aan te wijzen, wat de eerste intellers derzelven be- doeld hebben, en wat nut zij aanbrengen. Hij treedt vervolgens in alle mogelijke bijzonderheden; zelfs ontvouwt hij in het *tweede Boek* het geheim- zinnige in de verschillende pantoffels der Geestelijk- heid; ja de zweet- en neusdoeken zijn hem een zinnebeeld der godvruchtige en reine gedachten, door welken de bezwarenissen der ziel worden af- gewischt, welke uit de zwakheid des ligchaams ontstaan. Soms, doch zelden was hij op een goed spoor, bij voorbeeld, wanneer hij erkent (*): „dat het bij het Avondmaal genoeg was, althoön 'er geene zangers noch voorlezers, noch andere vertooningen te voorschijn kwamen, indien slechts de Bisschop of Priester brood en wijn zegende, om het volk tot heil zijner zielen te verkwikken; zoo als zulks ten tijde der Apostelen geschied was.” Dit werk mishagde echter aan den Aartsbisschop AGOBARD van *Lion*. Deze was reeds voor lang onvergenoegd op den Schrijver, omdat deze het Kerkgezang van zijne Gemeente berispt had, gelijk hij hem ook daar over bitter genoeg had doorge- haald (†). Een nar en godlooze, zoo vong hij aan, een bekende lasteraar, heeft onze Kerk mon- delijk en schriftelijk gelasterd, als of zij in hare ge- zangen de vaderlijke gewoonte verlaten had. Waar tegen de Aartsbisschop zocht te bewijzen, dat men in

(*) *Libr. III. pag. 173.*

(†) *AGOB. Liber de divina psalmodia T. II. p. 80-84.*

in de Kerk voltrekt geené gemeene gezangen, (*plebeii Psalmi*,) ook niets van nieuwe gedichten, (*nihil poetice compositum*,) maar enkel Bijbelsche Psalmen, en andere daar uit genomen liederen zingen moge. Dit geschrift was als eene voorrede tot een wijdloopiger (*), waar in AGOBARD de verbeteringen verdedigt, welke hij in de verzameling der gezangen van zijne Kerk, volgens de gemelde maar al te overdreven gemoedelijke, grondregelen, gemaakt had; door alles uit te schrappen, wat niet onmiddelijk uit de Heilige Schrift getrokken was. Zijne bewijzen ontleende hij gedeekelijk uit de Goddelijke ingeving der Psalmen; gedeeltelijk uit de gebruekelijke gesteldheid van vele nieuwere bijvoegselen in de Geestelijke gezangen; maar ook uit de voorschriften van Kerkvergaderingen en Kerkvaderen, onder welken AUGUSTINUS het zelfs voor eene strafbare zonde verklaarde, wanneer het gezang ons meer roere, dan de zaak, welke gezongen wordt. Geen wonder was het dus, dat AGOBARD ook het *Liturgische* werk van AMALARIUS aantastte (†), evenwel vertoon hij zich daar in meer als hatelijke tegenpartij, dan als onpartijdigen onderzoeker, zonder de hoofdzaak zelve aan te roeren. Zijne ongezintheit jegens AMALARIUS ging ook over op zijnen Diaken FLORUS, van wien men ook een *Liturgisch* Boek heeft: (*de actione Missae*, of *de expositione* *Mis-*

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *De correctione Antiphonarii* *ibid.* p. 85-101.

(†) *Lib. contra Libros IV. Amalarii Abbatis l. c.* pag. 101-119.

IV *Misfe*,) doch die omtrent het jaar 835 in drie on-
 BOEK derſcheidene gefchriften, aan even zoo veel Kerkver-
 II gaderingen gerigt, tegen AMALARIUS opkwam, en
 Afdeel. hem van velerhande dwalingen beſchuldigde. Doch
 IV hij ſchreef, met zulke verbittering, dat hij, even
 Hoofdft. min als AGOBARD, in ſtaat was, om de achting
 na C. G. voor het werk van AMALARIUS, hetwelk geheel in
 Jaar 814 tot 1073. den ſmaak dier tijden was, omver te werpen.

WALAFRI- Korter, maar meer geſchiedkundig, en gevolgelijk
 DUS STRA- naar eene betere leerwijze, ſchreef WALAFRIED *de*
 BO. *Scheele*, (of *Strabo*,) in het jaar 840, een Boek
over den oorsprong en aanwas der Kerkelijke pleg-
tigheden, (*de exordiis et incrementis rerum ecclesi-*
asticarum,) in hetwelk hij zich onder anderen bij
 de plegtigheden van het *Heilig Avondmaal* lang op-
 houdt, en van het eenvoudig vieren van hetzelfde,
 ten tijde der Apostelen, gewaagt, hetwelk omtrent
 zoo geſteld ware, als het nog op Goeden Vrijdag,
 wanneer 'er geene *Mis* gevierd wordt, gebruikt
 wordt; terwijl hij de vermenigvuldiging der gebrui-
 ken bij hetzelfde afleidt van de uitbreiding der Chris-
 telijke Kerk; gedeeltelijk van de toenemende menigte
 der Heiligen; ook had men daar door de onkundige
 nieuwbekeerden des te meer in het geloof bevesti-
 gen, en hun hetzelfde te gemakkelijker willen inboe-
 zemen. — Van den Doop meldt WALAFRIED, dat
 hij, in de eerste tijden, alleen bedeeld werd aan de
 genen, die wisten, wat zij, bij het ontvangen van
 denzelfen, gelooven, belijden en belooven moesten;
 maar als de *Christenen* naderhand overwogen, dat
 ADAMS erfelijke zonde ook die genen strafbaar maak-

te, die geene dadelijke zonden begaan hadden, heeft men ook de kinderen gedoopt, om hen niet zonder hulpmiddel te laten verloren gaan; terwijl integendeel de Kettters derzelve Doop onnoodig hielden, omdat zij nog niet gezondigd hadden. — Hij besluit zijn werk met eene vergelijking tusschen de Geestelijke en Wereldlijke waardigheden, van welke de laatste, zoo hij gelooft, in de eersten veranderd zijn, gelijk de schatten van *Egypte* besteed zijn tot gebruik van den Tabernakel. De *Roomsche Paus*, meent hij, is te vergelijken bij den *Keizer*; een *Patriarch*, met eenen *Patricius*; een *Aartsbisshop* met eenen *Koning*; een *Metro-politaan* met eenen *Hertog*; een *Bisshop* met eenen *Graaf*; een *Abt* met eenen *Tribanus*, of *Oversten*; en een *Aartskapellaan* met eenen *Paltsgraaf* enz.

In het werk van RABANUS MAURUS, *over het onderwijs der Geestelijkheid, en de Kerkelijke gebruiken*, handelt deze vermaarde Schrijver wijdloopig genoeg over de Kerkplegtigheden, doch brengt meestal gewone en niet zelden verkeerde berigten van derzelve oorsprong bij. — Deze laat, ten aanzien van den Doop, *de kinderen door anderen tot hunne zaligheid gelooven*.

GRIMOALD, Abt van *St. Gallen*, van het jaar 841 tot 872, heeft ook het een en ander hier toe bijgedragen, doch AMALARIUS heeft reeds van zijnen arbeid gebruik gemaakt; maar REMIGIUS is meer beroemd, een Monnik te *Auxerre*, Opziener der School van zijn Klooster, na het jaar 882, stichter van het eerste openbare School te *Parys*, zoo veel

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

IV BOEK II Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073

mén weet, waar uit naderhand de *Universiteit* aldaar ontstaan is, en overleden in het jaar 908. Men heeft zijn geschrift: *Expositio Misæ* gevoegd in een Boek, hetwelk verkeerdelyk aan ALCUIN is toegeschreven, waar in echter zijne geleerdheid niet zeer uitblinkt. Den oorsprong van het woord *Misæ*, raadt hij naauwelijks eenigermate naar de aangeleiding van ISIDORUS, maar hij voegt er nog een paar andere onbekookte invallen bij: (*Misæ* dicitur quasi *transmissæ*, vel quasi *transmissio*, eo quod populus fidelis de suis meritis non præsumens, præces et oblationes, quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium, et orationem sacerdotis ad Deum *transmittat*, quem mediatorem inter se et illum esse cognoscit, &c. five alio modo potest dici *Misæ*, eo quod nos *mittat* ad Deum.)

BERNÓ, (eene verkorting van BERNHARD,) Abt van *Reichenau*, omtrent het jaar 1014, heeft ook eene verhandeling over een gedeelte der Misplegtigheden nagelaten, (*de quibusdam rebus ad Misæ officium pertinentibus libellus*.) Hij was de eerste Abt, dien door den Paus vergund werd, de Mis in Bischoffelyk gewaad te vieren. Maar de Bischof van *Constans* beklagde zich over deze inbreuk op zijne regten bij den Keizer; en de Abt moest hem het verkregen *Privilegie* overleveren, hetwelk de Bischof verbrandde (*).

Ordealia,
Judicia
Dei.

Zoo bepaalde zich in dit Tijdvak de beoefenende Godsdiens der Christenen, onder geleerden en on-

(*) HERMÁN. *Contract. Chron. ad a. 1032.*

geleerden, bij uiterlijke plegtigheden, wier bronnen niet zuiverder waren dan de geliefdste foorten van het Bijgeloof, het Monnikenleven en de vereering der Heiligen. De minsten van zulke bijgeloovige gebruiken waren wel geheel nieuw, maar nooit had men ze zoo vlijtig geöfend, nooit zoo hoog gedreven, en in zeldzame gedaanten hervormd, als thans. Dit was bijzonder het geval met de zoogenoemde *Ordalia*, ook *Judicia Dei*, *vordeelen* of *gerigten Gods*. Men stond reeds vroeger in de verbeelding, dat in twijfelachtige verschillen, bijzonder den Godsdienst, de onschuld en eer betreffende, God op eene wonderdadige wijze tusfchen beiden kwam ter befliffing. Reeds in de Vde eeuw vindt men een voorbeeld van twistenden, die zich naar het graf van zekeren Martelaar begaven, om zich aan het Oordeel van God te onderwerpen (*). Het *kampgerecht*, hetwelk hier ook toe gebruikt werd, was oerfpronkelijk uit andere dergelijken onder de Heidensche Volken. Tegen velen van deze bijgeloovigheden hadden de Vorsten en Geestelijken in het eerst bedenkligheden, zoo als ROTHARIUS, Koning der *Langobarden*, bekende, dat velen, door den *kamp*, hunne zaak zonder reden verloren hadden, maar omdat zijn volk 'er aan gewoon was, kon hij dit goddeloos gebruik niet verbieden. Daarom werd in het vervolg de zuivering der onschuld

IV
BOEK
II
Afdeef.
IV
Hoofdst.
na C G.
Jaar 814.
tot 1073.
Gods
oordelen.

(*) GREGOR. *Turon. de miracul.* L. II. Cap. 19. en bij denzelfden Schrijver van eenen *kamp*, als een oordeel van God. *Hist. franc. L. VII. C. 14.*

IV digen door een Gods gerigte verdeeld in de *Kano-*
 BOEK *nieke*, die door eenen eed geschiedde, en van de
 II Kerkvergaderingen toegelaten was, en in de *ge-*
 Afdeel. *meene*, welke door het volksgebruik en vooroordeel
 IV was ingevoerd. Op den Rijksdag te *Aken*, in het
 Hoofdst. na C. G. jaar 816, werd de *kruisproeve*, (*examinatio cru-*
 Jaar 814 *cis*,) volstrekt verboden, ook schafte *LODEWYK de*
 tot 1073. *Godvruchtige* de proeve met *koud water* in zijne
 landen af, in het jaar 829. Omtrent het midden
 van die eeuw verklaarde Paus *NICOLAUS I* zich na-
 drukkelyk tegen de onschuldsproeve door eenen
kamp, in eenen Brief aan *KAREL den Kalen*, ja
 nog tot in de XIIIde eeuw hebben verscheidene
 Pausen zulke buitengewone zuiveringsmiddelen ver-
 boden, maar niet alle Pausen waren zoo streng, en
 de overige Geestelykheid bevorderde ze veel eer,
 omdat haar gezag 'er bij won, en ook wel uit
 verbeelding, dat God zelve ze goedkeurde, terwijl
 het gemeen zich zulke oude en geheiligde gebrui-
 ken, welke wonderdadig beflisten, waar alle andere
 middelen onvoldoende waren, allermint liet ont-
 nemen.

Mannen van aanzien onder de Bischoppen ver-
 dedigden daartegen deze bijgeloovige gebruiken, en
 onder dezelyen de vermaarde *HINCMAR*, Aartsbis-
 chop van *Rheims*, die gevraagd zijnde, wat hij
 van de gerigten Gods door *kookend* of *koud water*
 als ook door *gloeijend ijzer* dacht, omdat sommig-
 en zeiden, dat zij niet geloofwaardig, maar slechts
 menschelyke uitvindingen waren, door welke heel
 dikwijls, uit hoofde van snoode kunsten, (*per ma-*

deficia,) de onwaarheid de plaats der waarheid verving, zeer uitvoerig antwoordde, maar weinig tot eer van zijn oordeel en verstand, evenwel bij slot verklarende, dat hij, indien iemand hem beter onderrigte, gaarne van zijn gevoelen wilde afstaan (*).

IV
BOEK
II
Afdeef.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Wij zullen, tot een voorbeeld, met welken omflag van plegtigheden foortgelijke proeven in het werk gesteld werden, hier die genen beschrijven, welke plaats hadden, bij de proeve van kookend water. Wanneer de Priester een' of anderen zou toelaten tot gemelde proeve, (*ad comprobationem aquæ calidæ*,) deed hij hen eerst in de Kerk nederknielen, en drie gebeden opzeggen, in welken om Gods genade en bescherming gebeden werd. Vervolgens moest hij de Mis voor hen zingen; hen hun offer op den altaar laten brengen, en, eer zij het Avondmaal gebruikten, hen bij de heil. Drieëenheid, bij hun Christendom, bij het Euangelie, en bij de *Reliquien*, die in die Kerk bewaard werden, bezweeren, dat zij toch tot dit genieten niet zouden toetreden, zoo zij iet misdään, of daar in toegestemd hadden, of 'er eenige omstandigheden van wisten. Als zij niets bekenden, moesten zij na hem het Avondmaal ontvangen, en hij tot hen zeggen, terwijl hij het overreikte: „ Dit ligchaam en „ het bloed van onzen Heere JESUS CHRISTUS zij „ u heden tot eene proeve.” Thans moest hij naar

Plegtigheden bij de proef van kookend water.

(*) *De divort. Lothar. et Tetberg. T. I. p. 599-613. et Epist. XXXIX. T. II. Opp. p. 676-686.*

IV naar de plaats, waar dezelve gereed gemaakt werd,
 BOER gaan, met het Euangelieboek en het Kruis; aldaar
 II eene *Litanie* zingen, en vervolgens het water, eer
 Afdeel. het kookte, op deze wijze bezweeren: „ *Exorcizo*
 IV „ *te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris Omni-*
 Hoofdst. „ *potentis, et in nomine Jesu Christi, filii ejus,*
 na C. G. „ *Domini nostri, ut fias aqua exorcizata, ad effu-*
 Jaar 81. „ *gandam omnem potestatem inimici, et omne phan-*
 tot 1073. „ *tasma diaboli; ut, si hic homo, qui manum in*
 „ *te misurus est, innocens exstiterit de hac culpa,*
 „ *unde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet*
 „ *eum, et si, quod absit, culpabilis est, et præ-*
 „ *sumtuose in te manum mittere ausus fuerit,*
 „ *ejusdem omnipotentis virtus super eum hoc de-*
 „ *clarare dignetur. &c.* Hier op volgde een lan-
 ger gebed van denzelfden inhoud, en eene dergelijke
 bezweering aan het water. Eindelijk moesten zij;
 die tot de proeve bestemd waren, reine kleederen
 van eenen *Exorcist* of *Diaken* aantrekken; het Eu-
 angelieboek en het Kruis kussen; ook van het ge-
 zegende water drinken, waar bij hun gezegd werd,
 dat hun dit tot eene proeve dienen zou; dan werd
 'er hout onder den ketel met water gelegd; de
 Priester sprak, als het kookte, gebeden; de beschul-
 digde zeide het Onze Vader op, en teekende zich
 met het kruis; schielijk werd de ketel van het vuur
 genomen; en hij stak 'er de hand tot eene bestemde
 diepte in; de hand uitgetrokken zijnde, werd zorg-
 vuldig omwonden, met het zegel van den Rigter
 verzegeld, en op den derden dag door bekwame
 mannen bezigtigd.

Zeld-

Zeldzamer was de proeve *door kaas en brood*, waar bij gebeden werd, dat, indien iemand schuldig ware, zijne keel mogt zamentrekken, zoo dat hij niet zou kunnen slikken, of deze spijs weder uitspuwen zou enz.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Tot eene der eerwaardigste proeven van onschuld diende voornamelijk het Heilig Avondmaal, waar omtrent eene Kerkvergadering te *Tribur* in het jaar 895 verordende, dat de Leek zich met eenen eed moest zuiveren; maar de Geestelijke door het Avondmaal; dewijl deze om geene geringe redenen zweeren; noch de hand, met welke het ligchaam en bloed van CHRISTUS voortgebracht wordt, (*conficitur*,) door eenen eed bezoedeld mogt worden (*).

Geene proeve echter was onder deze allen meer gewoon, dan het *kampgevecht*, waar omtrent men eene wet had van GUNDEBALD, Koning van *Burgundië*, in de Vde eeuw; vergeefs zocht eene Kerkvergadering te *Valence* in het jaar 855 deze gewoonte af te schaffen, zij nam integendeel veeleer de overhand, ja 'er zijn voorbeelden, onder de regering van OTTO I, dat door een' kamp niet alleen bijzondere geschillen, maar zelfs regsgeleerde vragen beslist zijn geworden (†).

Na zoo vele voorbeelden van heerschend bijge- AGOBARD,
loof, moet het den Lezer aangenaam zijn, te ver- Artsbis-
nemen, dat men echter hier en daar nog eerwaar- schop van
Lions,
di-

(*) *Ap. HARD. T. VI. P. I. pag. 445.*

(†) Men zie de lijst der Schrijveren over dit geheel onderwerp in FABRIC. *Bibliogr. Antiquar. p. 696.*

IV dige mannen vond, die zich tegen hetzelfde, hoe-
 BOEK wel met weinig vrucht, verzet hebben. Deze ver-
 II dienst komt onder anderen toe aan AGOEARD,
 Afdeel. Aartsbisfchop van *Lions*, die ons reeds een en an-
 IV dermaal, hoewel in geen gunftig licht, is voorge-
 Hoofdf. komen; doch men vergeet zijne gebreken ligtelijk,
 na C. G. Jaar 814. wanneer men hem, met vrijmoedigheid, ziet opko-
 tot 1073. men tegen het bijgeloof van zijnen tijd. Hij was in
 verzet het jaar 779 geboren, en vormde zich onder het
 zich tegen het Bijge- opzigt van LEIDRAD, Aartsbisfchop van *Lions*, zoo
 loot. gelukkig, dat deze hem in het jaar 804 tot Priester
 wijdde, en hem kort daar na het bestuur der zaken
 van zijn Kerspel opdroeg, en hem den weg baande,
 om in het jaar 816 zijn opvolger te worden, toen
 hij zelf zich in een Klooster opflood. In het jaar
 818 wederleide hij den even te voren overledenen
 Bisfchop FELIX van *Urgella*, niet lang daar na
 fchreef hij zijne opstellen tegen de *Joden*, en tegen
 velerhande grove misbruiken. Ijverig verdedigde hij
 de *Frankifche* Kerkwetten tegen de aanmatigingen
 der *Roomfche* Pausen; op de Rijksvergadering te
Attigny, in het jaar 822, beklaagde hij zich over
 de Wereldlijke Heeren, die Kerkgoederen aan zich
 trokken, en als men hem daarom befchuldigde van
 twist te ftoeken tusfchen de Geestelijke en Wereld-
 lijke Standen, fchreef hij, tot zijne verdediging,
 eene verhandeling: *Liber de dispensatione ecclesias-
 ticarum rerum* (*). Ondertusfchen mengde hij
 zich in de zamenfpanning der Zonen van LODEWYK

den

(*) Tom. I. Opp. pag. 268-300.

den Godvruchtigen, in het jaar 833, om hunnen Vader te onttroonen; toen LODEWYK weder hersteld was, werd AGOBARD in het jaar 835 van zijne waardigheid ontzet, evenwel gaf hem de Keizer in het jaar 837 zijn Aartsbisdom weder, waar na hij in het jaar 840 overleed. Zijn ijver voor de regten der Kerk heeft hem in de Kerk van *Lion* de achtiging van eenen Heiligen verworven. Het strekt hem alszins tot eere, dat hij het Bijgeloof van meer dan ééne zijde heeft durven aantasten, in eene eeuw, welke geen licht verdragen kon.

IV
BOEK
II
Afdee'.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Zijn gewigtigste en over het geheel beroemdste Boek van dezen inhoud heeft ten opschrift: over de Beelden: *Liber de imaginibus, sive Liber contra earum superstitionem, qui picturis et imaginibus sanctorum adorationis obsequium deferendum putant* (*). Twee andere werken zijn bepaaldelijk gerigt tegen de Gods-oordeelen: *Liber ad Lud. Pium, adversum legem Gundebaldi, et impia certamina, quæ per eam geruntur* (†); et *Liber de divinis sententiis digestus, cum brevissimis adnotationibus, contra damnabilem opinionem putantium, divini judicii veritatem igne, vel aquis, vel conflictu armorum patefieri* (§).

AGOBARD tastte nog een ander soort van Bijgeloof in een bijzonder geschrift aan: *Liber contra insulsam vulgi opinionem de grandine et tonitruis*

(*) *Opp. Tom. I. pag. 221-268.*

(†) *Opp. Tom. I. pag. 107-121.*

(§) *l. c. pag. 301-329.*

IV *truis* (*). Bijna alle menschen, van alle rangen, BOEK
II zegt hij, geloofden in dit land, *dat hagel en on-*
Afd. II. *weder door menschen naar derzelve welgevallen ver-*
IV *wekt konden worden.* Zij noemen dit *aura levati-*
Hoofdst. *tia*, eene lucht, welke door tooverkunsten van ze-
na C. G. kere lieden, (*Tempestarii*,) verheft zal zijn. Ja
Jaar 814. de meesten zijn zoo razende, dat zij zich verbeel-
tot 1073. den, dat 'er een land is, *Magonia*, uit hetwelk
schepen door de lucht komen, in welke de vruchten
door den hagel en het onweder nedergeslagen naar
dat land gebragt werden, terwijl deze luchtship-
pers aan de *onweermakers* daar voor geld betaal-
den. Men was zelfs eens op het punt, om drie
mannen en ééne vrouw, die van deze schepen af-
gevallen zouden zijn, te steenigen, toen het goo-
chelspel nog gelukkig ontdekt werd.

Over de *eer*, aan de *Heiligen* bewezen, dacht hij ook vrij helder; en één van zijne Brieven, (*Epist. ad Bartholomæum, Episc. Narbonens. de quorundam inlusione signorum*) (†), is ook nog een getuigenis van zijne meer gezuiverde denkwijze. Eene soort van ziekte, aan de vallende ziekte gelijk, trof vele menschen te *Lions*; ook voelden zij eenen brand aan het ligchaam, waar van men de plekken zag: en dewijl dit menigvuldig in de Kerk van den Heiligen FIRMINUS gebeurde, werden daar vele geschenken gebragt. De Aartsbisshop keurt deze milddadigheid af; toont aan, dat zij aan ar-
men

(*) *Opp. Tom. I. pag. 145-164.*

(†) *Opp. Tom. I. pag. 197-217.*

men en vreemdelingen beter besteed zou zijn; en onderrigt den Bisfchop, dat deze tuchting van God alleen, en niet van den boozen geest, afkomt.

AGOBARD heeft behalve deze en andere fchriften ook nog Brieven en Gedichten, doch die weinig beteekenen, nagelaten. Zijne werken waren bijna geheel verloren geraakt, toen PAPIRE MASSON dezelve kocht van een' Boekbinder te *Lion*, die van een Handschrift van deze werken juist Banden voor andere Boeken wilde maken. Volgens hetzelfde gaf hij 'er eene uitgave van te *Parys* in 1601 in 8vo, maar BALUZIUS gaf eene andere en betere uitgave aldaar in 1666 in twee Deelen in 8vo.

'Er waren behalve AGOBARD nog wel eenige weinige mannen, die het Bijgeloof perk poogden te zetten. De Bisfchop THEODULF van *Orleans* had niet veel op met de *Bedevoarten*. CLAUDIUS, Bisfchop van *Turin*, verwierp niet alleen den Beelden-dienst, maar zelfs het teeken van het *Kruis*, maar kreeg daar door den naam van eenen Dwaalleeraar, die hem nog in zijne Kerk aankleeft; en bovendien waren het slechts enkele stemmen, die zich lieten hooren, en niet veel indruk konden maken; men trof ook niet den wortel van het Bijgeloof, maar poogde enkel eenige takken van den Boom, die 'er ontelbare had, te befnocijen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

V I J F D E H O O F D S T U K .

Godgeleerdheid. Canon des Bijbels enz. Bijbeluitlegging. Geloofsleere. Zedeleer. Predikatiën.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G
Jaar 814.
tot 1073.

Bij zoodanige gefieldheid van den *Godsdienst*, kon men geene uitbreiding, verbetering, of zuivering van de *Godgeleerdheid*, of wetenschap van den *Godsdienst*, verwachten. De Leeraars van den *Godsdienst* hadden geene andere verdienften, boven die van het naastvoorgaande Tijdvak; alleen zij lazen en verzamelden vlijtig, wat in de *Westerfche Kerk* bijzonder in de *Godgeleerdheid* gedaan was, zonder den geest van onderzoek en oordeel, welke, indien hij zich hier of daar eene enkele reize fcheen te vertoonē, echter geene vruchten voortbragt, omdat geene vrijheid van denken plaats had, daar het gezag der *Kerkvaderen*, de uitspraken der *Kerkvergaderingen*, en thans ook het aanzien der *Paufen* en van derzelver *Decreten* of *Befluiten* alles afdeeden, en niet mogten tegengesproken worden. Allergevaarlijkst was het, indien iemand durfde onderftaan, het leerftelfel wijsgeerig op te helderen, gelijk uit het voorbeeld van *JOANNES SCOTUS* en *BERENGARIUS* enz. blijken kan.

NOTKER'S
Boek
over de
Uitleggers
des Bijbels.

NOTKER, met den bijnaam de *Stamelaar*, Monnik van *St. Gallen*, die ons reeds meer is voorgekomen, ftelde, omtrent het einde der IXde eeuw, een Boek op over de *Uitleggers* van den Bijbel,

(de

(*de interpretibus divinarum scripturarum*,) hetwelk eigenlijk eene aanwijzing is aan eenen SALOMO, naderhand Bisfchop van *Constans*, van de Schrijvers en Boeken, die voor eenen Godgeleerden noodzakelijk zijn; waar in hij als zoodanig aanprijst de beste Latijnsche Uitleggers der Heilige Schrift, Schrijvers over de Gefchiedenis der Apostelen, Handelingen der Martelaren, Levensbefchrijvingen der Heiligen, en andere tot de Gefchiedenis der Kerk behorende werken.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Omtrent den *Canon* des Bijbels bleven in dit Tijd vak de *Griekfche* en *Latijnsche* Kerk verfchillen, dewijl elk zonder eigen onderzoek nafchreef, wat zijne voorgangers gefchreven hadden; de *Westerfche* Kerk volgde haren AUGUSTINUS, de *Griekfche* hare Vaders, na. Zoo herbaalt de vermaarde RABAN enkel het gene ISIDORUS over de Bijbelboeken des Nieuwen Testaments gezegd had, dat MATTHEUS in het *Hebreeuwfch* heeft gefchreven; dat de *Brief aan de Hebreën* van de meeste *Latijnen* verworpen is enz. Zonder eenige bedenkingen is de *Canon* of Lijst van AUGUSTINUS geplaatst voor een Handfchrift des Bijbels, met gouden letteren, hetwelk een gefchenk was voor KAREL den Kalen (*). Aan den anderen kant noemt wel de beroemde ODO, Abt van *Clugny*, in de Xde eeuw, den Zaligen TOBIAS, en haalt het IIIde *Boek Ezra* aan, onder den naam van *de Schrift*, maar het *Boek der Wijsheid* fchrijft hij flechts aan *zekeren onbekenden* toe, ook

Canondes
Bijbels.

(*) BALUZ *Capitul. RR. franc. T. II. p. 1568.*

IV ook spreekt hij van de overige *Apokryfe* Boeken ver-
 BOEK achtelijk genoeg.
 II
 Afdeel. Merkwaardig is de vrijheid, met welke AGOBARD
 V over de *taal en stijl* der Heilige Schrijveren spreekt.
 Hoofdst. De Abt FREDEGIS of FRIDUGIS te *Tours* had hem
 na C. G. onder anderen te last gelegd, dat hij deze Schrij-
 Jaar 814 vers, derzelve Overzetters en Uitleggers, beschuldig-
 tot 1073- de, dat zij *de regelen der Spraakkunst niet hadden*
 AGO- *in acht genomen*. Hier op antwoordde AGOBARD,
 BARDs (*Liber contra objectiones Fredegisi Abbatis*) (*),
 uitspraak dat zij zulks niet uit onwetendheid of kwaadheid,
 over de taal en stijl der Heil. maar uit toegevendheid gedaan hadden. Even gelijk
 der Heil. de Schrift zich op eene menschelijke wijze uitdrukt,
 Schrij- om aan de menschen onuitsprekelijke dingen bekend
 vers. te maken, zoo hadden ook de Overzetters hun best
 gedaan, om haren zin regt duidelijk uit te drukken,
 alhoewel zij daar bij tegen de spraakregelen handel-
 den. Het was ook onwaar, voegde AGOBARD 'er
 bij, dat hij aan den Heiligen Geest, terwijl hij door
 de Profeten en Apostelen sprak, eenen boerschen
 stijl had toegegeschreven; maar wanneer FREDEGIS be-
 weerde, dat de *Heilige Geest aan deze Schrijvers*
 niet alleen de door hen voor te dragen leere, en de
 wijze van voordragt ingegeven; maar ook *de lijfe-*
lijke woorden in hunnen mond zou gevormd hebben,
 dan zou men de *ongerijmheden* niet kunnen tellen,
 welke daar uit voortvloeiden.

Vertalin- In eenen leeftijd, in welken niemand de noodza-
 gen van kelijkheid en nuttigheid van den Bijbel voor onge-
 den Bijbel leer-

(*) *Tom. I. Opp. pag. 172.*

leerde Christenen erkende, kon men naauwelijks *vertalingen in de moedertalen der landen* verwachten; evenwel waren 'er eenigen, onder de *Oostfranken* en *Saksen*, bijzonder onder de eerstgemelden, een *OLFRIED*, *NOTKER Grootlip*, en *WILLERAM*, die, zoo al niet ten algemeenen gebruike, echter tot hun eigen vermaak, tot oefening, of op last van hunne Vorsten, omschrijvingen van Boeken der H. Schrift in hunne moedertalen vervaardigden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
in demoe-
dertalen.

Maar des te talrijker zijn de *uitlegkundige werken* van deze tijden, doch van weinig innerlijke waarde, gelijk wij reeds aangemerkt hebben.

Uitleg-
gers der
Heil. S.

Een man van grooten naam, *FOTIUS*, *Patriarch* van *Konstantinopolen*, omtrent het midden der IXde eeuw, belooft niet weinig in de verklaring der Heil. Schrift, maar schijnt juist niet veel uitmuntends geleverd te hebben. Onder het opschrift, *τα Ἀμφιλοχία*, stelde hij *antwoorden op 308 vragen en twijfelingen* van *AMPHILOCHIUS*, Bischof van *Cyzicum* op, doch die 'er van overig zijn, zijn niet van uitlegkundigen, maar geschiedkundigen en geheimzinnigen inhoud; zoo zijn ook verloren zijne *uitlegging over de Psalmen en Profeten*, als ook *over MATTHEUS* en *over de Brieven van PAULUS*, alleen is van het laatste iet over in de groote uitlegkundige uittreksels, (*Catenæ Patrum*.) Het een en ander uit zijne verklaringen, hetwelk *OEUMENIUS* onder zijnen naam aanhaalt, verdient opmerking. Zoo vindt *FOTIUS Rom. V. 12.* zoo min, als andere *Grieksche* uitleggers, iet van de *Erfzonde*. De menschen hebben, naar zijne meening, in *ADAM* op die

FOTIUS.

IV
BOEK
II
Afd. 1.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073
OECUMENIUS.

wijze mede gezondigd, dat hij het begin tot zondigen gemaakt; maar zij daar uit gelegenheid genomen, het kwaad niet van zich afgewend, maar het al hooger en hooger gedreven hebben (*).

De zoo even genoemde OECUMENIUS was een vermaard verzamelaar voor de Uitlegkunde des Bijbels in dit Tijdvak, doch van zijne levensbijzonderheden weet men weinig of niets. MONTFAUCON heeft het eerst ontdekt, dat hij Bisfchop van *Tricca* in *Thesalië* geweest is. Hij behoort waarfchijnlijk tot de laatste tijden der Xde eeuw. Onder zijn' naam is een *Commentarius over de Handelingen der Apostelen, de Brieven van PAULUS, en de zeven algemeene Brieven*, uitgegeven met andere stukken te *Verona* in het jaar 1532 in *Folio*. Het meest in denzelfen is uit CHRYSOSTOMUS en andere oude *Griekfche* Kerkvaderen ontleend, evenwel heeft hij het een en ander van zijn eigen. Opmerkelijk is het, dat hij de plaats 1 *Joann.* V. 7. in zijnen Tekst niet heeft.

De *Griekfche* Kerk had weinige Uitleggers van den Bijbel ten dezen tijde, maar zij had eenen rijkdom van oude uitlegkundige werken. De *Westerfche* Kerk had eenen ruimeren overvloed van Uitleggers, maar armoede aan ware uitlegkunde, daar men meestal berustte in het geen AMBROSIUS, AUGUSTINUS, GREGORIUS en dergelijke Leeraren gefchreven hadden, en zich voorts bezig hield met geheimzinnige, zedelijke en leenfpreukige uitleggingen van den Bijbel uit te denken. On-

(*) OECUM. *Comm. in Ep. ad Rom.* T. I. p. 264.

Onder dezen hoop van gemeene schriftverklaarders maakte CHRISTIAAN DRUTHMAR eene uitzondering; uit *Aquitanië* geboortig, hoewel anderen hem een' *Duitscher* maken, Monnik en Priester in het Klooster *Corbie*, die omtrent het midden der IXde eeuw geleefd heeft. Wegens zijne geleerdheid werd hij *Grammaticus* genoemd. Hij schreef eene verklaring van het *Euangelie* van MATTHEUS, voor de jonge Monniken van het Klooster *Stablo*. In dezelve verklaart hij: „ gepoogd te hebben, den *historischen* „ *zin* meer te volgen, dan den *Geestelijken*, de- „ wijl het hem onredelijk voorkwam, dezen laatsten „ in een Boek op te zoeken, zonder den eersten te „ kennen; terwijl veel meer de *Gefchiedenis* de „ grond is van alle kennisfe, en daarom eerst moet „ naargefpoord en bevat worden; van daar kan „ men eerst volkomen tot eene andere *Uitlegging* „ overgaan.” De bekende plaats: *op deze petra zal ik mijne gemeente bouwen*, verftaat hij dus: „ Op deze vastigheid des geloofs, hetwelk gij beleden hebt, zal ik mijne Kerk, en op mij u met mijne geheele Kerk bouwen.” De vermaardfte plaats in deze *Uitlegging* betreft het *Avondmaal*. „ *Jezus*, zegt hij, gaf aan zijne jongeren het *Sacrament van zijn ligchaam*, tot vergeving der zonden, en tot behouding der liefde; opdat zij, deze handeling gedenkende, dat gene steeds *in een Beeld doen zouden*, (*in figuram facerent*,) wat voor hun gefchied was, en deze liefde niet vergeten zouden: *dat is mijn ligchaam*, dat is, *in het Sacrament*.” Deze plaats is zoo ftrijdig

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
DRUTH-
MAR.

IV met de uitlegging der *Roomskatholijken*, dat
 BOEK SIXTUS VAN SIENA en andere geleerden van zijne
 II Kerk beweerd hebben, dat deze plaats in de eerste
 Afdeel. uitgave te *Hagenau* in 1530 in 8vo, van JOAN
 V SECERIUS, eenen Protestant, vervalscht zij gewor-
 Hoofdst. den, willende SIXTUS de woorden, volgens een
 na C. G. oud handschrift, dus lezen: *hoc est corpus meum,*
 Jaar 814 *hoc est vere in sacramento subsistens.* Maar daar-
 tot 1073. tegen heeft EDM. AUBERTIN (*) bewezen, dat
 lang te voren, te *Straatsburg* in 1514 in Folio
 eene volkomen gelijklopende uitgave van den
 Roomskatholijken geleerden WIMPELING bezorgd
 is, en dat de lezing in gemelde handschrift veel
 meer eene zoogenaamde verbetering van eenen late-
 ren Monnik kon zijn, waar van zoo vele voorbeel-
 den in handschriften voorkomen. Doch, hoewel
 'er op de gemelde plaats meer dergelijke volgen,
 in welken dezelfde denkbeelden ten grondslag lig-
 gen: (*sanguis Christi per hoc figuratur; trans-
 ferens spiritaliter corpus in panem, vinum in san-
 guinem, ut per hec duo memoremur, quæ fecit
 pro nobis de corpore et sanguine suo;*) evenwel be-
 hoeft men niet angstvallig te twisten, wat DRUTH-
 MAR gevoeld heeft, dewijl de denkbeelden omtrent
 het Avondmaal ten dezen tijde over het geheel nog
 twijfelachtig waren. Ondertuschen heeft de wel-
 meenende DRUTHMAR van zijnen wel gelegden
 grond den historischen zin geen regt gebruik weten te
 ma-

(*) *De Eucharistie sive coenæ Dominicæ sacramento*
Libr. II. p. g. 863

maken, daar hij in zijne uitlegging zoo zeldzame leenspreukige en geheimzinnige uitleggingen brengt, als ergens voorkomen.

In de *Latijnsche* Kerk waren meer uitleggers, maar nauwelijks een, die den halven weg in deze arbeidzaamheid zoo gelukkig afgelegd heeft, als DRUTHMAR. Ondertusfehen was, naar den uiterlijken roem te oordeelen, niemand te vergelijken bij RABANUS MAURUS, die in menigte van Bijbeluitleggingen ten minsten alle Schrijvers van dit Tijdvak overtroffen heeft. Hij is ons in de Geschiedenis reeds bekend als Schrijver van verscheidene andere werken; daar wij hier van hem als Uitlegger gewagen, behooren wij het een en ander van zijne levensbijzonderheden aan te teekenen. RABAN dan, of zoo als men somtijds zijnen naam schrijft, HRABAN, kwam in het jaar 776 te *Ments* ter wereld, naar welke stad hij den bijnaam *Magentius* of *Magentius* kan bekomen hebben. Nog een jongen zijnde, kwam hij in het Klooster te *Fulda*, alwaar hij Monnik, en in het jaar 801 Diaken werd, maar in het volgende jaar werd hij in het Klooster te *Tours* gezonden, waar ALCUIN Abt was. Onder dezen vermaarden Leeraar voltooide hij zijne Lettercefeningen, en van hem kreeg hij den bijnaam *Maurus*, ter gedachtenis van dien Heilig, die in de Orde der *Benedictynen* zoo geëerd was. Kort daar na, omtrent het jaar 804, werd hij Opziener van het School te *Fulda*, welke hij in een zoo groot aanzien bragt, dat uit dezelve sedert de beroemdste Schrijvers zijn voortgekomen, zoo als WA-

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
RABANUS
MAURUS.

IV LAFRIDUS STRABO , SERVATUS LUPUS , OTFRIED
 BOER VAN WEISSENBURG ENZ In het jaar 814 wijdde
 II de Aartsbischop van *Ments* hem tot Priester. Maar
 Afdeel. RATGAR, Abt van *Fulda*, drukte toen zijne Mon-
 V niken zoo hard, en RABAN inzonderheid, door hem
 Hoofdil. zijne Boeken te onthouden, dat het waarschijnlijk
 na C. G. in dezen tijd is, dat deze eene bedevaart naar *Pa-*
 Jaer 814. lestina ondernomen heeft. RATGAR werd eindelijk
 tot 1073. in het jaar 817 afgezet, en EIGIL kwam in zijne
 plaats. Nu kwamen de verstrooide Monniken we-
 der te *Fulda*, alwaar ook RABAN zijne oude be-
 zigheden weder gelukkig voortzette, tot hij, in het
 jaar 822, tot EIGILS opvolger verkoren werd. Ge-
 durende de twintig jaren, dat hij deze waardigheid
 bekleedde, klom de roem en bloeiende toestand van
 dit Klooster zeer hoog; in het jaar 838 zond hij
 vijftien Monniken uit om het Klooster te *Hirfau*
 op te rigten. In de twisten tusfchen de Zonen van
 LODEWYK *den Godvruchtigen*, en den ouden Kei-
 zer, hunnen Vader, gedroeg hij zich met zoo
 veel voorzigtigheid, dat beide partijen over hem
 voldaan waren. Doch in het jaar 842 begaf hij
 zich over den *Rhyn*, in het gebied van den Keizer
 LOTHARIUS, zoo dat zijne Monniken, dewijl hij
 niet terug wilde keeren, een' anderen Abt verkie-
 zen moesten. Toen eerst kwam hij weder, en
 verkoos voor zich, met bewilliging van den Abt,
 op eenen Berg, niet ver van *Fulda* gelegen, eene
 Kluis tot zijn verblijf, in welke hij, als een geheel
 afgezonderde, (*reclusus*,) onder godvruchtige be-
 zigheden leefde; en uit welke hij, in het jaar 847,
 ge-

gehaald werd, om hem het Aartsbisdom van *Mentz* toe te vertrouwen. In het beffuren van hetzelfde be-
toonde hij weder zijne vorige werkzaamheid. Op bevel
van zijnen Koning, *LODEWYK den Duitfcher*, hield
hij meer dan eene Kerkvergadering over Kerkelijke
zaken. In den vermaarden twist met den Monnik
GODSCHALK nam hij maar al te driftig deel. Daar-
tegen fpijste hij, bij het ontftaan van eenen hong-
gersnood, meer dan 300 arme lieden, behalve die
genen nog, dien hij onder zijne oogen den kost
gaf; en fchoon hij de 70 jaren reeds achter den
rug had, hield zijn geleerde arbeid niet op. Hij
overleed in het jaar 856. Een zijner leerlingen,
RUDOLF, Schoolopziener te *Fulda*, heeft zijn leven
befchreven, doch hem daar in meer befchouwd, als
den verzamelaar van Reliquien, fichter van nieuwe
Kerken, met een woord, in zijne Monniken gods-
vrucht, dan als Godgeleerden en Schrijver (*).

Men heeft *RABAN* voor den geleerdften man van
zijnen tijd in de Westersche Kerk gehouden, en dit
was hij in der daad, naar de begrippen van dien
tijd. Hij muntte in de gemeene Wetenfchappen van
dezen tijd uit; dat is, in de verklaring van de eer-
fte beginfelen der kunften, zoo als in de regelen der
Grammatica en *Rhetorica*, in gemakkelijheid, om
uit de Kerkvaderen gemeene plaatfen over de Heilige
Schrift te verzamelen en uittrekkels te maken; in
het uitvinden van *Leenfpreuken* over de Bijbelge-
fchie-

(*) J. F. BUDDEUS *disf. de vita ac doctrina Rabani*,
Jene 1724. 4to.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hooftft.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV schiedenisfen, in de uitlegging van mijftieke oorza-
 BOEK ken der Kerkplegrigheden, in de vaardigheid om
 II *Proza* in Verzen over te brengen, en in eene heb-
 Afdecl. belijkheid, om gemeene plaatfen uit de zedekunde
 V in geboden en onderwijs in te kleeden. Hij was
 Hoofdst. ook de werkzaamfte Schrijver van dezen tijd, zijne
 na C. G. fchriften zijn te *Keulen* in het jaar 1627 in VI Dee-
 Jaar 814. len in Folio uitgegeven, waar van bijkans twee der-
 tot 1073. de uitleggingen van Bijbelboeken bevatten.

CLAUDIUS Meer anderen verwierven in de IXde eeuw ver-
 van Turin maardheid door uitlegkundige fchriften; bij voorb.
 CLAUDIUS, Bifchop van *Turin*, federt het jaar
 821, die misfchien zoo hoog als RABAN gefchat
 zou geweest zijn, indien hij niet de bijgeloovige
 vereering der Beelden hevig had tegengesproken,
 waar door hem de blaam van onregtzinnigheid heeft
 aangekleefd, en zijne werken nog genoegzaam allen
 in handschriften verborgen liggen, alleen is zijne
 verklaring over den Brief aan de *Galaten* in de
Bibliotheca PP. Lugdun. gedrukt geworden. Hij
 overleed in het jaar 840.

HAIMO of HAIMO of HAYMO, van wien wij reeds onder de
 HAYMO. *Gefchiedfchrijvers* van dezen tijd gewaagd hebben,
 medeleerling en vriend van RABAN, in het jaar 853
 als Bifchop van *Halberftad* overleden, was ook
 een vlijtig Schriftverklaarder, doch in wiens fchrif-
 ten geene opheldering van den woordelijken zin,
 maar des te meer zedelijke leeringen en allegorifche
 toepasfingen voorkomen.

WALA- Een der vermaardfte leerlingen van RABAN, en
 FRIDUS die zijnen leermeester in geest en vernuft overtrof,
 STRABO.

was WALAFRIDUS *de Scheele*. Deze, dien wij als *Dichter* reeds kennen, verschijnt ook als Uitlegger der Heilige Schrift. Zijne *korte ophelderingen over de H. Schrift, glosfa ordinaria in Biblia*, zoo als zij gemeenlijk heeten, hoewel voornamelijk uit de fchriften van RABAN getrokken, hebben een zeldzaam geluk gehad, en deze *glosfe*, of zoogenoemde *Tong*, was van de IXde eeuw af tot de XVIde in de hoogste achting, zoodat PETRUS LOMBARD, de aanvoerder van alle *Scholasticken*, zich daar op als op een onfeilbaar werk beriep, met de woorden: *auctoritas dicit*, hoewel het in den grond niet meer is, dan het werk van eenen Monnik, hetwelk in de tijden der barbaarschheid geschreven is.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

PASCHASIUS RADBERT, Abt van *Corbie*, die het eerst den twist over het Avondmaal verwekt heeft, schreef een' Commentarius over MATTHEUS, die in de uitgave zijner werken te *Parys* in 1618, 1222 Bladzijden in Folio bedraagt. Nog is 'er van hem eene uitlegging over de *Klaagliederen* van JEREMIA, in welken hij eenen drievoudigen zin vindt; eenen *letterlijken* behoorende tot de stad *Jeruzalem*; eenen *Geestelijken* en *Mystischen* van de Kerk in het gemeen; en eenen *zedelijken* van de ziel van elken Christen. In beiden klaagt hij over den lediggang, de geldzucht en andere gebreken der Geestelijken en Monniken van zijnen tijd.

PASCHAS-
SIUS RAD-
BERT.

De namen van SEDULIUS en SMARAGDUS in de IXde, van ODO in de Xde eeuw, verdienen onder de *Uitlegkundigen* naauwelijks genoemd te worden; noch ook van den Monnik ANGELOM, te *Luxen*

De Mon-
nik ANGE-
LOM vint
wel ze-
vender-

IV in *Burgundië*, ware het niet, om te berigten, dat
 BOEK deze laatstgemelde zoo vruchtbaar geweest zij in
 II vernuft, om, met behulp der *zeven zegelen* in de
 Afdeel. *Openbaring* van JOANNES eenen *zevenvoudigen* zin
 V in den Bijbel te vinden, in plaats van den *drie* of
 Hoofdst. *viervoudigen*, welken anderen hadden aangenomen.
 na C. G. „*Primus* historialis; *secundus* allegorialis; *tertius*
 Jaar 814. „*utriusque rei modus*; *quartus* de incommutabili
 tot 1073. „*divinae Trinitatis essentia*, quando tropice sacris
 handen „*initiatum oraculis*; *quintus* paraboliaris, videlicet,
 zin in den „*quando aliud dicitur et aliud invenitur scriptum*;
 Bijbel. „*sextus* de gemino salvatoris adventu, ne aut pri-
 „*mus pro secundo*, aut *secundus pro primo intel-*
 „*ligatur*; *septimus*, quo sic divinis præceptis in-
 „*struimur*, ut certa vitæ agendæ forma; alius ve-
 „*ro vitæ significandæ figura*, regulariter innotes-
 „*cat* (*).” Een enkele verdient nog eenigermate
 met cere genoemd te worden; BERTHAR, Abt van
Monte Casino, die in het jaar 883 door de *Saracenen*
 om het leven gebragt is. Zijn werk, (*Αντι-*
κειμενων, hoc est, Contrariorum, sive Contraposito-
rum Libri duo) (†), was eerst onder den naam
 van JULIANUS, Aartsbisfchop van *Toledo*, in de
 VIIde eeuw uitgegeven; het bevat eene vereffening
 van schijnstrijdige plaatfen uit het Oude en Nieuwe
 Testament.

Christe- Een hoofdwerk voor de *Christelijke Geloofsleer*,
 zoo

(*) *Præf. in enarrationes quatuor Voluminum regum*
in Bibl. PP. Colon. T. IX. P. I. p. 701.

(†) *In Bibl. PP. Colon. T. XV. p. 200-236.*

zoo als dat van DAMASCENUS, in het voorgaande Tijdvak, kwam, in dit tegenwoordige, niet te verschijn. De *Grieken* geloofden aan het gemelde werk ten dezen tijde genoeg te hebben, en in de Westersche Kerk had men in de verzamelingen van ISIDORUS, ILDEFONSUS en TAJO het leerstelsel der Kerkvaderen bijeen, waar bij men geloofde niets te kunnen voegen of in te veranderen. In RABAN had men, ten overvloede, eenen man, die met de Kerkvaderen gelijk geacht werd, en wien Keizers, Koningen, Aartsbischoppen, en Abten met hunne verzoeken om uitlegging van den Bijbel lastig vielen, hoewel hij genoegzaam niets anders was dan de weérklank der Kerkvaderen, en waar hij dezen niet volkomen op den voet volgt, vinden zelfs later Schrijvers der Roomsche Kerk moeite, om hem te verdedigen. Zoo beweerde hij, bij voorb. (*): „ dat geen *Catechumenus*, alhoewel hij gestorven „ was in de uitoefening van goede werken, zalig „ kan worden; ten ware hij in plaats van den „ Doop den Marteldood onderging.” Eindelijk kon ook het leerstelsel niets verbeteren door wijsgeerige onderzoekingen, alzoo dezelve heel zeldzaam waren, en nauwelijks voor geoorloofd gehouden werden.

Evenwel bleef de leerstellige Godgeleerdheid der *Latijnsche* Kerk in deze eeuwen niet zonder alle, zelfs aanmerkelijke, verandering. Reeds van de IXde eeuw af, werden zekere leerstellingen anders of

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
—
lijke Ge-
loofsleer.

(*) *De Universo* L. IV. C. 14.

IV of stipter tot eigenlijke Geloofsleer bestemd, dan
 BOEK men tot hier toe gewoon was; en na het midden
 II der XIde eeuw, ontwikkelden zich langzaam en
 Afdeel. bijna ongemerkt de eerste zaden der *Scholastieke*
 V *Godgeleerdheid*, die met de XIIde eeuw reeds tot
 Hoofdst na C. G. eenen alles overschaduwenden boom waren opge-
 Jaar 814. wasfen. Het één en ander vloeide voort, of werd
 tot 1073. vermeerderd door de Godsdienstverschillen van deze
 eeuwen, van welker Geschiedenis zij niet kunnen
 afgescheiden worden. Tot een voorbeeld, hoe men
 leerstellingen behandelde, zal het genoeg zijn, eene
 verhandeling van HINCMAR, Aartsbisshop van
Rheims, hier in oogfchouw te nemen.

Verhan-
 delingvan
 HINCMAR
 van
 Rheims
 over de
 Drieëen-
 heid.

Deze geloofde, omtrent het jaar 857, de regtzinnige
 leer van de Goddelijke Drieëenheid, ten aanzien van
 eene bijzondere uitdrukking, te moeten beveiligen. De
 tijtel van zijne verhandeling is: *Collectio ex sanctis*
scripturis et orthodoxorum dictis, de Una et non
Trina Deitate, sancte videlicet et inseparabilis Tri-
nitatis unitate, ad repellendas Gothefchalci blasphemias,
ejusque nenas refutandas (*). In een ver-
 maard Kerklied op Martelaren stonden de woorden:
Te Trina Deitas, unaque poscimus. Daar mede
 fcheenen hem drie Goden geleerd te worden, waar-
 om hij daar voor zette: *Te sancta Deitas*. Twee
 Monniken, RATRAMN van *Corbie*, en GODSCHALK
 van *Oxbais*, verdedigden de oude lezing, waarom
 HINCMAR tegen hen, maar bijzonder tegen den
 laaftten, dien hij reeds, wegens een ander gevoe-
 len,

(*) *Opp. Tom. I. pag. 413-555.*

len, als een' Ketter behandeld had, de pen opvatte. De Monnik beweerde, indien iemand niet *trina Deitas*, maar alleen *una* zeggen, en dit dan *personeeljk* verstaan wilde, dat zulk een een *Sabelliaan* was, maar bekend tevens, dat *tres Deitates*, *tres Dei*, en dergelijke uitdrukkingen, voltrekt *Ariaansch* zouden zijn, doch dat *trina Deitas* te gelijk de Natuur en de drievuldige Personeeljkheid verbindt. Hier is HINC MAR ZOO weinig mede voldaan, dat hij GODSCHALK regelregt eenen Zoon van ARIUS, ja des Duivels noemt, en hij onderstelt, dat *Deitas* de *Natuur* of het *Wezen* aanwijst, en dat gevolgelijk ook *Trina* van de *Natuur* en niet van de *Personeeljk* verstaan moet worden. Zijne tot vervelens toe wiidloopige verhandeling trekt hij kort zamen in deze hoofdfomme: „Die genen, die niet alleen ongerijmd, maar ook dwalend zeggen, men moet eene *drievuldige Godheid* noemen, dewijl elke enkele in de drie Personeeljk, namelijk de Vader God is, de Zoon en de Heilige Geest het ook is, en daarom de volle en volkomene Godheid in den Vader, als vol en volkomen God, en even dus ook in den Zoon en den Heiligen Geest is; deze mogen ook duideljk maken, hoe men die *drievuldige Godheid* te gelijk *de eene* noemen kan. Zeggen zij: eene *drievuldige Godheid in Persoon*, en *eene in de Godheid*, dan hangt dit niet zamen: maar zeggen zij: eene *drievuldige Godheid in Persoon*, en *éene* in de *Zelfstandigheid*, of in het *Wezen*, of in de *Goddeljkheid*, (*divinitas*,) of in de *Natuur*, dan is het wel zeker, dat ook dit niet zamenhangt. Want

IV *natuur en zelfstandigheid, Divinitas en deitas, zijn*
 BOEK in God volkomen hetzelfde. Zij moeten derhalven
 II bekennen, *trinum Deum dici in personis, unum in*
 Afdeel. *Deitate; et quod non trina, sed una sit Deitas,*
 V *quæ Trinitatis est unitas.*” Men heeft zich, in het
 Hoofdst. vervolg, niet geheel en al aan HINCMAR’S uitspraak
 na C. G. gedragen. In het gemelde Martelaarslied heeft men
 Jaar 814. wel gezongen: *Te summa Deitas*; maar in een
 tot 1073 *Gebed van den H. THOMAS bij het Avondmaal in*
proza vervat, vindt men nog: *Te Trina Deitas.*

Christe-
 lijke Ze-
 deleer.

De *Christelijke Zedeleer* werd wel eenigermate met meer vlijt in geschriften bearbeid, dan de *Ge- loofsleer*; maar als men bedenkt, dat deze *Godge- leerde Wetenschap* tot hier toe allerminst geleide- lijk en *Methodiek*, onder de Christenen behandeld, en dat de *zedeleer* allengs *Mijltiekêrij* en *Monniken Godzaligheid* geworden was, zal men hier ook niet veel uitmuntends verwachten. *Verzamelingen van besluiten van Kerkvergaderingen* en andere *Kerkelijke wetten* over het gedrag van *Geestelijke en Lecken*, gepaard met *voorschriften van boetdoeningen*, *Monniksregelen* en *Asketische voorschriften*, in den geest dezer *Godzaligheid* opgesteld; eindelijk *algemeene zedelijke ophelderingen*, uit den *Bijbel* en de *Kerkvaderen* bijeengebragt; deze zijn ongeveer de *zedelijke schriften* van dezen tijd. Wij hebben reeds van *verscheidene schriften*, die hier toe behooren, gesproken, zoo als van de *verzameling van REGINO* over de *Kerkelijke tucht*; het *kampboek* of de *harts- betrachtungen* van den *Bischof RATHERIUS*; het *geschrift* van den *Kardinaal DAMIANI*; over het *Ko-*
 tho-

tholijk Geloof; de groote en kleine Catechefis van THEODORUS STUDITES; de *Monnikenkroon* van SMARAGDUS; enz. en hoe veel de fchiften van den gewaanden DIONYSIUS den *Areopagiet*, tot *bevorde-ring* van de Monnikenzedelee, gewerkt hebben, is bekend.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Het gene hier voorts van *zedekundige* fchriften uit dit Tijdvak bijgevoegd kan worden, verheft zich naauw boven het middelmatige. RABAN ftede, op begeerte van LODEWYK den *Godvruchtigen*, omtrent het jaar 834, een foort van *Troostfchrift* op, (*de vitiis et virtutibus*,) waar in hij plaatfen uit den Bijbel verzamelde, uit welken hij eerst bewees, dat men de Ouderen eeren, en de van God verordende Overheid gehoorzamen moet; maar ook vervolgens dergelyke bewijzen bijbragt voor de deugden en pligten der verfchillende Standen onder de menfchen; waar bij hij ook de tegengefelde ondeugden niet vergat, alles in XL afdeelingen.

RABAN'S
zedelijk
gefchrift.

Eenige jaren vroeger, omtrent het jaar 828, ftede JONAS, Bifchop van *Orleans*, een Handboek der zedelee op, op verzoek van den Graaf MATH-FRED, die wenschte te weten, hoe hij en anderen in het huwelyk levende — want de ongehuwde Geestelijke en Monnik was daar door reeds volmaakter, — zich op eene Gode behagelyke wijze gedragen zouden. De tijtel is: *Libri tres de Institutione Laicali* (*). Deze Bifchop, die in den twist over de Beelden geene geringe rol gefpeeld heeft,

Hand-
boek der
zedeleer
van JONAS,
Bifchop
van Or-
leans.

be-

(*) In DACHERII *Spicil. T. 1. p. 258-323.*

IV begint dit werk daar mede, dat alle Christenen zich
 BOEK moeten herinneren, in welke erfschuld en verdoe-
 II menis zij door ADAM gevallen zijn; dat CHRISTUS
 Afdeel. alleen hen daar van heeft kunnen verlossen; dat zij
 V in den Doop met hem gestorven en begraven zijn;
 Hoofdst. na C. G. ook eenen nieuwen mensch aangedaan, en een ver-
 Jaar 814. bond met God gefloten hebben. In het Nieuwe
 tot 1073

 Verbond bezorgt één Doop op drierleijze wijze vergeving der zonden, door het water, door den marteldood, en door de tranen der boetvaardigen. Volgens ORIGENES worden de zonden op zevenderhande wijze vergeven: Door den Doop, den Marteldood, het geven van almoezen, de vergeving van beledigingen ons door anderen aangedaan, de terugbrenging eenes zondaars van zijnen goddeloozen weg, door den overvloed der liefde, en door de boete. Want de Heilige Geest, door wien de zonden vergeven worden, schenkt eene zevenvoudige genade. De Geestelijke Vader bij den Doop moet den genen, dien hij daar in tot Zoon aangenomen heeft, in deze Geestelijke maagschap door leere en voorbeeld zoeken te behouden. Ook mag men niet nalatig zijn, om de gave des Heiligen Geestes, door de oplegging der handen van den Bisshop, en het teekenen van het voorhoofd met de gewijde Olie, te ontvangen. Wanneer de kinderen tot rijpere jaren gekomen zijn, moet men hen ten minsten in het geloof aan de Drieënhed en in de verborgenheden van den Doop onderwijzen. Voor het overige worden zij met regt in de eerste kindsheid gedoopt, om van de schuld der erfzonde door de
 schik-

schikking van anderen bevrijd te worden. De Doop kan niet tweemaal bedeed worden ; gevolgelijk moet de boete een tweede Doop zijn, omdat wij naar den eersten zoo veel verloren hebben. De boete hangt wel geheel van de willekeurige bepaling van den Priester af; doch de lofwaardige strengheid derzelve wordt bijna geheel niet meer betracht. Daarom worden alle misdaden stout bedreven; en wie heden een' moord begaat, ontziet zich niet, morgen den openbaren Godsdienst bij te wonen; en hij ergert de Gemeente, aan welke hij voldoening moest geven. Over het *vasten* laat hij zich breeder uit, en berispt met regt, dat men in plaats van de eene spijze eene andere gebruikt, terwijl men niet de van God geschapene natuur van menigerlei vleesch, hetwelk aan de menschen tot gebruik overgelaten is, behoorde te veroordeelen, maar de vleesche-lijke begeerlijkheden te vlieden, welke de Duivel met het gevoel des vleesches ingevoerd heeft. Verders dringt JONAS aan, dat de Christenen, naar het voorbeeld hunner oudste Voorvaderen, naarstelijk tot het gebed in de Kerk behooren te komen, aanhoudend te bidden, maar daar mede ook deugdzame zeden te verbinden. Hij bestrijdt het vooroordeel der genen, die, omdat zij de Kerken niet bezoeken, of bij de Overblijfselen der Heiligen hun gebed niet verrigten kunnen, hetzelfde geheel nalaten. Aan de Priesters, vervolgt hij, moet men wel zijne zonden belijden, omdat zij van den Heere de magt bekomen hebben, om te binden en te ontbinden; en ook voorschriften moeten geven omtrent de boete,

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV welke men doen moet; maar voor God moet men
 BOEK deze zelfde belijdenis dagelijks in het gebed afleg-
 II gen; en dagelijksche lichtere overtredingen moeten de
 Afdeel. Christenen onderling aan malkanderen belijden. Het
 V is ook zonde, ijdele en onreine gedachten aan te
 Hoofdst. houden, alhoewel de meesten dit niet gelooven; de-
 na C. G. zelve hangen van onzen wil af, maar de Duivel
 Jaar 814. tot 1073. verleidt tot dezelve. Eindelijk sluit hij dit Boek
 met de leering, dat het verkeerd is, de zonden van
 anderen niet te verbeteren, en die somtijds, tot heil
 van den zondaar, niet bekend te maken; dat Chris-
 tenen, die ondeugend geleefd hebben, eene hardere
 straffe tressen zal, dan de Onchristenen, die goede
 werken gedaan hebben; en dat vele Christenen, die
 de wetten der Vorsten slijpter gehoorzamen, dan de
 wet van God, hunnen Godsdienst enkel met den
 mond zijn togedaan.

In het *tweede Boek* gaat hij over tot de pligten
 der gehuwden. Hier beweert hij, dat het huwelijk
 wel van God is ingesteld; doch dat men niet uit
 wellust, maar enkel om kinderen te verwekken, in
 het huwelijk treden moet; dat die genen, die trou-
 wen, verplicht zijn, tot zoo lang even zoo kuisch
 te leven, als zij verwachten, dat hunne toekomende
 vrouwen gedaan zullen hebben; dat echte lieden
 niet willekeurig elkanderen mogen bijwonen; maar
 daar in zekere mate moeten houden; dat onder hen
 de strengste getrouwheid plaats moet vinden; dat
 het bijzonder de pligt der echte mannen is, hunne
 vrouwen lief te hebben, doch niet om der schoon-
 heid wil; en nog eens, dat de bijslaap alleen ge-

oorloofd is, om kinderen te verwekken; maar ten tijde der zwangerheid verboden is. Vervolgens waarschuwt de Schrijver voor bloedfchandige huwelijken, waar toe hij ook de vermenging met Godgewijde Maagden rekest; hij wederlegt de genen, die zeiden, nademaal de teeldden ook van God geschapen zijn, kon men dezelve ook naar welgevallen gebruiken; hij leert, dat men zich, gedurende de maandelijksche zuivering, van zijne vrouw moet onthouden; en hij bepaalt den tijd, op welken eene vrouw na haar bevallen ter Kerke gaan, en haren man bijwonen mag, die zich, na deze bijwoning, eerst behoort te waschen, eer hij de Kerk bezoekt. Hij dringt 'er sterk op aan, dat het de wil van CHRISTUS is, dat men het huwelijk enkel om hoerij scheide; en dat deze gescheidene echte lieden, door een nieuw huwelijk, echrbreuk plegen. Nu volgt het een en ander over de verpligting der Ouderen, om hunne kinderen wel op te voeden en te onderwijzen; en der kinderen, om hunne ouderen te eeren. Getrouwdcn behooren over hun geheel huisgezin het verbeterend opzigt van eenen Herder te voeren. Voor dat men God bij den Altaar of in het Gebed zijn offer brengt, zal men aan de broederen hunne beledigingen vergeven. Elk Christen behoort meermalen, en in eene waardige gesteldheid, het Avondmaal te gebruiken; niet slechts op de drie hoofdfcesten, zoo als velen doen; dewijl de ziel zonder deze spijs niet leven kan. De aan de Geestelijkheid behoorende Tienden mogen niet, volgens veler gewoonte, daar toe misbruikt worden,

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

dat zij de Geestelijken daar voor tot hunnen dienst noodzaken. Over het algemeen moet men de Priesters, als Middelaars tusschen den Heere en den Christen eeren. Het is zoo, velen derzelven trachten te zeer naar rijkdom en magt; maar niet zelden worden zij ook van de Grooten tot hunne zaakwaarnemers gebruikt. Hunne voorschriften en hun ban worden van sommigen geheel niet geacht; evenwel hebben zij van den Zaligmaker de magt ontvangen om te binden en te ontbinden. Hier volgen nog vermaningen aan de aanzienlijke lieden, om de armen niet te verachten; om hunne jagtvermaken derzelve zaak niet te verwaarloozen; ook om regtvaardig en onpartijdig te vonnissen; waarschuwingen tegen ligtvaardig zweeren, valsch getuigenis, leugen en nieuwheidszucht; ten laatsten wordt de gastvrijheid aanbevolen.

In het *derde Boek* brengt JONAS nog andere deugden en pligten bij van eenen gehuwden Christen, benevens deszelfs uitzigten op een toekomstend leven. Hij handelt van de liefde van God en den naasten, van de nederigheid en lijdzaamheid; tevens van de tegenoverstaande ondeugden, zoo als van hoogmoed, uit welken onder anderen ook Ketterijen ontstaan zouden; van haat en nijd; in het algemeen van de acht voornaamste zonden. Deze zijn behalve den hoogmoed, zwelgerij, hoerij, geldgierigheid, toorn, luiheid, onmatige droefheid over een wereldsch verlies, hetwelk tot alle goed onbekwaam maakt, en ijdele roemzucht. Dus worden ook achterklap, schelden, onnutte woorden, vloeken, ins-
ge-

gelijks schandelijke en ligtvaardige gesprekken door-
 gegaan. Aalmoezen moet men alszins geven, als
 men eens ten grooten dage des Oordeels bestaan
 wil; doch men mag niet vreed jegens zich zelve
 zijn, en gelooven, dat men daar door, al bleef
 men anders onbekeerd voortleven, de genade van
 den Regter zou kunnen koopen. Ook waarfchuw
 hij tegen de karigheid van den gierigaard. Hij fcherpt
 in, om den dood altijd voor oogen te hebben, en
 fteeds aan de toekomende rekenfchap te denken;
 met het bijvoegfel, dat aan elk mensch een Engel
 gegeven is, om hem te bewaken. De pligt, om
 zieken te bezoeken, mag niet verzuimd worden.
 In plaats der ingeflovene gewoonte, om waarzeg-
 gers, en door dezen den Duivel zelve raad te ple-
 gen, hoe eene ziekte ontftaan is, en of men dezelve
 te boven zal komen, moeten de kranken veel meer
 met den heiligen olie gezalfd worden, hetwelk ieder
 Christen, naar de verklaring van Paus INNOCEN-
 TIUS, doen mag, indien de olie maar van den Bis-
 fchop gewijd is. Men moet ook voorde begrafenis der
 dooden zorgen; al zou 'er juist geen geld voor be-
 taald worden; hunne lijken moet men niet, om het
 flichten van een nieuw gebouw, uit de graven weg-
 werpen; maar wel hunne geesten door gebeden en
 aalmoezen te hulpe komen, en niet gelooven, dat
 hun blootelijk de aalmoezen, die aan de Priesters ge-
 geven worden, en de door dezen aan God gebragte
 offers ten goede zullen komen. Dewijl sommigen
 uit zwakheid van geest aan de Opftanding der Doo-
 den twijfelden, bewijst de Schrijver dezelve uit de
 Schrift,

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 V
 Hoofdf.
 na C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.

IV Schrift, en uit de Kerkleeraren; waar op nog de
BOEK leerstukken van het jongste gerigt, van de eeuwige
II verdoemenis en eeuwige zaligheid volgen.
Afdeel.

V HALITGAR, Bisfchop van *Kamerik*, een tijdge-
Hoofdt. noot van den Bisfchop JONAS, verzamelde insge-
na C. G. lijks, op verlangen van zijnen *Metropolitaan* EBBO,
Jaar 814. Aartsbisfchop van *Rheims*, een dergelijk werk:
tot 1073 (*De vitiis et virtutibus, et ordine poenitentium Li-
bri quinque,*) (*) uit oudere verzamelingen van
HALITGAR dezen inhoud.

ATTO VAN Het zal niet noodig zijn, van meer foortgelijke
Vercelli. Schrijvers te gewagen, daar over het geheel der-
zelve karakteristieke geest zich ontdekt in verza-
melen, nafhrijven, en het maken van uittreksels.
Een woord nog van ATTO II, Bisfchop van *Ver-
celli*, den tijdgenoot van den eerlijken RATHERIUS,
die, in het ten uiterfte bedorven en verwarde *Italië*
nog eenige vonken van geest laat blijken in zijne wer-
ken, die te *Vercelli* in 1768 2 *Tom. Fol.* zijn uit-
gegeven, waar in een *Commentarius* over de Brie-
ven van PAULUS, in welken nog eenige goede op-
helderingen staan. Ook vindt men 'er in zijn Boek
over de verdrukkingen der Geestelijkheid, (*de pres-
suris ecclesiasticis,*) waar in bijzonder aangewezen
wordt, hoe men zijne regten en goederen tegen de-
zelve verdedigen moet. Nog had hij een gefchrift
nagelaten, *Polypticus*, (*πολυπτυχος,*) genoemd,
een foort van register van deugden en ondeugden,
ook door hem *Perpendicularum*, (of voorfchrift,)
ge-

(*) In CANIS. *Lectt. Ant. T. II. P. II. p. 81.*

geheten; maar dit heeft, uit gebrek van een leesbaar handschrift, niet gedrukt kunnen worden.

Wat de Predikatiën van dezen tijd betreft, zij missen allen het eerste vereischte van eenen openbaren Leeraar van den Godsdienst, de geschiktheid namelijk, om den Bijbel verstandig en tevens vatbaar voor den gemeenen man te verklaren; daartegen zijn zij opgevuld met grillige uitleggingen en allerlei werktuigen van het Bijgeloof. Al bevatten zij ook hier en daar vermaningen tot godzaligheid, dezelve komen voor, als in den wind gestrooid, terwijl hoofdzakelijk alles uitloopt op de waarneming van Kerkplegtigheden, en het opzeggen van zekere Formuliergebeden. In de *Westerfche Kerk* werden zij algemeen in het Latijn gehouden, zonder dat men eene spoor ontdekt, dat zij voor het volk vertaald werden, hetwelk voorheen nog was voorgescreven. Een bewijs, hoe weinig men zich aan het gros der Christenbelijders liet gelegen zijn.

Des te merkwaardiger is een of ander enkel voorbeeld van Predikatiën in de moedertaal gehouden, bij voorbeeld van OTFRIED, Monnik in het Klooster *Weisfenburg*, in de IXde eeuw, wiens beschrijving der *vier Euangelisten in Frankische rijmen* wij onder de Dichters dezer eeuw gemeld hebben, en die ook over de *Psalmen* en het *Onze Vader* eene omschrijving in den *Frankischen tongval* heeft opgesteld. Deze heeft ook *twee Boeken van Predikatiën* nagelaten, waar van twee Brokfstukken te vinden zijn in de Keizerlijke Bibliotheek te *Weenen*, waar uit LAMBECIUS ze in zijne beschrijving dier

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Predika-
tiën.

Duitfche
Predika-
tiën van
OTFRIED.

Bi-

IV *Bibliotheek* heeft medegedeeld. Het eene prijst de
 BOEK liefde jegens God en den naasten met de volgende
 II woorden aan: *Mina liebistun Bruders, nu ferne-*
 Afdeel. *met die Gotes kebot.* (Mijne geliefdste Broeders,
 V verneemt nu de geboden van God.) *Ir sculit zal-*
 Hoofdst. *lereiste God minnon vone allemo juweremo herzen,*
 va C. G. *vone allemo juweremo muote, vone allera juvera*
 Jaar 814 *chrefte; dara nah juveren nahisten samo so juwih*
 tot 1073. *selben.* (Gij zult allereerst God liefhebben van al
 uw hart, van al uw gemoed, van alle uwe krach-
 ten; daar na uwen naasten, als u zelve.) *Ir ne*
sculit manslahta tuon. (Gij zult geen' doodslag
 doen,) *noh daz uberhuor,* (noch overspel,) *noh*
die diwa, (noch diefstal,) *fremedes tinges ne*
sculit ir keren, (vreemde of een anders dingen zult
 gij niet keeren, of aan u trekken;) *Luken urchunde*
ne sculit ir sagen. (Leugen-oorkonde of valsch
 getuigenis zult gij niet spreken.) *Alle mennicken*
sculit ir eren; (alle menschen zult gij eeren;) *ju-*
weren lichenam sculit ir chestigen; (uw ligchaam
 zult gij kastijden;) *die fastun sculit ir minnan vals*
die wirtscaft; (het vasten zult gij meer beminnen,
 dan het gastereren;) *azet die hungerenten, drenkhet*
die durstenten, watet den nachonton; (aast of spijs-
 te de hongerigen, drinkt de dorstigen, kleedt den naak-
 ten.) Het tweede Fragment of Brokstuk betreft de
 onmiddelijke bescherming van God, onder welke
 weduwen staan.

Predikatiën, als deze, mogen kunsteloos geweest
 zijn; maar hebben waarschijnlijk meer nuttigen in-
 druk gemaakt, dan de *Lofredenen* op de *Heiligen*,
 met

met welke de Gemeenten in de *Griekſche* Kerk ten dezen tijde zoo dikwijls onderhouden werden. THEODORUS STUDITES hield 'er eene op den Apostel BARTHOLOMEUS (*), waar in vele fabelen nopens dezen Apostel, bij voorbeeld, dat de kist met zijn ligchaam uit *Armenië*, waar hij onthoofd was, en waar men die in zee geworpen had, gedreven is tot aan de Eilanden *Lipari*, bij *Sicilië*, wordende gevolgd en verzeld van nog vier kisten met de lijken van andere Heiligen, en dergelijke meer. Het overige beftaat uit vele toeroepingen en gelukwenschingen aan den Heiligen BARTHOLOMEUS, als den zaligen der zaligen; het welluidend instrument der Geestelijke Melodie; den bekwame vischer van redelijke vischen; de vurige zuil der regtzinnigheid; de zon der aarde, die alles verlicht; den vreeslijken vervolger der Duivelen enz., maar te gelijk uit gebeden aan hem om zijne bescherming voor Priesters, Koningen, Monniken, Echtgenooten, en andere Standen meer.

Van gelijke waarde, en veelal nog laffer zijn de Preeken van NICETAS DAVID, in het laatst der IXde eeuw. Onder anderen eene *op de verhooging van het vereeringswaardig en levendmakend Kruis*, welke overvloeit van grof Bijgeloof, zelfs bidt hij, bij flot, het kruis, dat het zijn volk zalig make en zijn erfdeel zegene.

Het lijdt wel geen twijfel, of 'er zullen in de *Griekſche* Kerk ook nuttiger Preeken gehouden zijn, maar

(*) In DACHER. *Spicel. T. II. p. 123 126.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

maar de eerbied voor de Heiligen, derzelver vermeerdering, enz. verlokte de Predikers, om lofredenen op hen te houden, even gelijk het de geliefde arbeid der Schrijveren was, om Levensbeschrijvingen der Heiligen op te stellen, onder welke Levensbeschrijveren bijzonder uitmuntte SIMEON METAFRASTES, die gemeenlijk in het eerste gedeelte der Xde eeuw geplaatst wordt, schoon het zeer waarschijnlijk is, dat hij tot de XIIde eeuw behoort.

Van *Predikationen der Westersche Godgeleerden* is een aanmerkelijk getal bewaard gebleven. Zoo heeft RABAN eene dubbele verzameling van Preeken nagelaten; ook zijn 'er twee verzamelingen van Preeken onder den naam van zijnen vermaarden Tijdgenoot HAYMO, Bischof van *Halberstad*; om niet van anderen te spreken, als HEIRIC of HERIC, Monnik van *St. Germain* te *Auxerre* in de IX, van REMIGIUS, insgelijks Monnik in dat Klooster, in de Xde eeuw; ABBO, Monnik te *St. Germain des Prez*; ODO, Abt van *Clugny*; van de Bischoppen RATHERIUS van *Verona* en ATTO van *Vercelli*; van den Kardinaal DAMIANI enz. AELFRIC, (of ALFRIC,) Monnik, en om zijne geleerdheid *Grammaticus* bijgenaamd, en van het jaar 1023 af Aartsbischof van *York*, te onderscheiden van AELFRIC, van het jaar 995 tot 1005 Aartsbischof van *Canterbury*, verdient nog eenige aanmerking, als een man van betere kundigheden, die ondernomen heeft, den Bijbel in zijne moedertaal over te zetten; ook drong hij in zijne Preeken 'er op aan; dat de Leeken zoo wel als de *geschorenen*, (de Geestelijken,) de Heili-

lige Schrift lezen en vlijtig bidden zullen. Zijne Preeken vonden zoo grooten ingang, dat men ze in het *Angelsakfisch* vertaalde, en beval, openlijk voor te lezen. Hij heeft ook nog eenige andere stukken gefchreven, maar het meest ligt nog in de *Engelfche* Bibliotheken verfholen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Z E S D E H O O F D S T U K.

Godsdiensttwisten. Nestorianen, Jakobieten en Paulicianen. Manicheeën. Twist over de Beelden. Twisten over het Heilig Avondmaal. PASCHASIUS RADBERT. BERENGARIUS. Verschillen over de Prædestinatie. GOTSCHALK. Twist van FOTIUS met de Pausen. Scheuring der Griekfche en Latijnsche Kerk.

Menigvuldig waren de Godsdienstverschillen in dit Tijdvak; vele oude twisten werden weder levendig, en met drift gevoerd, en nieuwe aangevangen, terwijl sommigen van de eene en andere foort nog tot onzen tijd voortduren. Van de oudere plantte zich de *Pauliciaanfche*, welke partij voor eene spruit der *Manicheeën* gehouden werd, en die in de VIIde eeuw ontftaan was, voort, en kwam zelfs in de XIde eeuw uit het Oosten in *Europa* over. — De twist *over de Beelden*, die met het einde der VIIIste eeuw beflist fcheen, ontwaakte weder met het begin van dit Tijdperk, en eindigde met eene teleurstelling

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Algemeen
overzigt.

IV van alle pogingen, om ten minsten een soort van
 BOEK Bijgeloof te onderdrukken. Ouder verschillen over
 II de *Prædestinatie*, of de voorbestemming der men-
 Afdeel. schen tot zaligheid of verdoemenis, werden in de
 VI IXde eeuw op nieuw gaande. De Monnik GOTT-
 Hoofdst. na C. G. SCHALK beweerde daaromtrent genoegzaam hetzelf-
 Jaar 814. de, wat AUGUSTINUS geleerd had, en vond onder
 tot 1073. de aanzienlijkste en regtzinnigste Leeraren zijne ver-
 dedigers, maar werd des niet te min door eene
 magtiger partij verketterd en onderdrukt. Een vol-
 komen nieuwe twist ontstond over het Heil. Avond-
 maal, waar toe PASCHASIUS RABBERTUS in de IXde
 eeuw de eerste aanleiding gaf, wiens gevoelen, de
 grondslag der *Transsubstantiatie*, of Broodsverande-
 ring, hoe sterk ook tegengesproken, reeds in de
 Xde eeuw vaste wortelen schoot, en in de XIde
 eeuw door BERENGARIUS op nieuw aangevallen,
 evenwel meer en meer opgang maakte in de Wes-
 tersche Kerk. De verschillen tuschen de *Grieksche*
 en *Latijnsche* Kerk, ontstaan uit den naarijver der
Patriarchen van *Oud-* en *Nieuw-Rome*, eindigden
 ten laatste in eene volkomene scheuring der beide
 Kerken. Behalve deze waren 'er nog hier en daar
 kleine Godgeleerde verschillen, van welke wij reeds
 dat over de *wijze, hoe MARIA JEZUS gebaard heeft*,
 ook over de *drievuldige Godheid* ontmoet hebben,
 en de andere op hare plaats verhalen zullen.

Nestoria- Men heeft uit dit Tijdperk geene werken, welke
 nen en Ja- in het algemeen een verhaal geven van alle Ketters
 kobieten. en wegens alle Godsdienstige verschillen; van de
 schriften ter wederlegging der *Joden* en der *Mu-*
ham-

hammedanen hebben wij, op zijne plaats, gewaagd. De strijd met de *Nestorianen* en *Jakobieten* was zoo goed als geëindigd; deze gezindten leefden, afgezonderd van de gemeenschap der overige Christenen, bijkans geheel onder de bescherming der *Arabieren*. De *Nestorianen* in *Azië*, waar zij gelukkig voortgingen het Christendom uit te breiden. De *Jakobieten* bijzonder in *Egypte*. De berigten, aangaande den toestand dezer partijen, uit *Syrische* en *Arabische* Schrijvers, door ASSEMANI en REAUDOT verzameld, betreffen meestal de Geschiedenis van derzelve Patriarchen, kleine verschillen onder deze, en van tijd tot tijd ontstane vervolgingen, welke de *Jakobieten* door de geldzucht der *Arabische* Vorsten en Bevelhebbers geleden hebben, hoewel ook hunne eigene Bisdommen door geldzucht hun veel onheilen veroorzaakten (*); ook de tijtels van *Liturgische*, *Ascetische*, *Exegetische* en andere schriften van deze Bisdommen, die in handschriften begraven liggen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Waar deze partijen zich in het Grieksch Keizerlijk gebied bevonden, werden zij somtijds gedwongen, om tot de Katholieke Kerk over te gaan. Dus gebeurde het met de *Jakobieten* te *Antiöchië*, in het jaar 1072. In deze stad, die toen aan den *Grieksch* Keizer onderworpen was, was tusfchen de Geestelijkheid der *Jakobieten* en hunne aanzienlijkste Leeken twist ontstaan, over het bestuur der

Ker-

(*) REAUDOT *Hist. Patriarch. Alexandr. Jacobitar.* ad a. 1002. sq. p. 387. sqq.

IV Kerkelijke goederen. Een van de laatstgemelden bragt
 BOEK II het bij den *Patriarch* der *Melchiten*, dat is, der
 Afdeel. regtzinnigen, met geld zoo ver, dat deze de Ker-
 VI ken der *Jakobieten* liet sluiten, hunne Priesters in
 Hoofdst. de gevangenis werpen, en zes dagen lang streng
 na C. G. mishandelen. Deze, zulks niet langer kunnende ver-
 Jaar 814 dragen, verklaarden zich gereed, des Patriarchs ge-
 tot 1073. loof aan te nemen, indien zij slechts hunne Kerke-
 lijke bedieningen ook in zijne Gemeente konden be-
 houden. Maar hun vervolger kwam hun voor, door zijne *Katholijke* Geloofsbelijdenis bij den Pa-
 triarch dadelijk af te leggen. De Priesters werden echter in vrijheid gesteld, en deze plunderden nu zelve hunne Kerk; verwoesten hunnen Altaar; wierpen het brood en wijn des Avondmaals, hetwelk daar bewaard werd, in zee; en de geheele Kerk werd gesloopt. Zelfs, dwongen zij, deels door het gezag, onder hetwelk zij nu zelve stonden, deels door bedreigingen en straffen, 18,000 van hunne vorige geloofsgenooten, om zich met de regtzinnige Kerk te vereenigen (*).

Paulicia- Nog ongelukkiger was in de eerste honderd jaren
 nen. van dit Tijdvak het noodlot der *Paulicianen*, met welke eenigermate de eerste oorlog om den *Godsdienst tegen Kettars* gevoerd is geworden. Wij hebben reeds te voren van den oorsprong dezer gezindte gesproken, en hoe zij voor *Manicheën* gehouden werden, welke beschuldiging, maar voornamelijk, dat een deel van hen de toevlugt nam

tot

(*) RENAUDOT *l. c.* pag. 414.

tot de *Arabieren*, de *Paulicianen* in het *Griekfche* Keizerrijk zeer gehaat maakte. Evenwel was in het begin der IXde eeuw de Keizer NICEFORUS hun niet ongunftig, om welke verdraagzaamheid CEDRENUS (*) dezen Keizer zeer zwart affchildert, als een' begunftiger der *Manicheeën*, die *Paulicianen* en *Athinkanen* genoemd werden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Maar MICHAEL, die in het jaar 811 op den troon kwam, en LEO de *Armenier*, twee jaren daar na, zonden, zoo als FOTIUS (†) berigt, door het geheele Rijk aanzienlijke mannen rond, om alle *Paulicianen*, die bij hun gevoelen bleeven, als hoogstschadelijke menfchen ter dood te brengen. Toen dit bevel in *Armenië* kwam, namen de Bifchop van *Neocesarea*, THOMAS, en zekere PARAKONDACES, waarfchijnlijk een Abt, op zich, om de gevangene *Paulicianen* te onderzoeken; en de fchuldigen van de onfchuldigen te onderscheiden; fommigen fpraken zij vrij, anderen leiden zij Kerkelijke boeten op, maar die hun als onverbeterlijk voorkwamen, leverden zij ter ftraffe aan de Overheid over. Hier door verbittert, fpenden de *Kynochoriten* en *Astaten*, twee foorten van uitgelezene leerlingen van SERGIUS, die ten dezen tijde de voornaamfte Leeraar dezer gezindte was, zamen, om THOMAS en PARAKONDACES om hals te brengen, hetwelk de *Astaten* ook volvoerden, en toen de vlugt namen naar *Mieletina* in het tweede *Armenië*, onder het gebied der *Arabie-*

(*) *Compend. Histor. pag. 480.*

(†) *Libr. I. contra Manichæos Cap. 24.*

IV bieren, van welke zij wel ontvangen, en hun de
 BOEK stad *Argans* ter woning aangewezen werd. Van
 II hier begonnen zij strooperijen op het Keizerlijk
 Afdeel. grondgebied, en noodzaakten de gevangenen, die
 VI zij kregen, hunne gevoelens aan te nemen. SER-
 Hoofdst. GIUS werd wel, daar hij zich op eenen berg alleen
 na C. G bevond, van eenen ijverigen *Katholijken* Christen
 Jaar 814. omgebracht, maar zijne voornaamste leerlingen, MI-
 tot 1673. CHAEL, RANAKARES en JOANNES, verzamelden
 hunne gemeente, en maakten bij dezelve die schik-
 king, dat zij door hare aanzienlijkste Leeraren, die
Σουεκημοι, *reisgenooten* genoemd werden, zoude
 bestuurd worden, bij welke zij andere Kerkendienaren,
 (*Νοταριοι*,) voegden, tot het waarnemen der
 Kerkplegtigheden. Onder de eerstgemelden muntte
 zekere CARBEAS uit, die in de krijgskunde niet on-
 bedreven was, en door hen tot Veldheer verkoren
 werd. Deze stichtte voor hun eene bijzondere stad,
Tephrica, en nu bleef het niet bij enkele stroope-
 rijen, maar 'er werden geregelde veldslagen tegen de
 Grieksch-Keizerlijken, met afwisselend geluk, gele-
 verd. Na zijne dood volgde zijn Schoonzoon CHRYSO-
 SOCHERES in het opperbevel. En hier eindigt FO-
 TIUS zijne Geschiedenis.

Ook eindigt hier de Geschiedenis van PETRUS
 SICULUS, die door Keizer BASILIUS den *Macedo-
 nier* in het jaar 870 aan de *Paulicianen* in *Armenië*
 gezonden was, om over de uitwisseling van eeni-
 ge Keizerlijke Bevelhebbers te handelen, en die
 zich negen maanden bij de *Paulicianen* heeft op-
 gehouden. Uit de *Byzantynsche* Geschiedschrij-
 vers

vers (*) kan men hier nog bijvoegen, dat THEODORA, Keizerin, gedurende de minderjarigheid van haren Zoon MICHAEL, de *Paulicianen* in haar gebied tot de *Katholijke Kerk* heeft zoeken terug te brengen, met bevel om hen uit te roeijen, als zij dit hardnekkig weigerden. Met dezen last voorzien kwamen hare Bevelhebbers en Grooten in *Armenië*, alwaar zij schielijk de hardnekkige Ketteren lieten kruisigen, onthoofden, of in het water verdrinken; op deze wijze, zegt men, verloren omtrent 100,000 van dezelve het leven, wier goederen verbeurd verklaard werden. Eene zoo razende vervolging deed eene nadeelige uitwerking. Een van de *Paulicianen*, CARBEAS, die een ambt bij de *Romeinen* bekleedde, redde zich, woedend over het ter dood brengen van zijnen Vader, met 5,000 anderen van zijne partij, naar *Meletina* onder de *Arabieren*, stichtte vervolgens drie steden en sterkten, uit welke hij invallen deed in het *Grieksche Keizerrijk*, en eenen volslagen oorlog voerde.

Doch terwijl deze Ketterij dus met de wapenen onderdrukt werd, bestreed de vermaarde FOTIUS dezelve als Godgeleerde met de pen, in zijn werk *tegen de Manicheeën*, omdat hij de *Paulicianen* voor *Manicheeën* hield, hetwelk echter niet uitgemaakt zeker is. Het was te wenschen, dat wij van deze gezindte zelve de echte voorstelling van haar gevoelens hadden. Daar is een merkwaardig berigt bij

FO-

(*) *Continuator Constantin. Porphyrogen. Libr. IV. Cap. 16. CEDREN. pag. 541.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hooftst.
na C. G.
Jaar 814.
ot 1073.

IV FOTIUS zelveu, hetwelk ons doet vermoeden, dat
 BOEK de verhalen van de *Katholijke* Schrijvers ver zijn
 II van onpartijdig te wezen; het berigt meldt de re-
 Afdeel. den, welke SERGIUS, naderhand een vermaard Leer-
 VI aar onder deze gezindte, daar toe zal hebben over-
 Hoofdst. gehaald. Eene *Manicheefche* vrouw, schrijft FO-
 na C. G. TIUS, vraagde hem, in zijne eerste jeugd: *waar-*
 Jaar 814. om hij de heilige *Euangelien* niet las? Daarom,
 tot 1073. gaf hij ten antwoord: omdat het hem, die tot de
 Leeken behoorde, niet geoorloofd was, zoo eerbied-
 waardige fchriften te lezen, dit kwam veel meer
 den Priesteren toe. Zij integendeel beweerde, dat
 hij hier in zeer verkeerd dacht; bij God was geen
 aanzien des perfoons; maar het was een kunstgreep
 van zijne Priesters, dat zij hem het lezen der Heil.
 Schrift verboden, opdat zij het Goddelijk woord
 des te ligter zouden kunnen vervalschen. Tevens
 leide zij hem eenige bijbelfche spreuken met hare
 uitlegging voor, en verzekerde hem inzonderheid:
 dat *de Kinderen des Koningrijks, die in de buiten-*
ste duifternis geworpen moesten worden, die genen
 waren, welke van de *Katholijken*, terwijl zij den
 eenigen God verlieten, wegens hun verdrijven der
 Duivelen, en genezen van ziekten, als Heiligen ver-
 eerd werden.

Paulicia- De *Paulicianen* waren door het tegen hen geoe-
 ren of fend geweld in het *Griekfche* Rijk in lange niet uit-
 Maniche- geroeid. De Keizer JOANNES ZIMISCES, die van
 en in het jaar 969 regeerde, werd van THEODORUS, *Pa-*
 Frankryk triarch van *Antiöchië*, verzocht, de *Oosterfche* ge-
 en Italie vervolgde. westen van hen te reinigen, waarom hij hen naar
Phi-

Philippopolis in Thracië verplaatste (*). Maar kort na het begin der XIde eeuw, kwamen aftammelingen van hen ook in het Westen, waar zij geene geringe bewegingen veroorzaakten. Hunne eerste verschijning aldaar wordt gewonelijk in het jaar 1017 te Orleans gesteld. Hier, schrijft GLABER RADULF (†), ontdekte men toen eene heel ongewone Ketterij, welke lang in het verborgen was voortgelopen, en velen verstrikt had. Zij zal, van zekere vrouw, uit Italië naar Frankryk gebragt zijn, welke, vol van den Duivel, wanneer zij wilde, zelfs de geleerdste Geestelijken wist te verleiden. De hoofden van deze Ketterfche gezindte waren, in de gemelde stad, twee door hunne afkomst, wetenschap en godvruchtigheid aanzienlijke Geestelijken, HERIBERT en LISOI, Kanunniken, en de laatste een Opziener der School bij de Pieterskerk, die de vriendschap van den Koning en het gansche Hof genoten, waar door zij des te gemakkelijker hunne dwalingen te Orleans en in de naburige steden verspreidden. Maar als zij ook eenen Priester te Rouan voor dezelveu zochten te winnen, wien zij tevens zeiden, dat de geheele Natie die binnen kort zou aannemen, ontdekte deze zulks aan eenen Graaf in zijne stad, die deze Ketterij terstond aan den Koning ROBERT bekend maakte. ROBERT, dien men voor zoo geleerd als godvruchtig hield, spoedde zich,

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) ZONARAS *Annal. Libr. XVII. pag. 206.*

(†) *Hist. Libr. III. Cap. 8.*

IV zich, treurig over deze ontdekking, naar *Orleans*; BOEK
II alwaar hij verſcheidene Biſchoppen en Abten, als Afdeel.
VI ook eenige godzalige Leeken bijeenriep, en een zeer Hoofdſt.
na C. G. ſtipt onderzoek naar deze gezindte liet doen. Derzelve
Jaar 814. nog ſteeds op algemeene toejuiching hoopten, en tot 1073.
het volgende geloofden: Het geen in het Oude en Nieuwe Testament van de *Goddelijke Drieëenheid*, door wonderen en getuigen, geleerd werd, was onzin; *Hemel* en *Aarde* hadden altijd zonder *Schepper* beſtaan; *alle Chriſtelijke Godsyrucht* was eene *overtollige vermocijenis*; ook waren zij daar in aan de *Epikuriſtiſche* Kettters gelijkvormig, ſchrijft GLABER vrij duiſter: *quoniam voluptatum flagitiis credebant non compensari ultionis vindictam.* (Miſchien had hij geſchreven, *flagitia — — vindicta.*) Zij geloofden niet, dat de ſnoodſte welluſten ooit met eene wrekende ſtraffe vergolden zouden worden. Verders verhaalt de Schrijver, dat men vergeefs gepoogd had, hen en hunne aanhangers tot het ware geloof te bekeeren, en hen ook met de vuurſtraf te vergeefs gedreigd had; dat zij veel meer den brandſtapel te gemoet gegaan waren, in de hoop, dat zij door het vuur niet beſchadigd zouden worden. Maar, toen zij, dertien in getal, nu begonnen te branden, ſchreeuwden zij luidkeels, dat zij van den Duivel bedrogen waren; maar nu wegens hunne Godſlasteringen geſtraft werden. Sommigen deden nu nog hun best, om hen te redden; maar te laat.

GLABER noemt deze ongelukkigigen niet *Manichee-*

cheeën; maar zijn tijdgenoot ADEMAR (*) geeft de-
zen naam uitdrukkelijk aan eenige Ketteren in *Aqui-*
tanië, die omtrent het jaar 1010 den doop en de
kracht van het heilige kruis verwierpen; die zich
wel van spijzen onthielden, gelijk de Monniken, en
zich uitwendig kuisch vertoonden; maar die onder
malkanderen allerlei wellust gepleegd zullen hebben;
als ook van tien *Kanunniken*, omtrent het jaar
1025, te *Orleans*, die de Koning daarom had laten
verbranden. Deze zullen van een' boer bedrogen
zijn, die zich op wonderkrachten beroemde, en die
door stof van overledene jongens, anderen, welken
hij dat kon inkrijgen, tot *Manicheeën* maakte. Zij
riepen den Duivel bij zich, die hun eerst verscheen
in de gedaante van een' Moor, vervolgens als een
Engel des lichts, en hun dagelijks veel geld bragt;
en naar zijnen wil, vervloekten zij CHRISTUS hei-
melijk, alhoewel zij hem uiterlijk beleden, en in het
verborgene voerden zij de verfoeijelijkste dingen uit.
Ook zijn 'er, volgens dezen Schrijver, te *Toulouse*
Manicheeën ontdekt en uitgeroeid: en zulke boden van
den *Antichrist*, schrijft hij, waren 'er in het Westen
meer, hoewel zij zich verborgen hielden. Een Kanun-
nik te *Orleans*, THEODAT, was in deze Ketterij ge-
storven, doch toen dit drie jaren daar na bewezen
werd, liet de Bischoep aldaar zijn gebeente uit het
graf werpen. Nog, omtrent het jaar 1030, gewaagt
hij van eene Kerkvergadering, welke WILLEM, Her-
tog van *Aquitanië*, liet houden, om de Ketterijen

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) In *Chron. ap* LABB. *Nova Bibl. Mfctor. T. II. p. 176.*

IV te beteugelen, die van de *Manicheeën* uitgestrooid waren.

BOEK

II

Afdeel.

VI

Hoofdst.

na C. G.

Jaar 814.

tot 1073.

Daar is nog een uitvoerig verhaal van de Geschiedenis der Ketterij van *Orleans*, en het daar gehoudene Sijnode in het jaar 1017 (*), en ook dit spreekt niet van *Manicheeën*. Volgens hetzelfde bevond zich te *Orleans* zekere *Noormannische* Graaf, AREFAST, die eenen vreemden Geestelijken in zijn huis had. Deze laatste was door twee algemeen geëerde Geestelijken, STEPHAN en LISOI, tot hunne Ketterij verleid geworden, en deed zijn best, toen hij de stad verliet, om ook zijnen Heer tot deze uitmuntende wijsheid, zoo als hij het noemde, over te brengen. Maar AREFAST gaf den Koning kennis van den heimelijken voortgang van deze dwalingen, en verzocht hem om hulp, om dezelve te vernietigen. Op raad van eenen Geestelijken te *Chartres*, hield hij zich, als ware hij een leergierig leerling van deze Kettters, nadat hij vooraf dagelijks in de Kerk gebeden, het Avondmaal gebruikt, en zich met het kruis geteekend had. Zij ontdekten hem dus, nadat hij zich hun vertrouwen verworven had, hunne leerstellingen: dat CHRISTUS niet van de *Maagd* MARIA geboren is; dat hij niet waarlijk geleden, noch in het graf gelegen heeft; ook niet opgestaan is; dat de zonden door den Doop niet afgewaschen worden; dat de inzegening van den Priester geen sacrament van het ligchaam en bloed van CHRISTUS

voort-

(*) Bij DACHER. *specileg.* T. I. p. 604-606. et HARD. *Act. Concil.* Tom. VI. P. I. pag. 822.

voortbrengt; en dat men niet noodig heeft, de Heilige Martelaren en Belijders aan te roepen. Als AREFAST hen vraagde, waar op hij dan de hoop zijner zaligheid moest stellen, indien dit alles niet gold? beloofden zij hem, door oplegging der handen, van alle zonden te reinigen, en hem den Heil. Geest mede te deelen, die hem de volmaaktste kennis der Schrift zou geven; hij zou hemelsche spijsz bekomen, en met hen meermalen gezigten van Engelen hebben, met welke hij, op de gemakkelijkste wijze, overal heen zou komen. Hunne zoogenoemde Goddelijke spijsz werd, op de volgende wijze, bereid. In zekere nachten kwamen zij in een bepaald huis bijeen; ieder hield een licht in de hand; zij zeiden de namen der Duivelen op, als of zij eene *Litanie* lazen; eindelijk vertoonde zich de Duivel aan hun, in de gedaante van een klein diertje. Zoodra zij hem zagen, bluschten zij het licht uit, en elk greep het naaste vrouwsperfoon, al was zij ook zijne moeder of zuster, om haar te misbruiken. Een kind, uit deze ontucht, doch welke zij als eene godsdienstige handeling beschouwden, geboren, werd op den achtsten dag na zijne geboorte, in hunne vergadering, op eene Heidensche wijze, door een groot vuur op de proeve gebragt en geheel verbrand. De asch daar van bewaarden zij zoo heilig, als de Christenen het ligchaam des Heilands, om het aan de stervenden tot teerkost te geven. Want, in deze asch lag zoo veel duivelsche kracht, dat elk, die deze Ketterij aangenomen, en 'er slechts een weinig van geproefd had, nooit weder in staat

was,

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV was , om tot het beter geloof terug te keeren.
 BOEK II Ondertusfchen kwam de Koning ROBERT, met zij-
 Afdeel. ne Gemalin KONSTANTIA en verfcheidene Bifchop-
 VI pen te *Orleans*, waar hij de geheele vergadering
 Hoofdst. der Kettters , en onder hen ook AREFAST, liet op-
 na C. G. ligten, en gekluisterd voor zich en de Bifchoppen
 Jaar 814. brengen. Hier openbaarde AREFAST alles, wat hij
 tot 1073. van de Kettters geleerd, en bij hen gezien had.
 STEPHAN en LISOI bekenden ook rond uit, dat zij
 dit geloof hadden. Nadat men uren lang vergeeff-
 fche moeite gedaan had, om hen te bekeeren, wer-
 den hun hunne Geestelijke kleederen aangetrok-
 ken; en de Bifchoppen ontzetten hen van hunnen
 ftand en ambt; maar de Koningin moest op bevel
 van haren Gemaal zich bij de Kerkdeur onthouden,
 opdat de Kettters, die zich daar binnen bevonden,
 niet door het volk vermoord werden. Toen zij op
 deze wijze uit den fchoot der Kerk geworpen wa-
 ren, ftiet KONSTANTIA STEPHAN, die haar biecht-
 vader geweest was, met de rotting, die zij in de
 hand had, een oog uit. Ten laafsten werden zij
 allen, buiten de ftad, behalve een Geestelijke en
 eene Non, die zich bekeerden, met hunne fchande-
 lijke asch verbrand.

Wanneer men deze verhalen vergelijkt, dan ziet men vooreerst duidelijk, dat deze menfchen geene *Manicheeën* geweest zijn; ten tweeden, dat zij uitwendig van een goed gedrag, en eerwaardige lieden waren. Ten derden, zijn de befchuldigingen tegen hen ingebracht zoo armhartig kinderachtig, en dat enkel op het getuigenis van eenen laaghartigen ver-

rader, als AREFAST was, dat zij volstrekt geen geloof verdienen, ook leest men niet, dat deze lieden dezelve bekend, maar wel dat zij hun geloof rondelijk beleden hebben. Het blijkt dus duidelijk, dat men deze lieden opzettelijk zwart en gehaat heeft willen maken, waar toe dergelijke sprookjes in eene zoo ligtgeloovige eeuw, en de hatelijke naam van *Manicheeën*, dien men uit AUGUSTINUS kende, regt geschikt waren; en dewijl verscheidenen van deze zoogenoemde Kettters den oorsprong hunner gevoelens uit *Italië* afleidden, waar wezenlijke afstammelingen van de *Paulicianen*, die men voor *Manicheeën* hield, gekomen waren, had men daar uit eenigen schijn voor de beschuldiging van het *Manicheismus*. Wat voorts de gevoelens dezer menschen betreft, dewijl wij niets daar van weten, uitgezonderd het gene hunne vervolgers, wier haat wij nu reeds kennen, ons daar van berigten, kunnen wij ze niet beoordeelen; zij zullen waarschijnlijk ons zeer verminkt en in een valsch licht zijn voorgedragen; mischien hadden deze menschen ook iet van zweeperij of geestdrijverij in hunne gevoelens, maar 'er zijn ook stukken in, die ons geneegen maken om te denken, dat zij welligt vrij beter en zuiverder Christenen geweest zijn dan hunne vervolgers zelve.

Men heeft insgelijks als *Manicheeërs* opgegeven zekere Kettters in de *Nederlanden*, die echter veel minder merkwaardig zouden zijn, indien zij waarlijk *Manicheeërs* geweest waren. Men heeft van hen berigten in eene Kerkvergadering om hunnentwil

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

IV wil te *Arras* gehouden, in het jaar 1025 (*). GER-
 BOEK HARD, Bisfchop van *Cambrai*, (*Kameryk*,) en
 II *Arras*, in deze laaftte plaats gehoord hebbende,
 Afdeel. van zekere gezindte, welke uit *Italië* overgekomen
 VI was, die zekere *geregtigheid* aanprees, als het
 Hoofdst. na C. G. eenigfte middel tot zaligheid, liet derzelver aanhan-
 Jaar 814. gers opzoeken en in bewaring nemen. Voor eene
 tot 1073. vergadering van zijne Geestelijkheid, eenige Abten
 en Monniken gebragt, en naar hun geloof gevraagd
 zijnde, gaven zij ten antwoord: dat zekere *Ita-
 liaan* GANDULF hen in het Christendom onderwe-
 zen had, en dat zij verder geen fchriftelijk onder-
 wijs aannamen. Naardien nu de Bisfchop verftaan
 had, dat zij zoo *wel den Doop als het Avondmaal
 vervierpen*; dat zij beweerden, dat *de boete der ge-
 vallenen na hunne belijdenis nutteloos zij*; dat zij
de Kerk geheel gering achtten; *het wettig huwelijk
 verfoeiden*; *aan de Belijders volftrekt geene buiten-
 gewone deugd toekenden*, en ook enkel *de Aposte-
 len* en *Martelaren vereerd* wilden hebben; onder-
 nam hij het, hen tot beter verftand te brengen.

Vooreerst bewees hij hun, uit het gefprek van
 CHRISTUS met NIKODEMUS, dat men zonder *Doop*
 niet in het Koninkrijk der Hemelen kan komen.
 Maar zij gaven hem ten antwoord: de wet welke
 zij van hunnen Leeraar ontvangen hadden, wees hen
 alleen daar op, dat zij de wereld verlaten; het
 vleesch tegen alle lusten bewaren; hun onderhoud
 en beftaan door den arbeid hunner handen verdie-
 nen;

(*) *Ap. DACHER. Spicil. T. I. p. 607-624.*

nen; niemand beledigen; en allen, die tegen deze hunne levenswijze ijverden, (*quos zelus hujus nostri propositi teneat*,) liefhebben moesten. Wanneer zij deze gerechtigheid beoefenden, hadden zij geenen Doop noodig; maar als zij deze gerechtigheid overtraden, kon de Doop hun niets baten tot zaligheid. Wilde iemand in den Doop een sacrament zoeken, dan werd dit door drie redenen wederlegd. Voor eerst kon het slechte leven der predikers den doopelingen geen middel van zaligheid bezorgen. Verders, alle zonden, van welke men in den Doop afstand gedaan had, werden, in het volgende leven, weder op nieuw gepleegd; eindelijk raakte de wil, en het geloof van een ander en deszelfs belijdenis een kind niet, bij hetwelk ook geen willen noch loopen, geene kennis van gelooven, van zijn heil en nut, geen verlangen naar wedergeboorte enz. plaats vindt. De Bisshop wederleide dit breedvoerig, op zijne wijze, onder anderen beweurende, *dat het op de zeden van den Doopenden Priester geheel niet aankwam*. De Doop verlostte van de *Erfzonde*, zoo wel als van eigene zondenschuld, en stelt den mensch zoo onschuldig, als hij uit de hand van den Schepper gekomen is. Ook beweerde hij: *dat het geloof der doopheffers het kind voordeel aanbrengt* enz.

Naardien zij ook het *Heilig Avondmaal* voor overtollig verklaarden, stelde GERHARD hun voor: hoe onnaarspoorelijk voor het menschelijk verstand deze verborgenheid is, door welke het aardfche met het hemelfche verbonden, en het Paradijs geopend wordt.

XIV. DEEL.

K

Ter-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV Terwijl dit *offer*, zegt hij, van brood en wijn, met water gemengd, door eene onuitsprekelijke heiligung, door het kruis, en CHRISTUS eigene woorden, op het altaar *gewijd* wordt; terwijl aldaar de heilaanbrengende gedachtenis van zijn lijden, opstanding en hemelvaart gevierd wordt: zoo wordt *het* het ware en eigene ligchaam onzes Heeren, en zijn waar en eigen bloed; alhoewel het iet anders schijnt te zijn. De Bisfchop staafe zijne gezegden, met het aanhalen van eenige wondervertellingen, welke aan deze eeuwen zoo gemeen waren. En nu luidt het verhaal, dat deze Kettters met hangende hoofden hun berouw betuigden, en zich met alle teekenen van boetvaardigheid beklaagden, dat zij op geene vergeving bij God meer hopen durfden, omdat zij ook anderen verleid hadden.

De Bisfchop sprak hun troost toe, maar wederleide toen ook verder hunne overige dwalingen; waar onder deze, dat zij *de Kerken niet eerwaardiger hielden dan hunne bijzondere woonhuizen.* Ook nam hij de verdediging op zich van den *wierook* in de Kerken, en van den *gewijden olie*, vervolgens sprak hij van de verscheidene foorten der Geestelijkheid, ook over het *begraven in de Kerken*, hetwelk deze Kettters voor iet onverschilligs aanzagen, en alleen daar toe geschikt, opdat de Priesters daar van geld zouden verzamelen. Nog sprak hij van de noodzakelijkheid der *boete*, en trachtte zelfs te bewijzen, dat de *boete ook na de dood hare nuttigheid hebbe.* Deze Kettters hadden ook een afkeer van het huwelijk, zoodat zij *getrouwde lieden niet*

onder de geloovigen gerekend wilden hebben; ook vond de Bisfchop het hoogst onbillijk, dat zij de *overledene Belijders van CHRISTUS* niet vereeren wilden; als ook dat zij het *Pfalmenzingen* in de Kerken voor bijgeloovig verklaarden, en het *Kruis des Heeren* niet vereerden. Eindelijk wederleide de Bisfchop die *verkeerde geregtigheid*, welke, zoo als hij zegt, deze Ketterers zoo zeer boven alle Goddelijke genade felden, dat zij alles aan hunne eigene verdienften toefchreven.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Op deze voorftellen van den Bisfchop gaven zich deze Ketterers over, en leiden eene hun voorgefchrevene Geloofsbelijdenis af, welke regelregt overftond tegen de bovengemelde dwalingen. Als men daar op ziet, dat het onbekende, en waarfchijnlijk heel ongeleerde menfchen waren, wier gewaande Ketterij zoo gemakkelijk onderdrukt werd, het zij dat deze menfchen geene fterkte van geest bezaten, om zich te kunnen verdedigen, of dat de bedreigingen hen bevreesd maakten, mogt deze geheele gebeurtenis als van weinig aanbelang gerekend worden; maar zoo is het niet, als men opmerkt, dat de meeste leeringen, welke aan hun toegefchreven worden, juist gekant waren tegen de groffte bijgeloovigheden van dezen tijd. Over de leerftukken zelve kunnen wij verders niet volledig oordeelen, omdat wij die alleen uit de wederleggingen en veroordeelingen van hunne partijen kennen, die, of geheel onbepaald fpreken, of dezelve zeer verminkt en partijdig voordragen. Zoo zouden wij gaarn nader weten, welke die *geregtigheid* ware, welke deze menfchen zoo fterk aan-

- IV prezen, en waar tegen de Bisfchop ten fterkften
BOER ijvert.
- II Hoe het zij, deze zoogenoemde Kettters van *Ar-*
Afdeel. *ras* of *Atrecht* waren zekerlijk geene *Manicheeën*,
VI maar hun Leeraar GANDULF was uit *Italië* geko-
Hoofdst. men, en derwaards was naar alle waarfchijnlijkheid
na C. G. in de XIde eeuw een aantal der nieuwe *Manicheeën*
Jaar 814. of *Paulicianen* uit het Oosten gekomen, die zich
tot 1073 tot in de XIIde eeuw ook in *Frankryk* vertoond
Maniche- hebben. Men vindt de fporen hier van in de Ket-
en in Ita- ternamen, welke zich uit *Italië* in het overige van
lie. *Europa* verspreid hebben.
- Paterini ' Onder deze namen is misfchien die van *Paterini*
of Patare- of *Patareni* de oudfte. Men geloofde weleer, dat
ni. deze naam in het eerst gegeven was aan die Gees-
telijken van *Milanen*, die, ftrijdig met de bevelen
der Pausen, zich van hunne echte vrouwen niet
wildten fcheiden. Maar naderhand hebben geleerde
Schrijvers beweerd, dat integendeel deze Geestelij-
ken na het jaar 1056 of wat vroeger de aanhangers
der Pausen dus benoemd hebben, die hen vervolg-
den. De naam zelve is afkomstig van eenen oord
in *Milanen*, *Patarea* of *Pataria* genoemd, die nog
Contrada de Pattari heet. Waarfchijnlijk is deze
naam toevalligerwijze ontftaan, omdat de Paufe-
lijke partij daar vergaderde; naderhand is deze
naam *Pataria* en *Patarini*, hetwelk de *Italianen*
in *Patalia* en *Patalini* veranderd hebben, een
fchimpnaam geworden van alle Kettters; zoo als
men weleer in *Frankryk* alle Kettters *Waldenzen*
noemde.

Kathari of *Cathari* is een ander van deze namen, welke de *Manicheeën*, van de *Paulicianen* afstammende, reeds in de XIde eeuw in *Italië* gevoerd zullen hebben. Ondertusfchen is de oorsprong van dezen naam onzeker. Indien *Cathari* de regte spelling ware, dan zou deze gezindte dien naam zelve aangenomen hebben, om daar mede de *zedelijke reinheid* of *zuiverheid* van hare gemeente te kennen te geven. Verscheidene andere verklaringen van dezen naam zijn niet waardig genoemd te worden; 'er zijn heel zonderlingen onder, als bij voorbeeld, dat *Katharus* hetzelfde zou zijn als *Kater*, hetwelk dan een mannelijke kat, dan een boldergeest zou beteekenen, en aan deze Keters zou gegeven zijn, wegens hunne nachtvergaderingen. MOSHEIM gist, dat de ware naam zou zijn *Gazari* of *Chazari*, naar het *Krimfche* Schiereiland, hetwelk in de middel-eeuwen *Chazaria* of *Gazaria* genoemd werd. Op dit eiland waren ook *Paulicianen* of nieuwe *Manicheeën*, en gelijk zij uit *Bulgarië* in *Italië* gekomen, ook *Bulgaren* genoemd zijn, zoo zullen zij naar het Schiereiland *Gazaria* *Gazari* genoemd zijn geworden. Waarschijnlijk is van dezen naam het woord *Ketter* oorspronkelijk.

Ondertusfchen, hoe veel men ook in later tijden van *Manicheeën* gefchreven heeft, die zich reeds in de XIde eeuw in *Italië* verbreid hebben, men vindt evenwel even min eene geheele gemeente of genootfchap van dezen aard in *Italie* als in *Frankryk*, en fchoon de *Manicheeën* in de XIIde eeuw duidelijc genoeg van eene vroegere verfchijning der-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Kathari of
Cathari.

GIRARDEN
anderen
als Keters
verbrand.

IV zelveu in het Westen getuigen, evenwel geven ons
 BOEK de Schrijvers van dezen tijd daaromtrent geen licht.
 II Zelfs krijgt men uit hunne omftandige berigten van
 Afdeel. onbekende Ketterfche partijen van deze eeuw, van
 VI onbekende Ketterfche partijen van deze eeuw, van
 Hoofdf. hen geene heel bepaalde denkbeelden. Zulk eene
 na C. G. gezindte werd, volgens LANDULF *den Oudften* (*),
 jaar 814. aan den Aartsbifchop van *Milanen*, HERIBERT,
 tot 1073. die deze waardigheid tot het jaar 1044 bekleed
 heeft, ontdekt, als hij te *Turin*, en in den onmug-
 genden oord, verzeld van Geestelijken en Soldaten,
 zijn Kerspel bezocht. Hoorende, dat op een na-
 burig Slot *Monsfortis* een nieuw Kettersch gezelf-
 fchap bijeen was, liet hij eenen uit hetzelfde voor
 zich brengen. Deze, met name GIRARD, gereed,
 om zelfs het leven onder de wreedfte maitelingen
 voor zijn geloof op te offeren, beled, met alle
 voorkomen van opregtheid, dat zij allen, zelfs de
 getrouwen, in *kuiſche onthouding* leefden; *nooit*
aten zij vleesch; des te veelvuldiger *vasteden* zij,
 en *baden onophoudelijk*; hunne Opzieners inzonder-
 heid wifelden beurtelings dag en nacht met bidden
 af; ook hadden zij *hunne goederen met alle men-*
fchen gemeen; en niemand van hen *fierf zonder*
martelingen, opdat zij de eeuwige martelingen ont-
 gaan mogten. GIRARD voegde 'er bij: Zij geloof-
 den aan *Vader, Zoon en Heiligen Geest*; zij lieten
 zich van die genen *binden en ontbinden*, die daar
 de magt toe hadden; en lazen dagelijks *het Oude en*
Nieuwe Testament, ook de Kerkelijke wetten. Doch
 de

(*) *Hist. Mediolan. L. II. C. 27.*

de Aartsbisfchop vermoedde, dat onder deze en andere bekentenissen eene slimme dubbelzinnigheid verborgen lag; en bij eene nadere ondervraging vond hij zijn vermoeden bevestigd. Te weten, GIRARD verstond door den *Zoon van God*, het van God bemind *gemoed van den mensch*, dat zinnelijk uit de Maagd MARIA, dat is, uit de Heilige Schrift, geboren is geworden; en door den *Heiligen Geest, den regten en Godzaligen zin der Heilige Schrift*. Ten aanzien van het *huwelijk* verklaarde hij zich, dat, indien zich het geheele *menschelijk geslacht* zonder voelbaar verderf reinigen zou, zou deszelfs *voortplanting*, zoo als bij de Bijen, *zonder bijflaap*, volgen. Zij hadden *hunnen eigenen Bisfchop*, (zonder eenige afhankelijkheid van den Paus,) die gestadig onder hunne verftrooide broederen rondreisde, en hun ook *vergeving van zonden* mededeelde. Als zij van booze menschen *door martelen gedood* werden, dan verheugden zij zich daar over; maar als de natuur hen tot de dood geleidde: *dan bragt hun naaste bloedverwant hen om*, eer zij van zelve stierven. Naardemaal GIRARD nog bovendien vrij genoeg het geloof der *Roomfche Kerk*, Doop en Avondmaal verwierp: zoo erkende de Bisfchop nu de Ketterij dezer gezindte, en liet alle derzelve overige aanhangers door Soldaten van het gemelde flot halen. Onder dezen bevond zich ook de eigenaarfter van hetzelfde, eene Gravin. Vergeefs moesten zijne Priesters zich vele dagen lang vermoeljen, om hen tot het ware geloof te bekeeren: veel meer boezemden zij den boeren, die naar *Turin* kwamen, om

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV hen te zien, hunne dwalingen ijverig in. Toen de
 BOEK
 II
 Afdeel. ten zij een' grooten brandstapel aanleggen, en tegen
 VI over denzelfven het kruis des Heeren oprigten. Daar
 Hoofdst. op voerde men, tegen den wil des Aartsbisfchops,
 na C. G. al deze Ketteren de stad uit, en gaf hun de keus,
 Jaar 814. of zij het kruis aanbidden, en het Katholijk geloof
 tot 1073. omhelzen, of levendig verbrand wilden worden.
 Eenige weinigen verkozen het eerste; maar de overigen sprongen, met de handen voor het gezigt gehouden, in de vlammen rond, tot dezelve hen verteerden. — Eene omftandigheid, welke de Gefchiedfchrijver nog van hen opmerkt, dat zij niet wisten, uit welk gewest der wereld zij in *Italië* gekomen waren, wijst wel aan, dat zij eenen buitenslandschen oorsprong hadden; maar van *Manicheismus* is hier weder geene fpoor aan te treffen, zelfs niet in hunne onthouding in het huwelijk. Dat men hen, tegen den wil des Aartsbisfchops, omgebracht zal hebben, is waarfchijnlijk slechts eene ontfchuldiging van denzelfven; men weet trouwens maar al te wel, hoe zeer toenmaals alle opzoeken, onderzoeken en straffen der Ketteren op den wil en de maatregelen der vermogende Geestelijkheid aankwam.

Overgang tot den Beelden-twist. Klaarder is de Gefchiedenis van den vernieuwden en eindelijk geheel onderdrukten twist over de *Beelden* in de eerste tijden der IXde eeuw. Bij het begin der eeuw rustte dezelve eenigermate, maar onder eene gisting, wier uitberftingen fomtijds toonden, dat de voorheen twistende partijen het niets min-

minder dan eens met elkander waren. De Keizerin IRENE had in het jaar 787, op de *tweede Niceïsche Kerkvergadering*, de vereering van de Beelden der Heiligen volkomen weder laten herstellen en aan dezelve hunne plaatsen in de Kerken weder doen inruimen. Ook hadden hare beide naaste opvolgers in de regering van het jaar 802 tot het jaar 813, NICEFORUS en MICHAEL deze nieuwe Kerkelijke wet gehandhaafd; alhoewel de vijanden der Beelden daar somtijds tegen op kwamen. In de *Westerfche Kerk* daartegen had de Kerkvergadering te *Frankfort aan den Main* in het jaar 794 eenen middelweg tusschen den bijgeloovigen eerbied der Beelden, en derzelve verwerping en mishandeling gevonden; maar ook dit beviel den *Roomfchen* Bisfchop en vele anderen niet, zonder dat zij dit echter konden wegnemen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Maar thans openen zich nieuwe tooneelen met betrekking tot dezen twist, die bijna reeds honderd jaren geduurd had. LEO de *Armeniër* beklom in het jaar 813 den Keizerlijken troon te *Konftantinopolen*. Deze verfchilde geheel van zijne naaste voorzaten in gevoelens ten aanzien van de vereering der Beelden, waar van vele voorftanders der Beelden als eene reden hebben opgegeven, dat hem van slecht en bedriegelijk volkje wijsgemaakt was, dat hij lang, zegevierend en gelukkig zou regeren, als hij de Beelden geheel zou vernietigen. Maar het is veel geloofelijker, dat hij 'er van zich zelve toegekomen is. Als hij in het tweede jaar van zijne re-

Keizer
LEO de
Armenier
eenvijand
der Beel-
den.

IV gering (*) de oordeelen van God opmerkzaam
 BOEK overdacht, zeide hij tegen eenige vertrouwelingen:
 II „ Waaron heerschen toch de Heidenen over de
 Afdecl. „ Christenen? Het schijnt mij toe, omdat deze de
 VI „ Beelden aanbidden; en nergens anders om. Daar-
 Hoofdst. „ om wil ik de Beelden afschaffen. Want, ziet
 na C. G. „ maar eens, al die Keizers, die dezelvev aangenomen
 Jaar 814. „ en aangebeden hebben, zijn omgekomen;
 tot 1073. „ dewijl zij, of van den troon gestoten zijn, of in
 „ den krijg het leven verloren hebben. Alleen die
 „ genen, die ze niet hebben aangebeden, zijn eene
 „ natuurlijke dood, en in het Rijksbezit gestorven,
 „ en ook met alle eere in de Keizerlijke begraaf-
 „ plaats in de Apostelkerk te *Konstantinopolen* bij-
 „ gezet. Deze wil ik ook navolgen, en de Beelden
 „ afschaffen, opdat ik en mijn Zoon lang leven,
 „ en ons Rijk tot in het derde en vierde lid be-
 „ houden mogen.”

Hoe het zij, NICEFORUS, de Patriarch der Hoofdstad, die hem in het jaar 813 kroonde, wilde hem tot de vereering der Beelden verpligten, door den Keizer eene belofte ter onderteekening voor te leggen, dat hij in den Godsdienst niets veranderen zou. Ook melden sommige Schrijvers, dat hij deze belofte werkelijk geteekend hebbe, waarom zij hem eenen leugenaar en een chameleon noemen, omdat hij naderhand daartegen gehandeld heeft, maar het blijkt

(*) *Auctoris incerti Historia s. Continuatio Theophanis post Theophanis Chorograph. p. 435.*

blijkt van elders zeker, dat wel de *Patriarch* deze belofte den Keizer voorgelegd, maar dat deze de onderteekening uitgesteld, en vervolgens geweigerd heeft.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI

Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

LEO, den schijn niet willende hebben, van in deze zaak willekeurig te handelen, droeg aan JOANNES *Grammaticus* op, om uit de oude Kerkelijke schriften plaatfen tegen de Beeldvereering op te zamelen. Deze deed zulks, zelfs plaatfen, die tegen den Heidenschen Afgodsdienst gerigt waren, op de vereering van Beelden van CHRISTUS toepasfende. De Keizer liet deze verzameling aan den Patriarch zien, die ze terftond beantwoordde, waarom de Keizer zijn voornemen uitftelde. Hij vond dra eenen anderen medehelper voor zijne oogmerken, in ANTONIUS, Bisfchop van *Syleum*; doch die daarom door den Patriarch op eene *Synode* in den ban gedaan werd. Ondertusfchen bleef LEO daar bij, dat hij de vereering der Beelden niet zou toelaten, ten zij men voor dezelve een uitdrukkelijk bevel in de Euangelisten en bij de Apostelen ontdekte. Daarom zeide hij eindelijk tegen den Patriarch: „ Het volk „ ergert zich aan de Beelden, en zegt: wij bidden „ dezelve ten onregte aan, en daarom heerschen „ de Heidenen over ons. Geef toch aan het volk „ wat toe; of, zoo gij van een ander gevoelen „ zijt, zoo verklaar mij, waarom toch de Schrift „ dit niet uitdrukkelijk beveelt.” De Patriarch antwoordde hem, wat de Apostelen en Kerkvaders van eerften af hier vastgesteld hadden, daar in kon niets veranderd worden, niet eens door eenen Engel;

IV gel; men bad de Beelden om dezelfde reden
 BOEK aan, als het Kruis aanbeden werd; ook daar-
 II omtrent was geen bevel voor handen; maar het
 Afdeel. VI gene de Kerk eenmaal van de Apostelen had
 Hoofdst. aangenomen, daar over behoefde men niet te vra-
 na C. G. gen, of het geschreven was, of niet; naardien de
 Jaar 814. Kerk vele niet beschrevene leerstukken door de in-
 tot 1073. geving van den Heiligen Geest eerst van tijd tot
 tijd van zijne dienstknechten ontvangen had. In
 plaats derhalven van, zoo als de Keizer verlangde,
 met geleerden, die, zoo als hij, 'er over dachten;
 te spreken, zond de Patriarch Bisshoppen aan
 hem, die op dezen herhaalden last antwoordden:
 het was het besluit der Heilige *Synode*, dat men
 wel bepaalde en ingevoerde leerstellingen niet op
 nieuw, met een boos oogmerk, sfipter onderzoeken,
 en nog veel minder zich tegen onverstandige en
 twistzieke lieden, die zich niet wilden laten over-
 tuigen, verdedigen moest. Alhoewel de Keizer hun
 voorstelde, dat weleer ARIUS alleen eene zulke nieu-
 we toetzing op eene algemeene Kerkvergadering ver-
 kregen had, en dat thans eene algemeene erger-
 nis wegens de Beelden eene veel grooter oplettend-
 heid vereischte, gaven zij daar geen acht op; de
 Keizer dreigde hun; maar de zoogenoemde *Regt-
 zinnigen* hielden, onder bescherming van den Pa-
 triarch, bij nacht bijeenkomsten van Geestelijken,
 Monniken en Leeken, in welken zij God baden,
 dat hij de aanslagen des Keizers te niet wilde
 maken.

Door dit alles steeg de verbittering tuschen de
 bei-

beide partijen ten top. Thans wierpen eenige soldaten — hetwelk men natuurlijk geloofde, dat op aanstoken van den Keizer geschiedde — met steenen naar het Christusbeeld boven de koperen deur van het Keizerlijk Paleis, hetwelk reeds eens weggenomen geweest, maar dat door IRENE weder hersteld was geworden. De Keizer deed derhalven een voorstel aan het volk, om het wederom weg te nemen, opdat het niet te zeer mishandeld wierd. De Bischoppen daartegen en Monniken vergaderden bij den Patriarch, waar zij zich alle verbonden, om voor hunne Beeldenregtzinnigheid te sterven, en dit door onderteekening te bekrachtigen. De Patriarch verzocht den Keizer, geen nieuwigheden te ondernemen; hij was bereid, zijn ambt te verliezen, indien hij hem mishagde. Ook kreeg hij de beste verzeeringen. De Keizer kuste zelfs, bij den Godsdienst, het altaarkleed, op hetwelk de Geschiedenis van CHRISTUS geboorte geschilderd was; maar eene andere keer liet hij dit na. Veel meer bragt hij thans eenige Bischoppen op zijne zijde; waartegen zijne pogingen bij de overigen, bij de Monniken en den Patriarch, die hij alle in zijnen Raad deed komen, vruchteloos afiepen. De Keizer sprak toen zeer hevig tegen de vereering der Beelden, zich op het verbod van het maken derzelven in MOZES wet beroepende, en die genen onzinnig noemende, die aan de Beelden Goddelijke namen gaven, en den onmetelijken in den omtrek van eene elle wilden besluiten. Maar de Geestelijkheid, gelijk de Levensbeschrijver van THEODORUS STUDITES zegt, weder-

IV
BOEK
II
Afdeelt.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV leide hem uit de Heilige Schrift, en noemden zijne
 BOEK leer een omkeeren van het ware geloof, eene ver-
 II loochening der komst van CHRISTUS onder de men-
 Afdeel. schen, die zich aan hun als een mensch in het ka-
 VI rakter der Goddelijke gedaante vertoond had. In-
 Hoofdst. zonderheid was THEODORUS STUDITES ijverig, in
 na C. G. het voorstaan van de vereering der Beelden, zoodat
 Jaar 814. het voorstaan van de vereering der Beelden, zoodat
 tot 1073. de Keizer, ontrust over zijne gezegden, hem toe-
 voegde, dat hij zijne driftige en beledigende onzin-
 nigheid wel kende, daar hij zijnen Vorst mede be-
 jegende, opdat deze hem ter dood veroordeelen, en
 de eer van eenen Martelaar bezorgen mogt. Maar
 dit zou hem niet gebeuren, liever wilde de Keizer
 hen allen nogmaal hooren, om hen tot erkentenis
 van hunne dwaling te brengen. De Geestelijkheid
 verklaarde het voor nutteloos, met verblinde en on-
 verbeterlijke menschen zich verder op te houden;
 maar ook voor onwelvoegelijk, zich van Leeken
 over het geloof te laten ondervragen. Op dit laatste
 drong THEODORUS inzonderheid weder zeer stout
 aan: Godsdienst - en Kerkzaken, zeide hij tegen
 den Keizer, behoorden alleen voor de Leeraars;
 aan dezen moest de Keizer gehoor geven; en als de
 Keizer hem vraagde: of hij hem ook uit de Kerk
 stiet? gaf hij ten antwoord: Niet hij, maar de
 Apostelen deden dit; ja de Keizer had, door zijne
 handelingen, zich zelve uitgestoten. LEO gebood
 hun daar op, heen te gaan, en liet elk in zijne
 woning bevelen, zich volstrekt van alle gesprekken
 met anderen, en ook met malkanderen over het ge-
 loof te onthouden. Maar THEODORUS weigerde
 rond-

ronduit aan dit verbod te gehoorzamen. Ook sprak hij zijnen overigen medebroederen, zelfs den Patriarch, moed in het lijf; zoo als zij zich over den zijnen niet genoeg verwonderen konden (*).

Eindelijk volgde in het jaar 815 het Keizerlijk bevel, dat de Beelden der Heiligen weggenomen zouden worden; waarschijnlijk op eenen tijd, dat de Patriarch NICEFORUS ziek was. Het volk, met dezen zeer weinig te vrede, wilde gewapend in zijne woning dringen, waarom de Keizer hem des nachts te sloop naar *Chrysopolis* in veiligheid liet brengen. Nu wilde de Keizer, onder voorgeven, gelijk men zegt, dat de Patriarch zijne gemeente zelve verlaten had, den *Grammaticus* JOANNES tot deszelfs opvolger benoemen; maar dewijl de Patriciers tegen hem inbragten, dat hij te jong en van flechte afkomst was, werd THEODORUS CASSITERES, een aanzienlijk Hofbediende, *Patriarch*; een genoegzaam ongeleerd man, indien men de voorstanders der Beelden geloofte, die, op zijne onophoudelijke gastmalen, de Geestelijken en Monniken noodzaakte, hunne onthouding van vleesch te verbreken; en die zijn vermaak sloopte in lagchen, spelen, en vuile redenen. De Keizer deed hem eene Kerkvergadering te *Konstantinopolen* houden, welke hij zelve met verscheidene Bischoppen van zijn gevoelen bijwoonde. Op dezelve werd eerst de Kerkvergadering

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Auct. incert. Contin. Theophan. p. 438. Vita et mores S. Patris nostri et Confessoris, Theodori, Praepositi Studiorum in SIRMI. Opp. T. V. p. 31-38.*

IV ring bekrachtigd, die op bevel van KONSTANTINUS
 BOEK COPRONYMUS gehouden was; vervolgens werden de
 II nog overige vrienden der Beelden onder de Bis-
 Afdeel. schoppen ingedaagd, met voeten geschopt, en in
 VI de gevangenis geworpen; uit dezelve weder voor de
 Hoofdst. vergadering gebragt, en, dewijl zij hun gevoelen
 na C. G. nog getrouw bleven, naar afgelegene gewesten ge-
 Jaar 814. bannen, waar zij op nieuw mishandeld werden. On-
 tot 1073. dertusfchen verbood de vergadering, door een pleg-
 tig besluit, de vereering der Beelden, en deed der-
 zelfver vrienden in den ban.

De vrien- Op deze wettelijke wijze, alhoewel, gelijk de ver-
 den der eerders der Beelden klaagden, niet zonder vooraf-
 Beelden gaande bedreigingen, en gewelddadige voorbereidse-
 worden len, was de Kerkelijke Regtzinnigheid der *Grieken*,
 vervolgd. met betrekking tot de Beelden der Heiligen, op
 nieuw veranderd. Dezelve werden thans, op Kei-
 zerlijk bevel, en volgens *Synodaal* besluit, overal
 weggenomen, verbroken, verbrand, of smadelijk be-
 handeld. Die genen, bij welke men ze nog verder
 vond, of die zich tegen deze schikkingen verzette-
 den, leden allerlei harde straffen. Velen werden
 gegeefeld, hunne goederen verbeurd verklaard, en
 zij zelve van het een en ander geslacht werden in
 ballingschap verwezen. Aan anderen werd de tong
 uitgesneden; niet weinigen verloren zelfs het leven;
 bijzonder zal een groot getal Monniken ter dood
 gebragt zijn. Dat deze berigten over het algemeen
 waar kunnen zijn, kan men wel niet in twijfel
 trekken, daar zoo vele Schrijvers uit deze en de
 naastvolgende tijden dezelve eenparig melden, en
 der-

dergelijke tooneelen in dezen langduigen twist reeds meermalen waren voorgevallen. Maar deze straffen, en het getal der genen, die ze ondergingen, zijn hoogstwaarschijnlijk ongemeen vergroot. Dit mag men besluiten uit de hevige partijdigheid, met welke alle deze Schrijvers zich voor den Beeldendienst verklaren; uit de scheldwoorden, met welke zij tegen den Keizer uitvaren, en uit verscheidene ongelooftelijke omstandigheden in hunne verhalen. Bijzonder vergeten zij op te merken, hoe vele onstuijnige woedende en oproerige geesten onder de vrienden der Beelden geweest zijn, die zich hun ongeluk door persoonlijke beledigingen tegen den Keizer zelve op den hals gehaald hebben. Hij schijnt niet eens levensstraffe tegen hen bevolen te hebben, maar waarschijnlijk hebben wreede mishandelingen aan verscheidenen het leven gekost.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Onder de genen, die dus vervolgd werden, bekleedt THEODORUS STUDITES, met regt, de eerste plaats. Wij hebben van hem reeds gesproken, toen wij de Geschiedenis behandelden der Monniken, gedurende dit Tijdperk (*). Deze, die den Keizer reeds zoo vele harde woorden in het aangezicht gezegd had, ging steeds voort, denzelven te tergen. Toen de bevelen tegen de Beelden ten uitvoer gebragt werden, liet hij al de Monniken van zijn Klooster de Beelden, welke daar in gevonden werden, in handen nemen, en die op Pfalmzondag, onder het zingen van gezangen, om het Klooster rond-

Bijzonderheden
van THEODORUS
STUDITES.

(*) Boven *Bladz.* 35.

IV
BOEK
II
Afdeel
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814
tot 1073.

ronddragen. Vergeefs verbood de Keizer hun dergelijke stappen, hij ging voort, voor de vereering der Beelden te ijveren, en zijne Monniken tot standvastigheid aan te moedigen. Hij werd daarom eindelijk uit de stad gebragt, en als hij nog niet ophield, mondelijk en schriftelijk zulke vermaningen te geven, werd hij naar eene verder gelegene plaats voortgezonden, en hem te gelijk verboden, met iemand eenige betrekking te onderhouden. Doch, naardien hij nooit gehoorzaamde, maar veel meer de Monniken, die als vrienden der Beelden leden, door Brieven vertroostte en versterkte; en op denzelfden voet, de vier Patriarchen, uitgezonderd dien van *Konstantinopolen*, tot verdediging der goede zaak, volgens zijne denkbeelden, opriep, en andere Geestelijken op zijne zijde trok, werd hij meer dan eens wreed geslagen, en met eenen zijner leerlingen in eenen afschuwelijken Kerker geworpen, waar in hij bijna verftikte, tot dat hij te *Smyrna*, op bevel van den Bisfchop, aan wien hij overgegeven was, in eene andere onderaardsche gevangenis opgesloten werd.

Een groot gedeelte van zijne CCLXXVI Brieven, welke SIRMOND het volledigst verzameld heeft (*), is van den eerstgemelden inhoud. In dezelve maakt hij de hoonendste affchilderingen van den Keizer, als eenen tweeden FARAO en NEBUKADNEZAR, naar zijne meening, die CHRISTUS verloochent, hem, zijne Moeder en zijne Dienaren in derzelve Beelden ver-

(*) *Opp. Tom. V. pag. 177-596.*

vervolgt enz. Nog wilder en schimpender juicht hij over de dood van Keizer LEO II, in het jaar 821, wien hij den Grooten Draak, de zich krommende en lasteringen blazende slang, den gruwel der verwoesting, den dienaar des Satans, tweeden JUDAS enz. noemt. Zijne woede ging zoo ver, dat hij de Kerk, in welke deze, zelfs naar het oordeel van vrienden der Beelden, als bestuurder en beschermer des Rijks, roemwaardige Keizer vermoord werd, voor geene Kerk wilde erkennen, omdat zij door dezen Ketter verontreinigd was. Ondertuschen arbeidde hij te Rome te vergeefs, om den Paus te bewegen, daar eene Kerkvergadering te houden, en de vervolgers der Beelden zijne Banvloeken te doen beproeven.

Maar des te vlijtiger wederleide hij deze gewaande Keters, behalve in zijne Brieven, ook in andere schriften, onder welke de merkwaardigste zijn zijne drie *Twistchriften tegen de Beeldstormers*, (*antir-rhetici III adversus Iconomachos*;) van deze hebben de twee eersten het voorkomen van een gesprek tuschen eenen Ketter, dat is, een' Beeldstormer, en eenen Regtzinnigen. Hij was ook in andere soort van schriften ijverig tegen de Beeldstormers werkzaam, in eene *wederlegging van goddelooze gedichten*, eenige *vragen aan de Beeldstormers*; *zeven Hoofdstukken tegen de Beeldstormers*, waar in hij eenige tegenwerpingen oplost; eindelijk verklaart hij in eenen *Brief aan den Abt PLATO*, op deszelfs verzoek, hoe men het Beeld van CHRISTUS aanbidden moet. Wie een Beeld aanbidt, zegt hij, bewijst

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV deze vercering aan den genen, dien het verbeeldt,
 BOEK en scheidt het oorspronkelijke niet van het Beeld.
 II Ook moet men dit onderscheid in acht nemen: in
 Afdeel. het natuurlijk Beeld en in deszelfs oorzaak, dat is,
 VI in den Vader en Zoon, ja in de Drieëenheid in
 Hoofdst. het gemeen, is eene aanbedding, uit hoofde van de
 na C. G. eenheid van Wezen; in het kunstige Beeld en des-
 Jaar 814. zelfs oorspronkelijke Beeld, CHRISTUS, is ook ééne
 tot 1073. aanbedding, uit hoofde van de eenheid des perfoons.
 Wordt de aanbedding van CHRISTUS Beeld wegge-
 nomen, dan neemt men ook zijne menschwording
 weg, en met het aanbidden van zijn Beeld, ook
 zijne eigene aanbedding.

NICEFO-
 RUS, Pa-
 triarch,
 schrijft
 over de
 Beelden.

Even zulk een ijverig voorvechter der Beelden was
 ook NICEFORUS, Patriarch van *Konstantinopolen*,
 die THEODORUS STUDITES tot zijn' raadsman ge-
 bruikte. Zijne schriften liggen meest nog ongedrukt
 in de Bibliotheeken te *Parys*. Evenwel kennen wij
 zijne wijze van redekavelen omtrent dit stuk genoeg-
 zaam uit eenige Brokstukken bij COMBESISIUS (*)
 en CANISIUS (†). Bij dezen laatsten komen vier
 kleine werkjes van NICEFORUS voor, waar van het
 eerste: *Duodecim capita contra principes apostasie
 de incarnatione Christi*, enkel uit twaalf beschuldigi-
 gingen tegen de Beeldstormers bestaat; bij voorb:
 dat zij de *overlevering* en de *besluiten der algemeene
 Kerkvergaderingen* overtreden; de menschwor-
 ding van CHRISTUS, met de *Manicheeën* loochenen
 enz.

(*) *Auctar. Nov. Biblioth. PP. T. II. p. 603.*

(†) *Lectt. Ant. T. II. P. II. p. 1-18.*

enz. Het tweede is *eene verhandeling over het onderscheid van het Beeld en Kruis van CHRISTUS, in tien Syllogistische bewijzen*, waar onder anderen de volgende bewijzen voorkomen: Naardien het Beeld van CHRISTUS naar zijn ligchaam gelijk, en ons handelingen, leer en lijden van hem voorstelt, zoo moet het nog meer vereerd worden, dan de gedaante van het kruis, hetwelk zulke gelijkvormigheid niet heeft. Het eerste brengt bij het eerste aanzien het aandenken aan CHRISTUS voort; maar het kruis eerst door nadenken. Het ligchaam van CHRISTUS heeft eerst zijn kruis geheiligd; het Beeld van zijn ligchaam is derhalve eerwaardiger, dan de gedaante van het kruis. Het kruis vertoont slechts een eenvoudig lijden; maar een Beeld velerlei voortzettingen van hetzelfde, en ook de wonderdaden van CHRISTUS. Op vele plaatsen is CHRISTUS aan het kruis afgebeeld; de vijanden van zijn kruis moeten dus Beeld en Kruis te gelijk aanbidden, of beiden te zamen verbreken. — In het derde dezer opstellen, (*de Cherubinis a Moyse factis*,) heeft men een voorbeeld van overfijne spitsvinnigheden, welke spinnewebben aan de vereering der Beelden vastheid moet geven. — Uit het vierde opstel, (*ex libro de imaginibus*,) kan men even min iet leerzaams of treffends tot opheldering van dit onderwerp ontleenen. Dat een Beeld wel onderscheiden moet worden van een Afgodsbeeld; dat daartegen oorspronkelijk en Beeld naauw zamenhangen; dat eene schilderij sterker werkt, dan een schrift, en dat men hier kunstige Beelden niet van natuurlijke tot der-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV zelve nadeel afzonderen mag; zie daar, waar NICEFORUS zich heel breedvoerig over verklaart.

BOEK II
Afd. MICHAEL *de Stamelaar*, die, gedurende deze
VI twisten, LEO den *Armeniër*, in het jaar 820 in de
Hoofdst. regering opvolgde, had met hem dezelfde gevoe-
na C. G. lens, ten aanzien van de vereering der Beelden,
Jaar 814. offchoon hij zijnen moord bevorderd had. Van daar
tot 1073. waarschijnlijk alle die zwarte beschuldigingen, met
MICHAEL welke men zijne gedachtenis overladen heeft. Dit
de Stamelaar, een vijand der Beelden. welk men reeds mishagde ten uiterste, dat hij de Joden van
belastingen en drukkende diensten ontfloeg; men
zeide, dat hij van deze Natie meer hield, dan van
andere: waarschijnlijk, omdat zij, even als hij,
den Beelden niet gunstig was. Hij zal zich KON-
STANTINUS COPRONYMUS tot een voorbeeld gesteld,
en daarom het ook in de Goddeloosheid zoo ver-
gebragt hebben, als deze. Dan, voegt men 'er bij,
gebood hij, op den Sabbath te vasten, dan hoorde
hij de Goddelijke Profeten, loochende de toekomende
Opstanding, en al het goede, hetwelk daar van
te wachten was; hij beweerde, omdat MOZES niets
van den Duivel gezegd had, dat 'er geen Duivel
was; hij was aan de hoerrij overgegeven; hij ge-
bood, dat men alleen bij den hoogsten God zwee-
ren zou; hij telde den verrader JUDAS onder de za-
ligen, en berispte het Paaschfeest, ook wegens
den verkeerden tijd, op welken het gevierd werd.
Ruw van zeden, en onwetend in den hoogsten
graad, zal hij zelfs het Schoolonderwijs in den
Godsdienst verboden hebben, opdat in het ver-
volg niemand hem iets beters zou kunnen lee-
ren.

ren (*). Over formigen van deze gevoelens des Keizers zou men wel wat naauwkeuriger berigten wenschen te hebben; want hier is alles zoo zwart gemaakt, dat men niet weet, of het eene vrijere denkwijze omtrent den Godsdienst, of gebrek aan kennis van denzelfen, of wel onverschilligheid geweest zij.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Evenwel bewees hij zich in het eerst heel zacht jegens andersdenkenden. Als de afgezette *Patriarch NICEFORUS* hem verzocht, de vereering der Beelden weder te herstellen: gaf hij hem ten antwoord, dat hij niet gekomen was, om nieuwigheden in het geloof aan te regten; of het gene ingevoerd was, om te werpen; elk mogt naar zijn goeddunken handelen, zonder deswegens iet te vreezen. Ook zeide hij in eene Raadsvergadering, die genen, die voor hem de geloofsleer onderzocht hadden, mogten daar voor rekenfchap geven, hoe zij daar in geslaagd waren; hij zou de Kerk in haren staat laten; elk kon de Beelden vereeren, of niet. Hij riep ook werkelijk de genen, die wegens deze verschillen in ballingschap verwezen waren, terug, en stelde de gevangenen in vrijheid; doch de Bifchoppen onder dezen fchijnen hunne ambten niet weder gekregen te hebben. Te gelijk verbood hij, dat 'er over den Beeldentwift volftrekt niet gefproken zou worden; ook zouden de drie deswegens gehouden Kerkvergaderingen afgefchaft worden, dat is, waar-

fchijn-

(*) *Continuator Constant. Porphyrog. L. II. CEDREN. Hist. Compend. pag. 498.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

schijnlijk, men zou dit niet meer tot twisten en verketteren gebruiken. THEODORUS STUDITES, die ook uit de ballingschap terug keerde, hield vergeefs eene lange redevoering voor den Keizer, ter verdediging van de Beelden; ook vermaande hij denzelven schriftelijk, om aan dezelve hun vorig aanzien weder te geven. De Vorst daartegen verlangde meer, dat de beide partijen een mondsprek met malkanderen zouden houden. Daartegen schreef THEODORUS hem, in naam der *Bischoppen* en *Abten*, die hij bijeen had laten komen: In mensche-lijke dingen konden zij zijn bevel wel toegeven; maar in het geen God en zijn' dienst betrof, niet het geringste, zonder het Euangelie om te werpen. De Apostel had verboden, met eenen Ketter te spreken; dit was voor hen ook alleen voegzaam, wanneer men hen wilde vermanen. Indien de Keizer geloofde, dat zijn *Patriarch* hem eenige twijfelingen niet voldoende kon oplossen, dan kon hij zich, zoo als men altijd gedaan had, aan den *Roomschen Patriarch* wenden, wiens Kerk door PETRUS van CHRIS-TUS den eersten rang onder allen verkregen had.

Misfchien gaf dit gedrag aanleiding, dat de zacht-heid des Keizers allengs veranderde. Deze partij wilde volstrekt de heerschende zijn. Het voorwend-fel, dat het Euangelie hier gevaar liep, was in der daad eene aanspraak maken op onfeilbaarheid. On-dertusfchen deden deze vrienden der Beelden, tot spijt van den Keizer, en tot nadeel der *Grieksche* Kerk, eenen vrij veel beteekenenden stap bij den Paus. MICHAEL heeft daaromtrent zelve zijne be-
zwa-

zwaren te kennen gegeven in eenen Brief aan Keizer *LODEWYK den Godvruchtigen*, in het jaar 824, die nog in het Latijn voorhanden is (*).

MICHAEL, die in dezen Brief *LODEWYK* wel Koning der *Franken* en *Lombarden*; doch niet van *Rome*; maar alleen hun *zoogenoemden Keizer* noemt, verhaalt hem eerst uitvoerig de Geschiedenis van een door hem gelukkig gedempt oproer; vervolgens vernieuwt en bevestigt hij de vriendschap tusſchen hen beiden, en nu meldt hij hem verder, dat vele zoo wel Geestelijken als Leeken in zijn Rijk de Apostolische leere verlaten hadden. Vooreerst, zegt hij, hebben zij de kruisen uit de Kerken weggedaan; en in derzelver plaats Beelden gesteld; voor dezelve lichten ontſtoeken; wierook gerookt, en ze even zoo vereerd, als men het levendmakend hout, aan hetwelk *CHRISTUS* gekruist is geworden, pleegt te vereeren. Zij zingen Psalmen voor dezelve, aanbidden ze, en zoeken hulp bij dezelve. Velen kleeden deze Beelden in lijwaad, en verzoeken ze tot Peters bij den Doop van hunne kinderen. Anderen, die Monniken wilden worden, bedienden zich niet van godvruchtige personen, die anders het afgesneden haar ontvingen, maar lieten hun haar, als 't ware, in den schoot der Beelden vallen. Vele Priesters en Geestelijken schraapten de verf van de Beelden af, mengden dit met het brood en wijn in het Avondmaal, en gaven het een en ander aan de genen, die

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) In *GOLDASTI Imperiall. decretis de cultu Imagin. in utroque imperio p. 610.*

IV die dit na de Mis gebruikten. Anderen leiden het
 BOEK II ligchaam des Heeren den Beelden in de hand, uit
 Afdeel. welke die tot het Avondmaal gingen, hetzelfde ont-
 VI vingen. Eenigen hielden zelfs, met verachting der
 Hoofdst. Kerk, het Avondmaal in hunne huizen, op geschilder-
 na C. G. derde tafelen. Nog vele andere zulke ongeoorloofde
 Jaar 814. en met den Godsdienst strijdende dingen werden in
 tot 1073. de Kerken bedreven. Daarom hadden regtzinnige
 Keizers en geleerde Bischoppen eene plaatselijke Synode, (doelende op die, welke LEO de *Armeniër* had laten houden,) bijeen geroepen, die onder in-
 geving van den Heiligen Geest gehouden was. Deze vergadering had al zulke buitensporigheden verboden; de Beelden van lage plaatsen laten weg-
 nemen; maar die op hooger plaatsen laten staan, opdat wel deze schilderijen in plaats van geschrift dienen, maar tevens door onkundigen niet met waschlichten en wierook vereerd zouden worden. De Keizer voegt 'er bij, dat hij volkomen met deze schikkingen overeenstemde, en de andersgezinden van de Kerkegemeenschap uitgesloten had. Maar sommigen van dezen hadden zich naar *Oud-Rome* gewend, om de Kerk en den waren Godsdienst te lasteren. Dit maakt hij aan LODEWYK bekend, en verklaart te gelijk, dat hij de Geloofsbelijdenis der zes algemeene Kerkvergaderingen gaaf omhelsde. Hier bij voegt hij zelfs een kort begrip van zijn geloof: dat 'er een eenig God is in drie Personen; dat het Woord mensch geworden is, en twee willen heeft; — dus bestond de regtzinnigheid hoofdzakelijk nog enkel in deze leerstukken — hij erkent de

de Voorbidding der Maagd MARIA, (*inviolatae do-
minatricis nostrae, Dei genitricis, semper virginis,*)
en van alle Heiligen; hij vereert hunne Heil. Over-
blijffelen, en belijdt voor het overige alles, wat de
Apostelen en de gemelde Kerkvergaderingen vastge-
feld hebben. Eindelijk meldt hij, dat hij den Paus
door zijne Gezanten, onder welke ook de Aartsbis-
schop van *Venetieë* was, kostbare geschenken voor
de Pieterskerk had overgezonden; en hij verzoekt
den Westerschen Keizer, te zorgen, dat deze Ge-
zanten met eere en ongehinderd komen mogen, hen
in hunnen last te ondersteunen, en den Paus te be-
velen, dat, indien zich nog meer zulke lasteraars
der Kerk te *Rome* lieten vinden, dezelve in die stad
niet geduld mogten worden.

Welk gevolg dit gezantschap te *Rome* gehad heeft
is niet bekend, maar des te meer klagen de Schrij-
vers, die de Beelden vereerden, over de vervolging,
welke derzelve vrienden in de latere jaren van MI-
CHAEL geleden hebben. Dit nam, zeggen zij, een
begin, zoo dra hij zich op den troon gevestigd had.
Hij spoog de Monniken aan; plaagde hen met aller-
hande wreede martelingen, terwijl hij gedurig nieuwe
straffen uitvond; ook deed hij andere geloovigen ge-
vangenis en ballingschap aan. Zelfs liet hij den
Bischoep van *Sardes*, EUTHYMIUS, ombrengen, na-
dat hij hem, door zijnen Zoon THEOFILUS, hevig
had laten kloppen. Of zij hun lot niet door hun
eigen toedoen verergerd hebben? is eene andere
vraag.

THEOFILUS, de Zoon en Opvolger van MICHAEL THEOFI-

OP

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV op den troon, in het jaar 829, was jegens de Beelden nog ongezonder dan zijn Vader. Hij wilde aan geen Beeld den naam van *Heilig* gegeven hebben, naardien deze naam alleen aan God toekwam; maar hij verbood zelfs, ze met kleuren te schilderen; het was onvoegzaam, zeide hij, dergelijke voorwerpen met eenen aardfchen zin aan te gapen; veel meer moet men zijne aandacht enkel op de waarheid richten. Dus werden de Beelden uit de Kerken weggedaan, en in derzelve plaats Beelden van dieren en vogelen, met levendige kleuren gefchilderd, en opgerigt. De eerstgemelde Kerkfjeraden integendeel werden op de markt smadelijk behandeld en verbrand. Men wierp de vereeders der Beelden, Schilders, Monniken, Bifchoppen, Geestelijken en hunne Toehoorders, in de gevangenis. Zelfs bergen en holen werden met dezelve opgevuld, waar zij, als in eene belegerde stad, zegt een oud Gefchiedfchrijver (*), van honger en dorst omkwamen. Want de Keizer liet den Mouniken niet toe, in de fteden te komen; en zelfs ten platten lande durfden zij zich kwalijk met gerustheid zien laten. Eenigen onder hen, die hunne kleederen niet wilden afleggen, ftierven van honger en gebrek; anderen, die dit deden, zochten hunne zaligheid op eene andere wijze te bekomen; terwijl anderen zich aan een gemakkelijk en dartzel leven overgaven, en niet eens meer, gemeenfchappelijk, Geestelijke Liederen zongen, dewijl de Keizer hun ook dit verboden had.

(*) *Continuat. Constant. Porphy. L. II. p. 25.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073

LUS ins-
gelijks
eenvijand
der Beel-
den.

had. Doch, 'er waren nog moedige Monniken, zoo als die uit *Abrahams* Klooster, die met een geheele hoop den Keizer niet alleen uit de Kerkvaders bewezen, dat hunne leefwijze niet van nieuwen oorsprong, maar van de eerste tijden van het Christendom af, altijd hooggeacht geweest was; maar ook aantoonde, dat de Heilige Beelden reeds in den tijd der Apostelen voorhanden geweest waren, dewijl **LUKAS CHRISTUS** afgeschilderd, en deze zelve zijne beeldtenis op een linnendoek afgedrukt had. Maar door deze vrijmoedigheid maakten zij 's Keizers toorn zoo gaande, dat hij hen, na het uitstaan van vele kwellingen, de stad uitjoeg. Zij namen de vlugt naar een Klooster aan de Zwarte Zee, alwaar zij door slagen afgemarteld, den geest gaven. Een ander Monnik hield den Keizer de plaats *Gal. I. 9.* en andere gronden ter onderrigting voor; maar werd insgelijks met stokslagen beantwoord, en tot den Keizerlijken Leermeester **JOANNES** verzonden, die hem bekeeren zou; maar die voor hem verstomde. **THEOFILUS** wilde, als men onzen Schrijver gelooven zal, alle schilders van Heilige Beelden ombrengen; ten minsten hun de keuze laten, om dezelve te bespuwen en met voeten te treden; of te sterven. Dit beproefde hij aan eenen zeer beroemden schilder, den Monnik **LAZARUS**, die enkel op voorbede der Keizerin het leven behield, en die nog ziek van de geledene mishandelingen, een Beeld schilderde van **JOANNES** den Dooper, door hetwelk, zoo men het gelooven wil, naderhand vele zieken genezen zijn. Meer voorbeelden van strengheid gaan wij voorbij,

uit

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV uit de bijgebragte en andere blijkt het, dat de Mon-
 BOEK niken bij deze vervolgingen meest te lijden hadden,
 II terwijl men tevens om verscheidene redenen mag
 Afdeel. vermoeden, dat deze vervolgingen door partijdigheid
 VI ten minsten zeer vergroot en verzwaard zijn ge-
 Hoofdst. worden.
 na C. G. Jaar 814.
 tot 1073.

Ondertusfchen kon THEOFILUS, met al deze
 strengheid, niet beletten, dat de vereering der Beel-
 De Kei- den zelfs in zijn Keizerlijk huis voortgang had. Zij-
 zerintTHE-
 ODORA ne Schoonmoeder, THEOKTISTA, die dezelve zeer
 begun- ijverig toegedaan was, vermaande hare vijf Klein-
 ftigt de dochters, wanneer zij die in haar huis te *Konstan-*
 Beelden. *tinopolen* liet komen, om zich toch boven hare
 kunne te verheffen, de Ketterijen van haren Vader
 te verfoeijen, en de Heilige Beelden te omhelzen en
 te kussen. Tevens haalde zij eenige Beelden uit
 eene kist, en geloofde, dat zij hare Kleindochters
 heiligde, wanneer zij haar wezen en mond daar me-
 de aanraakte. Door dit middel boezemde zij haar
 werkelijk veel liefde voor de Beelden in. Doch de
 Keizer vernam dit van zijn kleinste dochtertje, die
 hem van poppen vertelde, welke haar Grootmoeder
 haar kussen liet. Ondertusfchen eerde hij haar we-
 gens hare Godsvrucht; ook was zij het alleen, die
 hem vrije verwijtingen deed over zijne hardheid je-
 gens de vereerders der Beelden; dus verbood hij
 enkel zijne Dochters, om haar dikwijls te bezoeken.
 Zijne Gemalin THEODORA had ook deze genegen-
 heid van hare Moeder geërfd. Een dwerg, die als
 Hofnar gebruikt werd, ontdekte eens aan den Kei-
 zer, dat zij Beelden gekust had. De Keizer deed
 haar

haar hier over harde verwijtingen, en noemde haar zelfs een Afgodsdienster; maar zij wist hem te be-
duiden, dat de Dwerg verkeerd gezien had, als zij met hare Hofjuffers in het spiegel-gekeken had (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdft.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Deze genegenheid der Keizerin, en nog meer de minderjarigheid van haren Zoon MICHAEL, die bij het overlijden van zijnen Vader THEOFILUS, in het jaar 842, eerst drie jaren oud was, veroorzaakten eene nieuwe hoofdverandering in den toestand der Beelden in de *Griekfche* Kerk: de laafte en duurzaamfte van allen. THEOFILUS had THEOKTISTUS, zijnen Geheimschrijver, MANUEL, Oom der Keizerin, Bevelhebber der Lijfwacht, en BARDAS, Broeder der Keizerin, Patricier, tot Voogden over zijnen Zoon gesteld. Van dezen was de eerstgenoemde een ijverig vereerder der Beelden, die in dit opzigt ook zeer werkzaam was. JOANNES, Patriarch van *Konftantinopolen*, wien THEOFILUS voornamelijk in zijne strenge maatregelen tegen de vrienden der Beelden gevolgd was, stond hem wel steeds in den weg, met nog vele Bifchoppen en Grooten. Maar de dweepzucht der Monniken overwon ook deze zwarigheden. Een aantal derzelve uit het Klooster *Studium*, kwam bij MANUEL, die heel ziek was, en kondigde hem zijne spoedige genezing met veel zekerheid aan, indien hij zich slechts voor de Heilige Beelden verklaarde, en derzelve herstelling door de Keizerin te wege gebragt. Ook baden hem vele andere Monniken hier dringend om. Hij be-

Zij her-
stelt den
Beelden-
dienst bij
de min-
derjarig-
heid van
haren
Zoon
MICHAEL.

(*) *Continuator Constant. Porphyrog. L. III. p. 41.*

IV beloofde alles, indien hij gezond mogt worden; en
 BOEK II toen hij kort daar na, zoo als hij zich verbeeldde,
 Afdeel. door hunne gebeden hersteld was, hield hij ook zij-
 VI ne belofte.

Hoofdst. na C. G. THEODORA, aan welke MANUËL zoodanige voor-
 jaar 814. stellingen naar den wensch der Monniken deed,
 tot 1073. verklaarde daar op, dat zij altijd dit gewenscht had,
 maar dat zij, door de menigte en het gezag van
 de vijanden der Beelden tot hier toe verhinderd was
 geworden, iet ten dezen opzigte te ondernemen.
 Bijzonder noemde zij, behalve den *Metropolitaan*,
 ook den Patriarch, als een hoofdsteen van die
 partij. Na nieuwe opwekkingen, liet zij dezen
 aanzeggen, dat vele godvruchtige mannen, voorna-
 melijk Monniken, haar verzocht hadden, aan de
 Beelden de behoorlijke eer weder te geven; indien
 hij even zoo gezind was, zoo kon de Kerk terstond
 haren ouden sieraad weder krijgen; indien niet, dan
 kon hij zich op zijn landgoed begeven, tot dat de
 Heilige Vaders een gesprek met hem houden, en
 hem tot betere kennis brengen zouden. Volgens
 sommige Schrijvers (*) sneed de *Patriarch* zelve,
 nadat hem deze boodschap gebragt was, eenige ade-
 ren in den buik open; en volgens zijn oogmerk ver-
 spreidde zich het gerucht, dat de Keizerin hem had
 willen laten vermoorden. Doch de valscheid van
 dit gerucht werd terstond ontdekt; de ontstane op-
 loop

(*) *Constant. Porphy. Continuat. p. 69. THEOPHAN. Oratio de exilio S. Nicephori et translatione reliquiarum in Act. SS. Mens. Mart. T. II. p. 318.*

loop gefchild, en de Patriarch afgezet. Andere even geloofwaardige Gefchiedfchrijvers (*) weten niets van dit wonden van zich zelve, hetwelk dus misfchien geheel verdicht is; want men vertelde, zoo als het gaat bij gevallene Grooten, nog veel andere dingen tot zijn nadeel; bij voorb., dat hij, in een Klooster gebannen zijnde, een Heilig Beeld, hetwelk hem fcheen aan te kijken, de oogen heeft laten uitfteken; dat hij bijna eene gelijke ftraffe daar voor geleden had; doch enkel met een paar honderd ftokflagen getuchtigd was.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Tot zijnen opvolger werd diezelfde METHODIUS verkorèn, die onder de voorgaande regering bijna een Martelaar van de vereering der Beelden geworden was. En van nu af ging alles veel gemakkelijker naar het verlangen der Monniken, en van derzelve begunftigers. THEODORA werd flechts nog door ééne zwaarigheid terug gehouden, om hun alles in te willigen. Zij begeerde namelijk van de Geestelijken, dat zij eerst aan wijlen haren Gemaal, wegens zijne bezondiging aan de Beelden, vergeving en vergeting bij God bezorgen zouden. In het eerst beleed METHODIUS, in naam der vergaderde Bifchoppen, dat zij niet in ftaat waren, de overledenen van de ftraffen te bevrijden, die zij bij God verdiend hadden, alhoewel hun de fleutelen des hemelrijks toevertrouwd waren, opdat zij aan bekeerde Christenen den ingang in hetzelfde zouden openen; en ook wel dooden, die alleen aan geringe over-

(*) LEO *Grammat. Chronogr. p. 457. enz.*

IV overtreedingen schuldig stonden, daar toe helpen konden. Maar, als de Keizerin, meer, zegt onze Schrijver, uit liefde tot haren Gemaal, dan naar waarheid, hun eindelijk verzekerde, dat hij zich in zijne laatste uren vol berouw beklaagd had, dat hij, door zijn haat tegen de Beelden nog na zijne dood de gemeenschap der Kerk verbeuren zou; dat hij zich daarom van haar Heilige Beelden had laten brengen, en dezelve kort voor zijn overlijden godvruchtig gekust had: beloofden de Bischoppen haar eenparig, dat zij voor haren Gemaal om vergeving der zonden bij God bidden zouden, waar van zij aan haar eene schriftelijke verzekering ter hand stelden.

Kerkvergadering. Feest der Regtzinnigheid. Hier op werd de Kerkvergadering, waarschijnlijk nog in het jaar 842, gehouden, welke de Beelden weder in de Kerken, en derzelver vereering overal invoerde. De *tweede Kerkvergadering van Niceë* werd plegtig bekrachtigd; en alle Bischoppelijke plaatsen werden met vrienden der Beelden bezet. Ja, opdat deze nieuwe verandering van het Kerkelijk Geloof en Ceremonieel, met een volstrekt onveranderlijk gezag, tot de nakomelingschap zou overgaan, werd ter gedachtenis een *Feest der Regtzinnigheid* ingesteld, omdat men, met de Beelden, ook het waar geloof weder meende aangenomen te hebben. Dat dit Feest van eersten af door de regering en Geestelijkheid op den eersten Zondag in de vasten gesteld zij, waar van deze de *Zondag der Regtzinnigheid* zou heeten, kan men wel uit een paar Redevoeringen, op dit Feest gehouden, maar die van onzekeren, en gewis later tijd zijn,

zijn, (*) niet bewijzen. Doch het berigt, daar in voorkomende, dat de statelijke omgang van het Hof en de Geestelijkheid, met waschkaarfen, kruisen en beelden, welke laatfte weder in de Kerken geplaatst werden, de eerste aanleiding tot dit Feest zal gegeven hebben, is op zichzelf geloofwaardig, terwijl ook bekende Schrijvers van de instelling van dit Feest, (*έορτή* of *πανηγυρίς της Ορθοδοξίας*), gewagen. Ondertusfchen merkt men aan, dat het allengs eene gedachtenis van de bevestiging der Regtzinnigheid, als ook ter eere van de Keizerin en der Bifchoppen, die dezelve ondersteund hebben, geworden is. Evenwel is de eerste bestemming van dit Feest in de *Litanie*, of Kerkedienst der nieuwer *Griekfche* en *Rusfifche* Kerk, door het omdragen en kusen der Heilige Beelden bewaard gebleven.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Op deze wijze heeft de *Griekfche* Kerk het, na lang tegenkanten van hare Keizers, aan twee vrouwen, IRENE en THEODORA, te danken, dat zij Beelden der Drieëenheid, van CHRISTUS, van de Engelen, van de Maagd MARIA, van de Apostelen, en van eene groote menigte andere Heiligen, tot op onze tijden toe, Godsdienstig vereert. Evenwel moet men het niet van alle derzelve Beelden, niet van gefnedene, gehouwene, en gegotene, maar enkel van gefchilderde verftaan. De nieuwer Grieken bedienen zich daarom van dit fpreekwoord: *men mag geen Beeld aanbidden, hetwelk men met twee vingers bij den neus vatten kan.* Dit onder-

De Grie-
ken heb-
ben alleen
gefchild-
derde
Beelden.

(*) *Ap. BARON. Annal. ad a. 842.*

IV derfcheid vinden de *Roomfchkatbolijke Controverfif-*
 BOEK *ten* zeer flecht aaneenhangende. Een van dezen, de
 II Dominikaan CASTUS INNOCENTIUS ANSALDI, heeft de
 Afdeel. *Griekfche* Kerk deswegens bittere verwijten gedaan (*).
 VI „In der daad,” fchrijft hij, „handelen toch de
 Hoofdf. „Proteftanten, die de meening der Beeldfformeren aan-
 na C. G. kleeven, in hunne opheldering als het ware op eene
 Jaar 814. kleeven, in hunne opheldering als het ware op eene
 tot 1073. Wijsgeerige wijze, terwijl zij aan gefchilderde Beel-
 den even weinig eer bewijzen, als aan gehouwene.
 Maar dewijl de nieuwer *Grieken Logica* en *Critica*
 als de pest fchuwen, zoo is het niet te verwonde-
 ren, dat zij Standbeelden verwerpen, en daartegen
 aan gefchilderde Beelden Godsdienftige vereering
 bewijzen.”

De vereering der Beelden bij de Grieken beftendig gebleven.

Na de befliffing in het jaar 842 is de toefland der Heilige Beelden bij de *Grieken* niet meer veranderd. Daar waren echter van tijd tot tijd tegenftanders van de vereering der Beelden. Ondertuffchen, hoe zeer ook de twee op elkanderen volgende *Patriarchen* van *Konftantinopolen*, IGNATIUS en FOTIUS, met malkander, als ook de laafte met den Paus NICOLAUS I. overhoop lagen, evenwel waren zij allen in den ijver voor de Beelden eensgezind; gelijk uit de Brieven van NICOLAUS I blijken kan. Eene Kerkvergadering te *Konftantinopolen*, in het jaar 869, maakte verfcheidene nadere bepalingen omtrent de Beelden, en verbood onder

an-

(*) *De facro et publico apud ethnicos pictarum tabularum cultu adverfus recentiores Græcos Difsertatio Venet. 1755. 4to.*

anderen, dat iemand, die onder den ban was, dezelfde schilderen zou. Eindelijk bragt FOTIUS in eene Sijnode in het jaar 879 in gemelde Hoofdstad gehouden, het zoo ver, dat de *tweede Niceïsche* Kerkvergadering, welke de vereering der Beelden het eerst plechtig beflist had, voor een *Oecumenisch Concilie* of de *zevende algemeene Kerkvergadering* erkend werd, waar door voortaan alle vijanden der Beelden voor Kettters verklaard werden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

In de XIde eeuw ontstond 'er nog zekere twist over de Beelden, doch welke derzelve vereering niet regelreht betrof. Sedert het jaar 1081 regeerde ALEXIUS COMNENUS als Keizer te *Konstantinopolen*. Deze vond noodig, om zijne schatkist, uitgeput door den oorlog met de *Noormannen* en *Turken*, te slijven met de Kerkelijke schatten, met toestemming van het grootste gedeelte der Geestelijkheid. Maar als men nu met dit oogmerk van de deuren van sommige bijna ledig staande Kerken de gouden en zilveren sieraden, ook ingelegde Beelden afhaalde, verklaarde LEO, Bisfchop van *Chalcedon*, dit met groote hevigheid voor zonde, en schold zelfs deswegens den Keizer in het aangezicht. ALEXIUS verdroeg dit een tijd lang, maar de Bisfchop werd hoe langer hoe heviger, en beweerde zelfs, dewijl men bij deze gelegenheid veel over Kerken en Beelden twistte, dat deze laatste onmiddelijk, en niet slechts in betrekking tot de genen, welke zij verbeeldden, (*λατρευσίμως & σχηματούτως*,) aanbeden moesten worden; hetwelk ANNA COMNENA, 's Keizers Doch-

IV ter, (*) aan zijne domme onkunde toefchrijft; de
 BOEK Keizer ALEXIUS, die vergeefs gepoogd had, hem,
 II op eene vriendelijke wijze, tot het herroepen van
 Afdeel. dat ongerijmd begrip, en tot verzoening te bewe-
 VI gen, liet daar op eene Kerkvergadering te *Konstan-*
 Hoofdst. tinopolen houden, welke juist het tegendeel der bo-
 na C. G. tinopolen houden, welke juist het tegendeel der bo-
 jaar 814. vengemelde stelling bepaalde, en den Bisfchop zijn
 tot 1073. ambt ontnam; die evenwel nog vele jaren lang on-
 rusten flichtte, tot dat men hem naar *Pontus* bande.

Gefchie- Middelerwijl had ook de denkwijze der Wester-
 denis der fche Godgeleerden, ten aanzien der Beelden, eene
 Beeldver- keer genomen, die men na de Kerkvergadering te
 eering in de *Frankfort* niet verwacht zou hebben. Deze verga-
 de Wes- dering had in dit stuk eenen middelweg uitgedacht,
 terfche waar door men eene verdraagzaamheid tufchen de
 Kerk. vrienden en vijanden der Beelden kon te gemoet
 zien. Dertig jaren waren federt verloopen, toen in
 het jaar 824 de Gezanten van den Griekfchen Kei-
 zer MICHAEL *den Stamelaar*, deszelfs in het voor-
 gaande (†) gemelden Brief aan LODEWYK *den God-*
vruchtigen overbragten.

Hande- LODEWYK liet niet alleen de *Griekfche* Gezanten
 lingen van naar *Rome* door zijne Afgevaardigden verzellen,
 LODEWYK maar ook van den Paus verlof vragen, om de zaak
 den God- maar ook van den Paus verlof vragen, om de zaak
 vrucht- der Beelden nogmaal te onderzoeken (§). Men had
 gen daar- dit verlof even min noodig, als KAREL *de Groot*
 omtrent. dit verlof even min noodig, als KAREL *de Groot*
 het-

(*) *Alexiados Libr. V.*

(†) Boven *Bladz.* 169.

(§) EGINHARD *Ann. ad a.* 824.

hetzelve noodig had gehad, maar dewijl **LODEWYK** den Paus zocht te winnen voor de *Grieken*, en zelfs voor de *Frankifche* Kerk, kon eene zoodanige blijk van beleefdheid den weg daar toe banen.

In het jaar 825 dan, nadat 's Keizers Gezanten van *Rome* terug gekeerd waren, liet hij te *Parys* eene vergadering van Bifchoppen over deze zaak bijeenkomen. Van deze Bifchoppen zijn bekend de Aartsbifchop **JEREMIAS** van *Sens*; en de Bifchoppen **JONAS** van *Orleans*, **HALITGAR** van *Kamerik*, **FRECULF** van *Lifieux*, **ADEGAR** van een onbekend Bifdom, en **AMALAR**, waarfchijnlijk Aartsbifchop van *Metz*. Ook zal **AGOBARD**, Aartsbifchop van *Lion*, hier denkelijk tegenwoordig, ja misfchien wel, wegens zijne bekende gevoelens over de Beelden, de ziel dezer vergadering geweest zijn. Deze vergadering heeft in haar berigt aan den Keizer **LODEWYK** en zijnen Zoon en Rijksgenoot **LOTHARIUS** (*), de wijze harer behandeling naauwkeurig befchreven. Eerst liet zij zich den Brief van Paus **ADRIAAN** aan den Keizer **KONSTANTYN** en zijne Moeder **IRENE** voorlezen, en oordeelde, dat hij wel met regt die *Grieken* berispt had, die de Beelden der Heiligen verbraken, en geheel zochten weg te nemen, maar daartegen, dat hij, door zijn bevel, om ze bijgeloovig te aanbidden, *onvoorzigtig gehandeld had*. Hij had met dit oogmerk, vervolgt zij, eene *Synode* bevolen te houden, en door zijn

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Kerkver-
gadering
vanParys

(*) *Ap* GOLDAST *Collect. Constitut. Imperial. Tom. I. pag. 154.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

aanzien eindelijk beschikt, dat de *Beelden* opgerigt, aangeboden en heilig genoemd zouden worden; schoon het echter wel geoorloofd zij, dezelve op te rigten, maar *zondig, die te aanbidden*; en in denzelfden Brief had de Paus eenige getuigenissen der Heilige Vaders, maar *zeer ongerijmd, en ter zake geheel niet behoorende*, aangevoerd. Van de daar op volgende *tweede Niceïsche Kerkvergadering* oordeelen deze Vaders even verachtelijk, als van den Paus: zij had eene *niet geringe dwaling* begaan, dat zij bevolen had, de *Beelden aan te bidden, en die heilig* te noemen; ja dat zij zelfs beweerd had, *dat men door dezelve de heiliging verkreeg*: alles onder aanhaling van *ongeschikte en verdraaide plaatsen uit de Schrift*, en de Kerkvaders. KAREL *de Groot*e, voegt zij 'er bij, had wel eenige berispelijke punten uit de verhandelingen en besluiten dezer Kerkvergadering aan den Paus ADRIAAN door den Abt ANGELBERT ter verbetering laten voorleggen; maar deze had veel meer zoo *bijgeloovige en onvoegzame plaatsen goedgekeurd*, voortgelijke ter verdediging bijgebracht, en zich evenwel ten laatste op het gezag van den Heil. GREGORIUS beroepen; waar uit men zien kon, dat hij *uit onwetendheid gedwaald had*. Deze Bisdommen verhalen verder, dat zij, behalven den Brief van den *Griekschen* Keizer, ook het verflag van het geen LODEWYKS Gezanten met den Paus en andere Bisdommen te *Rome* gehandeld hadden, aangehoord, en daar uit gezien hadden, hoe zeer uit onkunde der waarheid, en kwaade gewoonte, *de*

pers

pest van dit Bijgeloof in Italië de overhand genomen had. Zij prijzen de kunde en ijver van hunnen Vorst, die de beide uitersten, des *Grieken* en der *Romeinen*, voorzigtig vermijdde; en verheugen zich, dat zelfs onder het aanzien en gezag des genen, die *deze bijgeloovige dwaling tegen de Schriften der Kerkvaders* voorstond, (den Paus, zoo als men ligt ziet,) een nieuw onderzoek der waarheid ondernomen kon worden, opdat hij zich eindelijk, *hij moge willen of niet*, toch aan de waarheid onderwerpe. De *Grieken*, die de Beelden verbraken, meenen de Bischoppen, wilden zij niet medelijden berispen; maar daartegen den Paus en zijne aanhangers vleijend prijzen, ook het gezag van hunne Kerk waardiglijk verheffen; maar in den grond tegen beiden de waarheid standvastig verdedigen.

Daar op volgt eene door deze Bischoppen opgestelde verzameling van getuigenissen uit de schriften der Kerkvaders, het gedrag omtrent de Beelden betreffende, welke zij den Keizer, die ze begeerd had, overzonden, opdat hij het bruikbaarste tot zijn oogmerk daar uit kiezen mogt. Deze verzameling is in XVI afdeelingen verdeeld. In de eerste zijn die plaatsen der Kerkvaders tot wederlegging van die genen bijeengebragt, die de Beelden niet alleen uit hunne huizen wegdedden; maar ze ook op de Kerkevaten niet duldden. In de tweede, wordt met plaatsen van GREGORIUS *den Grootten* bewezen, dat men de Beelden niet verbreken, noch ook aanbidden; maar tot godzalige herinnering behouden moet. In andere afdeelingen wordt

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV over den oorsprong van de vereering der Beelden aan
 BOEK de booze Geesten, Heidenen en Kelters toe te schrij-
 II ven, gehandeld, en, doch zelden uit den Bijbel, be-
 Afdeel. wezen, dat noch de Engelen, noch levende Heiligen
 VI toegelaten hebben, dat men hen aanbad; dat aan men-
 Hoofdst. schelijke werken geene *λατρεία* noch *θρησκεία* toekomt;
 na C. G. dat men van de aanbidding van het Kruis niet besluiten
 Jaar 814 mag tot het aanbidden der Beelden; waar bij in
 tot 1073. eene afzonderlijke afdeeling nog aangemerkt wordt,
 dat de Kerk wel ontallijke geheiligde foorten van
 het Kruis, (*crucis sacramenta*,) verordend, en aan
 alle Regtzinnigen veroorloofd heeft, overal waar
 zij hetzelfde zien, voor hetzelfde te buigen, en op
 den dag, die bijzonder aan het lijden van CHRIS-
 TUS gewijd is, het, op de aarde geknielend, aan te
 bidden; maar dat zij nooit iet dergelijks ten aanzien
 der Beelden verordend heeft; voorts dat het verkeerd
 is, de Beelden te stormen, of te bespotten. De
 laatste afdeeling, welke niet geheel bewaard is, be-
 vat een fabelachtig verhaal van den oorsprong der
 Beeldforming. — Naarmate van den korten tijd,
 welke deze Bisshoppen tot deze verzameling gehad
 hadden, hebben zij in der daad genoeg gedaan.
 Alhoewel alle aangehaalde plaatsen of bewijzen niet
 even gelukkig gekozen waren, maar over het ge-
 heel was deze verzameling, voor 's Keizers oogmer-
 ken, bruikbaar en voldoende.

Tevens deelden zij den Keizer verscheidene andere
 onderwerpen mede. Om den Paus, wien deze we-
 derlegging even zoo goed trof, als de Grieken,
 door verschooning te leiden, merkten zij aan, dat
 het

het dienstig was, dezelve alleen tegen de *Grieken* te rigten. Verders sloegen zij hem voor, hoe hij aan den Paus behoorde te schrijven. Deze wordt in het opstel van eenen Brief zeer eerbiedig verzocht, om de beide partijen onder de *Grieken*, die zoo hevig over de Beelden streden, met elkanderen te vereenigen. In het slot moest de Keizer zeggen, dat *hij geene Kerkvergadering bijeengeroepen*, maar alleen, volgens 's Pausen verlot, met zijne vrienden geraadpleegd had, wat men hem ter bereiking van dit heilzaam oogmerk voorstellen kon. Weder eene sijne wending, om bij den Paus te ligter ingang te vinden. Het was toch werkelijk eene Kerkvergadering; alhoewel niet van de gewone natuur, uit een of meer gewesten onder derzelve *Metropolitanen* tot bijlegging van Godgeleerde twisten gehouden; en mischien moest ook, door deze verklaring, de eer en het gezag der vergadering van *Frankfort*, welke eene nieuwe overtollig maakte, gehandhaafd worden.

Eindelijk ontwierp de vergadering ook voor den Paus eenen Brief, dien hij aan den Keizer MICHAEL en deszelfs Zoon THEOFILUS schrijven moest. In denzelven behoorde hij hen langs eenen drievoudigen weg, (*ratione, auctoritate, consilio,*) tot het aannemen van zijne vredesvoorstellen trachten te bewegen: door dezen gewigtigen grond, dat de *Roomsche* Kerk steeds dergelijke Kerkeijke twisten verzacht, en daarom ook thans alle *Frankische* Bisschoppen, de ganfche Senaat en de Kerk van dit Rijk dit van hem begeerd hadden; door het gezag
of

IV
BOEK
II
Afdteel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C G.
Jaar 814.
tot 1073.

of getuigenis van GREGORIUS *den Grooten*, die de Beelden niet weggedaan, maar ook niet aangebeden wilde hebben; eindelijk door den raad in den naam van God, om zich door liefde, wijsheid en vrede-lievendheid te laten leiden.

Nadat LODEWYK zich alle deze opstellen had laten voorlezen, die ook zijne goedkeuring wegdroegen, gaf hij aan twee Bisshoppen, JEREMIAS en JONAS, last, om naar *Rome* te reizen, maar van de bovengemelde verzameling zoo veel te verkorten, en te schikken, als zij voegzaam zouden oordeelen, eer zij iet daar van aan den Paus vertoonden. In de Lastbrieven, hun deswegens gegeven, prent hij hun bijzonder in, den Paus uit deze verzameling niets voor te dragen, het geen hij en zijne vrienden niet volstrekt moesten overnemen; met hem zoo geduldig en bescheiden over de zaak der Beelden te handelen, dat zij hen door eenen te sterken tegenstand toch niet tot eene onherroepelijke hardnekkigheid noodzaakten, (*ne nimis resistendo eum in aliquam irrevocabilem pertinaciam incidere compellatis.*) Maar als zij zoo ver met hem gekomen waren; indien het anders *de Roomsche sijnhoofdigheid* vergunnen zou: (*si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiserit,*) zoo konden zij met den Paus afspreken, hoe zijne Gezanten met de Keizerlijke naar *Konstantinopolen* konden reizen. Met deze Gezanten zond LODEWYK ook eenen Brief aan den Paus, waar in hij hem verzocht, ter bijlegging van den Beeldentwist onder *de Grieken*, op de voorgeslagene wijze mede te werken.

Of

Of de Paus dit gedaan hebbe? is niet bekend; en ook niet geloofelijk. **LODEWYKS** Gezanten daartegen werden te *Konstantinopolen* zeer wel onthaald, en bragten, naar allen schijn, niet weinig toe, dat de beide Hoven over de vereering der Beelden nagenoeg overeenkwamen (*). Doch het onafhankelijk en moedig gedrag, hetwelk de *Frankische* Bisschoppen bij deze gelegenheid onder de beschutting van hunnen Vorst tegen den Paus hielden, om hem hunne betere inzigten over dezen grooten twist in te boezemen, is eene der zeldzaamste merkwaardigheden van dezen tijd. Daarom zijn ook die stukken, in welke hetzelfde bewaard is, door vele Godgeleerden der *Roomsche* Kerk met zichtbare partijdigheid en tegenzin behandeld. **JAKOB BONGARS** liet ze het eerst, zonder zijnen naam te noemen, uit een Handschrift van **PIETER PITHOU** drukken: *Synodus Parisiensis de imaginibus etc.* te *Frankfort aan den Main* in 1596. in 12mo. Daar op bragt **GOLDAST** ze over in zijne verzameling van *Keizerlijke Verordeningen*. Tegen derzelve echtheid kon men geene bedenking maken; evenwel werden zij van de *Jesuiten* **SIRMOND**, **LABBE** en **HARDUIN** geheel of grootendeels uit hunne Handelingen der Kerkvergaderingen weggelaten, zelfs met bijvoeging, dat de *Franken*, die ze opgesteld hadden, de Ketterij der Beeldstorming waren toegedaan; of ook met inlasfching van eene wederlegging van **BELLARMYN**. Eindelijk heeft **MANSI** ze in zijne nieuwste

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

ver-

(*) *Astren. Vita et act. Ludov. Pii Imp. ad a. 828.*

IV verzameling (*), maar ook niet volledig, en tevens
 BOEK met gemelde wederlegging, ingelijfd.
 II Ten zelfden tijde, als de Bischoppen der *Fran-*
 Afdeel. *kische* Monarchie den Paus onderrigteden, hoe hij
 VI over de Beelden denken moest, had één van hen,
 Hoofdst. over de Beelden denken moest, had één van hen,
 na C. G. CLAUDIUS van *Taurinum*, (*Turin*,) terwijl hij in
 Jaar 814. deze twistvraag nader bij de hevigste vijanden der
 tot 1073. Beelden onder de *Grieken* kwam, daar door aanlei-
 Twistmet ding tot eenen nieuwen twist gegeven. Hij was een
 CLAUDIUS Spanjaard, en leerling van den vermaarden *Adop-*
 vanTurin *tiaan* FELIX, Bischof van *Urgella*, zonder echter
 deszelfs leerstelsel aangenomen te hebben. Maar
 zijn vaderland, waar de Christenen, meestal aan de
 heerschappij der *Arabieren* onderworpen, des te
 omzigtiger zijn moesten in het vereeren der Beel-
 den, hoe afkeeriger de *Arabieren* van alle zinne-
 lijke voorwerpen van den Godsdienst waren, kon
 hem al vroeg zulke gezindheden inboezemen. Wij
 hebben hier voor onder de Uitleggers der Heilige
 Schrift van hem gesproken (†). Te *Turin*, welk
 Bisdom hij omtrent het jaar 820 gedwongen aan-
 nam, en tot het jaar 839 bekleedde, nadat hij te
 voren Hofgeestelijke bij Keizer LODEWYK, en Op-
 ziender der Hoffchool geweest was, vond hij alle
 Kerken, tot zijne bevreesing, en strijdig met de
 voorschriften van den Godsdienst, gelijk hij zegt,
 met Beelden opgevuld. Zijne woorden, waar mede
 hij dit te kennen geeft, (*Basilicas sordibus anathe-*
 ma-

(*) *Tom. XIV. pag. 415.*

(†) *Bladz. 110.*

de Venetianer in de kerk.

1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de

1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de
 1875. De Heidenen. Ook de Heidenen uit de

matum et imaginibus plenas) (*), zijn misfchien toen ter tijd, en zelfs nog in later tijden kwalijk verstaan. Zijn partij, JONAS, Bisfchop van Orleans, meende, dat hij de Beelden daarom *anathemata* genoemd had: *eo quod se ea adorantes, quæ soli Deo debetur, anathemata efficiunt.* Zelfs later Schrijvers vertalen ze: *Beelden, die toch verbodene gruwelen zijn.* Maar het fchijnt, dat CLAUDIUS niet *banyloeken*, (*αναθεματα*,) maar in de Kerk opgehangene gefchenken en Beelden, (*αναθηματα*,) bedoeld hebbe. Hoe het zij, hij wierp de Beelden, en het geen JONAS 'er bijgevoegd heeft, ook de Kruifen uit de Kerken. Daar over verhief zich een bijna algemeen geroep tegen hem; in Italië en door het geheele *Frankifche* Rijk verspreidde zich het gerucht, dat hij eenen nieuwen dwalenden Godsdienst voordroeg.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Doch CLAUDIUS, een man, gelijk men ziet, van geene geringe gaven, welfprekendheid en prijfelijke zeden, had ook zijne aanhangers. Bovendien waren zijne kundigheden uitgebreider, dan bij de *Frankifche* Godgeleerden van dezen tijd in het gemeen, die wel geene Beelden, maar toch de Heiligen, die daar door verbeeld werden, aanbeden wilden hebben. Hij integendeel dacht zelfs van de Kerken, welke aan de Heiligen gewijd waren; van hunne Overblijffelen, en van de Bedevaarten, die men naar hunne graven te Rome ondernam, verachtelijk. De

Werpt de
Beelden
en Kruifen uit de
Kerken.

Room-

(*) *Ap. JOANN. Aurelian. L. I. de cultu imaginum in Bibl. PP. Colon. T. IV. P. I. p. 93.*

IV *Roomfche* Bisfchop, PASCHALIS I, even als zijne
 BOEK
 II
 Afdeel. voorzaten, een ijverig voorftander der Beelden, be-
 VI
 Hoofdf. toonde hem het eerst zijn ongenoegen over zijne
 na C. G. vrijmoedige gezegden en verklaringen. Doch CLAU-
 Jaar 814. DIUS bekreunde zich hier zoo weinig aan, dat hij
 tot 1073. veel eer na deszelfs dood in het jaar 824 van de-
 zen bij uitnemendheid zoo genoemden *Apostolifchen*
 Leeraar, (*Domnus Apostolicus*,) fchreef: „*Apos-
 tolicus* is niet die geen, die op den leerftoel van
 eenen Apostel zit; maar die den pligt van eenen
 Apostel vervult. Anders geldt van hem, het gene
 de Heere van de Schriftgeleerden en *Farizeen* zei-
 de: Zij zitten op den Stoel van MOZES; doet,
 het gene zij u zeggen; maar doet niet naar hunne
 werken: Want zij zeggen en doen het niet (*).”

Zijne
 fchriften
 hier over
 gewisfeld
 met den
 AbtTHEO-
 DEMIR.

THEODEMIR, een *Frankifche* Abt, in het Kerspel-
 van *Nimes*, weleer een gemeenzaam vriend van
 CLAUDIUS, was de eerfte, die deszelfs gevoelens
 fchriftelijk zocht te wederleggen. Hij deed zulks
 in eenen Brief, die niet meer voorhanden is, tegen
 welken CLAUDIUS eene breedvoerige beantwoording
 ftelde: (*Apologeticum atque Rescriptum adversus
 Theutmirim Abbatem*.) Waar van een aantal aan-
 merkelijke plaatfen bewaard zijn gebleven (†). Al-
 zoo THEODEMIR dit gefchrift in een ander beftreed,
 het tweede Deel van hetwelke JONAS grootendeels
 in zijne wederlegging van CLAUDIUS heeft overge-
 nomen (§). Het

(*) *Ap. JONAM Aurelian l. c. L. III. p. 118.*

(†) *Bibl. PP. Colon. T. IX. P. II. p. 876.*

(§) *l. c. Libr. III. pag. 113.*

Het blijkt uit deze Brokftukken, op welke gronden CLAUDIUS zijne gevoelens vestigde: „Nademaal 'er duidelijk gezegd is, fchrijft hij, dat men geen Beeld zal maken van iet, dat in den hemel, op of onder de aarde is, zoo moet men dit verftaan niet enkeld van Beelden van vreemde Goden; maar ook van hemelfche fchepfelen, en van alles, wat het menfchelijk verftand ter eere van den Schepfer heeft kunnen verzinnen.” Op de ontſchuldiging der Beeldvereerders, dat zij niet geloofden, dat in het Beeld, hetwelk zij aanbidden, iet Goddelijks is; maar dat zij dat alleen aanbidden, ter eere van den genen, wiens Beeld het is, antwoordt hij: Wanneer de voormalige Heidenen *Beelden van Heiligen vereeren*, hebben zij *niet de Afgoden verlaten, maar alleen de namen veranderd*. Schildert men op eenen wand de Beelden van PAULUS en PETRUS; of van JUPITER en SATURNUS; dan zijn deze geene Goden, maar ook die geene Apostelen. De dwaaling blijft altijd dezelfde. Indien wij menſchen hadden moeten aanbidden, dan zouden daar toe veel meer levenden dan dooden moeten genomen worden, dat is, in eenen ſtaat, in welken wij hen naar de Goddelijke gelijkenis en beeld aanschouwen; maar niet beesten, of levenlooze ſteen en hout. Indien derhalven de werken van Gods hand niet mogen aanbeden worden; hoe veel minder werken van menſchenhanden, zelfs niet ter eere van den genen, dien het Beeld vertoonen zal. Want, indien het aanbeden Beeld geen God is, zoo kan het ook niet ter eere van Heiligen vereerd worden,

IV als die zich geene Goddelijke eere aanmatigen." —
 BOEK II In eene andere plaats zegt hij, niet alleen wie
 Afdeel. Beelden aanbidt, maar ook wie eenig ander fchep-
 VI fchel in den naam van God vereert, en van hetzelfde
 Hoofdst. het heil zijner ziele verwacht, die dient veel meer
 na C. G. het fchepfel, gelijk de Apostel zegt, dan God. —
 Jaar 814. Op de verdediging der Beeldvereerders, dat zij, tot
 tot 1073. gedachtenis des Heilands, zijn gefchilderd *Kruis*
 vereerden, en het ter zijner eere aanbaden, geeft
 hij ten antwoord, dat hun niets aan den Heiland
 behaagde, dan het gene ook den Goddeloozen be-
 haagde, de fchande van zijn lijden en de bespottung
 van zijne dood; zij geloofden van hem niets meer,
 dan het gene ook de *Joden* en Heidenen geloof-
 den, die zijne Opftanding in twijfel trokken, en
 hem alleen in zijn lijden kenden, en naar den vlee-
 fche, zoo als de Apostel zegt. — Op eene andere
 plaats maakt hij deze gevolgtrekking: dat, als men
het teeken des kruifes daarom aanbidden moest,
 omdat CHRISTUS aan een kruis gehangen heeft, dan
 ook vele andere dingen, in het gene hij naar het
 vleesch gedaan heeft, aangebeden moesten worden;
 bij voorbeeld, de Maagden, omdat hij uit eene
 Maagd geboren is; de kribben; de vaartuigen en
 fchepen, omdat hij daar mede gevaren heeft; de
 ezels, dewijl hij op een' ezel in *Jeruzalem* zijne
 intrede gedaan heeft; de lammeren, omdat hij het
 Lam Gods genoemd wordt; enz. Hij noemt dit
 belagchelijk; maar tegen dwazen moet men dwaze
 dingen voortbrengen. Tevens vermaant hij die ge-
 nen tot bekeering, die den Zoon van God op
 nieuw

IV
BOEK
II
Afddeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

nieuw kruisigen , en door de goddelooze Beelden vele zielen in de verdoemenis storten. Tegen dezen merkt hij aan , dat God wel bevolen heeft , geestelijk of lichamelijk het kruis te dragen ; maar niet hetzelfde te aanbidden. — Dat hij den menschen verbieden zou , zoo als men hem tegenwierp , *om naar Rome te reizen , om boete te doen* , ontkent hij ; hij keurde deze reizen niet af , hij keurde ze ook niet goed , omdat hij wist , dat zij voor allen niet nuttig , maar ook voor allen niet schadelijk waren. In het voorbijgaan vraagt hij THEODEMIR , waarom hij dan van de CXL Monniken van zijn Klooster niemand naar *Rome* heeft laten reizen , indien dit hetzelfde was , als boete doen. Maar eigenlijk , dus vervolgt hij , snellen zoo vele onverstandige menschen , uit misverstand van CHRISTUS woorden : *Gij zijt PETRUS enz. naar Rome* , om het eeuwig leven te verkrijgen. De magt , om te binden en te ontbinden , is aan de Opzieners der Kerk alleen zoo lang gegeven , als zij in leven zijn ; en gaat na hunne dood op hunne opvolgers over. Deze dwaazen , zegt hij , die de voorbede van den Apostel te *Rome* zoeken , mogen bedenken , wat AUGUSTINUS , in zijn Boek *van de Drieëenheid* , vermaant ; te weten , dat men den Apostel , niet wegens zijn lichaam , maar wegens zijne nog levende ziel , moet liefhebben. Eindelijk verklaart hij de plaats *Ezech. XIV. 20.* zoodanig , *dat niemand op de verdienste en voorbede der Heiligen mag vertrouwen* , dewijl hij niet anders zalig kan worden , dan indien hij door een gelijk geloof , geregtigheid en waarheid ,

IV zoo als zij, aan God behaagt. — Nog in een ander Boek, op het einde van den *Commentarius* over het derde Boek van MOZES, welk slot MABIL-LON (*) in het licht gegeven heeft, verwerpt CLAUDIUS alle vereering van fchepfelen, als eene der ergfte dwalingen, en beroept zich daar op, dat ook AUGUSTINUS hetzelfde wegens de Engelen beweerd, en verzekerd heeft, dat de Christenen voor hun geene Tempels bouwden, nademaal zij daar door niet vereerd wilden zijn.

BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G
Jaar 814.
tot 1073.

Wat THEODEMIR hier op geantwoord heeft, ziet men gedeeltelijk uit de plaatfen, welke de Bifchop JONAS bewaard heeft. De bedevaarten verdedigt hij met het voorbeeld der *Israeliten*, die op de hooge Feesten naar *Jeruzalem* reisden, om den Tempel te bezoeken, hetwelk ook de Apostelen gedaan hebben. Over de tegenwerping, dat hij zijne Monniken niet naar *Rome* liet reizen, merkt hij aan, dat de Monniken verpligt waren, in hunne Kloosters te blijven. De vereering der Beelden en Overblijfselen wordt met plaatfen uit HIËRONYMUS en andere Kerkvaders gestaafd. Ten aanzien van het gene CLAUDIUS van PETRUS had aangevoerd, beweerde THEODEMIR, dat bijkans alle Christenen de Rots, waar van JEZUS sprak, verftonden van het Geloof van PETRUS, maar daar blijft hij bij, dat men hem en andere Heiligen als vrienden van God moet eerbiedigen.

CLAUDIUS had niet alleen de bijgeloovige vereerders

(*) *Fett. Anall. pag. 90.*

ders der Beelden aangetast, zoo als de *Romeinen* en vele *Grieken* waren, maar zelfs de meer gematigde *Frankische* Godgeleerden daar mede beledigd, dat hij de Beelden niet eens in de Kerken wilde dulden, en ze zelfs verbrak; dat hij ook aan het teeken des kruifes geene vereering wilde bewezen hebben; ja dat hij de aanroeping der Heiligen in het algemeen verwierp. Zoodanige stoutheid moest zeker de ijveraars voor de Beelden tot ijver vervoeren, zij wendden ook dadelijk alle pogingen aan, om Keizer *LODEWYK den Godvruchtigen* tot strafheid tegen hem op te zetten. Men leide den Keizer de *verdediging* van *CLAUDIUS* voor, opdat hij de Kerk mogt verdedigen, welke daar in aangevallen was. De Keizer onderzocht ze, met de voornaamste mannen van zijn Hof, en verwierp ze. Ook liet hij uittreksels uit dit geschrift aan de Bisschoppen omdeelen, met last, om die te wederleggen; zelfs vergaderden over deze zaak eenige Bisschoppen, maar *CLAUDIUS* weigerde onder hen te verschijnen, en noemde, gelijk *DUNGAL* ons meldt (*), hunne *Synode* eene vergadering van ezels.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Deze *DUNGAL* stelde, enkel op aandrift van zijnen eigenen ijver, eene wederlegging van *CLAUDIUS* op, die hij aan den Keizer *LODEWYK* opdroeg (†). Hij was naastdenkelijk een *Schot*, die onder *KAREL den*

DUNGAL
schrijft
tegen
CLAUDIUS
van Turin

Groo.

(*) *Advers. Claud. Taurin. in Biblioth. PP. Colon. Tom. IX. P. II. pag. 895.*

(†) *Responsa contra perversas Claudii Sententias l. c. pag. 866-895.*

IV *Grooten* in het *Frankifche* Rijk was gekomen, en
 BOEK van hem naar *Pavia* gezonden werd. DUNGAL ver-
 II zocht, in de Inleiding van zijn Boek, de beide
 Afdeel. Keizers, om niet toe te laten, dat de Ketterfche
 VI leeringen van CLAUDIUS, welke hij van zijnen leer-
 Hoofdst. meester FELIX had aangenomen, der Kerke verder
 na C. G. meester FELIX had aangenomen, der Kerke verder
 jaar 814. benadeelen mogten. Hij had eigenlijk slechts een
 tot 1073. uittreksel van de verdediging van CLAUDIUS tegen
 THEODEMIR in handen, en volgens hetzelfde verwijt
 hij hem eenen boerfchen lompen ftijl, zoo als men
 van eenen Ongeleerden verwachten zou. Onder-
 tusfchen verftond hij de regte wijze, om over de
 Beelden op eene behoorlijke wijze te fchrijven,
 en een' redetwift te voeren, in der daad veel min-
 der, dan CLAUDIUS zelve. Zijne zoogenoemde we-
 derlegging der dwalingen van dezen Bifchop be-
 ftaat grootendeels uit eene verzameling van ve-
 le plaatfen van *Griekfche* en *Latijnsche* Kerkva-
 ders.

Schrijven JONAS, Bifchop van *Orleans*, kreeg van LODE-
 van JONAS WYK *den Godvruchtigen* bijzonder last, om de hem
 Bifchop medegedeelde uittreksels uit het gefchrift van CLAU-
 van Orle- medegedeelde uittreksels uit het gefchrift van CLAU-
 ans tegen DIUS te wederleggen. Hij bragt dit aanbevolen
 CLAUDIUS werk eerst tot ftand na de dood van LODEWYK, en
 droeg het op aan deszelfs Zoon KAREL, nadat
 CLAUDIUS reeds overleden was, omdat hij vernam,
 dat deszelfs dwalingen door zijne leerlingen nog
 fteeds werden voortgeplant. Deze dwalingen zul-
 len, volgens JONAS, niet alleen dezelfde zijn, welke
 EUSTATHIUS en VIGILANTIUS reeds hadden voor-
 gedragen, maar ook de *Ariaanfche* Ketterij. In het
 eer-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

eerste Boek van zijn werk (*) verdedigt hij hoofdzakelijk de Beelden, in het tweede het Kruis, en in het derde de Reliquien en Bedevaarten. Deze Bischof JONAS schrijft het uitvoerigst onder de tegenfchrijvers van CLAUDIUS, hij heeft veel met hen gemeen, maar overtreft hen in bijtenden schimp; doch houdt zich tevens meer dan de anderen op den middelweg, aan welken de *Frankische* Godgeleerden, na de Kerkvergadering van *Frankfort*, gewoon waren. Hij zegt bepaaldelijk: *de Beelden der Heiligen en de historische schilderijen in de Kerken dienden tot derzelve verfiering en tot aandenken*; maar aanbidding kwam aan dezelve niet toe. Hij neemt het CLAUDIUS wel kwalijk, dat hij de *Franken*, zoo als de *Italianen* van eenen valfchen Godsdienst en Bijgeloof beschuldigt; maar verfoeit met hem alle Beeldaanbidders; aan welke hoogst flechte dwaling, (*sceleratiffimus error*,) ook eenige Oosterlingen waren overgegeven. In *Gallië* fchrijft hij, veroorlooft men wel, Beelden van Heiligen te hebben, maar men veroordeelt derzelve aanbidding.

„ Ja ik weet niet, of zelfs die genen, die uit
 „ overdrevene en onbezonnene liefde, ter eere der
 „ Heiligen, tot hunne Beelden bidden, (*eorum*
 „ *imaginibus supplicant*,) daarom zoo ligt Afgodendienaars mogen genoemd worden. Veel meer
 „ fchijnt het, dat men hen van dit Bijgeloof door
 „ redelijke gronden moet aftrekken, dan hen Afgodsdienaars noemen; naardien zij toch het ge-
 „ loof

(*) *De cultu imagg. PP. in Bibl. Colon. T. IX. p 91.*

IV „ loof van de Heilige Drieëenheid waarlijk geloof-
BOEK „ den en leerden.”

II
Afdeel.

VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Indien CLAUDIUS in zijne liefde tot de waarheid, en in zijnen moed, zich door wat meer gematigdheid had laten besturen, hij zou gewis veel hebben kunnen bijdragen tot vermindering van het Bijgeloof. Vergeefs echter hebben zijne partijen, en in later tijden nog BOSSUET en eenige anderen hem zoeken zwart te maken met de beschuldiging van *Arianerij* en *Nestorianerij*. CLAUDIUS is van zijne Tijdgenooten zoo weinig voor eenen Ketter aangezien, dat hij eerst lang daar na in het gerust bezit van zijn Bisdom gestorven is. Het is wat vergetrokken, wanneer iemand hem voor den voorlooper of bijna voor den stichter der *Waldenzen* gehouden heeft, en beweerd, dat hij zich met zijne gemeente openlijk van den Paus en van de gemeenschap der *Roomfche* Kerk hebbe afgezonderd, maar zoo veel is toch wel waarschijnlijk, dat zich, van zijn' tijd af, in de dalen van *Piemont* eene vrijere en door het Bijgeloof minder bezoedelde denkwijze verbreid heeft. Ook heeft BASNAGE dezen Bisfchop, op eenen vrij goeden gefchiedkundigen grond, en bijzonder ten aanzien van zijne leere van het Heilig Avondmaal, als een' der eerste Hervormers en verbeteraars van het toenmalig Godsdienstig zamenstel voorgedragen.

AGO-
BARD'S
fchriften
over de
Beelden.

De Aartsbisfchop AGOBARD, dien wij reeds als een' openlijken bestrijder van verscheidene foorten van Bijgeloof hebben leeren kennen, stemt in zijn Boek *over de Beelden*, in der daad ook meer met

CLAU-

CLAUDIUS, dan met andere *Frankifche* Godgeleerden overeen. In dit Boek toont hij eerst uit eene menigte plaatfen van AUGUSTINUS, dat in de wet alle Beelden der Godheid verboden zijn; dat men God alleen aanbidden, en ook geenen anderen Middelaar tufchen God en de menfchen zoeken moet, dan den Godmensch; dat men aan geene fchepfelen, ook niet aan de Engelen offeranden brengen, en God niet bij de fchepfelen, niet eens op heilige plaatfen, zoeken mag; dat het ongeoorloofd is, de Martelaren en derzelve Overblijffelen te vereeren, en aan hun Kerken en Godsdienftige plegtigheden te wijden; dat men de hoop zijner zaligheid op God alleen zetten moet. „Maar,” zegt hij, dat, het gene de menfchelijke en vleefchelijke vermetelheid maakt en afbeeldt, nog erger zij, bekennen dwazen zelfs. Daar onder behooren ook de Beelden, welke zij heilig noemen, en niet alleen zich daar door heiligfchenners, (*sacrilegi*,) betoonen, dat zij aan de werken hunner handen Goddelijke vereering bewijzen, maar ook redeloos, dat zij aan onbezielde Beelden eene heiligheid toefchrijven; ja zelfs onzinnig eene geneeskraft, welke volgens den Apostel alleen aan het Woord Gods toekomt. Wie eenig Beeld of Standbeeld aanbidt, die vereert noch God, noch Engelen, noch heilige menfchen; maar enkel Beelden, terwijl de booze vijand, onder het voorwendfel van de Heiligen te eeren, de Afgoden weder invoert. Laat ons een Beeld als een Beeld aanfchouwen, maar ons hart moet God vereeren. Onze oude voorvaders hadden ook Beelden

IV
BOEK
II
Afdcel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV van Heiligen, maar alleen tot gedachtenis. Maar
 BOEK thans is de overhand nemende dwaling zoo duidelijk
 II geworden, dat men de Afgoderij of de Ketterij der
 Afdcel. *Anthropomorfiten* nabij komt, naardien men Beelden
 VI *Anthropomorfiten* nabij komt, naardien men Beelden
 Hoofdst. aanbidt, en op dezelve zijne hoop stelt. Doch
 na C. G. wat is hier de oorzaak van? Omdat het geloof uit
 Jaar 814. de harten weggenomen is, wordt alle vertrouwen
 tot 1073. op zichtbare dingen gevestigd. — Daarom is ter onderdrukking van zulk een Bijgeloof door regtzinnige Vaders, (dit gebeurde te *Illiberis*,) bevolen, dat 'er geene Beelden in de Kerken zijn zouden, opdat het gene aanbeden wordt, niet op den wand geschilderd worde. Ook merkt de Schrijver bij het besluit eener Kerkvergadering van *Carthago*, tegen het oprigten van Altaren op de straten, ter eere der Martelaren, aan, dat dit besluit toen genoeg voldoende was, dewijl de dwaling om met houtskool, menie of vermiljoen gemaakte schilderijen heilige Beelden te noemen, nog niet was opgekomen. Eindelijk wordt alles besloten, met herhaalde dringende vermaningen, om God alleen aan te bidden.

Hoe duidelijk ook AGOBARD zijn gevoelen over de vereering der Beelden in dit werk heeft voorgedragen, en BARONIUS met anderen in zijne Kerk, hem deswegens, in spijt van den eernaam van den *Heiligen*, voor eenen dwalenden verklaard heeft, hebben evenwel anderen in die Kerk trachten aan te wijzen, dat hij enkel het zachter gevoelen der *Frankische* Godgeleerden in hetzelfde heeft willen verklaren; terwijl echter sommigen erkennen, dat hij ten aanzien der Beelden overhelt naar de denk-
 wij-

wijze der *Protestanten* daaromtrent; ja DU PIN be-
lijdt openlijk, dat AGOBARD de Beelden der Heiligen
geheel en al heeft willen afgeschafte hebben.

Daartegen bleven andere Godgeleerden der *Fran-
kische* Kerk om dezen tijd nog steeds den middel-
weg bewandelen, hun door de Kerkvergadering van
Frankfort aangewezen, zoo als WALAFRIDUS STRA-
BO en anderen; evenwel verkreeg nog in ditzelfde
Tijdperk de vereering der Beelden ook in het *Fran-
kische* Rijk de overhand; waar toe het steeds klim-
mend aanzien der *Roomfche* Pausen niet weinig me-
dewerkte; waar bij men voegen mag, hoe veel de
onverzadelijke begeerte naar Heiligen, benevens de
voordeelen der Geestelijkheid bij allerlei foort van
ftichtingen en gefchenken, in de volgende eeuwen
hebben moeten toebrengen, om de vereering der
Beelden nog hooger te voeren, dan deze vroeger
tijden ze gezien hadden.

Behalve dezen ouden twist over de Beelden, zijn
ook nog andere oude verfchillende gevoelens van
voorige eeuwen in dit Tijdvak vernieuwd gewor-
den, waar bij men met den naam van Ketterij even
mild was als bij den Beeldentwift. Zoo was het
met het *Anthropomorphismus* van deze tijden. *An-
thropomorfiten*, dat is, Christenen, die zich grof
zinnelijke en menfchelijke denkbeelden van God
vormden, zijn 'er zeker van den oorfprong van hun-
nen Godsdienst tot onze tijden toe geweest. Een-
voudigheid, onkunde, verleidend fpel der verbeel-
ding, flecht onderwijs, fchilderijen en andere Beel-
den van God, beuzelende liederen, eindelijk ook
kwa-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

De ver-
eering der
Beelden
krijgt de
overhand

Anthro-
pomorfi-
ten.

IV kwalijk verftane fchriftuurtekften , hebben daar toe
 BOEK zoo veel medegewerkt , dat het even moeilijk is
 II geworden , die uit te roeijen , als voor te komen.
 Afdeel. Somtijds verwekten zij uit hoofde der omftandighe-
 VI den eenige beweging , waar van wij in de vierde
 Hoofdst. eeuw een voorbeeld ontmoet hebben (*), en thans
 na C. G. in de Xde eeuw vertoonde zich een dergelijk too-
 Jaar 814 neel in Italië. Men diende aan RATHERIUS , Bis-
 tot 1073. chofchop van *Verona* , aan , dat de Priesters in het na-
 burig Kerspel van *Vicenza* geloofden , dat God een
 ligchaam heeft , omdat hem in de fchrift oogen ,
 ooren en handen worden toegefchreven , en ook de
 mensch naar zijn Beeld gefchapen is. Zij fteden
 hem zich voor a's een' Koning , op eenen gouden
 troon zittende , en omringd met mannen met vleu-
 gelen , zoo als de Engelen afgebeeld worden. Nog
 anderen verbeeldden zich , dat de Aartsengel MI-
 CHAEL elken maandag eene Mis voor God zingt ;
 daarom oordeelden zij zich ook verplicht , op dezen
 dag de aan hem gewijdde Kerken met bijzondere
 Godvruchtigheid te bezoeken.

RATHERIUS , die dit in eene zijner Kerkrede-
 nen (†) verhaalt , wederlegt het te gelijk , welke
 wederlegging hij naderhand nog tegen eene misdui-
 ding verdedigde (§). Beter had hij gedaan , indien
 hij niet zelve , door de aanroeping der Engelen en
 Hei-

(*) Zie *Deel VI. Bladz. 382.*

(†) *Serm. I. de Quadragesima in DACHERII Spicil. Tom. I. pag. 388.*

(§) *Contra reprehensores Serm. ejusd. l. c. p. 391.*

Heiligen, het zinnelijk begrip van God als eenen Vorst, bij wien men zijne begunstigde vrienden en derzelver voorspraak noodig heeft, versterkt had.

IV
BOEK
II
Afdeel:
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Onder de twisten, welke in dit Tijdvak vernieuwd werden, kan men ook dien *over het vierde huwelijk* rekenen. Reeds in de *tweede eeuw* begonnen de Christen Leeraars het *tweede huwelijk* af te keuren. Naderhand werd dit oordeel slechts weinig verzacht. De Kerkvergadering van *Lardicea* besloot, dat zij, die voor de tweedemaal trouwden, na eene korte oefening in bidden en vasten, weder in de Kerkelijke Gemeenschap zouden aangenomen worden. Kort daar na merkte *BASILIUS de Groot*e aan, dat het *derde huwelijk* niet alleen met eene boete van nog eens zoo veel jaren, als het tweede, gestraft werd, maar dat dit in den grond eene veelwijverij of gematigde hoererij is. *GREGORIUS van Nazianzus* onderstellende, dat *PAULUS* het *tweede huwelijk* verboden heeft, vraagt: „Wat zal men nu van „het *derde* zeggen? Het *eerste* is wet; het *tweede* „*de* toegeving; het *derde* overtreding der wet; „maar wie dit getal overschreidt, die is den zwij- „nen gelijk, terwijl hij niet ééns vele voorbeelden „van zijne goddeloosheid heeft.”

Twist
over het
vierde
huwelijk.

Maar thans ondervonden de Vorsten meer en meer, hoe zij daar in hadden misgetast, dat zij de bestemming der huwelijks wetten aan de Geestelijkheid hadden overgelaten. Keizer *LEO de Wijsgeer*, die geen Zoon verwekt had, bij drie Gemalinnen, trouwde in het jaar 902 voor de *vierde* keer met *ZOE CARBUNOPLINA*. De *Patriarch van Konstanti-*

IV *nopolen* NICOLAUS doopte wel den in dezen echt
 BOEK verwekten Prins KONSTANTYN; maar zette den
 II Priester af, die toen eerst de plechtige inzegening
 Afdeel. verrigtte, ook sloot hij terstond daar op den Keizer,
 VI benevens zijne Gemalin, uit de Kerkgemeenschap
 Hoofdst. uit, toen de Vorst haar tot Keizerin verklaarde.
 na C. G. LEO deed hem vergeefs deswegens voorstellingen;
 Jaar 814. en zette hem derhalven af; liet hem uit de Hoofd-
 tot 1073 stad wegbrengen, en zekeren EUTHYMIUS tot zijnen
 opvolger wijden. Doch alhoewel deze den Kerke-
 ban ophief, wilde hij echter niet toestaan, dat de
 Keizer, zoo als hij willens was, eene wet zou ge-
 ven, waar bij het *vierde huwelijk* aan iedereen
 werd vrijgelaten. Ook koos de *Grieksche* Geeste-
 lijkheid partij tusfchen NICOLAUS en EUTHYMIUS,
 hetwelk tot groote onlusten aanleiding gaf. Na de
 dood van LEO, in het jaar 911, herstelde zijn Broe-
 der ALEXANDER NICOLAUS weder, en deze ver-
 vloekte niet alleen de gedachtenis van den overlede-
 nen Keizer, maar verbood ook het *vierde huwelijk*
 ten strengften. Doch reeds in het jaar 912 kwam
 de Zoon van LEO, KONSTANTYN, aan de regering.
 Zijne Moeder ZOE, die ALEXANDER van het Hof
 verwijderd had, nam nu zelve het Staatsbewind op
 zich; nu veranderde alles op nieuw; maar de ver-
 warring bleef ook even groot. Eindelijk werd 'er
 in het jaar 920 een vergelijk tot stand gebragt, het-
 welk de rust herstelde. Het *derde huwelijk* werd
 onder zekere voorwaarden voor geoorloofd ver-
 klaard; maar het *vierde* volstrekt verboden; en
 dus behield de Geestelijkheid de overhand boven
 den

den Keizer, die uit zulk een verboden huwelijk geboren was.

Doch een geheel nieuwe twist ontstond 'er in de negende eeuw, *over het Heilig Avondmaal*, waar toe PASCHASIUS RADBERTUS aanleiding gaf. Het mag ons bevreemden, dat 'er niet reeds lang een oorlog was uitgeborsten, sedert na de vierde eeuw de gevoelens zoo wankelend waren geworden over dit onderwerp, waar in men hoe langer hoe meer geheimen en wonderen wilde ontdekt hebben, terwijl allengs het Avondmaal geheel van zijne ware inrigting verbasterd was. Hetwelk dan ook de reden is, dat in de latere twisten bijzonder in de XVIIde eeuw tusfchen de *Protestanten* en de *Roomschkatholijken* van weêrskanten getuigenisfen werden aangehaald, uit welke men meende te kunnen bewijzen, dat de leer dezer onderscheidene Kerken van het Avondmaal de oudste en echte leer der Kerk ware.

Bij den aanvang van dit Tijdperk was het Avondmaal van JEZUS in de Westersche Kerk een Godsdienstig fchouwspel geworden, onder de statelijke gedaante van een offer, met eene menigte omftandigheden, gebeden en andere gewijde formulieren in de Latijnsche taal opgevuld, hetwelk zelden genomen, meermalen beschouwd, dagelijks ontallijkmalen, maar ook zonder andere deelneeming dan van den Priester, die het bediende, gevierd, en als een der zekerste hulpmiddelen voor geestelijke en lijfelijke nooden en gevaren, aangezien en aangeprezen werd. Algemeen was het erkend, dat men

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Nieuwe
twistover
het A-
vond-
maal, ver-
oorzaakt
door PA-
SCHASIUS
RADBER-
TUS.

IV in hetzelfde het ligchaam van CHRISTUS eet en zijn
 BOEK bloed drinkt; maar niet algemeen bepaald, op wel-
 II ke wijze het één en ander in het Avondmaal te-
 Afdeel. genwoordig zij. Hoe zeer ook de *Grieken* met
 VI DAMASCENUS tot de broodverandering neigden,
 Hoofdst. na C. G. even zeer wankelden nog de voorstellingen der *La-*
 Jaar 814. *tijnsche* Leeraars hieromtrent. Zij lieten de figuur-
 tot 1073. lijke verklaring van het Avondmaal wel meer en
 meer varen, en geloofden, dat de Priester het
 brood en wijn in de *zelfstandigheid van het lig-*
chaam en bloed van CHRISTUS wijdde, evenwel
 schrijft KAREL de Grootte nog van een *Beeld*, (*fi-*
gura,) van CHRISTUS *ligchaam en bloed* in het
 Avondmaal. Ook zegt THEODULF, Bisfchop van
Orleans, nog in de eerste jaren der IXde eeuw,
 enkel (*), dat het Avondmaal een heilzaam offer
 is, hetwelk de Kerk viert, terwijl zij, wegens het
 levende brood, dat van den Hemel nedergekomen
 is, brood; en in plaats van hem, die zich den
 waren Wijnftok genoemd heeft, wijn offert; opdat
het brood en de wijn, door de zichtbare opoffering
 des Priesters, en de onzichtbare werking des Heili-
 gen Geestes, *in de waardigheid*, (*dignitatem*,)
des ligchaams en bloeds des Heeren zou overgaan.
 Doch AMALARIUS in zijn *liturgisch* werk verklaart
 zich des te duidelijker voor eene figuurlijke betee-
 kenis in het Avondmaal. In de tweede Voorrede
 op dat werk merkt hij aan, dat alles, wat in het-
 zel-

(*) *De ordine Baptismi Cap. 18. in SIRMOND. Opp. Tom. II. pag. 695.*

zelve gefchiedt, een geheimvol Beeld van CHRISTUS
 lijdend, (*sacramentum dominicae passionis*.) vertoont,
 zoo als hij zelve geboden had, dit te doen tot zij-
 ne gedachtenis. „*Sacramenten*, dus gaat hij voort,
 moeten eene overeenkomst hebben, met de dingen,
 waar van zij *Sacramenten* zijn. De Priester moet
 dus overeenkomst hebben met CHRISTUS, zoo als
 brood en wijn overeenkomst hebben met het lig-
 chaam van CHRISTUS. Dus is het offeren des
 Priesters op den Altaar eenigermate als de opoffe-
 ring van CHRISTUS aan het Kruis. Opdat de
 mensch zijner opstanding eenigermate gelijkvormig
 worde, eet hij zijn vleesch, en drinkt zijn bloed.”
 In het werk zelf, gebruikt AMALARIUS eene der-
 gelijke voorstelling. „Het geofferde brood, (*obla-*
ta,) en de kelk *beteekenen*, (*signant*,) volgens
 hem het ligchaam des Heeren; en wanneer CHRIS-
 TUS zegt: dit is de drinkbeker van mijn bloed;
 dan *beteekent* hij zijn bloed, hetwelk even zoo in
 het ligchaam was, als de wijn in den beker (*).
 In zijnen Brief aan den Bischof RANTGAR, die
 hem naar den zin van de woorden der inzetting
 gevraagd had, beweerde hij insgelijks (†); CHRIS-
 TUS heeft willen zeggen: „Deze beker is een
 beeld van mijn ligchaam, (*est in figura corporis*
mei,) in hetwelk het bloed is, hetwelk uit mijne
 zijde ter vervulling der oude wet vlieten zal.”

Daar

(*) *Libr. III. Cap. 26.*

(†) *Epist. ad Rantgar. Episc. in DACHER. Spicileg.*
Tom. III. pag. 331.

IV Daar zijn nog andere plaatsen van AMALARIUS,
 BOEK II waar hij zich op foortgelijke wijze uitdrukt; het is
 Afdeel. derhalven moeilijk om te bepalen, wat hij met de
 VI volgende woorden zeggen wil (*): „ Wij geloof-
 Hoofdst. „ ven, dat de eenvoudige natuur des broods, en
 na C. G. „ des met water gemengden wijns veranderd wordt,
 Jaar 814. „ (verti,) in de redelijke natuur des ligchaams
 tot 1073. „ en bloeds van CHRISTUS.” Maar wanneer daar-
 tegen AGOBARD, die zoo hevig tegen hem geschre-
 ven heeft, zijne woorden: „ Het op den Altaar
 „ uitgebreide brood wees het aan het kruis uitge-
 „ breide ligchaam des Heeren aan, hetwelk wij
 „ eten;” zonder aanmerking voorbijgaat, zou men
 daar uit mogen besluiten, dat ook deze de figuur-
 lijke beteekenis begunstigd hebbe.

Berichten
 van PA-
 SCHASIUS
 RADBER-
 TUS.

Eindelijk nam thans PASCHASIUS RADBERTUS op
 zich, om eens vooral te bepalen, hoe het eigenlijk met
 deze verborgenheid des Avondmaals gelegen zij, in
 een Boek, hetwelk in het eerst weinig opgang
 scheen te maken. PASCHASIUS RADBERTUS, die
 ons reeds is voorgekomen, als Levensbeschrijver
 van den Abt WALA, als Schriftverklarer, en in den
 twist: hoe JEZUS uit MARIA geboren is? was tegen
 het einde der VIIIste eeuw in het gebied van *Sois-
 sons* geboren, en werd Monnik in het Klooster
Corbie, onder de beide vermaarde Abten ADELHARD
 en deszelfs Broeder WALA. Hier beschouwde men
 hem als den geleerdsten onder zijne Medebroe-
 ders, dat is, als een man, die veel gelezen had,

en

(*) *De Eccles. Officiis L. III. C. 24.*

en die ook met eenige oude *Latijnsche* Schrijvers bekend was geworden. Eindelijk werd hij, in het jaar 844, tot Abt van zijn Klooster verkoren, doch, daar door te veel in zijne Letteroefeningen verhinderd, en verdrietig geworden, door eenige onaangenaamheden met zijne Kloosterlingen, leide hij in het jaar 851 zijne waardigheid neder, en begaf zich aan het voltoojen van zijne schriften, tot hij in het jaar 865 overleed. Twee honderd jaren na zijne dood, leest men van dezen man, die bij zijn leven nooit voor een' wonderdoener gehouden werd, dat de menigte wonderen, welke bij zijn graf gebeurd waren, den Paus in het jaar 1073 bewogen hebbe, om hem onder de *Heiligen* van zijne Kerk te plaatsen. Voor het overige juichte men hem toe als een wonder van geleerdheid, en verhief zijnen lof in opgezwollene verzen; hij heette bij voorbeeld:

— Decus et lux aurea mundi,
Ecclesiae columen, paradisi maxima cedrus.

RADBERT was, op de wijze der Monniken, heel vroom, ongemeen vlijtig en ijverig, nuttig voor vele onkundige Monniken en Geestelijken, door het verzamelen van schriftverklaringen uit Kerkvaderen; men zag hem met verbazing aan als eenen verdediger van leerstellige zeldzaamheden, welke men verborgenheden noemde; hoewel hij zich bijzonder in zijn geschrift over de geboorte van CHRISTUS als eenen armhartigen Godgeleerden verraadde; hij wierp zich in een' ander werk, (*de fide, spe et caritate*

IV *Libri tres,*) op, als een leerstelligen en zedekun-
 BOEK digen Schrijver, zonder daar in echter zich meer te
 II vertoonen, dan als eenen woordrijken, hier en daar
 Afceel. VI spitsvinnigen uitlegger van bekende dingen, en eenen
 Hoofdst vereeder van AUGUSTINUS; eindelijk maakte hij
 na C. G. zich eerwaardig, door de vrijmoedige strengheid,
 Jaar 814. met welke hij de buitensporigheden der Geestelijk-
 tot 1073. heid afschilderde.

Zijn Boek. Onder alle zijne schriften is zijn Boek over het
 over het Avond- Avond-
 maal. maal. Avondmaal vermaard geworden, *Liber de corpore
 et sanguine Domini*, ook in Handschriften onder
 den tijtel *de Sacramentis* voorkomende. Dit Boek
 is het eerst in druk uitgegeven, door JOB GAST te
Hagenau in 1528 in 4to; doch deze als een hevig
 aankleever van LUTHERS leer over het Avondmaal,
 verklaarde hetzelfde niet alleen op den tijtel, als
 eene onverwinnelijke wederlegging der *Sacramenta-
 risfen*, of *Zwinglianen*, maar nam ook de vrij-
 heid, veel in dit Boek te veranderen, of weg te
 laten, hetwelk hem misfchien niet regtzinnig ge-
 noeg fcheen. Naderhand is het meermalen uitge-
 geven.

Ondertusfchen is over geene Boeken der oudheid
 heviger getwist en verfchillender geoordeeld, dan
 over dit Boek van PASCHASIUS RADBERTUS, en
 over de wederlegging van hetzelfde door eenen Te-
 genschrijver, omdat namelijk de Godgeleerde be-
 langten der voornaamfte Kerkelijke Gemeenfchappen
 der Christenen zich daar in mengden. Zie hier
 een kort uittreksel van deszelfs voornaamften in-
 houd.

Elk

Elk regtzinnige, zoo begint RABBERT, die van harte gelooft, dat God alles uit niet gefchapen heeft, kan ook niet twifelen, dat uit iet weder iet gemaakt kan worden. — Daarom moet het niemand bevreemden ten aanzien van het ligchaam en bloed van CHRISTUS, dat het *in het Avondmaal*, (*in mijfterio*,) *waarachtig vleesch en waarachtig bloed is*, dewijl hij het zoo gewild heeft, die het gefchapen heeft. God heeft alles, wat hij wil, gemaakt, en dewijl hij gewild heeft, zoo moet men alszins gelooven, dat, *alhoewel de gedaante*, (*figura*,) *van brood en wijn hier is; des niet te min na de invijding*, (*consecratio*,) *niets dan het vleesch en bloed van CHRISTUS voorhanden is*. Daarom zeide de Waarheid zelve tot de Leerlingen: Dit is *mijn vleesch*, voor het leven der wereld. En, om nog iets verwonderenswaardiger te zeggen, *het is volstrekt geen ander, dan hetwelk van MARIA geboren, aan het Kruis geleden heeft, en uit het graf opgeftaan is*. — Deze verborgenheid onderscheidt zich van alle wonderen, die ooit gefchied zijn, daar door, dat zij voor het geloof en niet voor de oogen, gefchiedt; alle anderen zijn gebeurd, opdat dit eenige geloofd zou worden. *Het ligchaam en bloed van CHRISTUS veranderen daarom niet voor het gezicht, en den fmaak, opdat het geloof geoeffend worde tot regtvaardigheid*, en daar voor zijnen loon ontvange. Dit Sacrament des ligchaams en bloeds des Heeren mag aan geen' Geloovigen onbekend zijn. Het wordt in het *derde Boek Moz. XXII. 15.* met deze woorden aangewezen: „Wie

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV „ van de heilige dingen uit onwetendheid eet, zal
 BOEK „ het vijfde deel daar bijvoegen;” dat is, de vijf
 II zinnen behooren in het binnenste tot het geestelijk
 Afdeel verstand gewend te worden, om te verstaan, hoe
 VI het zinnelijke door Gods kracht in het ligchaam en
 Hoofdθ na C. G. bloed van CHRISTUS overgebracht wordt, (*transfer-*
 Jaar 814 tur,) en alhoewel dit dagelijks genoten wordt, ech-
 tot 1073 ter blijft het Lam zelve levende en geheel.

Vervolgens ontvouwt de Schriever het denkbeeld van een *Sacrament*. Bij hem is het alles, wat ons in eene Goddelijke plegtigheid als een onderpand des heils overgegeven wordt, waar eene zichtbare handeling iet geheel anders en onzichtbaars inwendig werkt, hetwelk heilig tot zich genomen moet worden. — *Sacramenten* van CHRISTUS in de Kerk zijn: *De Doop* en de heilige *Zalving*, (*chrisma*,) insgelijks *het ligchaam en bloed des Heeren*. — Gelijkerwijs niemand kan twijfelen, dat een ieder nog in moeders lijf besloten, op eene verborgene wijze, zijne ziel bekomt; zoo mag men ook niet twijfelen, dat de Heilige Geest bij den Doop op het kind komt, eer het van denzelven opstaat. Het is dus niet te verwonderen, indien *de Heil. Geest*, die den mensch CHRISTUS in het ligchaam der Maagd zonder zaad geschapen heeft, ook de *zelfstandigheid van brood en wijn*, dagelijks met eene onzichtbare magt, *tot vleesch en bloed van CHRISTUS*, door de heiliging van zijn Sacrament, *werkt*; alhoewel het uiterlijk door het gezigt, noch door den smaak, vernomen wordt.

Maar dat, zoo vervolgt RADBERT, *door de in-*
 ze-

zegening, (*consecratione mysterii*,) waarachtig lichaam en bloed worden, daar twijfelt niemand aan, die de Goddelijke woorden gelooft: „Mijn vleesch is de ware spijze enz.” Maar dewijl men CHRISTUS niet met de tanden eten kan, zoo heeft hij gewild, dat in het Sacrament, (*mysterio*,) brood en wijn waarachtig tot zijn vleesch en bloed door de wijding des Heiligen Geestes krachtiglijk, (*potentialiter*,) geschapen, en terwijl zij geschapen worden, dagelijks voor het leven der wereld geofferd worden. Nademaal het nu een *mystisch*, (*geheimzinnig*,) Sacrament is, zoo kunnen wij ook niet ontkennen, dat het een *Beeld* is. — CHRISTUS heeft ons, toen hij ten hemel inging, dit Sacrament, eene zichtbare gedaante en teeken, (*figuram et characterem*,) van vleesch en bloed, in het geen uiterlijk vernomen wordt, nagelaten, opdat ons gemoed en vleesch daar door tot aanvatting van het onzichtbare en geestelijke, door het geloof des te rijkelijker gevoed worde; want dit inwendige is geheel waarheid en geene afbeelding.

Verders toont de Schrijver aan, dat de woorden: „die blijft in mij en ik in hem,” beteekenen: hij is wedergeboren uit water en geest, en is aan geene doodzonde schuldig; en hij heeft CHRISTUS door den Heiligen Geest de deure des geloofs opengedaan. Anders, zegt hij, kan hij CHRISTUS vleesch niet eten, noch zijn bloed drinken. *Allen ontvangen wel, zonder onderscheid, het Sacrament des Altaars; maar deze eet het vleesch van CHRISTUS, en drinkt zijn bloed geestelijk; een ander, daar en*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

IV tegen niet; alhoewel hij de bete van den Priester
BOER schijnt te krijgen. En wat ontvangt hij dan, daar
II het eene inzegening is, als hij het ligchaam en
Afdeel. bloed van CHRISTUS niet ontvangt? Hij ontvangt
VI het waarachtig; maar onwaardiglijk, dewijl hij
Hoofdst. het schuldig is; daarom wordt hem de kracht van het
na C. G. Sacrament onttrokken.
Jear 814
tot 1073

Vervolgens, na eenige uitweidingen, *waarom deze offerande in het Avondmaal dagelijks herhaald wordt?* Waarom het met *brood* en *wijn* gevierd wordt? — voegt hij 'er in de XIIde afdeeling bij: In de *Katholijke Kerk*, waar deze verborgenheid met *Katholijk* geloof gevierd wordt, bekomt men *van den goeden Priester* niets meer, en *van den kwaden* niets minder, dan het vleesch en bloed van CHRISTUS, indien het slechts *Katholijk* gevierd en gewijd wordt, omdat het niet door de waardigheid des wijenden, maar door het woord des Scheppers, en door de kracht des Heiligen Geestes, bewerkt wordt. — Daarom zegt de Priester niet uit zich zelve: *dat hij de Schepper van het ligchaam en bloed zijn kan*; want, dus zoude hij, hetwelk ongerijmd is, de Schepper van zijnen Schepper zijn.

RADBERT doet vervolgens opmerken, dat, *alhoewel het Avondmaal de kleur en den smaak des vleesches niet aanbiedt*, evenwel de kracht des geloofs en des verstands, hetwelk niets van CHRISTUS in twijfel trekt, het geheel geestelijk smaakt en proeft. Niets is redelijker, dan dat wij, dewijl wij reeds de gelijkvormigheid met zijnen dood in den Doop ontvangen hebben, ook de gelijkvormigheid

van zijn vleesch verkrijgen, en door de gelijkvormigheid van zijn bloed gedrenkt worden; zoo dat het niet aan waarheid in het Sacrament ontbreekt, noch de Heidenen het bespottelijk kunnen vinden, dat wij het bloed van een gedood mensch drinken.

Ook beroept zich de Schrijver daar op, dat het aan Lezers van het leven der Heiligen bekend moet zijn, *hoe dikwijls deze geheimzinnige Sacramenten des ligchaams en des bloeds zichtbaar in de gedaante van een Lam, of met de kleur van vleesch en bloed, vertoond zijn geworden*, waar van hij voorbeelden bijbrengt.

Ondertusfchen kan deze *verborgenheid*, (of *Sacrament*,) alhoewel het waarlijk vleesch is, *nog steeds brood genoemd worden*, hetwelk hij uit de woorden van PAULUS bewijst: „ De mensch be-
„ proeve zich zelve, en ete alzoo van het brood,
„ en drinke van den drinkbeker.” Vleesch is het naar de genade, en brood naar de werking, dewijl dit hemelsch brood even zoo het eeuwige leven mededeelt, als het aardfche het tijdelijke leven.

Verders onderzoekt hij: *waarom CHRISTUS dit Sacrament gevierd heeft voor zijn lijden*, ook waarom het vleesch met het bloed vereenigd wordt, dewijl men namelijk het één zonder het ander niet genieten kan. De geheele mensch, die uit twee zelfstandigheden bestaat, wordt verlost, en daarom ook met het vleesch en bloed van CHRISTUS tevens verzadigd. *Niet enkel de ziel*, zoo als sommigen willen, *wordt door deze verborgenheid gevoed*; maar ook *ons ligchaam* wordt daar door tot onsterfelijkheid

IV heid hersteld. Het vleesch wordt met het vleesch
 BOEK geestelijk op het innerlijkst verbonden en hervormd,
 II (*conviscerata transformatur,*) opdat de *zelfstandig-*
 Afdeel. heid van CHRISTUS even zoo wel in *ons vleesch* ge-
 VI vonden worde, als hij de onze in zijne Godheid
 Hoofdst. opgenomen heeft.
 Ea C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.

Dat CHRISTUS dit Sacrament eerst na het Avond-
 maal heeft ingezet, geschiedde, zoo als onze Schrij-
 ver geloofd, om door dit avonduur de laatste tijden
 der wereld aan te duiden. De Apostelen waren
 daarom al niet meer nuchteren, dewijl het voorbeel-
 dige *Pascha* voorafgegaan was. Evenwel is het ge-
 bruik om het Avondmaal nuchteren te genieten, in
 de Kerk algemeen aangenomen geworden; want het
 heeft den Heiligen Geest behaagd, door de Aposte-
 len te verordenen, dat het ligchaam en bloed van
 CHRISTUS voor alle andere spijzen gebruikt moeten
 worden. Evenwel behoeft men zich, gelijk sommige
Apokrijfe schriften vaststellen, van gemeene spij-
 zen niet zoo lang te onthouden, tot dat gene ver-
 teerd zijn. Alles moet hier geestelijk verstaan wor-
 den. Het is dus ook een nietswaardige inval, in
 gemelde schriften, *bij deze verborgenheid aan de*
vuiligheid te denken, opdat het niet in de vertee-
ring van andere spijzen gemengd worde. Want
 hoe kan daar eene vermenging zijn, waar men gees-
 telijke spijs en geestelijken drank gebruikt, en de
 Heilige Geest daar door op den mensch werkt,
 opdat, of 'er ook nog iet vleeschelijks in ons wa-
 re, dit in geest verandere, en de mensch eene gees-
 telijke spijs worde.

Uit

Uit dit korte uittreksel van RADBERTS Boek over het Avondmaal, is het blijkbaar, dat daar in eene verwarde en duistere wijze van voorstel, lastige woordrijkheid, gebrek aan orde en samenhang heersche; in plaats van geleidelijk volgens de Geschiedenis de instelling des Avondmaals te ontvouwen, de woorden van JEZUS op te helderen, en uit het een en ander de hoofdbedoeling en aard van hetzelfde op te maken, begint hij van eersten af met de Almacht van God, om te bewijzen, dat men zich van dezelve het grootste wonder van alle wonderen in het Avondmaal belooven moet, op dit denkbeeld van een wonder door Gods almacht komt in zijn geschrift bijkans alles neder. Herhaalde keeren valt hij in tegenpraak en strijdigheid met zich zelve, voornamelijk dan, wanneer hij van het *geestelijk* en *ligchamelijk* gebruik van het Avondmaal spreekt.

Hoe duister en verward ook dit werk van RADBERT zij, kan men echter niet ontkennen, dat hij eene verandering van het brood in het Avondmaal leert, en dit tracht te bewijzen, zoodat 'er bijna niets ontbreekt dan enkel het woord *Transsubstantiatie*; ook is ons reeds uit de Geschiedenis bekend, dat hij eigenlijk daar mede geen nieuws geleerd heeft, dewijl velen in de *Westerfche* Kerk dit reeds voor hem geleerd hadden, hoewel hij de eerste is geweest, die moeite gedaan heeft om dit te bewijzen. Men kan dus, in zekeren zin, aan MABILLON (*)

wel

(*) *Præf. ad Act. SS. Ord. S. Bened. Sec. IV. P.*

II.

IV
BOEK
II
Afddeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV wel toegeven, dat 'er zoo groote overeenkomst zij
 BOEK tusfchen het gevoelen van RADBERT, en dat der
 II *Katholijke*, dat is, gelijk hij zelve het noemt, *der*
 Afdeel. *tegenwoordige Roomsche Kerk*, dat het bijna het-
 VI zelfde is, of men het eene of het andere aanneemt.
 Hoofdst. Maar aan den anderen kant is het denkbeeld, het-
 na C. G. weik RADBERT nopens het Avondmaal voordraagt,
 Jaar 814. niet volkomen hetzelfde, met dat der *Roomsche*
 tot 1073. Kerk; daar hij beweert, dat het ligchaam en bloed
 van CHRISTUS door de magt van den Heil. Geest
 in het Avondmaal gefchapen worden; dat dezelve
 ook in de zelfftandigheid van den mensch over-
 gaan, en dat de drinkbeker ook aan de Leeken
 gegeven moet worden.

Tegen-
 spraak
 tegen
 RADBERT.

Veel echter was in dit stelfel van RADBERT nieuw
 en ongewoon voor zijnen leeftijd. Dit blijkt uit
 de tegenspraak, welke hij ondervond. Hier toe
 behoort vooreerst zijn Brief aan FRUDEGARD, mis-
 fchien eenen der Monniken te *Corvey*, voor welke
 hij zijn Boek had opgesteld (*). RADBERT er-
 kent in dezen Brief, dat deze zijn vriend hem over
 eene zaak geraadpleegd heeft, die van velen *in*
twijfel getrokken werd. Maar alhoewel zij ook,
 vervolgt hij, dezelve niet geheel verftaan mogten,
 hadden zij nogtans de woorden des Verlosfers moe-
 ten gelooven, die, dewijl hij meer dan eens, zijn
 vleesch, zijn ligchaam en bloed noemt, geen ander
 vleesch

II. C. I. *de controv. encharist. Sec. IX. §. 2. p. XII.*

(*) *Epist. de Corp. et Sang. Domini ad Frudegard.*
in Bibl. PP. Colon. l. c. pag. 462.

vleesch kan gemeend hebben, dan hetwelk uit MARIA geboren is, en aan het Kruis geleden heeft. Maar FRUDEGARD zelve had hem ook eene plaats van AUGUSTINUS uit deszelfs werk *van de Christelijke Leere* voorgelegd, waar in deze Bisfchop het gebruik van CHRISTUS ligchaam en bloed figuurlijk verstaat. Al wilde ik ook, had de Monnik 'er bijgevoegd, het voor hetzelfde ligchaam houden, hetwelk uit MARIA geboren is, dan verklaart gemelde voortreffelijke Leeraar dit voor een zeer gewaagd ftuk, (*magnum facinus.*) Over deze woorden was RABBERT ontfteld, dewijl zij de uitdrukkelijke verzekering van CHRISTUS tegenspraken; waarom hij tegen de woorden van AUGUSTINUS een ander gezegde van dien Kerkvader ftelde: „ Ontvang dat in „ het brood, het gene aan het Kruis geleden heeft! „ Ontvang dat in den beker, het geen uit CHRIS- „ TUS zijde gevloeid is!” — Eindelijk, zegt hij, sommigen, die meer praatziek dan geleerd zijn, werpen nog tegen, dat alle lichamen tastbaar en zichtbaar moeten zijn; maar deze verborgenheden waren geen van beider, gevolgelijk konden zij ook geen ligchaam, maar alleen iets beeldelijks zijn. Maar, zegt hij, dit is zonder geloof tegen het geloof strijden, nademaal het geloof juist gerigt is, op het gene men niet ziet.

Van meer gewigt was de tegenspraak van RABAN tegen RABBERTS leer van het Avondmaal. Deze fchrijft aan den Bisfchop HERIBALD (*): „ Som-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

RABAN
weder-
spreekt
hem.

mi-

(*) *In* MAB. *Act. SS. Ord. Ben. Sec. IV. P. II. p. 597.*

IV BOEK II Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

migen, die niet behoorlijk van het Sacrament des ligchaams en bloeds van onzen Heere denken, hebben gezegd, dat het hetzelfde ligchaam en bloed des Heeren is, hetwelk hij uit de Maagd MARIA heeft aangenomen, en in hetwelk hij aan het Kruis geleden heeft, en ook uit het graf opgestaan is.” Hij verzekert, dat hij tegen deze dwaling, in eenen Brief aan den Abt EGIL, het ware geloof van CHRISTUS ligchaam ontvouwd heeft. Want zijne woorden: „Ik ben het levende brood, dat uit den Hemel nedergedaald is; wie van dit brood eet, zal in eeuwigheid leven,” enz. toonden duidelijk, dat men het gebruiken van het Avondmaal niet *vleeschelijk*, maar *geestelijk*, nemen moet, ten einde daar op de hope des eeuwigen levens te gronden. „De wijl de menschen,” dus besluit hij, „door spijsze en drank zoeken te verhoeden, dat zij niet hongeren noch dorsten: zoo bewerkt dit enkel deze spijsze en deze drank, welke de genen, die ze gebruiken, onsterfelijk en onverderfelijk maakt; dat is, de maatschappij zelve der Heiligen, waar vrede en volkomene eenheid zijn zal.”

Die Brief van RABAN aan den Abt EGIL of EGILO te *Prum*, op welken hij zich hier beroept, is onder zijnen naam thans niet voorhanden, en het opstel, hetwelk MABILLON (*) in het licht gebragt, en voor dezen Brief heeft gehouden, schijnt om verscheidene redenen deze Brief niet te zijn. Evenwel

(*) *Dicta cujusdam sapientis de corpore et sanguine Domini, adversus Radbertum l. c. p. 592-596.*

wel deze ongenoemde Schrijver berispt in RABBERT niet alleen met RABAN dezelfde leerstelling, maar hij befrijdt hem ook, met betrekking tot eene andere, welke RABBERT echter niet met zoo vele woorden beweerde, maar welke deze zijn Tegenschrijver als een gevolg uit zijne stelling heeft afgeleid, te weten: dat CHRISTUS zoo dikwijls lijdt, als het Avondmaal gevierd wordt. De ingewikkelde stijl van den ongenoemden Schrijver maakt het moeilijk, om te bepalen, welk zijn eigenlijk begrip over het Avondmaal zijn moge. In het begin heeft het den schijn, dat hij voor de verandering van het brood is; maar in het vervolg verklaart hij zich te sterker tegen de stellingen van RABBERT. Van den algemeenen Leeraar der Kerken, AUGUSTINUS, zegt hij, kan men leeren, dat het niet *natuurlijk*, (*naturaliter*,) maar heel bijzonder, (*specialiter*,) *een ander ligchaam des Heeren* is, hetwelk uit de zelfstandigheid van brood en wijn voor het leven der wereld dagelijks door den Heiligen Geest gewijd, en van den Priester vervolgens aan God den Vader ootmoedig opgedragen wordt; en weder bijzonder, (*specialiter*,) *een ander ligchaam van CHRISTUS*, hetwelk uit MARIA geboren is, in welks plaats dit gesteld wordt; en nog bijzonder, *een ander ligchaam van CHRISTUS*, te weten, de Heilige Kerk, dewijl wij het ligchaam van CHRISTUS zijn, nademaal het van hem, den grooten Hoogenpriester, medegedeeld wordt. Of hij zelve zijne volgende verklaring regt verstaan heeft, zou men kunnen twijfelen: „ Bij de woorden des Heeren: *Dit is mijn*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV *mijn ligchaam*, wordt het ligchaam des Heeren, en
 BOEK onder het gebed des Priesters, wordt het ligchaam
 II des Heeren, dat genomen kan worden, (*sumtibile*),
 Afdeel. in de plaats gesteld van het ligchaam des Heeren,
 VI Hoofdst. dat uit de Maagd geboren, en geheel onverteerbaar
 na C. G. is, (*inconsumtibile*), opdat het ons waarlijk van
 Jaar 814. CHRISTUS zelve, den Hoogenpriester gegeven wor-
 tot 1073. de. Dat ondertusfchen RABAN, met al zijn tegen-
 spreken van RADBERT, de broodverandering geloofd
 heeft, bewijst MABILLON (*) uit eene plaats van
 zijne fchriften (†), waar hij fchrijft: „Wie zou
 het toch gelooven, dat brood in vleesch, of wijn
 in bloed heeft kunnen veranderen, indien de Ver-
 losfer het zelve niet zeide, die brood en wijn ge-
 fchapen, en alles uit niet gemaakt heeft? Het is
 ligter, iet uit iet anders te maken, dan alles uit
 niet te fcheppen.”

RATRAM- Doch niemand van allen, die RADBERTS leere
 NUS van het Avondmaal nog in de *negende* eeuw be-
 fchrijft fteden hebben, is daar door zoo beroemd gewor-
 tegen den, als RATRAMN, zijn Kloosterbroeder te *Corbie*,
 RADBERT. die door eene fout der Afschrijveren langen tijd on-
 der den naam van BERTRAM bekend is geweest.
 Deze was tevens Priester, had de Wereldlijke- zoo
 wel als de Godgeleerdheid met vlijt beoefend, en
 bezat zelfs de thans zoo zeldzame gave, om door
 oordeelkunde echte en onechte fchriften te onder-
 fcheiden, gelijk hij twee gefchriften, een over de
 ge-

(*) *l. c. Praefat. pag. XXXIX.*

(†) *De facris ordinibus ad Theotm. L. VII. C. 10.*

geboorte der Maagd MARIA, en eene Predikatie onder den naam van HIËRONYMUS, over hare dood, door den Aartsbisfchop HINCMAR van *Rheims* aan eene Kerk vereerd, beide voor onecht verklaarde. Deze RATRAMN had, in bijkans alle verfchillen van dezen tijd, zijn aandeel. Hij verdedigde tegen RADBERT de *geboorte van CHRISTUS naar den gewonen loop der natuur*, en tegen HINCMAR de uitdrukking *Trina Deitas*, in een Kerkgezag, gelijk wij, op zijne plaats, verhaald hebben. Men zal hem ook met lof zien optreden in de verfchillen over de *Prædestinatie*, en in den *grooten ftrijd tusfchen de Latijnsche en Grieksche Kerk*. Maar zijne wederlegging van RADBERTS leere over het Avondmaal, heeft het meeste opzien gemaakt, en in later tijden aanleiding tot nieuwe twistfchriften gegeven.

Dat RATRAMN evenwel geen Twistzoeker geweest is, leert ons de befcheidene gematigdheid, met welke hij fchrijft, maar ook die omftandigheid, dat hij van zijnen Koning KAREL *den Kalen* meermalen last ontvong, om zijn gevoelen in gefchrift te ftellen. Dit had ook plaats, toen RADBERT eenigen tijd na het jaar 844 de tweede uitgave van zijn Boek *over het ligchaam en bloed des Heeren* aan gemelden Vorst zond, en hem de lezing daar van ten fterkften aanprees. In de inleiding van het Boek, hetwelk RATRAMN op dezen last fchreef (*), zegt hij, dat dit bevel van KAREL eenen grooten Vorst te

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *De corpore et sanguine Domini Pref. ad Carol.*

IV te meer waardig was, omdat hij niet wilde dul-
 BOEK den, dat zijne onderdanen in eene leer oneens zou-
 II den blijven, op welke de verlossing der Christenen
 Afdeel. VI hoofdzakelijk aankomt. *Een gedeelte der geloovi-*
 Hoofdst. *gen*, vervolgt hij, beweert omtrent deze verborgen-
 na C. G. heid, welke dagelijks gevierd wordt, dat zij *zonder*
 Jaar 814. *eenig Beeld*, (*figura*,) en zonder eenig omkleed-
 tot 1073. fel, onder de naakte openbaring, (*manifestatione*,)
 der waarheid zelve, gehouden wordt. *Anderen* inte-
 gendeel *verzekeren*, dat hier alles onder een *geheim-*
nisvol Beeld, (*mijsterii figura*,) zamengevat is;
 dat zich iet anders voor de ligchamelijke zinnen
 vertoont, en dat het geloof iet anders ziet. Hij
 erkent, dat dit een onderwerp is, ver boven alle
 menschelijke gewaarwordingen verheven; en dat hij
 zich, bij het hem opgedragen onderzoek, meer
 op de Kerkvaders, dan op zijne eigene kundig-
 heden verlaten zal.

De Koning had hem eigenlijk *twee vragen* voor-
 gelegd. *De eerste: of het ligchaam en bloed van*
 CHRISTUS, hetwelk in de Kerk door de Geloovi-
 gen met den mond genomen wordt, *in eene verbor-*
genheid, of in der waarheid, (*veritate*, dat hier
 zeker meer *werkelijkheid, dadelijkheid, wezen-*
lijkheid beteekent,) *verstaan moet worden? De*
tweede vraag was: of het hetzelfde ligchaam van
 CHRISTUS *zij, hetwelk uit MARIA geboren is, ge-*
 leden heeft, weder opgestaan is, en ter registerhand
 des Vaders zit?

Om de *eerste van deze vragen* regt duidelijk te
 be-

beantwoorden, *verklaart de Schrijver* eerst, wat *Beeld*, (*figura*,) en wat *waarheid* is. Het eerste noemt hij, wanneer men dat gene bedekt of inwikkelt, hetwelk men zeggen wil; maar de *waarheid* is de uitdrukking eener zaak zonder *Beelden*. — Wordt nu deze *verborgenheid*, zegt hij, onder geen *Beeld* gevierd, dan wordt zij niet wel eene *verborgenheid* genoemd, dewijl in elke *verborgenheid* iet *verborgens* zijn moet, hetwelk van de *ligchamelijke zinnen* *verborgen* is. — Daar uit volgt klaar, *dat het brood en de wijn op eene figuurlijke wijze CHRISTUS ligchaam en bloed is*, (*figurate Christi corpus et sanguis existit.*) Want naar het geen men ziet, erkent men geen *vleesch* in het brood, noch *bloed* in den wijn, terwijl het toch *na de geheimzinnige inzegening* geen brood of wijn, maar *CHRISTUS ligchaam en bloed* genoemd wordt. — Zoodat onder het *bekleedsel van ligchamelijk brood en wijn*, het *geestelijke ligchaam en het geestelijke bloed van CHRISTUS tegenwoordig* is. Niet als of 'er wezenlijk twee van elkander verscheidene zaken hier waren; maar het is ééne en dezelfde zaak, welke in zeker opzigt in de gedaante, (*species*,) van brood en wijn, en in een ander opzigt, als *ligchaam en bloed van CHRISTUS* bestaat. Want, zoo als brood en wijn, *ligchamelijk aangeraakt* worden, zoo zijn het gedaanten van een *ligchamelijk scheidfel*; maar beschouwt men, wat zij door eene *magtige werking*, (*secundum potentiam*,) *geestelijk* geworden zijn, dan zijn het de *verborgenheden van CHRISTUS ligchaam en bloed*.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV Dit verder opgehelderd hebbende met het voor-
 BOEK beeld van den Doop en het Manna, zegt hij: Uit
 II de instelling van het Avondmaal ziet men, dat
 Afdeel. VI CHRISTUS deze verborgenheid nog voor zijn lijden
 Hoofdst. gewerkt heeft. Even gelijk hij dus toen *de zelf-*
 na C. G. *standigheid des broods en het schepsel des wijns in*
 Jaar 814. *zijn eigen ligchaam, hetwelk eens lijden zoude, en*
 tet 1073. *zijn bloed, dat eens vergoten zou worden, veran-*
 deren kon, zoo heeft hij het ook in de Woestijn
 met het Manna en met het water uit de rots kun-
 nen doen.

Hoe het nu met het genot van dit *Sacrament* gelegen zij, zoekt RATRAMN nader te omtouwen. CHRISTUS, schrijft hij, *zegt in de plaats Joann. VI. 53. niet, dat zijn vleesch in stukken gesneden, en van zijne jongeren gegeten, of zijn bloed hun te drinken gegeven zou worden.* Dit zou eene misdaad geweest zijn; enkel de Ongeloovigen verston- den het zoo. Daarom verklaarde hij hun, (vs. 61.) dat zij hem niet lichamelijk genieten, maar hem veel meer na zijne opstanding met zijn geheele ligchaam en bloed ten hemel zouden zien varen. Als dan' zouden zij erkennen, dat de Geloovigen waarachtelijk, door eene verborgenheid, *brood en wijn* zouden aannemen, welk in *de zelfstandigheid van zijn ligchaam en bloed veranderd worden.* — Doch als velen beweeren, dat dit niet *figuurlijk*, maar wezenlijk, (*in veritate,*) geschiedt, zoo weder spreken zij hier in de Heilige Vaders; waar toe hij zich op AUGUSTINUS en ISIDORUS beroept. Uit dit alles volgt, zegt hij, dat *het ligchaam en bloed*
 van

van CHRISTUS, hetwelk met den mond der Geloo-
vigen ontvangen wordt, naar de zichtbare gedaante,
Beelden, (figurae,) zijn. Maar naar de onzicht-
bare zelfstandigheid, dat is, naar de magt des God-
delijken woords, zijn zij waarachtig CHRISTUS lig-
chaam en bloed.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Over de *tweede vraag*: of het ligchaam, hetwelk uit MARIA geboren is, van de geloovigen mondelijk in de Kerk genoten wordt? haalt hij eerst eene plaats van AMBROSIUS aan, waar uit het tegendeel blijkt. Deze zegt, dat 'er in dit *Sacrament* eene verandering geschied is: wonderbaar, omdat zij Goddelijk is, en onuitsprekelijk, omdat zij onbegrijpelijk is. Maar in welk opzigt heeft deze verandering plaats gehad? Wat de *zelfstandigheid der schepselen* aanbelangt; *deze blijven na de inzegening, het gene zij ts voren waren; namelijk brood en wijn.* Het is dus slechts eene *inwendige verandering* door de magtige kracht des Heiligen Geestes, enkel voor het geloof zichtbaar, hetwelk de ziel voedt. Op dezelfde wijze spreekt HIËRONYMUS. *Het vleesch, hetwelk gekruisigd is, was van het vleesch der Maagd gemaakt, door beenderen en zenuwen zamengefeld, had trekken van menschelijke leden, en was door eenen redelijken geest bezielde. Maar het geestelijke vleesch* bestaat naar zijne uiterlijke gedaante uit vruchtkorenkens, heeft geene beenderen, zenuwen enz. — Het is, van het geen men uiterlijk ziet, geheel onderscheiden. — Ook moet men bedenken, dat in dit brood niet alleen het ligchaam van CHRISTUS, maar ook het ligchaam des in hem gelooven-

IV den volks afgebeeld wordt. Gelijk nu dit brood
 BOEK niet ligchamelijk, maar geestelijk, het ligchaam der
 II Geloovigen genoemd wordt, zoo moet men ook
 Afdeel. VI CHRISTUS ligchaam niet ligchamelijk, maar geeste-
 Hoofdst. lijk, verstaan. Op gelijke wijze is het met den
 na C. G. wijn enz.
 Jaar 814.
 tot 1073.

Eindelijk herinnert RATRAMN zijnen Koning nog eens, dat thans door hem op het klaarblijkelijkst bewezen is, *dat het brood, hetwelk het ligchaam van CHRISTUS, en de drinkbeker, welke zijn bloed genoemd wordt, een Beeld, (figura,) is*, dewijl het eene verborgenheid is; ook dat 'er tusschen het ligchaam, dat hier door eene verborgenheid, (of in het Sacrament,) is, en dat, hetwelk geleden heeft, geen gering onderscheid is. Het laatste is het eigen ligchaam des Verlosfers, zonder beeld en beduiding; maar het eerste een *Beeld* van CHRISTUS en van zijn volk. Bovendien stellen ons dit brood en deze drinkbeker, welke het ligchaam en bloed van CHRISTUS genoemd worden, eene gedachtenis van zijn lijden voor. —

Zelfs uit dezen inhoud zullen Lezers, die RATRAMNS Boek zelve niet gelezen hebben, zich niet verwonderen, dat over deszelfs inhoud zeer veel en hevig gestreden is. Aan den eenen kant wederspreekt hij RADBERT regelregt, door in het Avondmaal alleenlijk een Beeld van CHRISTUS ligchaam en bloed te erkennen. Maar aan den anderen kant spreekt hij weder van zekere verandering in het Avondmaal; alleen het wordt daar door een geestelijk ligchaam en een geestelijk bloed; brood en wijn blijven, het gene zij voor de
 in.

inzegening waren. De Hervormden beriepen zich met alle vertrouwen daar op, dat RATRAMN hun dat is het oudste denkbeeld der leere van het Avondmaal voorgedragen heeft, maar des te nadrukkelijker verklaren de aanzienlijkste *Roomfche* Godgeleerden, SIXTUS van *Siena*, BELLARMYN, POSSEVIN, en anderen, RATRAMN regelregt voor eenen Ketter, en de Boekenkeurders, door de Kerkvergadering van *Trente* aangesteld, hebben het Boek op de lijst der verbodene Boeken geplaatst. MABILLON toonde duidelijk, dat het Boek echt is, en van RATRAMN geschreven, maar onderftond ongelukkig te bewijzen, dat de broodverandering van RABBERT ook in hetzelfde geleerd wordt. En nog in later tijden is men het in de *Roomfche* Kerk niet regt eens, wat men van dit werk van RATRAMN te denken hebbe.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Jammer is het, dat het werk van JOAN SCOT, den eenigften Wijsgeerigen Godgeleerden van dezen tijd, over het Avondmaal, verloren is geraakt, hetwelk hij insgelijks door KAREL *den Kalen* gelast was op te stellen; waarschijnlijk behoort hij ook onder de tegensprekers van RABBERT, en zijn Boek zal verloren gegaan zijn, omdat het van het gevoelen verschilde, hetwelk naderhand als Regtzinnig gegolden heeft. HINCMAR van *Rheims* (*) ten minften, stelt op de lijst der dwalingen van SCOT en van PRUDENTIUS, Bifchop van *Troyes*, het gevoelen: *dat de Sacramenten des altaars niet het ware ligchaam en bloed des Heeren; maar alleen*

scots
gevoelen
over het
Avond-
maal.

(*) *De Prædestinatione* C. 31. T. I. *Opp.* p. 232.

IV *de gedachtenis, (memoria,) van zijn waar lig-*
 BOEK *chaam en bloed zijn.* MABILLON gist, dat hij de
 II *wezenlijke tegenwoordigheid van CHRISTUS ligchaam*
 Afdeel. *in het Avondmaal erkend, en alleen de verande-*
 VI *ring van het brood geloochend heeft. Een Mon-*
 Hoofdst. *nik te Fleury, ADREVALD, heeft een opstel tegen*
 na C. G. *scots Boek geschreven, zamengesteld uit eenige*
 Jaar 824. *plaatfen van Kerkvaderen (*). De Bischoppen te*
 tot 1073. *Vercelli, in het jaar 1050, hebben scots Boek*
 veroordeeld, en eene vergadering te Rome in het
 jaar 1059 hetzelfde ten vure verwezen; doch dit al-
 les bewijst niet, dat dit Boek slecht was, maar al-
 leen, dat het met hunne begrippen niet overeen-
 kwam.

Verschi- Zonder eenig acht te geven op RABBERTS leere
 lende van het Avondmaal, ja sommigen zelfs, zonder van
 denkwij- dezelve te weten, verschilden nog meer Schrijvers
 ze in die in de IXde eeuw van hem, of waren geheel on-
 tijden bestendig in dit stuk. Wij hebben dit reeds gezien
 over het van AMALARIUS en DRUTHMAR, voor de tijden
 Avond- van RABBERT, en in zijnen tijd; welk stelsel FLO-
 maal. rus, Diaken te Lions, de heftige Tegenschrijver
 van AMALARIUS, ten aanzien van het Avondmaal,
 gevolgd zij, is onzeker, evenwel heeft hij de brood-
 verandering niet geloofd. Minder schijnt men noo-
 dig te hebben, om te twijfelen omtrent de mee-
 ning van WALAFRIDUS STRABO, wanneer men deze
 plaats van hem inziet (†): „CHRISTUS heeft aan
 zij-

(*) In DACHERII *Spicil. Tom. I. pag. 150 152.*

(†) *De rebus Eccles. Cap. 6.*

zijne jongeren *de Sacramenten van zijn ligchaam en bloed in de zelfstandigheid van brood en wijn overgegeven, en hen geleerd, die tot gedachtenis van zijn heilig lijken te vieren.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Maar het ontbrak ook, in deze IXde eeuw, niet aan vrienden van RADBERT. Onder dezen telt men HINCMAR van *Rheims*, als den eersten en voornaamsten, door wiens aanzien dan ook RADBERTS gevoelen in de *Frankische Kerk* veel veld zal gewonnen hebben. En het is zoo, dat hij zich vrij sterk daar voor uitdrukt, doch aan den anderen kant verklaart hij het eten van CHRISTUS ligchaam, en het drinken van zijn bloed, dat men in hem, en hij in de Geloovigen blijft; en spreekt van het gebruiken van zijn geestelijk ligchaam enz. Met één woord, hij is een van die Schrijvers over dit onderwerp, die met een' vloed van woorden zich het aanzien geven, als of zij deze leer tot in den grond verklaarden, schoon de Lezer bij slot niet weet, waar hij zich bij hen aan houden moet, en toch kan men begrijpen, hoe door de gezwollene uitdrukkingen van dezen, toen zoo hoog geachten man, juist het geheimzinnige en wonderbare, en gevolgelyk, het geen naar de broodverandering overhelde, algemeen ingang gevonden heeft.

Nog bepaalder zou, omtrent dien zelfden tijd, HAYMO, *Bisfchop* van *Halberftad*, de broodverandering geleerd hebben, indien zekere plaats ener verklaring over den eerften Brief aan de *Corinthiers*, door D'ACHERY het eerst in het licht gegeven, hem met zekerheid toebehoorde, doch zij fchijnt veel

IV meer van den Monnik REMIGIUS te zijn, die in het
 BOEK II Klooster van *St. Germain en Auxerre* in de later
 Afdeel. jaren der IXde eeuw geleefd heeft; in deze plaats
 VI wordt met even zoo vele woorden gezegd: *op deze*
 Hoofdst. *wijze wordt de natuur van brood en wijn naar de*
 na C. G. *zelfstandigheid, (substantialiter,) in eene andere*
 Jaar 814. *zelfstandigheid, dat is, in vleesch en bloed, ver-*
 tot 1073. *anderd.*

In de Xde eeuw duurde deze verscheidenheid van gevoelens over het Avondmaal nog voort, hoewel de leer van de broodverandering meer en meer het overwigt kreeg. RATHERIUS, Bisfchop van *Verona*, fchrijft aan eenen Priester, PATRICIUS (*): Het kon zijn, dat hij de gewone woorden, met welke hij het Avondmaal uitdeelde: „Het ligchaam des Heeren JESUS CHRISTUS zij u genadig, (*propitiatur tibi,*) ten eeuwigen leven!” alleen voorbijgaand, (*transitorie,*) of ook beeldelijk, (*figurate,*) nam. Maar in dat geval was de blindheid van zijn verftand te beklagen. Hij behoorde veel meer te gelooven, dat, gelijkerwijs op de Bruiloft te *Kana*, ware en niet beeldelijke wijn, op Gods bevel van water gemaakt is, dus ook *deze wijn, door den zegen Gods, waar en niet beeldelijk bloed, en het brood insgelijks vleesch wordt.* Evenwel heeft RATHERIUS nog niet veel vastigheid in deze leere der broodverandering. Want, vervolgt hij, indien misfchien PATRICIUS, naar de ongebondene men-

(*) *Epist. 17. de Corpor. et Sang. Dom. in DACHER. Spicil. Tom. I. pag. 375.*

menschelijke nieuwsgierigheid , mogt vragen , van welk ligchaam hier die zelfstandigheid zij ; of *misschien het brood op eene onzigtbare wijze weggenomen , dan of het brood zelve in vleesch veranderd zij?* enz. Zoo begeert hij van hem , dat hij zich slechts aan de woorden der inzetting van CHRISTUS houde , omdat dit eene verborgenheid des geloofs is , welke dus , als onbegrijpelijk , geloofd , maar niet onderzocht mag worden .

Daartegen was HERIGER , of HARIGER , Abt te *Laubes* , in het gebied van *Luik* , van het jaar 990 tot 1007 , nog minder RADBERTS leer toegedaan . Hij leefde reeds omtrent het jaar 955 als Monnik in het gemelde Klooster , hij hielp NOTKER , Bisschop van *Luik* , in staatszaken , die hem aanbevoelen waren , en werd tevens een werkzaam Schrijver . Onder anderen heeft hij tegen RADBERT vele plaatsen van regtzinnige Kerkvaderen over het ligchaam en bloed des Heeren verzameld (*), dan dit geschrift is niet meer voorhanden . Doch MABILLON heeft gemcend , hetzelve ontdekt te hebben , in een geschrift van eenen ongenoemden , (*de eucharistia Auctor incertus* ,) door den *Jesuit* CELLOT in het licht gegeven . Naderhand echter heeft men ontdekt , dat de ware Schrijver van dat geschrift is GERBERT , naderhand Paus SYLVESTER II. (†)

IV
BOEX
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

HERIGER
OF HARI-
GER.

In

(*) *Continuator Fulcaini de Gestis Abbatum Lobiens.* in DACHERII *Spicil.* Tom. II. pag. 744. et SIGEB. *Gembl. de SS. Ecclesiast. Cap.* 138.

(†) *Histoire Litter. de la France T. VI. p.* 587.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

In dit gefchrift handelt GERBERT over twee gevoelens nopens het Avondmaal, welke nog in zijn' tijd, tegen het einde der Xde eeuw, betwist werden. Het eerfte was de vraag: of hetzelfde ligchaam van CHRISTUS, dat van MARIA geboren is en geleden heeft, ook in het Avondmaal ontvangen wordt? Dit zegt hij, heeft RABBERT beweerd, en zich daar bij op AMBROSIUS beroepen, maar RABAN en RATRAMN hebben hem pogen te wederleggen. Hier brengt hij nu verfcheidene plaatfen van Kerkvaderen bij, om RABBERTS *eenvoudigheid te ontfchuldigen*; maar in het gemeen, om aan te toonen, dat deze van elkander afwijkende plaatfen wel vereenigd kunnen worden.

In het veel kleiner gedeelte van dit gefchrift beftrijdt hij voorts die genen, die, door duivelfche ingeving, zegt hij, de ongehoorde lastering hebben voorgedragen, dat *het ligchaam van CHRISTUS met de menfchelijke vuiligheid afgevoerd wordt*, (*feces fui obnoxium fore.*) Deze fchandelijke meening had eerst HERIBALD, Bifchop van *Auxerre*, beweerd, maar de Aartsbifchop RABAN nog fchandelijker verdedigd. De Heere heeft toch niet van de geestelijke fpijze gefproken, maar van de vleefchelijke, als hij zeide: „Alles wat den monde ingaat, komt in den buik, en wordt in de heimelijkheid uitgeworpen.”

Stercor-
nisten.

Hier ziet men de hevige uitberfting van eenen twist, welke reeds federt het midden der IXde eeuw onder de asch glimde, en welke regt den geest van dezen tijd in het licht ftelt. Eigenlijk had reeds

RAD-

RADBERT den inval van zekere Apokriefe fchriften verworpen, welke van eene vermenging van dit Sacrament met de weg te voeren vuiligheid fpraken. Doch om de waarheid te zeggen, men kon niet alleen uit het gevoelen der Kerkvaderen, van JUSTINUS af, dat het Avondmaal te gelijk een middel van voeding des ligchaams zoo wel als der ziele is, hetzelfde gevolg afleiden, maar ook had ORIGENES uitdrukkelijk beweerd: „ dat de door Gods woord en het gebed geheiligde fpijze, zoo als alle andere, die door den mond ingaat, naar derzelve beftanddeelen, in den buik komt, en in de heimelijkheid wordt uitgeworpen.” Want het geen MABILLON hier bijvoegt: „ Maar anders gaat het met het ligchaam des Heeren,” is niet van ORIGENES, maar zijn eigen bijvoegfel, om het leerftelfel van zijne Kerk eenigermate te redden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

AMALARIUS, de vermaarde opfteller van een *Liturgisch* werk, geraakte over een foortgelijk gevoelen in twist met zekeren GUNTRAD. Deze vraagde hem, waarom hij niet meer voorzigtigheid in acht nam, en zich niet, zoo als de overige Priesters, na het genieten van het Avondmaal, (*post consumtum sacrificium*,) eene poos van het uitspuwen onthield? Daar op antwoordde hij hem (*), dat het fpeekfel iet natuurlijks, onzondigs en voor de gezondheid dienftig zij; wanneer het ligchaam des Heeren flechts van den invendigen mensch vereerd wordt, dan ftrekt ook alles, wat de uitwendige mensch

(*) *Ep. VI. in DACHER. Spicil. T. III. p. 331.*

IV mensch natuurlijk doet, tot zijne eere. — *Indien*
 BOEK mischien, voegt hij 'er bij, *zonder zijnen wil en*
 II *weten, uit zijn mond iet van het ligchaam van*
 Afdeel. VI CHRISTUS *mogt uitgaan*, zoo behoefde GUNTRAD
 Hoofdst. daarom niet te gelooven, dat hij jegens het *Chris-*
 na C. G. *tendom* kwalijk gezind was. — Bij slot waarschuwt
 Jaar 814. hij GUNTRAD voor alle onnutte vragen.
 tot 1073.

Het Boek van RADBERT wekte den twist over dit onderwerp te meer op. HERIBALD, dien men uit de aanhaling van GERBERT kent, vraagde den Aartsbisfchop RABAN: of het *Avondmaal*, wanneer het verteerd, en als andere fpijzen, *in den afgang weggevoerd wordt*, (*in fecesum emittitur*), in zijne vorige natuur terugkeerde; welke het had, eer het op den altaar gewijd werd? RABAN vond deze vraag overtollig (*); dewijl de Zaligmaker zelve gezegd had, dat alles, wat door den mond ingaat, in den buik komt, en door de heimelijkheid uitgeworpen wordt; want waarom zou het gene in de maag verteerd, en *door den gewonen weg uitgeworpen wordt*, weder in zijnen vorigen ftand verplaatst worden, daar niemand dit ooit beweerd heeft? Hier geeft MABILLON zich vele vergeeffche moeite, om niet alleen HERIBALD maar ook RABAN te redden; die toch ook op andere plaatsen zakelijk hetzelfde zegt.

Dit was dus een gevoelen, hetwelk de tegensprekers van RADBERTS leere over het Avondmaal kenmerkt;

(*) *Ep. ad Herib. C. 33. ap. MABILL. Praef. ad act. Sancti, etc. Sec. IV. P. I. p. XXXVII.*

merkt; doch niet alleen, in den grond, veel ouder dan deze tijden, en van vele regtzinnigen voorgedragen, maar ook een zeer natuurlijk gevolg van de figuurlijke verklaring van het Avondmaal. Wie deze aanneemt, kan en moet zelfs toegeven, dat de zinnelijke bestanddeelen van het Avondmaal volkomen den weg van alle andere spijzen gaan. Doch te gelijk was het in de oogen van hen, die de broodverandering loochenden, eene hoofdbedenking tegen deze leer. Want is deze zelfstandigheid van het gewijde brood veranderd in de zelfstandigheid van het menschelijk ligchaam van CHRISTUS, dan schijnt het, dat dit ligchaam aan de toevalligheden der overige voedselmiddelen onderworpen is; voornamelijk, dewijl men daar ook eene onderhouding van het ligchaam aan toegeschreven heeft. Dus ziet men tevens ligtelijk, hoe de beide partijen elkanderen tegenwerpingen van deze natuur hebben kunnen doen.

De eigenlijke Ketternaam, waar aan het ook bij dezen twist niet ontbrak, de naam *Stercoranisten*, dat is, lieden, die het gebruikte Avondmaal denzelfden weg met de onzuiverheid van het menschelijk ligchaam lieten nemen, schijnt in de vroegere tijden der *elfde* eeuw, in welke deze verschilden zich het meest verspreid hebben, en zelfs invloed hadden op de twisten der *Grieken* en *Latijnen*, opgekomen te zijn. PFAFF (*) geloofde, dat ALGER, een *Scholasticus* te *Luik*, die tot het midden der

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

XIIde

(*) *Tract. de Stercoranistis p. 16, 17.*

IV Xlde eeuw geleefd heeft, zich het eerst van dezen
 BOEK naam bediend heeft, in de woorden: *Ex hac ipsa*
 II *visibili et corporali comestione nascitur haeresis foe-*
 Afdeel. *disfima stercoranistarum* (*); maar reeds omtrent
 VI het midden der Xlde eeuw noemde de Kardinaal
 Hoofdst. HUMBERT den *Griek* NICETAS eenen trouweloosen
 na C. G. JaaR 814. *Stercoranist* (†), zoo hij niet zelfs dezen schimp-
 tot 1073. naam heeft uitgevonden. Deze scheldnaam luidt
 voorts gevaarlijker, dan de zaak of ketterij zelve
 is, welke men daar mede aanduidde. Het was
 meer eene hatelijke gevolgtrekking, welke geene
 van beide de partijen toestond. Nooit heeft toch
 iemand uitdrukkelijk beweerd, dat het ligchaam van
 CHRISTUS, na deszelfs gebruik in het Avondmaal,
 voor eenen zoo smadelijken uitgang blootstond; al-
 hoewel de verdedigers der broodverandering deze
 beschuldiging min gelukkig, dan hunne partijen,
 konden afweeren.

Men be- Het gevoelen der broodverandering had in de
 roept zich Xde eeuw nog zoo weinig bijval, dat deszelfs
 op won- voorstanders noodig hielden, zich op wonderen te
 deren ten beroeven, die alles konden afdoen. Onder de
 voordee- Geestelijkheid van odo, Aartsbischop van *Canter-*
 le der *bury*, omtrent het jaar 950, waren 'er verscheide-
 brood- nen, die geloofden, *dat de zelfstandigheid des*
 verande- *broods, ook na de inzegening, in het avondmaal*
 ring. *overblijft, en dat men met hetzelfde niet het ware*
 lig-

(*) *L. II. de sacramentis corp. et sang. Domini Cap. I. in Bibl PP. max. T. XXI. p. 251.*

(†) *Contra Nicetam in CAN. Lect. ant. T. III. p. 319.*

ligchaam van CHRISTUS, maar alleen het beeld van zijn ligchaam en bloed ontvangt. Daarom bad hij eens, zegt zijn ongenoemde Levensbeschrijver (*), als hij in de Kerk de Mis vierde, met tranen, dat God hem de zelfstandige eigenschap van deze verborgenheid wilde toonen, ten einde de dwalingen der menschen te kunnen verbeteren. Dit gebeurde ook werkelijk: als hij het gewijde brood voor de oogen der Gemeente brak, zag men bloeddroppelen van hetzelfde afvallen, zoodat de dwalenden terftond hunne dwaling beleden. Een vermaard *Engelsch* Geschiedschrijver der XIIde eeuw, WILLEM VAN MALMESBURY, verhaalt deze Wondergeschiedenis wat anders (†). Volgens hem toonde ODO aan verscheidene personen, die 'er aan twijfelden, of in het Avondmaal het ware ligchaam van CHRISTUS aangeboden werd, het gewijde brood in vleesch, en den wijn in bloed veranderd; maar liet beide weder in zijne natuurlijke gedaante terugkeeren, zoo als het tot voedsel bruikbaar was. Doch alles, wat men van beide deze berigten zeggen kan, komt hier op uit, dat het eene zoo veel geloofwaardigheid heeft, als het andere.

Maar dit is beter bewezen, dat, in deze eeuw, een groot gedeelte der *Engelsche* Kerk nog vrij ver af was van de *broodverandering* te gelooven; 'er is een stuk van eene *Angelsaksische* Preek (§) over

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) In MABILL. *Anall. T. I. p. 207.* het

(†) *De Gestis Pontiff. Anglor. L. I.*

(§) Door ABR. WHELOK geplaatst achter zijne uitgave der *Engelsche* Kerkgeschiedenis van BEDA.

IV het offer, die ontleend is uit eene verzameling van
 BOEK Preeken, welke in de Engelsche Gemeenten voorge-
 II lezen werden. In dezelve wordt gevraagd: „Waar-
 Afdeel. om wordt dan het Avondmaal het ligchaam van
 VI CHRISTUS en zijn bloed genoemd, indien het dat
 Hoofdst. niet waarlijk is, zoo als het genoemd wordt?” En
 na C. G. Jaar 814. daar op wordt geantwoord: „Het brood en de
 tot 1073. wijn, welke door de Mis der Priesteren gewijd
 worden, toonen aan de menschelijke zinnen iet an-
 ders van buiten, en iet anders aan de geloovige zie-
 len van binnen. Uitwendig schijnt het brood en
 wijn te zijn, zoo wel in gedaante als smaak; maar
 na de inzegening zijn zij waarlijk het ligchaam en
 bloed van CHRISTUS, *door een Geestelijk Sacra-
 ment.* In het Avondmaal is, even als in den Doop,
 zoo wei een *verderfelijk schiepsel, als eene geeste-
 lijke kracht.* Brood en wijn zijn door de kracht
 des Goddelijken woords waarlijk CHRISTUS lig-
 chaam en bloed; doch niet ligchamelijk, maar gees-
 telijk. Tusschen zijn ligchaam, hetwelk geleden
 heeft, en dat, *hetwelk tot het Avondmaal gewijd
 wordt,* is een groot onderscheid; in het laatste moet
 men *alles Geestelijk* verstaan; alleen het geen men
 ziet, heeft eene ligchamelijke gedaante.” Anderen
 hebben nog andere voorbeelden bijgebracht.

In de elf- Deze verscheidenheid van gevoelens over de leere
 de eeuw van het Avondmaal duurde ook nog in de XIde
 is men eeuw onder de Westerlingen voort; doch gaf reeds
 nog ver- een ten dezen tijde aanleiding, dat 'er de Pausen deel
 schillend. aan namen, hetwelk eindelijk voor de broodveran-
 dering besliste. In het begin dezer eeuw koesterde

LEUTHERICH, Aartsbischop van *Sens*, een gevoelen over het Avondmaal, hetwelk eenig opzien baarde. Een nieuwer Schrijver (*) verzekert rond- uit, dat hij reeds het zaad der Ketterij van BERENGARIUS gestrooid heeft; dat is, dat hij de leere der broodverandering verworpen heeft. Maar HELGALD of HELGAUD, een Monnik in het Klooster *Fleury*, die kort na zijne tijden geschreven heeft (†), drukt zich hier omtrent niet zoo bepaald uit. Zeker Bis- chop, zegt hij, dacht niet behoorlijk. In plaats van het gewone Formulier in het Avondmaal: „Het ligchaam van onzen Heere JESUS CHRISTUS zij u een heil der ziele en des ligchaams!” bediende hij zich van deze woorden: „Neem het, indien gij het waardig zijt!” Koning ROBERT, die voor godvruchtig en geleerd te boek stond, omdat hij minder ongeleerd was, dan andere Vorsten van dien tijd, betoonde hem daar zijn ongenoegen over, dewijl het toch niemand eigenlijk waardig was. LEUTHERICH hield op, gelijk onze Schrijver meldt, zijne valsche leer voor te dragen, welke zich reeds verbreed had. Of hij geloofd hebbe, dat enkel Godzalige Christenen het ligchaam des Heeren ont- vangen? dan of hem nog iet anders in deze leere twijfelachtig geweest is? kan men hier uit niet be- sluiten.

Zijn vriend FULBERT, Bisshop van *Chartres*,
van

(*) *Vita Joannis Papae XVII. in LABBEI Concill. T. IX. pag. 733.*

(†) *Epit. Vit. Roberti Reg. ap. DUCHESN. T. IV. p. 64.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV van wien wij reeds elders gesproken hebben, heeft
 BOEK zich des te uitvoeriger over het Avondmaal ver-
 II klaard; en evenwel is 'er vrij wat over zijne eigen-
 Afdeel. lijke meening getwist, door zijn eigen schuld, om-
 VI dat hij 'er in eenen gezwollen' en mijstieken stijl
 Hoofdst. na C. G. van spreekt. Zoo zegt hij (*): Dewijl God weet,
 Jaar 814. tot 1073. dat de Duivel den mensch deszelfs herstelling in
 zijne eerste waardigheid benijdt, en hem gestadig
 in zijn oud verderf terug zoekt te stooten, heeft
 hij ons tegen de dagelijkse struikelingen een ver-
 zoenend offer bezorgd, opdat het ons, dewijl hij
 zijn *ligchaam*, dat eens voor ons geofferd was,
*ver buiten ons gezigt in den hemel wilde verplaat-
 sen*, evenwel niet aan eene tegenwoordigzijnde ver-
 sterking ontbreken mogt. Hij heeft ons dus een
*heilzaam onderpand van zijn ligchaam en bloed na-
 gelaten: niet het zinnebeeld, (Symbolum,) van eene
 ledige verborgenheid*, maar door zamenhechting,
(compaginante,) des Heiligen Geestes, *hetwelk eene
 verborgene kracht onzichtbaar, onder de zichtbare
 gedaante van een schepsel*, bij den statelijken Gods-
 dienst, *werkt*. Terwijl wij nu aan zijn ligchaam
 en bloed deel nemen, belijden wij stoutmoedig, dat
wij in zijn ligchaam overgestort worden, en dat
 hij in ons blijft: en zulks niet alleen door eenheid
 des wils, maar ook door de waarheid der vereenig-
 de natuur. Hoe zou hij ook niet natuurlijk in ons
 blijven? *qui et naturam carnis nostrae jam insepa-
 rabilem sibi homo natus assumsit; et naturam car-
 nis*

(*) *Epist. I. pag. 7.*

nis suæ ad naturam eternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit. En dus gaat deze Schrijver voort , met duistere en onverstaanbare uitdrukkingen eigenlijk niets te zeggen. — Nog vindt men onder zijne schriften eene verzameling van plaatsen uit de Kerkvaders over het Avondmaal; en daar onder, over de woorden van CHRISTUS : „ Wanneer gij het vleesch van den Zoon des menschen eet ” enz. de aanmerking van AUGUSTINUS ; dat hier eene misdaad schijnt bevolen te worden ; dat het derhalven *eene figuur* of *beeld* is , hetwelk dit voorschrift geeft , dat men aan het lijden des Heeren deel nemen , en het aangenaam en nuttig in gedachtenis moet houden , dat zijn vleesch voor ons gekruist is geworden. Op deze plaats merkte de uitgever , KAREL DE VILLIERS , een *Doctor Theologiæ* te *Parys* , niet op , dat zij aan eenen zoo regtzinnigen Kerkvader toebehoorde , en voegde daarom vol armhartige bekommering , dat de woorden : *figura ergo est* , voor het leerstelsel van zijne Kerk nadeelig mogten wezen , achter dezelve het bijvoegsel in : *dicet hereticus* . Maar toen hij , na het afdrukken van het werk , vernam , dat hij daar door den Heiligen AUGUSTINUS tot een' Ketter gemaakt had , plaatste hij deze ingelaschte woorden onder de drukfouten , met de aanmerking , dat de geheele plaats eene geheimzinnige uitlegging behelsde .

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Doch alle deze Schrijvers van de XIde eeuw , die BERENGA-
RIUS be-
srijdt d:
brood- ten minsten dubbelzinnig , om niet meer te zeggen , van de leer van het Avondmaal gesproken hebben ,

IV verliezen zich in den naam en de stoutheid, met
BOEK welke BERENGARIUS de leer van de broodverande-
II ring bestreden heeft.
Afdeel.

VI De eigenlijke naam van dezen man was BEREN-
Hoofdst. GER, en hij was van *Tours* geboortig. Hij leide
na C. G. zich, onder aanvoering van den zoo even gemel-
Jaar 814. den FULBERT, in de bloeiende School, welke de-
tot 1073. ze te *Chartres* bestuurde, met goeden voortgang,
verande- op de wetenschappen toe; maar het is een zeer
ring. ongegrond vertelzeltje, bij WILLEM van *Malmesbu-
ry* (*), dat zijn leermeester, voorziende, hoe veel
onheil hij eens in de Kerk zou stichten, hem ein-
delijk te *Chartres* niet meer geduld zou hebben.
Omtrent het jaar 1031 te *Tours* terug gekeerd,
werd hij onder de Geestelijkheid dezer stad aange-
nomen, onder welke hij allengs als *Konunnik* tot
Schatmeester en Kameraar opklom. Te gelijk was
hij *Scholasticus*, of Opziener der Domschool aldaar,
welke hij zoo zeer in aanzien bragt, dat zij boven
de meesten harer Zusteren in *Frankryk* uitstak. In
deze vroegere jaren van BERENGARIUS leven veree-
nigden allen zich tot zijnen lof van geleerdheid,
ook waren zijne zeden eerwaardig. De Bischof
van *Angers* benoemde hem omtrent het jaar 1040
tot Aartsdiaken in die stad, evenwel bleef hij tevens
het opzicht over zijne School te *Tours* houden.

Maar omtrent het jaar 1050 begon BERENGA-
RIUS omtrent het Avondmaal eene leer voor te dra-
gen, welke velen voor dwalend hielden; en nu oor-
deel-

(*) *De Gest. Regg. Anglor. L. III. p. 114.*

deelde men geheel anders van hem. Men beschuldigde hem van trotsheid, en eerzucht, welke hem aanspoorde, om, dewijl hij in de hoogere wijsheid niet kon indringen, door nieuwe woordverklaringen en allerhande kunstebarijen zijnen roem staande te houden. Dit verzekert van hem GUITMUND of WITMUND, een Monnik in *Normandië*, na het jaar 1070, in *Engeland*, vervolgens te *Rome*, ten laatsten Kardinaal en Aartsbischof van *Aversa*, in het *Napelsche*, waar hij tot het jaar 1090 en langer geleefd heeft, in eene wederlegging van BERENGARIUS (*). LANFRANC, toen *Prior* en Opziener der School in het Klooster *Bec* in *Normandië*, had hem omtrent eene kleine *Dialectische* vraag beschaamd, en BERENGARIUS, ziende, dat hij daar door zijne leerlingen verloor, begon nu gevaarlijke dwalingen te verbreiden, om langs dezen weg de algemeene bewondering tot zich te trekken. Dus had hij, zoo veel in hem was, *de regtmatige huwelijken*, en *den Kinderdoop vernietigd*; zoo als men uit eenen Brief van den Bischof van *Luik*, aan den *Franschen* Koning HENDRIK zien kon; ook had hij, onder andere godlooze leerstukken, *de ware tegenwoordigheid van CHRISTUS ligchaam in het Avondmaal geloochend*. Ook verwijt hem LANFRANC trotsheid, ijdele roemzucht, en zelfs omkoopingen, om het getal zijner aanhangeren te ver-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *De Corporis et Sanguinis Christi veritate in Eucharistia Libr. 1. Tom. XI. Biblioth. PP. Colon. pag. 350.*

IV fterken (*). Maar deze beiden zijn driftige par-
 BOEK tijen van BERENGARIUS; GUITMUND bijzonder raap-
 II të alles bijeen, wat als nadeelige vertellingen of
 Afdeel. zelfs vermoedens hem slechts voorkwam tegen BE-
 VI RENGARIUS. De door hem bedoelde Bisfchop van
 Hoofdf. na C. G. *Luik*, DEODUIN, bekent in zijnen Brief enkel een
 jaar 814. bloot gerucht gevolgd te zijn, als hij BERENGARIUS
 tot 1073. de dwalingen omtrent het huwelijk en den Kinder-
 doop te laste leide (†).

Voor dezen plag men het begin der bewegingen, tot welke BERENGARIUS, door zijne leer over het Avondmaal, aanleiding gaf, omtrent het jaar 1045 te stellen; omdat ADELMAN, die zijn medeleerling bij FULBERT geweest was, naderhand *Scholasticus* te *Luik*, en, naar de gewone tijdsbepaling, in het jaar 1041 Bisfchop te *Brescia* werd, in eenen Brief aan hem, die nog te *Luik* gefchreven is (§), zegt, dat hij, twee jaren geleden, gehoord had, dat BERENGARIUS beweerde, dat in het Avondmaal niet het ware ligchaam en bloed van CHRISTUS, maar alleen een beeld en gelijkenis van hetzelfde, (*figuram quandam et similitudinem*,) gegeven wordt. Doch BERENGARIUS zelve verzekert in een zeer merkwaardig gefchrift, hetwelk LESSING het eerst ontdekt heeft in een Handschrift der *Wolfenbuttelsche*

(*) *de Eucharist. sacramento adv. Berengar. Liber, in ibl. PP. Col. 1 c. p. 337.*

(†) *Ep. adv. Bereng. ap. MABILL. ann. T. IV. p. 396.*

(§) *de veritate corporis et sanguinis domini ad Bereng. Epistola, Brunov. 1770. 8vo.*

fche Bibliotheek (*), dat hij met getuigenis van zijn geweten zeggen kon, dat in het jaar 1050 nog niemand zijn gevoelen van het Avondmaal had kunnen voordragen, dewijl hij zelve het toen nog niet zoo duidelijk had opgevat, en de schrift nog niet zoo veel daar over geraadpleegd had. Doch men kan toegeven, dat hij reeds eenigen tijd voor het jaar 1050 eenige bedenkelijkheden omtrent de leer van RADBERT kan opgegeven hebben, zonder nog zelve een eigen stelsel aan te nemen.

ADELMAN, of ALMAN (†), verzoekt, in den bovengemelden Brief, zijnen vriend BERENGARIUS op het dringendste, om toch de Kerk niet te ontrusten, tegen welke, na het overwinnen van zoo vele Kettters, niemand meer kan optreden, zonder terftond door duizend werpspiesen overdekt te worden. Het is waar, alle menschen zijn feilbaar, gelijk de grootste Wijsgeeren der Heidenen daar van voorbeelden zijn, zoo als, wanneer zij beweeren, dat de zon en starren stilstaan, maar dat de aarde zich beweegt enz. Maar de Kerkvaders zijn daarom zoo waarachtig, omdat zij zich stipt aan den Verlosfer hielden. Onmogelijk kan men de verandering bij het Avondmaal niet achten, want CHRISTUS werkt die zelve door den dienst eens menschen. Alhoewel hij ten Hemel is opgevaren, zoo is hij

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) LESSING *Berengarius Turonensis enz. Brunswyk* 1770. 4to.

(†) Zoo noemt hem SIGEBERTUS *Gemblac. de SS. Eccles. Cap.* 153.

IV nogtaus bij de menſchen gebleven. Hij doopt ei-
 BOEK genlijk, dewijl hij de doode ziel, bij de indompe-
 II ling des ligchaams, levend maakt; en daarom is 'er
 Afdeel. VI maar één Doop, de Priester mag dan zijn, zoo
 Hoofdst. als hij wil. Zoo *ſchept ook CHRISTUS door de*
 na C. G. *hand en den mond des Priesters, zijn ligchaam en*
 Jaar 814. *zijn bloed.* — Laat ons dus gelooven, dat het *het*
 tot 1073. *ware ligchaam van CHRISTUS* is, hetwelk door de
 onzichtbare kracht van CHRISTUS, en den zichtbaren
 dienst des Priesters, *van het ſtoffelijk brood geſcha-*
pen wordt; en dat alle wedergeborenen uit water
 en geest, die het aannemen, CHRISTUS worden in-
 gelijfd.

ADELMAN vatte de eigenlijke meening van BERENGARIUS niet, en begon, even als RABBERT, met de ſtelling, die eigenlijk bewezen moest worden, dat men volftrekt in het Avondmaal een wonder der Goddelijke Almagt moet aannemen. Het is dus niet vreemd, dat BERENGARIUS door dezen Brief niet overtuigd werd, dat hij Ketterij had voorgedragen. Zelfs twijfelt men, of ADELMAN de eigenlijke verandering van het brood geloofd heeft; sommigen hebben bij hem meenen te vinden de alomtegenwoordigheid der menſchelijke natuur van CHRISTUS, of de zoogenoemde *ubiquiteit*. Doch 'er is weinig aangelegen, welk gevoelen ADELBERT toege-
 daan is geweest.

In plaats van hem te antwoorden, ſchreef BERENGARIUS in het jaar 1049 aan een' ander van zijne vrienden, wiens wijsgeerige geest meer gelijkheid met den zijnen had, aan LANFRANK, dat hij
 zij-

zijne uitmuntende gaven onwaardig gehandeld had, met een overhaast oordeel te vellen, over de gevoelens van JOANNES SCOT, omtrent het Avondmaal, voor zoo ver zij van zijnen PASCHASIUS RABBERTUS afweken, die hij *Kettersch* genoemd had. LANFRANK was in de Heilige Schrift daar toe nog niet genoeg geoeffend, en hij wenschte met hem daar over te kunnen spreken, verklarende hij tot zoo lang, dat, indien SCOT hier in een Ketter was, ook AMBROSIUS, HIËRONYMUS, AUGUSTINUS enz. *Ketters* zijn moesten (*). Men ziet dus uit dezen Brief nog niet bepaald, wat BERENGARIUS van het Avondmaal gevoeld heeft, voornamelijk, dewijl het Boek van SCOT verloren is. Hij kon ook daarom geen Ketter zijn, omdat hij RABBERTS meening verwierp, alzoo dezelve nog niet tot het algemeen gevoelen der Kerk geworden was.

Maar LANFRANK dacht anders. Deze zag den Brief van zijnen vriend aan als eene belijdenis van geloofsdwalingen, en gaf zelfs zijne bekommring te kennen, dat men ook zijne eigene regtzinnigheid in twijfel zou trekken. Onverwachts vindt men hem daar op te Rome in het jaar 1050, werwaards hij eene reis ondernam, om BERENGARIUS wil, dewijl die anders van het Avondmaal leerde, dan men gewoon was (†). LANFRANK zelf verhaalt,

(*) BERENGAR. *Ep. ad Lanfr. in DACHER. Not. et Observatt. ad vit. Lanfr. in hujus Opp. p. 22. et in LABBEI Concill. T. IX. p. 1054.*

(†) MILO CRISP. *Vit. Lanfr. C. 3. in hujus Opp. p. 5.*

IV
BOEK
II
Afdcel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814
tot 1073.

haalt (*), dat de Brief van BERENGARIUS in handen van Geestelijken gekomen was, die daar door ook tegen hem een vermoeden van onregtzinnigheid, zoo wel als tegen den Schrijver hadden opgevat; dat de Brief vervolgens te Rome was gekomen, en den Paus bewogen had, om BERENGARIUS uit de Kerkgemeenschap te sluiten, dewijl hij de leer van RADBERT en dus de gemeene leer der Kerk verwierp; en dat ook hij LANFRANK zich voor het Synode, waar in dit gebeurde, op bevel van den Paus, wegens zijn geloof, had moeten regtvaardigen. Maar BERENGARIUS heeft niet alleen dit verhaal, hetwelk op zich zelve zeer veel wanken oplevert van eenen trouwelozen schijnvriend, wat zijnen Brief betreft, blijkbaar wederlegd, maar 'er zich ook ernstig over beklaagd, dat LEO IX hem onverhoord veroordeeld had; waarom hij ook van dezen Paus verachtelijk spreekt; (*sacrilegæ sancto illi tuo Leoni notam præcipitationis affigis,*) maar hij bewijst ook door voorbeelden, hoe ligtzinnig, met zich zelve ongelijk, en aan den invloed van anderen onderhevig, de Paus geweest zij. Hij toont met vele omstandigheden, dat LEO eenen onkuifchen en roofzuchtigen Bisfchop, die hem prachtig onthaalde, tegen zijne beschuldigers beschermd, en het geen de Kardinaal DAMIANI in een bijzonder Boek verworpen had, te weten, de herhaalde inwijding van Geestelijken, die door *Simoniaci* gewijd waren, zelve begaan had.

Het

(*) *Opp. pag. 234.*

Het scheen wel, dat LEO het onregt, aan BERENGARIUS aangedaan, weder wilde vergoeden. Hij daagde hem voor eene *Synode*, welke hij nog in datzelfde jaar 1050 te *Vercelli* hield; maar hier verscheen BERENGARIUS niet, zoo als LANFRANK hem verwijt (*). Twee Geestelijken, die zich voor zijne Gevolmagtigden uitgaven, zochten hem te verdedigen, maar werden terstond tot stilzwijgen gebracht, en, (zoo als men in den eersten opslag LANFRANKS woorden zou opvatten in hunne redenen,) gevangen. Daartegen moest LANFRANK deze *Synode*, op Pauselijk bevel, ook bijwonen, op welke het Boek van JOAN SCOT voorgelezen en veroordeeld werd; BERENGARIUS leer hetzelfde lot wedervoer; en daartegen het algemeen Kerkgeloof van het Avondmaal eenparig bevestigd werd. Dit verhaal van LANFRANK heeft men vervolgens getrouwelijk nageschreven. Maar BERENGARIUS verspreidt hier over in het meermalen genoemde geschrift een geheel nieuw licht, zoo roemwaardig voor hem, als schandelijk voor den Paus en zijnen listigen beschuldiger LANFRANK. „Ik had, schrijft hij daar, van des Pausen bevel gehoord, dat ik te *Vercelli* komen moest; maar ik was hem hier in geene gehoorzaamheid schuldig. Geestelijken en vrienden raadden het mij af, omdat naar de Kerkelijke wetten niemand gedwongen kan worden, buiten zijn land voor eene regtbank te verschijnen. Evenwel wilde ik, uit eerbied voor den Paus, de lastige reis naar *Rome* onder-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *De Eucharist. pag. 358.*

IV dernemen, en wendde mij, om zulks met veiligheid
 BOEK te kunnen doen, aan den Koning van *Frankryk*,
 II als Abt der Kerk, waar van ik een Geestelijke was.
 Afdeel. (De Koning was *Abt* van *St. Marten* te *Tours*.)
 VI
 Hoofdst. Maar in plaats van de verhoopte ondersteuning,
 na C. G. vervolgt BERENGARIUS, liet de Koning mij gevang-
 Jaar 814. gen zetten, en van al het mijne berooven. LEO,
 tot 1073. die dit te *Vercelli* vernam, had zoo weinig mede-
 lijden met mij, en vergat zoo zeer, wat hij, voor
 de eer van zijnen Stoel had behooren te doen,
 naar welken ik reizen wilde, dat hij mij veel meer
 afwezende, met eene Goddelooze stem, (*sacrilega*
voce,) voor een' Ketter verklaarde. Het Boek van
 JOAN SCOT werd, volgens uw eigen verhaal, (hij
 spreekt LANFRANK aan,) daarom veroordeeld, om-
 dat hij gezegd had, dat de *Sacramenten eene gelij-*
kenis, een beeld, een onderpand van het ligchaam
en bloed des Heeren zijn; hetwelk toch liever vol-
 gens de schrift goedgekeurd had moeten worden.
 Ik heb zelfs van lieden, die op deze gewaande *Sy-*
node tegenwoordig waren, gehoord, dat gemelde
 Boek enkel op het voorlezen van eene plaats
 uit hetzelfde veroordeeld is geworden, en dat de
Diaken der *Roomfche* Kerk, PETRUS, (waarschijn-
 lijk DAMIANI,) dit overhaaste oordeel gestreken
 heeft: „ Als wij nog in het Beeld zijn, wanneer
 „ zullen wij dan de zaak bekomen? ” waar bij
 hij niet opmerkte, dat AUGUSTINUS ook hier van
 een Beeld des ligchaams en bloeds van CHRISTUS
 gesproken heeft; insgelijks, dat 'er eenig onderscheid
 is tusfchen een Beeld of teeken van eene zaak, die
 nooit

nooit geweest is, maar vooraf verkondigd wordt, en tusfchen een Beeld of teeken van eene zaak, welke voorhanden is, aan welker mededeeling men daar door herinnerd zal worden. Het was ook geene *Synode* uit verfcheidene wereldgewesten verzameld; allen kwamen uit één land tot dit gewoel te *Vercelli*. Niemand kende mijn waar gevoelen van het Avondmaal; en het was niet het geloof der Kerk, hetwelk men daar vastfelde, maar van eenen ongefchikten hoop. Eindelijk waren hier ook geene Geestelijken van mij, die mij verdedigen zouden; maar het was een *Kanunnik* van *Tours*, wien de Geestelijkheid dezer Kerk naar *Vercelli* gezonden had, om den Paus te bewegen, dat hij zich mijn ongelukkig lot moedig mogt aantrekken; en toen deze hoorde, dat ik voor een' Ketter verklaard werd, riep hij tegen eenen der aanwezenden uit: Bij God, den Almagtigen! gij liegt het. De andere Geestelijke, die hem verzelde, kon zich ook niet onthouden, toen hij zag, dat het Boek van scor op uw' wenk en wil veroordeeld werd, te zeggen, dat men met gelijke overhaasting ook wel een Boek van AUGUSTINUS, zonder voorgaand onderzoek, kon veroordeelen. De Paus liet hen beiden gevangen nemen; doch enkel, zoo als hij zich verklaarde, om voor te komen, dat zij van het graauw niet mishandeld mogten worden."

Een van BERENGARIUS Tijdgenooten, DURANT, Abt van *Troarn* in *Normandië*, voegt hier nog eene derde Kerkvergadering bij, welke in het jaar

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV 1050 te *Parys* over hem zal gehouden zijn (*),
 BOEK in de welke op het voorlezen van eenen Brief van
 II BERENGARIUS, welken de Bisfchop van *Orleans* in-
 Afdeel. leverde, tevens erkennende, denzelven aan eenen
 VI vriend van BERENGARIUS ontroofd te hebben, des-
 Hoofdf. na C. G. zelfs Schrijver, zijne aanhangers, en het Boek van
 Jaar 814. SCOT, uit hetwelk hij fcheen geput te hebben, ver-
 tot 1073. oordeeld werden. Tevens besloot men, dat zij,
 ten ware zij zich bekeerden, van het geheele leger
 der *Franken*, vooruitgegaan door de Geestelijkheid
 in hun Kerkelijk plegtgewaad, opgezocht, en waar
 zij bijeenkwamen, zoo lang opgefloten zouden wor-
 den, totdat zij het Katholijk Geloof aannamen, of
 gevangen, en ter dood gebragt zouden worden.
 Doch omtrent deze vergadering te *Parys* worden
 verfehiedene bedenkingen gemaakt, waarom aan de
 echtheid van dit verhaal getwijfeld wordt, hoewel
 alles niet wel fchijnt verdicht te kunnen zijn. Even
 zoo is het met eene Sijnode te *Brione* in *Norman-
 dië*, op welke BERENGARIUS van zijne dwaling over-
 tuigd zal zijn, en de regtzinnige leer zal hebben
 moeten belijden, waar van inſgelijks DURANT mel-
 ding maakt, doch welke misfehien gene eigenlijke
Synode geweest is, en in welke men BERENGARIUS
 misfehien overfehrecuwd heeft.

Zekerder en merkwaardiger is de Kerkvergadering
 te *Tours*, in het jaar 1055. Ten aanzien van de-
 zel-

(*) *de Corp. et Sang. domini contra Bereng. inter
 Opp. Lanfranc. pag. 107.*

zelve verweet LANFRANK (*) aan BERENGARIUS, dat hem, op deze Kerkvergadering, op welke de *Legaten* van VICTOR II het Voorzitterschap bekleed hadden, vergund was geworden, om zijn gevoelen te verdedigen; doch dat hij dit niet had durven doen; maar dat hij het gemeen geloof der Kerk beleden, en onder eede beloofd had, dat hij hetzelfde getrouw zoude blijven. BERENGARIUS verklaart in zijn antwoord (†), dit alles voor grove onwaarheden. Nooit, zegt hij, heeft VICTOR iet het minste met mij over het Avondmaal gehandeld; waar van de Kardinaal HILDEBRAND, die nog leeft, het best getuigenis kan dragen. Aan dezen, die als *Legaat* van LEO IX te *Tours* gekomen was, leide hij, tegen de lasteringen van zijne vijanden, zijn gevoelen voor uit plaatsen der Schrift en der Kerkvaderen. HILDEBRAND hoorde hem zachtmoedig en met goedkeuring aan; en raadde hem, om met hem naar den Paus te reizen, om deszelfs vermogende bescherming te verkrijgen. Maar, om voor het tegenwoordige, aan de thans te *Tours* vergaderde Bisschoppen, indien zij 'er tijd en lust toe hadden, de voor hem gunstige plaatsen uit de Boeken, welke HILDEBRAND had laten bezorgen, in handen te geven. De Bisschoppen lieten zich ook dadelijk met hem in een gesprek over zijne leer in. Hij ontken- de de beschuldiging, dat hij het gewijde brood des altaars enkel voor gemeen brood aanzag; en toen

IV
BOEK
II
Afdel.
VI
Hoofst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *De Eucharist. pag. 333.*

(†) *Bij LESSING pag. 145.*

IV eenigen een vermoeden te kennen gaven, dat hij
 BOEK misfchien anders dacht, dan hij fprak, ftelde hij
 II eindelijk, op raad van vrienden, de volgende be-
 Afdeel. lijdenis fchriftelijk op: „ Het brood en wijn zijn
 VI „ na de inzegening het ligchaam en bloed van
 Hoofdst. „ CHRISTUS; dit heb ik bezworen, even zoo in
 na C. G. „ het hart te houden, als ik het met den mond
 Jaar 814 „ voorgedragen heb.” Dus ftilde HILDEBRAND,
 tot 1073 „ voegt BERENGARIUS 'er bij, het gewoel der onkun-
 digen, die mij verketterden; die flechts gereed wa-
 ren te fchreeuwen: kruis hem! en knuppels en
 zwaarden aan te vatten! Hij was nu op het punt,
 om met denzelfen naar *Rome* te reizen, toen deze
 de dood van VICTOR vernam, die in April van het
 jaar 1054 gebeurd was.

Sedert rusteden de twisten met BERENGARIUS tot het jaar 1059, in hetwelk NICOLAUS II dezelve op de Kerkvergadering te *Rome* van 113 Bifchoppen, met de uiterfte hardheid, ten einde zocht te brengen. Hij fchijnt hier in bijkans geluiftered te hebben naar het opftoken van anderen, bijzonder van den onftuimigen Kettervijand, den Kardinaal HUMBERT. Wij moeten hier weder de berigten van LANFRANK en BERENGARIUS met malkander vergelijken. De eerfte meldt, dat de Paus, vernomen hebbende, hoe BERENGARIUS leerde, dat brood en wijn van het altaar, zonder ftoffelijke verandering, in haar wezen blijven, hem vrijheid gegeven had, om zich te verantwoorden; maar dewijl BERENGARIUS niet ftout genoeg geweest was, om zich te verdedigen, had de Paus hem, door zachtheid ge-
 dre-

dreven, (*pietate motus*,) hem op zijn verzoek een gefchrift ter onderteekening laten voorleggen. — Daartegen verzekert BERENGARIUS, dat hij vrijwillig naar *Rome* was gereisd, waarom hij des te minder met overhaasting veroordeeld, maar met Christelijke zachtmoedigheid gehoord en vermaand had moeten worden. Ook had hij het den Paus nadrukkelijk genoeg afgevraagd, waarom hij hem als het ware voor de wilde beesten geworpen had, die hem volstrekt geen gehoor gaven; doch de Paus had daar van geene reden gegeven, en even zoo min bekwaame mannen aangewezen, om met hem te spreken; dus had hij, (BERENGARIUS,) *dewijl men hem met den dood bedreigde*, geheel moeten verstommen en zich ter aarde werpen. — Zoo veel ziet men, dat BERENGARIUS, in vertrouwen op HILDEBRANDS billijk gedrag jegens hem, te *Rome* gekomen is, maar dat HUMBERT meer ingang bij den Paus gevonden heeft; want deze laatstgemelde, wien BERENGARIUS een ledemaat van den *Antichrist*, een hoogst trotsch man noemt, stelde ook alleen, schielijk en eigenmagtig, de belijdenis op, welke BERENGARIUS onderteekenen moest, nadat NICOLAUS dezelve te ligtzinnig, maar overeenkomstig met zijn gebrek aan wetenschap, en zijne slechte zeden, had goedgekeurd, gelijk BERENGARIUS zegt. Hoe zeer men nu ook in een' zoo bitteren twist aan de eene partij alleen niet alles gelooven kan, evenwel maken de bekende gezindheden der voornaamste handelende personen het meer dan waarschijnlijk, dat BERENGARIUS de hoofdzaak het meest naar waarheid heeft afgebeeld.

IV
BOEK
II
Afdeef.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV Hij moest dus de volgende belijdenis, met het
 BOEK uitdrukkelijk bijvoegfel, dat dit vrijwillig geschied-
 II de, onderteekenen: „ Ik vervloeke, (*anathemati-*
 Afdeel. „ *zo,*) nademaal ik het ware Katholijke en Apos-
 VI „ tolfche Geloof heb leeren kennen, alle Kette-
 Hoofdst. „ rijen, bijzonder die gene, van welke ik beschul-
 na C. G. „ digd ben, welke beweert, dat brood en wijn,
 Jaar 814 „ welke op het altaar gelegd worden, na de inze-
 tot 1073. „ gening, blootelijk het *Sacrament*, maar niet het
 „ ware ligchaam en bloed van onzen Heere JESUS
 „ CHRISTUS zijn; en dat hetzelfde, niet anders dan
 „ in het bloote *Sacrament* zinnelijk, met de handen
 „ der Priesteren betast, gebroken, of met de tan-
 „ den der geloovigen vermaald kan worden. Daar-
 „ tegen stem ik met de Heilige *Roomfche* Kerk en
 „ den Apostolifchen Stoel overeen, en bekenne met
 „ mond en hart, dat ik van de *Sacramenten* der
 „ tafel des Heeren hetzelfde geloof heb, hetwelk
 „ de Heer en eerwaardige Paus NICOLAUS, en de
 „ Heilige Sijnode onder Euangelisch en Apostolisch
 „ gezag mij geleerd heeft te hebben, en mij da-
 „ delijk heeft ingefcherpt; namelijk, *dat het brood*
 „ *en de wijn*, welke op den altaar gelegd worden,
 „ *na de inzegening*, niet blootelijk een *Sacrament*,
 „ maar *het ware ligchaam en bloed van onzen*
 „ *Heere JESUS CHRISTUS zijn, en zinnelijk*, niet
 „ bloot in het *Sacrament*, maar in der waarheid,
 „ *met de handen der Priesteren betast, gebroken*
 „ *en met de tanden der geloovigen vermaald wor-*
 „ *den*. Dit zweer ik bij de Heilige Drieëenheid,
 „ welke éénswezens is, en bij dit hoogheilig Euan-
 „ ge-

„ gelium van CHRISTUS. Maar die genen, welke
 „ dit geloof bestrijden, verklaar ik den eeuwigen
 „ banvloek waardig. En zoo ik 'er ooit tegen lee-
 „ ren mogt, onderwerp ik mij aan de strengheid
 „ der Kerkelijke wetten.”

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.

De bewoordingen, van welke BERENGARIUS zich in deze belijdenis bedienen moest, vloeiden wel als het ware uit de leere der broodverandering ongedwongen voort, maar kwamen toch naderhand aan verscheidenen van derzelve vrienden zelven ruw en aanftootelijk voor. Volgens LANFRANK zal BERENGARIUS tevens de Boeken, in welke zijne dwaling bevat was, dus het gefchrift van SCOT en zijne eigene Brieven of Opstellen, in een door hem zelven aangelegd vuur hebben moeten verbranden. LEO van *Ostia*, die tegen het einde dezer eeuw Monnik was in *Monte Casfno*, verhaalt nog een merkwaardig tooneel van deze vergadering, waar door insgelijks bevestigd wordt, dat geweld, en niet een vrijwillig besluit, deze herroeping van BERENGARIUS had voortgebracht (*). Als niemand der aanwezende Geestelijken, zegt hij, dezen Aartsdiaken kon wederstaan, ontbood men den Diaken ALBERICUS, die in het gemelde Klooster leefde, te hulp. Deze twistte eenigen tijd met BERENGARIUS over en weder, maar de één week den anderen niet. Toen verzocht ALBERICUS acht dagen tijd, om een Boek tegen hem te fchrijven, in hetwelk hij hem, zoo

als

(*) *Chron. S. Monast. Casin. L. III. C. 35. in MURATOR. SS. rer. Ital. T. IV. p. 455.*

IV als deze Schrijver zegt, volkomen wederleide, het-
BOEK weik hij mondeling niet had kunnen doen.

II
Afdeel. NICOLAUS maakte ondertusfchen spoedig in *Italië*,

VI *Duitschland* en *Frankryk* overal de blijde tijding
Hoofdst. door Brieven bekend, dat BERENGARIUS zich tot
na C. G. het ware geloof bekeerd had. Maar het duurde
Jaar 814. niet lang, of hij wist even zeker, dat deze zich
tot 1073.

niet lang, of hij wist even zeker, dat deze zich
aan de hem afgedwongene Geloofsbelijdenis niet
ftoorde; maar nog steeds zijn oud gevoelen toege-
daan bleef. Zelfs volgens den bovengewaagden on-
genoemden Schrijver (*), fchimpte hij mondelijk
en fchriftelijk op de Roomfche Kerk en de Pausen.
LEO X noemde hij, in plaats van *Pontifex*, *Pompi-
fex*, en *Pulpifex*; zijne Kerk eene ijdele vergade-
ring van boosdoenders, en den Roomfchen Stoel
een Stoel des *Satans*. LANFRANK verweet hem daar-
tegen zijnen mijneed, waar op BERENGARIUS tref-
fend genoeg antwoordde: het was vrees voor de
dood, eene zwakheid, waar van hij geen meester
was geweest, welke hem dien eed afgeperst had;
indien hij daarom een rampzalig mensch genoemd
moest worden, dan waren AARON en PETRUS zulks
ook geweest. — Doch ALEXANDER II, die in het
jaar 1061 op den Pauselijken troon kwam, behan-
delde BERENGARIUS, waarfchijnlijk op raad van
HILDEBRAND, die alles bij hem vermogt, veel zach-
ter. Hij vermaande hem slechts heel vriendelijk in
eenen Brief, om zijne dwaling te laten varen, en
ook de Heilige Kerk niet verder te ergeren; en BE-

REN-

(*) *Ap. HARD. l. c. pag. 1014.*

RENGARIUS schroomde niet , hem weder te schrijven , dat hij bij zijn gevoelens blijven zou (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Dit gevoelens verdedigde hij ook in verscheidene geschriften , waar van weinig meer voorhanden is . Maar LANFRANK , die tegen hem zijn werk *de corpore et sanguine Domini* of *de Eucharistia* geschreven heeft , en wel niet eerst in het jaar 1079 , maar tusschen de jaren 1063 en 1070 , heeft 'er verscheidene brokstukken uit bewaard . Dit geschrift van LANFRANK werd voor een hoofdboek in dezen twist gehouden , en hij stelt het geloof der Kerk over het Avondmaal dus voor : „ Wij gelooven , dat *de aardse zelfstandigheden* , welke op de tafel des Heeren door den dienst des Priesters Goddelijk geheiligd worden , *op eene onuitsprekelijke , onbegrijpelijke en wonderbare wijze* , door de werking der hoogere magt , in *het wezen des ligchaams des Heeren veranderd worden* ; doch behoudens hare gedaante , en eenige andere eigenschappen , opdat zij , die ze ontvangen , niet voor het eten van het rauwe en bloedige ontfellen , en de geloovigen grooter belooningen van hun geloof ontvangen mogen ; terwijl ondertusschen het ligchaam des Heeren zelve in den Hemel , ter eere des Vaders , onsterfelijk , onverminkt en onbevlekt is ; zoo dat men waarlijk zeggen kan : *wij ontvangen het ligchaam zelve , hetwelk van de Maagd gekomen is* , ten aanzien van het wezen en de hoedanigheid der ware natuur ; *maar ook niet dit ligchaam zelve* , wanneer

(*) *Anonym. ap. HARD. l. c. pag. 1015.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073

neer men de gestalte van brood en wijn, en het overige eerstgemelde beschouwt.

Men heeft te voren gemeend, dat BERENGARIUS dit werk van LANFRANK onbeantwoord had gelaten, en daar zelfs uit besloten, dat hij overtuigd was, en geene tegenredenen meer wist, maar hij heeft het in der daad beantwoord, in dat geschrift, waar van LESSING uittreksels gegeven heeft, en waar uit wij nu zijn ware gevoelens kunnen opmaken. Hij daagt in dat geschrift LANFRANK uit, hem eene Bijbelplaats aan te wijzen, waar in deszelfs leer begrepen zij, *dat brood en wijn na de inzegening geen brood en wijn blijven*, en dat hij, die aan het Avondmaal deel neemt, wanneer hij daar brood ziet, zich zelve niet gelooven mag, maar het voor een wonderwerk moet houden. Niemand mijner Lezers denke toch, zegt hij, als of ik ontkende, *dat het brood door de inzegening op den altaar het ligchaam van CHRISTUS wordt, alzins wordt het van het brood.* (*Fit plane de pane corpus Christi; sed ipse panis non secundum corruptionem subjecti; panis, inquam, qui potest incipere esse, quod non erat, fit corpus Christi; sed non generatione ipsius corporis, quia corpus Christi semel ante tot tempora, generatum generari ultra non poterit; fit, inquam, panis, quod ante consecrationem nunquam fuerat de pane, vel de eo, quod ante fuerat commune quoddam, beatificum corpus Christi.*) Ook klaagt hij 'er meermalen over, dat zijn partij, om hem gehaat te maken, hem beschuldigde, dat hij volstrekt geene *verandering van brood*

brood en wijn geloofde. „ Dat na de inzegening, schrijft hij, brood en wijn op den altaar in het ware ligchaam en in het bloed van CHRISTUS veranderd worden, is niet mijne, niet uwe, maar de Euangelische en Apostolische meening der echte schriften, welke men niet weder spreken mag.” Maar dit merkt hij aan, dat LANFRANK, terwijl hij van verandering spreekt, dezelve naauwkeuriger had behooren te bepalen, nademaal 'er meer dan ééne is. Of hij zelve ook alle dubbelzinnigheid vermijdt hebbe, kan alleen het geheel van zijn geschrift leeren, hetwelk wij nu maar gedeeltelijk hebben.

Kort daar na verdedigde BERENGARIUS zijn gevoelen ook in eene verhandeling, van welke enkel eene lange afgescheurde brok bewaard is; in het begin derzelve verzekert hij, dat hij geenszins met de *Manicheeën* een schijnligchaam van CHRISTUS aanneemt; maar dat hij veel meer gelooft, dat *brood e wijn, na de inzegening, CHRISTUS waar ligchaam en bloed worden*; maar niet, dat alsdan brood en wijn voor het geloof en verstand het ware ligchaam en bloed van CHRISTUS geworden zijn. Dit heb ik nergens, vervolgt hij, een Beeld of eene gelijkenis genoemd gevonden; maar wel heeten de Sacramenten zelve, (dat is, wijn en brood,) zoo. Ten bewijze hier van haalt hij plaatsen aan van AUGUSTINUS en AMBROSIUS. Vervolgens, na gezegd te hebben: *constat, verum Christi corpus in ipsa mensa proponi; sed spiritualiter interiori homini; verum in ea Christi corpus ab his duntaxat, qui Christi membra sunt, incorruptum, inattaminatum,*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073

tum, inattritumque spiritualiter manducari, merkt hij aan, dat de geen, die deze woorden gebruikt: *dit brood is mijn ligchaam*; of; *het brood, hetwelk wij breken, is het ligchaam van CHRISTUS*, noodzakelijk moet toegeven, dat de zelfstandigheid des broods overig is, en niet verteerd is geworden. Dit laatste, zegt hij, is de verbeelding van het gemeen, en die met hetzelfde even krankzinnig zijn, zoo als de onbekwame Monnik te *Corbie*, *PASCHASIUS*, zoo als *LANFRANK* en anderen; te weten, dat op den altaar een stukje van het vleesch des Heeren ook thans met de handen gebroken, en met de tanden van den uitwendigen mensch vermaald wordt, terwijl zij tegen de woorden der inzetting gelooven, dat brood en wijn door een verderf of verteering zinnelijk in zulk een stukje overgaan; daar toch *brood en wijn*, zoo als de Schrift leert, niet zinnelijk, maar *verstandelijk*, (*intellectualiter*,) niet door eene verteering, maar *door eene aanneming*; niet in een stukje vleesch, maar *in het geheele ligchaam en in het bloed van CHRISTUS veranderd worden*.

Behalven deze twee tegenpartijen, die evenwel *BERENGARIUS* op eene heel onderscheidene wijze behandelden, had hij 'er nog meer, die als Schrijvers tegen hem optraden; gelijk het hem ook geheel niet aan aanhangers ontbrak. In welke van deze beide klasfen *EUSEBIUS*, met den toenaam *BRUNO*, Bischof van *Angers*, die hem tot zijnen Aartsdiaken zal benoemd hebben, behoore, daar over heeft men in later tijden getwist. *BERENGA-*

RIUS zelve telt hem onder zijne vrienden, ook hebben andere Tijdgenooten hem daar voor gehouden, maar daartegen beroept men zich op een' Brief van hem, aan BERENGARIUS (*). Deze Brief wordt met regt voor een' voortreffelijk stuk gehouden. EUSEBIUS geeft daar in zijn misnoegen te kennen over dezen twist in het algemeen, doch niets minder dan ten voordeele van LANFRANK. Hij wenscht, dat men zich eenvoudig aan de woorden der Schrift hield. De Kerkvaders, zegt hij, veracht hij wel niet, maar hij leest ze niet met die zekerheid als den Bijbel, en hij onthoudt zich van hunne leerstellingen bij zoo gewigtige verschillen, om geene ergernis te geven, indien hij vervalschte, of kwalijk verftane, of niet behoorlijk getoetste plaatsen aanhaalde. Van het Avondmaal schrijft hij omtrent als BERENGARIUS, hij geloof, dat, wanneer de Priester de inzegening gesproken heeft, brood en wijn door de werkzame kracht des woords, door hetwelk alle dingen gemaakt zijn, het ware ligchaam en het ware bloed van CHRISTUS worden enz.

Maar een des te heviger Tegenschrijver van BERENGARIUS was GUITMUND; deze leerling van LANFRANK in de Kloosterfchool te *Bec*, en Monnik in het Klooster *St. Leufroy*, insgelijks in *Normandië*; maar van het jaar 1077 af te *Rome*, en tegen het ein-

(*) In CLAUD. MENARDI *Notis ad Augustini Libros posteriores adversus Julianum pag. 499. et in FRANC. DE ROYE vita heresi et poenitentia Berengarii pag. 48. Andegavi 1656. 4to.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

einde der XIde eeuw Aartsbisfchop te *Aversa*, in het *Napelfche*, fchreef omtrent het jaar 1076 eene uitvoerige wederlegging van BERENGARIUS (*). Het is een gefprek met zijnen Medebroeder ROGER, in het gemelde *Normannifche* Klooster, wien hij de tegenwerpingen in den mond legt. Hij ftelt de dwaaling van BERENGARIUS daar in, dat hij niet het ware en zelfftandige ligchaam en bloed van CHRISTUS; maar alleen den naam, de fchaduw, en het beeld daar van aanneemt. Van de *Berengarianen* zegt hij, dat zij wel allen daar in overeenkomen, dat zij de wezenlijke verandering van brood en wijn loochenen; maar daar in onderscheiden zij zich, dat *fommigen* niets van het ligchaam en bloed des Heeren, dan bloote fchaduw en beeld erkennen; maar *anderen*, om het ten minften in fchijn met de Regtzinnigen te houden, beweerden, dat het ligchaam en bloed van CHRISTUS werkelijk in het Avondmaal bevat zijn; zij werden, omdat men ze eenigermate zou kunnen ontvangen, om zoo te fpreken, in het brood ingefloten; (*impanari*, de eerste melding van dit woord, hetwelk ook in later tijden de verfchillen over het Avondmaal vermeerderd heeft;) en dit zeiden zij, zou zelfs de fijnere meening van BERENGARIUS zijn. *Nog anderen* waren wel fterke tegenpartijen van hem; maar hadden zich aan *fommigen* van zijne gronden, en eenige woorden van CHRISTUS zoodanig geftooten, dat zij

(*) *De corporis et sanguinis Christi veritate in Euchar. Libri tres, in Bibl. PP. Colon. T. XI. p. 350-375.*

zij veeleer beweerden, dat brood en wijn ten deele veranderd worden; maar ook gedeeltelijk blijven. Eindelijk waren 'er *eenigen*, die wel deze onverständige verklaring verfoeiden, maar, alhoewel zij eene geheele verandering van brood en wijn toegaven, nogtans geloofden, dat het ligchaam en bloed van CHRISTUS weder in het brood en wijn terugkeerden, wanneer onwaardigen tot het Avondmaal toetraden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Alle deze Ketterijen zoekt GUITMUND hier te wederleggen. Tegen de beide eerste soorten van *Berengarianen*, die eene wezenlijke verandering voor onmogelijk verklaren, beroept hij zich op Gods almacht en de verandering van het voedsel in vleesch en bloed. Op de tegenwerping, dat men niet denken kan, dat CHRISTUS ligchaam *met de tanden vermaald wordt*, antwoordt hij, indien dit woord (*atteri*,) slechts beteekent *zeer na aanraken* of *wat sterk drukken*, kon het heel wel van CHRISTUS gezegd worden, wien toch THOMAS en de vrouwen na zijne Opstanding aangeraakt hadden, en die ook voorheen zoo veel geleden had, wiens ligchaam evenwel onverderfelijk bleef. De *Hostie* wordt wel in kleine stukjes gedeeld, maar elk derzelven is toch de geheele CHRISTUS, alhoewel dan zijn ligchaam met de tanden schijnt verbroken te worden, evenwel blijft hetzelfde geheel, en in duizend Missen, die te gelijker tijd gehouden worden, een en hetzelfde ligchaam. — Maar, zegt ROGER, de *Hostie* wordt toch door die verdeeling gestadig kleiner, en dus ook gevolgelijk het ligchaam van CHRISTUS.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073

TUS. Dat schijnt maar zoo aan de bedrigelijke zinnen, zegt GUITMUND; moet men dan daarom het oog des geestes uitblusfchen? — Wij moeten veel gelooven, het geen onze blindheid tegenstreeft.

In het *tweede Boek* houdt GUITMUND zich lang bezig met de tegenwerping: Het vleesch van CHRISTUS is onverderfelijk; maar *de Sacramenten des altaars kunnen, als zij lang bewaard worden, bederven en beschimmelen*. Dit laatste vindt hij goed volstrekt te ontkennen. En wanneer deze bestanddeelen schijnen bedorven te zijn, dan wedervaart den Ongeloovigen dat gene uitwendig, wat 'er inwendig bij hem omgaat; of wanneer een Geboovige zulks meent te zien, wordt zijn geloof beproefd, om hem des te rijkelijker te beloonen, wanneer hij tegen het geen in de oogen valt, evenwel aan de magt des Heeren en aan het geloof der Kerk niet twijfelt. Bij de bedenking, dat, indien 'er waarlijk eene verandering van het brood plaats had, het ligchaam van CHRISTUS reeds lang verteerd moest zijn, en dat het, ingevolge daar van, niet de natuurlijke vuiligheid afgaat, meent de Schrijver, onder anderen, dat heel wel het gewijde brood onzichtbaar weggenomen, en om de Kettters te bedriegen, van eenen Engel of Duivel een gemeen brood in deszelfs plaats gelegd kon worden. —

In het *derde Boek* zoekt hij de leer der Kerk te bewijzen uit de Kerkvaderen, en bestrijdt bijzonder de twee laatste foorten der *Berengarianen* door het gezag der Kerk en der Kerkvaderen. —

Mid-

Middelerwijl was die zelfde Kardinaal HILDEBRAND, die zich zoo zacht jegens BERENGARIUS gedragen had, in het jaar 1073 Paus geworden onder den naam van GREGORIUS VII. Alhoewel deze of zijn voorzaat ALEXANDER II, in dezen twist geen geweldigen stap deden, had dezelve echter van tijd tot tijd in *Frankryk* nieuwe bewegingen gemaakt. In het jaar 1063 stelden de Bisschoppen, die te *Rouen* vergaderd waren, tegen BERENGARIUS en zijne aanhangers op nieuw de Geloofsbelijdenis vast: „ Dat het brood in het Avondmaal enkel voor de inzegening brood is, maar dat in de inzegening zelve, door de onuitsprekelijke magt Gods, *de natuur en zelfstandigheid van het brood in de natuur en zelfstandigheid van hetzelfde vleesch veranderd wordt*, hetwelk uit MARIA geboren is; en dat even zoo ook de wijn met water gemengd, welke in den beker tot heiliging voorgefeld wordt, *waarachtig en wezenlijk* in dat bloed *veranderd* wordt, hetwelk uit de zijde des Verlossers gevloeid is. Alle daartegen opstaande Ketteren worden verdoemd, en alle Bisschoppen moeten bij hunne inwijding dit Formulier onderteekenen (*). In de jaren 1075 en 1076 werden nog twee Kerkvergaderingen gehouden, ééne in de stad *Saint Maxent*, in het landschap *Poitou*, en de andere te *Poitiers*. In de laatste had de Pauselijke Legaat de Kardinaal-Bisschop van *Ostia*, GERARD, het voorzitterschap; BERENGARIUS was zelf tegenwoordig,

IV
BOEK
II
Afddeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

en

(*) *Ap. HARD. T. VI. P. I. p. 1141.*

IV en het scheidde weinig, of hij was daar ter dood
BOEK gebragt (*).
II
Afdcel. Maar in het jaar 1078 betrok GREGORIUS VII
VI deze twistzaak voor zijnen Rigterstoel. Hij ont-
Hoofdst. bood BERENGARIUS naar Rome, waar hij hem bij-
na C. G. na het geheele jaar bij zich hield. Op het Feest
Jaar 814. van *Alleheiligen* des gemelden jaars, liet hij hem
tot 1073. van

voor eene vergadering van Bisfchoppen de volgende
Geloofsbelijdenis afleggen: „Ik belijde, dat het
„ brood des altaars, na de inzegening, het ware
„ ligchaam van CHRISTUS is, hetwelk uit de Maagd
„ geboren is, aan het Kruis geleden heeft, en aan
„ de regterhand des Vaders zit; en dat de wijn
„ des altaars, nadat hij gezegend is, het ware bloed
„ is, hetwelk uit de zijde van CHRISTUS is ge-
„ vloed. En zoo als ik dit met den mond uit-
„ spreke, zoo verzeker ik ook, dat ik het in het
„ hart heb. Zoo waarlijk helpe mij God en deze
„ Heiligdommen!” (†)

Indien iet in staat is te bewijzen, dat GREGORIUS
VII niet slechts alle billijkheid jegens BERENGARIUS
in het oog gehouden, en deszelfs overtuiging geen
geweld aangedaan heeft, maar dat hij zelfs met hem
over de leer van het Avondmaal vrij eensgevoelend is
geweest, dat is het deze Geloofsbelijdenis, die vol-
ko-

(*) HARD. *l. c.* pag. 1551.

(†) *Acta Concilii Romani sub Gregorio Papa VII, in
causa Berengarii, ab ipso Berengario conscripta, cum
ipfius postea recantatione, in MARTEN. et DURAND Thes.
Nov. Anecd. Tom. IV. pag. 103.*

komen zijne oude nog nooit veranderde meening bevat. Doch BERENGARIUS zelve verzekert, dat de Paus, na het voorlezen zijner belijdenis, gezegd had, dit was voor het geloof genoeg — bovendien had de Paus ten aanhooren van het volk verklaard, dat BERENGARIUS geen Ketter was enz.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Maar daar was ook een aantal driftige bestrijders van BERENGARIUS, dien het naar allen schijn verdroot, dat het hem veroorloofd werd, zijne belijdenis, voor omtrent twintig jaren onder NICOLAUS II afgelegd, met eene andere te verwisfelen, welke in hun oog de regtzinnige leer slechts half in zich bevatte. Daar was zelfs eene voor den Paus gevaarlijke tegenpartij van dertien Kardinalen, die den Kardinaal BENNO aan hun hoofd hadden. Even daarom ondervond GREGORIUS spoedig, dat hij niet eens te *Rome*, en tot bijlegging van een geloofsverschil, zoo veel doen kon, als hij wilde, en dat hij veel meer de reeds genomene proeve weder opheffen moest. Hij had in het eerst besloten, zoo verhaalt weder BERENGARIUS, dat deze zijne Geloofsbelijdenis met eenen eed versterken en de proeve van onschuld door gloeiend ijzer op zich nemen zoude. Ook bereidde BERENGARIUS zich hier reeds toe door vasten en bidden, wanneer de Paus hem liet aanzeggen, dat dit een en ander wel kon achter blijven. Zelfs liet hij hem bij zich komen, en zeide, in tegenwoordigheid van den Bischof van *Porto*, tegen hem: „Ik twijfel 'er geheel niet aan, of gij denkt wel en overeenkomstig de schrift zangande het offer van CHRISTUS; maar, dewijl

IV ik gewoon ben , in ontrustende omstandigheden mij
 BOEK II tot de zalige MARIA te wenden , zoo heb ik voor
 Afdeel. I eenige dagen eenen Monnik , die mijn vriend en
 VI vertrouwde is , gelast , haar door vasten en bidden
 Hoofdst te bewegen , dat zij mij bepaald wille aanwijzen ,
 na C. G. tot welke zijde ik mij in deze leere neigen zal , waar
 Jaar 814. ik onbewegelijk zou kunnen blijven staan. Hij heeft
 tot 1073. mijn verzoek volbragt , en mij na eenigen tijd van
 de Heilige Maagd dit antwoord aangekondigd , dat
 men van het offer van CHRISTUS niets mag denken
 of gelooven , dan het gene de echte Schrift voor-
 draagt , waar tegen BERENGARIUS niets leert." Of
 nu GREGORIUS deze gewaande Godspraak zelve uit-
 gedacht hebbe , of van zijnen vertrouwden Monnik
 bedrogen was , hoe het zij , BERENGARIUS was ge-
 rust gesteld.

Maar hoe ontfelde hij , toen hem de Paus , wei-
 nige dagen daar na , in de vasten des jaars 1079 ,
 liet zeggen , dat hij , op de aarde liggende , voor de
 vergaderde Bischoppen moest belijden , dat hij daar
 in gedwaald had , dat hij in zijne belijdenis het
 woord *Substantialiter* weggelaten had. Zijne vijan-
 den , inzonderheid de Bischoppen van *Padua* en
Pisa , van welken hij den eersten eenen *Hansworst* ,
 en dezen eenen *Antichrist* noemt , drongen met
 hunne ongeftuimigheid het bij den Paus zoo ver-
 door , dat BERENGARIUS aan de *Synode* de volgende
 belijdenis moest overleveren: „ Ik geloove met het
 „ harte , en belijde met den mond , dat *het brood*
 „ *en de wijn* , die op het altaar gelegd worden ,
 „ door de verborgenheid van het heilige gebed , en
 „ door

„ door de woorden onzes Verlosfers, op *eene zelf-* IV
 „ *standige wijze*, in het ware, eigenlijke en levend- BOEK
 „ makende vleesch en bloed van onzen Heere JE- II
 „ ZUS CHRISTUS *veranderd worden*, en na de in- Afdeel.
 „ zegening, het ware ligchaam van CHRISTUS, dat VI
 „ van de Maagd geboren is, voor het heil der Hoofdst.
 „ menschen geofferd aan het kruis gehangen heeft, na C. G.
 „ en aan de rechterhand des Vaders zit; insgelijks tot 1073.
 „ het ware bloed van CHRISTUS zijn, hetwelk uit
 „ zijne zijde uitgestort is; en zulks niet alleen door
 „ een teeken en eene kracht des Sacraments; maar
 „ in de *eigenschap der natuur, en waarheid der*
 „ *zelfstandigheid* (*).”

Gemeenelijk noemt men dit BERENGARIUS *derde Geloofsbelijdenis*; maar eigenlijk is het zijne *vierde*, wanneer men die, welke hij aan de vergadering van *Tours* heeft overgeleverd, mederekent. Hij heeft dezelve namaals in het reeds aangehaalde geschrift herroepen en scherp beoordeeld. Dat zijne partijen, zegt hij, in dezelve het woord *Substantialiter* ingelascht hebben, was van hem zoodanig tot zijn voordeel gedraaid, dat het gewijde brood, zonder zijne zelfstandigheid te verliezen, het ligchaam van CHRISTUS is; de verandering, waar van zij gewaagden, wederfprak AMBROSIUS; van de werking der inzegening en van een Sacrament, hadden zij verkeerde begrippen vertoond enz. Het is merkwaardig, dat op dit Sijnode zelve, verscheidene Bischoppen in het eerst beweerden, dat het ligchaam van CHRISTUS,

(*) *Ap. HARD. l. c. pag. 1585.*

IV TUS, hetwelk ter regterhand des Vaders zit, slechts
BOEK een Beeld zij, tot dat zij, gelijk een oud Schrijver
II aanmerkt (*), door den Heiligen Geest verlicht,
Afdeel. of misfchien door de meerderheid gedwongen waren,
VI om hun gevoelen te verlaten.
Hoofdst.
na C. G. **GREGORIUS**, die, gelijk **BERENGARIUS** verhaalt,
Jaar 814. wilens was, hem in een Klooster te fluiten, opdat
tot 1073. men hunne overeenstemming in de leere des Avond-
 maals niet bemerken mogt, verbood hem thans,
 om niemand verder daar in te onderwijzen, noch
 'er met iemand over te twisten, ten ware hij zijne
 aanhangers ook verbeteren wilde (†). Evenwel
 gaf hij hem een' Brief van aanbeveling mede, bij
 zijn vertrek, waar in hij verklaarde, ieder een in
 den ban gedaan te hebben, die hem, eenen Zoon
 der Roomfche Kerk, in zijn perfoon of goederen
 aantasten of hem een' Ketter noemen zoude (§).
 Uit dezen Brief nam **BENNO** met zijn partij aanlei-
 ding, om den Paus te befchuldigen, dat hij de
 dwaling van **BERENGARIUS** insgelijks aangenomen
 had, waartegen **BARONIUS** hem niet zeer gelukkig
 verdedigt (**), blijkens het verhaal van **BERENGA-**
RIUS aangaande de gezindheid van **GREGORIUS** je-
 gens hem, welks geloofwaardigheid door verfchei-
 dene omftandigheden onderfteund wordt.

BE-

(*) **HUGO FLAVIN.** *ap.* **HARD.** *l. c.*

(†) *Ap.* **HARD.** *l. c. pag.* 1585.

(§) **HUGO FLAVIN.** *ap.* **FRANC. PAPI** in *Breviar. Gest. Pentiff. Rom. Tom. I. pag.* 578.

(**) *Ann. ad a.* 1079. *n.* 6.

BERENGARIUS droeg, na zijne wederkomst in zijn vaderland, zijne gevoelens weder onbescroomd voor. Zijne meermaals gewaagde herroeping, welke hij toen opstelde, is tevens een bewijs, hoe verbit- terd hij was over het onregt, hetwelk hem te *Rome* was aangedaan. Het is waar, men verhaalt, dat hij op eene *Synode te Bourdeaux*, in het jaar 1080, rekenfchap van zijn geloof heeft afgelegd (*), maar men besluit daar uit te overhaast, dat hij zich daar voor het thans grootendeels heerschend stelsel zou verklaard hebben. Het is ook eene zeer onzekere vraag, of hij hetzelfde over het geheel in zijne laatste jaren hebbe aangenomen. MABILLON heeft zulks zoeken te bewijzen (†), omdat men sedert deze Kerkvergadering te *Bourdeaux* verder geene klagten of bewegingen over hem vindt; en eene oude *Chronijk* verzekert, dat hij de laatste acht jaren van zijn leven op het Eiland van den Heiligen COSMAS, hetwelk als eene voorstad van *Tours* uitmaakt, met andere *Kanunniken* van deze stad, als een boetvaardige heeft doorgebracht. WILLEM van *Malmesbury* beschrijft, in de volgende eeuw, zijne bekeering en zijne strenge godzaligheid in deze latere tijden als zoo volkomen, dat eenigen hem voor een' Heiligen hadden aangezien. Toen hij in het jaar 1088 overleed, zegt deze Geschiedfchrijver, zeide hij onder diepe zuchten over de genen, die door hem voor dezen tot Ketterij verleid waren:

„ He-

(*) *Ap. HARD. l. c. pag. 1587.*

(†) *De multiplici Bereng. damnatione p. 114.*

IV „ Heden , op het Feest zijner verschijning , zal
 BOEK „ CHRISTUS ook mij verschijnen , wegens mijne
 II „ boete , zoo ik hope , tot heerlijkheid ; of wegens
 Afdeel. „ anderen , zoo ik vreeze , tot straffe.” Tien jaren
 VI „ na zijne dood , schreef de Monnik CLARIUS in het
 Hoofdst. „ Klooster *Fleury* , bij *Sens* , uitdrukkelijk , dat hij
 na C G. „ zijne dagen , als een geloovig en waarlijk Katholijk
 Jaar 814. „ Christen , geëindigd heeft . Ja , wat meer is , zijne
 tot 1073. „ Medebroeders , de *Kanunniken* van *St. Marten* te
 „ *Tours* , hebben sedert jaarlijks zijne gedachtenis bij
 „ zijn graf , in het Klooster van gemelde Eiland ,
 „ plegtig door het zingen van den Psalm *de profun-*
 „ *dis* , geviërd . Dit alles echter is nog niet voldoende ,
 „ om deze zaak buiten bedenking te stellen . De-
 „ ze Schrijvers toch hebben gedeeltelijk grove onwaar-
 „ heden in hunne verhalen ingemengd , of hebben
 „ waarschijnlijk slechts een Lofdicht , hetwelk zijn leer-
 „ ling HILDEBERT , naderhand Aartsbisfchop van
 „ *Tours* , op hem vervaardigde , nageschreven ; terwijl
 „ BERTHOLD , Priester te *Costnitz* , die in zijne kort
 „ na het jaar 1100 opgestelde *Chronijk* verhaalt , dat
 „ BERENGARIUS tot zijne dood toe in zijne dwaling
 „ volhard heeft , even zoo veel geloof verdient , als
 „ de gemelde Schrijvers . Ook kon BERENGARIUS bij
 „ zijn oud gevoelen te gemakkelijker ongestoord blij-
 „ ven , dewijl 'er verschillende gevoelens over de leere
 „ des Avondmaals gevonden , en zelfs van Pauzen in
 „ de drie zoo verschillende Geloofsbelijdenissen , wel-
 „ ke zij aan BERENGARIUS hadden voorgelegd , goed-
 „ gekeurd waren , en hij zich onder zijne tweede be-
 „ lijdenis , te *Rome* , welke aan GREGORIUS , die tot het

het jaar 1085 leefde, alleen behaagd had, genoeg
 befchermen kon. Behalven dat het karakter van
 BERENGARIUS, zoo veel wij hetzelfde kennen, en
 zijne bekende herroeping van zijne laatste belijdenis
 naauwelijks toelaat te gelooven, dat hij, in zijnen
 tachtigjarigen ouderdom, zonder door openbare
 zwakte van geest, ziekte, of zware bedreigingen,
 genoodzaakt te zijn, zijne vastheid verloren, en zijn
 gevoelen, hetwelk hij zoo lang gehandhaafd had,
 zou verloochend hebben.

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 jaar 814.
 tot 1073.

Hij was de laatste, die den zoo snellen voortgang
 van de leere van de verandering des broods sedert
 de IXde eeuw eenigermate gestremd heeft, welk
 gevoelen evenwel eerst meer dan honderd jaren na
 zijne dood aan de Westersche Kerk door een gebod
 der Pausen als een geloofsartikel is opgedrongen.
 Daar waren echter nog meer *veranderingen* en *twis-*
ten in de leer en de viering van het Heil. Avond-
maai. Van de Xde eeuw af begon men in het
 Westen *de inzegening van deszelfs bestanddeelen*
zachtjes te mompelen, en niet overluid uit te spre-

ken, zoo als het nog in de Roomsche Kerk gebrui-
 kelijk is, waartegen zich zelfs *Roomfche* Schrijvers
 in later tijd verklaard hebben, als tegen eene nieu-
 wigheid. Sedert de XIde eeuw streden de *Grieken*
 en *Latijnen*, gelijk wij zien zullen, over de vraag:
 of men *gezuurd* of *ongezuurd brood* in het Avondmaal
 gebruiken moest? In de Xde eeuw komt ons het eerste
 spoor van de *aanbidding van het gewijde brood voor* (*).

Ein-

(*) Ten ware het woord *adoratio* in eenen' ruimeren

- IV Eindelijk voltooide het *Misoffer* en de *Broodveran-*
 BOEK *dering* volkomen deze geheele wondervolle plegtig-
 II heid, welke uit het eenvoudig en door eenvoudig-
 Afdeel. heid zoo eerwaardig Avondmaal van JESUS was
 VI ontstaan.
 Hoofdst. Een ander verschil, van meer bedenkelijkheid en
 na C. G. invloed, en als het ware een tak van de verschil-
 Jaar 814. len met PELAGIUS en de *Pelagianen* ontstond, of
 tot 1073. werd weder levendig in de XIde eeuw. Tot de-
 Geschil- len met PELAGIUS en de *Pelagianen* ontstond, of
 len met werd weder levendig in de XIde eeuw. Tot de-
 GOD- zelve gaf een *Saksische* Monnik, GODSCHALK,
 SCHALK (welke naam in zijne moedertaal *Godsknecht* betee-
 over de kent, want *Schalk* was in de oude *Duitsche* taal
 Prædesti- een *Knecht*, waar van nog *Maarschalk* enz.) aan-
 natie. leiding. Zijn Vader, de Graaf BERN, had hem
 van zijne kindsheid af tot het Monnikenleven be-
 stemd, waar door hij reeds in zijne vroegste jaren
 onder den Abt EIGIL in het Klooster *Fulda* kwam,
 in hetwelk hij te gelijk met WALAFRIED *den Schee-*
Jen, (*Strabo*,) de eerste gronden der geleerdheid
 ontving, en met denzelven eene naauwe vriendschap
 aanging, welke deze Dichter in een bijzonder dicht-
 stuk vereeuwigd heeft (*). Na eenige jaren reeds
 tot de lagere Kerkelijke waardigheden bevorderd zijn-
 de, kreeg hij een' tegenzin in het Kloosterleven, en
 begeerde zijne vrijheid. Deze zaak werd in het jaar
 829 voor de Kerkvergadering te *Mentz* gebragt, en
 OT-
 zin moest genomen worden, in *Vit. S. Adelheide in*
CANIS. Lectt. Ant. T. III. P. I. p. 79.
 (*) WALAFR. STRAB. *Carm. in CANIS. Lectt. Ant. T.*
II. Part. II. pag. 254.

OTGAR, Aartsbisfchop dezer ftad, met 28 Bisfchoppen, ontfloeg hem van zijne verbindtenis. Maar RABAN, toenmaals Abt van *Fulda*, beriep zich van deze uitspraak op den Keizer LODEWYK *den Godvruchtigen*, en fchreef tevens zijne verhandeling, om te betoogen, dat kinderen, die door hunne ouders aan den Monnikenftand gewijd waren, in denzelfen blijven moesten, alhoewel zij zelve naderhand dit niet bevestigen wilden. De Keizer fchijnt hier door overgehaald te zijn, om OTGAR te bewegen, om zijne uitspraak te herroepen. GODSCHALK werd dus misfchien gedwongen, om in het Klooster te blijven, van waar men dan ook de verkoe-ling afleidt tufchen hem en RABAN, welke hem naderhand zoo nadeelig is geweest (*).

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

GODSCHALK, wien het verblijf te *Fulda* thans onaangenaam moest zijn, begaf zich naar het Klooster *Orbais*, in het Kerspel van *Soissons*, alwaar hij zich geheel overgaf aan het lezen der Kerkvaderen, voornamelijk AUGUSTINUS, en dewijl hij zich dezelfde leer van de tweeledige *Prædestinatie* of *voorverordinerings*, even zoo eigen maakte, als voorheen derzelve ijverige verdediger FULGENTIUS, Bisfchop van *Ruspe*, noemde men hem insgelijks FULGENTIUS. Hier trad hij in verbindtenis met RATRAMN, Monnik te *Corbie*, bekend in de twisten over het Avondmaal; als ook met den werkzamen en onderzoeklieden LUPUS, Abt te *Ferrieres*. Als hij aan denzelfen eens twee vragen voordroeg, eene,

of

(*) *Centur. Magdeb. Cent. IX. C. 9. p. 404, 543, 546.*

IV of na de opftanding de ligchamelijke oogen God
 BOEK zien zullen? en de andere, over het aanschouwen
 II van God in de toekomende wereld, gaf deze hem
 Afdeel. den nuttigen raad, om zich voor noodeloze spits-
 VI vinnigheden te wachten, en zijnen tijd nuttiger te
 Hoofdst. befteden (*). Zij waren echter beide te groote lief-
 na C. G. hebbers van spitsvinnigheden. Ondertusfchen krijgt
 Jaar 814. men uit deze Briefwifeling betere gedachten van
 tot 1073. GODSCHALK, die door den eerlijken LUPUS zoo
 hoog geacht werd, dan zijn vijand en vervolger,
 HINC MAR van *Rheims*, van hem aan den Paus NI-
 COLAUS I gaf. In uitwendige gedaante, fchrijft
 hij (†), is hij een Monnik, maar in het hart, een
 wild beest; hij kan geene rust verdragen; vermaakt
 zich in woorden; is een zonderling onder de zijnen
 door de fchadelijke begeerlijkheid; daar hij niets
 regtmatigs doen kan, heeft hij dit ten minfte door
 geveinsde godzaligheid en geleerdheid uitgewerkt.
 Diezelfde Aartsbifchop verwijt hem, dat hij zich,
 ftrijdig met de Kerkelijke wetten, van den Choor-
 bifchop van *Rheims* tot Priester had laten inwijden.
 Waarfchijnlijk heeft HINC MAR dezen aan hem on-
 dergefchikten Opziener der Gemeenten ten platten
 lande het regt van zoodanige wijding betwift.

GODSCHALK heeft over het geheel dit voor eenen
 zoogenoemden Ketter zeldzaam lot gehad, dat hij
 even aanzienlijke voorftanders en vrienden als beftrij-
 ders en vijanden gehad heeft, hetwelk zelfs nog

800

(*) SERVATI LUPi *Ep.* XXX. p. 77. *fq.*

(†) *Ep.* XVI. *ad Nicol. Pap.* T. II. *Opp.* p. 262.

800 jaren na zijne dood het geval geweest is, bij gelegenheid der oneenigheden met de *Jansenisten* enz. Doch laat ons zijne Geschiedenis vervolgen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
I
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

Omtrent het jaar 847 deed hij eene bedevaard naar *Rome*, misfchien reeds voor de tweede keer. Bij zijne terugkomst in het jaar 848 bezocht hij den Graaf EBERHARD van *Friaul*, bij wien hij den nieuwverkorenen Bifchop van *Verona*, NOTTING, ontmoette. In hunne tegenwoordigheid beweerde GODSCHALK, dat 'er eene tweeledige *Prædestinatie* of Goddelijke voorbestemming der menschen van eeuwigheid was, gedeeltelijk tot zaligheid, gedeeltelijk tot verdoemenis. Hier van werd spoedig berigt gegeven aan den Aartsbifchop RABAN, die daar op aan dezen Graaf fchreef (*), dat hij gehoord had, dat zekere wijsneus GODSCHALK, die zich bij hem onthield, leerde: „ dat de *Prædestinatie* van God „ alle menschen zoodanig boeide, dat, alhoewel „ ook iemand zalig wilde worden, en zich ijverig „ toeleide op het waar geloof en de goede werken, „ hij daar echter geheel vergeefs aan arbeiden zou, „ indien hij niet ten eeuwigen leven *geprædestineerd* „ was; even als of God, de veroorzaker van ons „ heil, maar niet van ons verderf, den mensch „ door zijne *Prædestinatie* noodzaakte om verloren te „ gaan.” RABAN voegt 'er bij, dat deze leer reeds velen tot wanhoop aan zich zelve verleid had, zeggende: Waar toe is het noodig, dat ik, om mij-

(*) *Epist. III. ad Heberard. Com. in SIRMOND. Opp. Tom. II. pag. 1019:1026.*

IV mijner zaligheid wille , eenige moeite zou doen?
 BOEK II Het baat mij toch niets, of ik goed doe, wanneer
 Afdeel. ik niet ten leven geprædestineerd ben; maar doe ik
 VI kwaad, zulks benadeelt mij niets, dewijl de *Præ-*
 Hoofdst. *destinatie* van God mij tot het eeuwig leven helpt.
 na C. G. Hij waarfchuwt daarom den Graaf voor eenige ver-
 Jaar 814. bindtenis met GODSCHALK. RABAN fchreef ook aan
 tot 1073. den Bifchop NOTTING meer eene Verhandeling dan
 eenen Brief (*), waar in hij zegt: God heeft de
 goeden en kwaden vooruitgezien; maar alleen de
 eerften ten eeuwigen leven *geprædestineerd*; wie zij-
 nen door den val verdorvenen vrijen wil naar het
 welgevallen der Goddelijke genade laat regeren, die
 kan eene eeuwige belooning verkrijgen; maar wie
 denzelve door hoogmoed misbruikt, dien treft eeu-
 wigge ftraffe; overigens behoort men de verborgene
 fchikkingen van God niet uit te vorfchen, opdat
 men niet in grove dwalingen valle.

Op den eerften dezer Brieven fchijnt GODSCHALK
Italië fpoedig verlaten te hebben. HINCMAR, die
 hem, met welk regt weet men niet, verwijt, dat
 hij zijn Klooster zonder verlof verlaten had, meldt,
 dat hij onder Heidensche Natien vervolgens rondge-
 reisd is, niet om dezen het Euangelie, maar de
 volgende fellingen te leeren: God heeft van eeu-
 wigheid fommigen tot zijn Rijk, anderen tot het
 verderf geprædestineerd; deze kunnen niet zalig
 worden, en de eerstgemelden niet verloren gaan; God
 wil ook niet, dat alle menfchen zalig worden, maar
 al-

(*) *Ep. II. ad Notting. l. c. p. 999-1018.*

alleen die genen, welke hij zalig maakt; CHRIS-
TUS is niet gekomen, om alle menschen zalig te
maken, ook is hij niet voor allen gestorven; maar
alleen voor die genen, die door de verborgenheid
van zijn lijden zalig worden; eindelijk, nadat de
eerste mensch door zijnen vrijen wil gevallen is,
kan niemand onzer zich van den vrijen wil bedie-
nen, om goed te handelen, maar alleen om kwaad
te doen (*). Doch dit verhaal hielden REMIGIUS,
Aartsbisfchop van *Lions*, en zijne Geestelijkheid, met
regt voor ongerijmd, en 'er is geen blijk, dat GOD-
SCHALK Heidensche Volken bezocht hebbe, gelijk
HINCMAR zich waarschijnlijk door hatelijke geruch-
ten te ligt heeft laten wijsmaken.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Hoe het zij, onze Monnik kwam in het jaar 848
in *Duitschland*, en wel regelregt te *Ments* (†).
Terstond nam RABAN deze gelegenheid waar, om
in deze stad in het jaar 848 eene *Synode* te beleg-
gen, om hem te veroordeelen. Op dezelve was de
Duitsche Koning LODEWYK, wiens toestemming of
bevel de Aartsbisfchop had weten te verkrijgen,
zelve tegenwoordig, met vele Bisfchoppen en Abten
van het *Oostfrankische* Rijk. De vergadering daag-
de GODSCHALK voor zich, en deze verscheen, schoon

god-
SCHALK
dooreene
Synodete
Ments
veroor-
deeld.

on-

(*) HINCMARI *Epist. in Remigii et Ecclesie Lugdun.*
Libro de tribus Epistolis, ap. MANGUIN *Vett. Auctt.*
qui IX. seculo de prædest. et gratia scripserunt, *Opera*
et Fragmenta T. II. p. 68. *sqq.*

(†) RABAN *in Epist. Synod. ad Hincmar.* ap. H'RD.
Tom. V. pag. 15. Concill.

IV ongehouden, omdat hij tot een geheel ander Kerspel
 BOEK behoorde, waarſchijnlijk uit eerbied voor den Ko-
 II ning en de Biſchoppen. Ook leverde hij aan zij-
 Afdeel. nen beſchuldiger RABAN, die zich nu tevens tot
 VI zijnen Regter opgeworpen had, een geſchrift over,
 Hoofdſt. na C. G. waarvan hij niet alleen zijne Geloofsbelijdenis afleide,
 Jaar 814. maar ook hem zelve beſchuldigde: „ Dat hij
 tot 1073. „ dwalend leerde, dat de goddeloozen of verwor-
 „ penen niet van God ter verdoemenis geprædeſti-
 „ neerd waren; dat hij van den vrijen wil even
 „ zoo verkeerd dacht, als CASSIANUS en GENNA-
 „ DIUS van *Masflia*; ook dat hij aan den wil van
 „ God en de verloffing van CHRISTUS eene te wij-
 „ de uitgetrektheid gaf, met betrekking tot het
 „ zalig worden der menſchen.” Zoo veel kan men
 van dit geſchrift oordeelen uit ſommige plaatſen;
 door HINCMAR uit hetzelfde bewaard (*).

Wat op deze verdediging van GODSCHALK in de Kerkvergadering te *Mentz* gevolgd is, daar in komen de oude Schrijvers niet volkomen overeen. In de *Jaarboeken* van *Fulda* wordt verzekerd (†), dat hij door redenen, (*rationabiliter*,) overtuigd is geworden; en dat men hem daar op aan zijnen eigenen Biſchop te *Rheims*, INGUMAR, (of HINC-MAR.) heeft gezonden; vooraf echter had hij onder eede moeten beloven, dat hij nooit weder in het Rijk van LODEWYK komen zoude. SIGEBERT (§) voegt 'er bij, dat GODSCHALK in zijne dwaling volhard

(*) *De Prædestinatione T. I. Opp. p. 25, 118. cct.*

(†) *ad a. 848. (§) Chron. ad a. 849.*

hard heeft. Een ander Schrijver (*) laat hem overtuigd worden van zijne dwalingen, en vervolgens voortgezonden aan zijnen *Metropolitaan* te *Rheims*, om gestraft te worden.

HINCMAR was juist de regte man, tot wien RABAN zich in een foortgelijk geval wenden kon. Deze Aartsbischop van *Rheims* is ons reeds meermaalen voorgekomen, doch altijd als een vurig, streng, onverbiddelijk man, waar het op zijn gezag en aan zien en op zijne regtzinnigheid aankwam. Hij was in het jaar 806 uit een aanzienlijk geslacht van *Westfranken*, maar in eene niet bekende plaats van dat Rijk geboren. Nog een jongen zijnde, werd hij reeds onder de Monniken van *St. Denys* opgenomen, waar HILDUIN Abt was, en in de vrije kunsten onderwezen. Zijne afkomst en begaafdheden bragten hem spoedig aan het Hof van LODEWYK den *Godvruchtigen*, wiens vertrouwen hij genoot. Sedert arbeidde hij, om in het gemelde Klooster de vervallene tucht te herstellen, maar als de Abt HILDUIN, als deel hebbende in de oproeren tegen dezen Keizer, in het jaar 830 naar *Saksen* in ballingschap werd gezonden, verzelde HINCMAR hem, en wist hem, door zijnen invloed ten Hove, zijne herstelling te bezorgen. Kort na het jaar 840 werd hij Priester, en in het jaar 845 verkoor de Geestelijkheid en de Gemeente te *Rheims* hem tot hunnen Aartsbischop.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Berigten
van HINC-
MAR van
Rheims,
aan wien
GOD-
SCHALK
overge-
zonden
wordt.

Van dezen tijd af had HINCMAR een levendig
deel

(*) *ann. Bertin. ad a. 849.*

IV deel in alle voorvallen en gebeurtenissen, Kerkelijke
 BOEK niet alleen, maar ook Staatkundige, welke de be-
 II langen van *Frankryk* betroffen, gelijk wij hem bij
 Afdeel. velen derzelve reeds in het voorgaande dezer Ge-
 VI schiedenis werkzaam gezien hebben; zijn gezag en
 Hooridft. roem was groot bij zijne tijdgenooten; maar zijne
 na C. G. geleerdheid bestond enkel in zijne belezenheid in de
 Jaar 814. Latijnsche Kerkvaders, in zijne kennis van de Ker-
 tot 1073. kerkelijke wetten, en eene vrij gemakkelijke schrijfwij-
 ze; tevens was hij een trotsch, ondernemend, slim en listig man. De Pausen erkenden zijne gewigtigheid, en vreesden hem te gelijk. LEO IV schonk hem het *Pallium*, met het buitengewone voorregt, om het dagelijks te mogen dragen; hoewel één der volgende Pausen hem dit voorregt naderhand weder betwistte.

HINCMAR overleed in het jaar 882. Op het aan-
 naderen der *Noormannen* was hij, met het lijk van
 den Heiligen REMIGIUS, naar *Epernay* gevlugt, al-
 waar hij kort daar na overleed. Men begroef hem
 naderhand te *Rheims*, naast de derwaarts terugge-
 brachte beenderen van den Heiligen REMIGIUS, en
 er werd een door hem zelve opgesteld graffchrift
 op zijn graf geplaatst, waar in hij zich aan CHRIS-
 TUS, aan de Maagd MARIA, en aan den Heiligen
 REMIGIUS aanbeval. Zijne schriften, die menigvul-
 dig zijn, werden in het jaar 1645 te *Parys* door
 JAKOB SIRMOND in twee Deelen in *Folio* uitgege-
 ven, behalve nog eenige Brieven enz. die nader-
 hand in het licht gebragt zijn. In het eerste *Deel*
 van zijne werken staan onder anderen zekere schik-
 kin-

kingen, (*Capitula Synodica*,) welke hij voor de Geestelijkheid van zijn Kerspel ontworpen heeft. Volgens dezelve moet elk hunner eene verklaring der Geloofsbelijdenis en van het *Onze Vader* naar de leere der regtzinnige Vaders leeren, en die tot onderwijs van het volk gebruiken; hij moest leeren den *Canon* van de Mis te verstaan, en in staat zijn, om die uit zijn hoofd en duidelijk op te zeggen; ook moest hij de gebeden bij de Mis, en de afdeelingen uit de schriften der Apostelen en Euan- gelisten goed kunnen lezen; de Geloofsbelijdenis van ATHANASIUS van buiten kennen, en ook met andere woorden weten uit te leggen; de overige Kerkpleg- tigheden wel waarnemen, bij voorbeeld, op elken Zondag voor de Mis gewijd water in een behoor- lijk wijwatervat maken, met hetwelk het volk bij het inkomen in de Kerk besprengd worden, en waar van het ook in reine vaatjes met zich nemen kon, om 'er zijne woningen en akkers, zijn vee en deszelfs voeder, zijn eten en drinken mede te be- sprengen enz. maar van eigenlijke geleerdheid, ken- nis van den Bijbel enz. geen enkel woord!

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

In een ander opstel (*) komt een voorbeeld voor van zijne ligtgeloovig- en bijgeloovigheid. Het is het gezicht, (*visioen*,) van eenen stervenden, die, reeds verscheidene dagen van zijne zinnen beroofd, geloofde op eene plaats gekomen te zijn, waar hij vele overledene Bischoppen, waar onder sommigen hem bekend, zag, van welken velen half verbrand schee-

(*) *De visione Bernoldi Presbyteri.*

IV scheenen te zijn, en dan weder van koude trilden,
 BOEK dan zeer verhit waren; maar aan welke hij groote
 II verligting bezorgde, door voor hen van Geestelijken
 Afdeel. en Leeken, welken zij wel gedaan hadden, gebeden
 VI en aalmoezen te laten doen. Zoo zag hij ook aan eene
 Hoofdst. donkere plaats den onlangs overledenen Keizer KA-
 na C. G. REL *den Kalen* in zijne verrotting, en reeds van
 Jaar 814. worms tot op de beenen verteerd. Deze zond
 tot 1073. hem aan HINCMAR, met last, om hem te zeggen,
 dat hij dit alles daarom leed, omdat hij de goede
 raadgevingen van hem en andere zijne getrouwen
 niet opgevolgd was; dus liet hij hem verzoeken,
 dat hij en zijne overige getrouwen hem in dezen
 nood geestelijke hulp mogten bewijzen. Deze en
 andere verschijningen van eene meer dan kranke ver-
 beelding vernam HINCMAR van den Priester, aan
 wien de zieke, weder bijgekomen zijnde, die ver-
 teld had, en hij herhaalt ze in dit geschrift, met
 overtuiging, dat zij waar waren, omdat toch in de
zamenpraken van GREGORIUS, in de *Angelsakssche*
Kerkgeschiedenis van BEDA, in de schriften
 van den Heiligen BONIFACIUS, en elders, dergelijke
 gezigten voorkwamen. En hij deelde ze daarom
 aan vele anderen mede, om ze beschroomd te ma-
 ken met betrekking tot hun toekomstig lot, en hen
 tothet gebruiken van tegenmiddelen tegen zulke ram-
 pen en bijzonder ook tot het gebed voor den over-
 ledenen Keizer op te wekken.

Mishan- Aan dezen voor elk, die hem tegensprak, of die
 deling van Ketterij verdacht was, zoo geduchten man,
 GOD- werd GODSCHALK door HINCMARS vriend, RABAN,
 SCHALK

te gelijk met het vonnis, dat hij een omzwervende Monnik en uitgemaakte Ketter was, dien men slechts volgens ingevoerde Kerkenorde, aan zijnen *Metropolitaan* ter bestraffing overleveren wilde, overgezonden; en onder deze omstandigheden was het wel te voorzien, dat GODSCHALK verloren was. HINCMAR hield dan, in het jaar 849, te *Quiercy* of *Chierfy*, (door de Schrijvers *Carisiacum* genoemd,) een Koninklijk Paleis bij *Rheims*, waar juist een Rijksdag belegd was, waar op ook Bisschoppen verscheenen, met de Bisschoppen van zijn Kerspel, en andere aanzienelijke Geestelijken en Abten, eene Kerkvergadering, voor welke GODSCHALK verschijnen moest. Hoe hard, of liever, hoe wreed men daar met hem gehandeld, en hoe men dat gedrag verschoond hebbe, kan men bijna alleen uit de schriften van HINCMAR en deszelfs bewonderaars opmaken. Deze zegt in een' van zijne Brieven, dat hij GODSCHALK voor de Bisschoppen, bijzonder ook voor den Aartsbisschop WENILO van *Sens* heeft laten brengen; maar deze Monnik had, in tegenwoordigheid van velen, niets redelijks te voorschijn gebragt, of op de vragen geantwoord; maar was veel meer, als een bezetene, (*abreptitius*,) omdat hij niets geschikt in staat was te antwoorden, met schelden en schimpen tegen enkele personen uitgevaren; en wegens dezen hoogst onbeschaamden euveldoed hadden de Abten en Monniken hem, volgens den regel van den Heiligen BENEDICTUS, waardig verklaard, om gegeefeld te worden. Dewijl hij ook, strijdig met de *Kanonische* voorschriften, on-

IV
BOEK
II
Afdel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
door
HINCMAR.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814
tot 1073.

ophoudelijk bezig geweest was, met Burgerlijke en Kerkelijke bezigheden te behandelen, en zijne fouten niet had willen erkennen, of zich deswegens verootmoedigen, zoo was hij door de Bisfchoppen, naar Kerkelijke regten, veroordeeld. In eene andere plaats meldt HINCMAR nog, dat GODSCHALK, alreeds te *Mentz* als een Ketter erkend zijnde, dewijl hij onverbeterlijk was, van zijne Priesterlijke waardigheid, welke hij zich, zonder voorkennis van zijnen Bisfchop te *Soisfons* aangematigd had, ontkleed, en wegens zijnen onbedwingbaren hoogmoed, volgens de Sijnodale wetten van *Agde*, en den Reggel van den Heiligen BENEDICTUS, als een goddelooze, met roeden gegeesfeld, en vervolgens in eene gevangenis geworpen is, zoo als de *Duitsche* Bisfchoppen besloten hadden, opdat hij anderen niet zou kunnen benadeelen. Eindelijk verhaalde hij vele jaren daar na in eenen Brief aan Paus NICOLAUS I hetzelfde, maar verzweg toen het naar den regel geesfelen van GODSCHALK; aanmerkende, dat hij hem had moeten laten veroordeelen, dewijl zijn Bisfchop ROTHARD te *Soisfons*, onder wien het Klooster *Orbais* behoorde, zelve tot zulke nieuwigheden genegen was, en hem daarom niet wederstaan kon; maar betreffende zijne opfluiting beriep hij zich op de waarfchuwing des Apostels, om eenen Ketterfchen mensch te mijden.

De uitspraak van het vonnis, hetwelk twaalf Bisfchoppen over GODSCHALK velden, is nog voorhanden (*),
en

(*) *Ap. HARD. Concill. T. V. p. 17.*

St. Vincent van der Sluis

de heeren, in welke hij zijne geveelens beweerd
wilde verbranden. nr. D. Slaan. 293.

en luidt dus: „Broeder GODSCHALK! Hier mede zult gij weten, dat u het hoogheilig ambt der Priesterlijke verborgenheid, hetwelk gij u zelve onregelmatig aangematigd, en tot hier toe door alle uwe zeden, booze handelingen en verkeerde leeringen misbruikt hebt, naar het oordeel des Heil. Geestes, van wiens genade het Priesterambt een geschenk is, door de kracht van het bloed van onzen Heere JESUS CHRISTUS, hoe gij ook dat ambt ontvangen moogt hebben, ontnomen, en u ganschelijk verboden is, hetzelfde in het vervolg te bedienen. Dewijl gij u zelve buitendien verftout hebt, met verachting der Kerkelijke regten, de Kerkelijke en Burgerlijke belangen, tegen de bestemming en den naam van eenen Monnik, te verwarren! Zoo besluiten wij uit Bischoppelijk gezag, dat gij op het strengst met slagen gekastijd, en, volgens de Kerkewetten, in eene gevangenis gefloten zult worden. Opdat gij u ook niet verder verftout, u zelve het leerambt aan te matigen, zoo leggen wij uwen mond, uit kracht van het eeuwig Woord, een altijddurend stilzwijgen op.” Bij dit alles voegen nog de Jaarboeken van den Heiligen BERTIN (*): dat GODSCHALK op deze zelfde Synode genoodzaakt is geworden, de Boeken, in welke hij zijne gevoeiens beweerd had, te verbranden.

Hoe omftanlig deze berigten ook zijn, zoo weinig voldoen zij aan de hoofdzaak. Men ziet 'er alleen in de mishandeling, welke GODSCHALK heeft

moe-

(*) *ad a.* 849.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV moeten ondergaan; het geen van zijn schelden en
 BOEK tieren daar in voorkomt, komt enkel uit den mond
 II van zijne partij, die ons niet verkiest te zeggen,
 Afdeel. welke vragen, welke beschuldigingen aan GOD-
 VI SCHALK zijn voorgedragen, ook zegt hij niets van
 Hoofdst. na C. G. SCHALK zijn voorgedragen, ook zegt hij niets van
 Jaar 814, zijne antwoorden, maar blijft bij het algemeene.
 tot 1073 Zelfs is 'er eene tegenstrijdigheid in HINCMARS ver-
 halen; dan zullen enkel Abten en Monniken, maar
 dan weder ook Bischoppen, het vonnis van lijf-
 straffe over hem gevelde hebben. Onder de besluiten
 der Synode van *Agde* is 'er geen een op dit ge-
 val toepasselijk; zij beveelt alleen eenen dronken
 Geestelijken aan het lijf te straffen (*). Even min
 regtvaardigt de regel van den Heiligen BENEDICTUS
 deze gewelddadigheid aan eenen Priester van veertig
 jaren. De Aartsbischof REMIGIUS en deszelfs Kerk
 te *Lions* noemen het daarom (†) een ongehoord
 voorbeeld van goddeloosheid en wreedheid, dat
 GODSCHALK, zoo als zij van ooggetuigen gehoord
 hadden, zoo lang gegefeld was geworden, tot hij
 bijna stervende het geschrift, waar in hij plaatsen
 van den Bijbel en uit de Kerkvaderen verzameld
 had, om het aan de *Synode* over te geven, in het
 voor hem gestookte vuur werpen moest.

Velen Ondertusfchen waren verscheidene aanzienlijke
 trekken mannen van dien tijd onvergenoegd, niet alleen over
 zich GOD- de strengheid van HINCMAR tegen GODSCHALK,
 SCHALKS de zaak aan, maar zelfs over de veroordeeling van zijne leerstel-
 lin-

(*) *Can. 41. in HARD. Concill. T. II. p. 1002.*

(†) *Libr. de tribus Epistol. Cap. 25.*

lingen. Dus zagen wij reeds, dat zijn Bisfchop ROTHARD niet ongenegen was omtrent die leerftellingen, en bovendien klaagt HINCMAR, dat 'er aan alle kanten lieden opgeftaan waren, die zijne fnoode leer zoo wel mondelijk als fchriftelijk hadden uitgeftrويد. Een der eerften en voornaamften onder dezen was PRUDENTIUS, Bisfchop van *Troyes*. Deze een geboren *Spanjaard*, uit het geflacht, zoo als men gelooft, der Graven van *Arragon*, heette eerst GALINDO, maar nam den naam PRUDENTIUS aan, toen hij zich in de vroegere jaren zijner jeugd aan het *Frankifche* Hof onthield (*). Het gemelde Bisdom kreeg hij reeds voor het jaar 847. De roem zijner Godsvrucht en Geleerdheid was zoo groot, dat HINCMAR zelve het dienftig oordeelde, zijnen raad nopens GODSCHALK te verzoeken, of hij denzelven op Witten Donderdag of op Paafchen tot het aanhooren van den openbaren Godsdienst of tot het Avondmaal mogt toelaten? Het antwoord van PRUDENTIUS is niet meer voorhanden, doch men befluit, dat hetzelfde gunftig is geweest, uit de zachtere behandeling jegens GODSCHALK, welke nu eene poos plaats had, waar tegen RABAN in eenen Brief HINCMAR op nieuw tegen denzelven ophitfte; waar na GODSCHALK weder veel enger werd opgefloten.

Terwijl hij nog eenige vrijheid genoot, en zich in het Klooster *Hautvilliers* in het Kerspel van *Rheims* bevond, ftelde GODSCHALK twee Geloofsbelijdenifen op, eene kortere en eene langere. In de

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Ann. Bertin. ad a. 861.*

Geloofs-
belijdenis
van GOD-
SCHALK.

IV de korte (*) schrijft hij: Ik geloove en bekenne;
 BOEK dat de almachtige en onveranderlijke God de Heilige
 II Engelen en uitverkorene menschen voorgezien, en
 Afdeel. om niet ten eeuwigen leven *geprædestineerd* heeft;
 VI om ook dat hij den Duivel, het hoofd van alle
 Hoofdst. na C. G. booze geesten, met alle zijne afvallige Engelen, als
 Jaar 814. tot 1073. ook met alle verworpene menschen, als deszelfs mede-
 leden, dewijl hij heel zeker hunne toekomstige
 booze handelingen voorgezien heeft, op gelijke wijze,
 naar zijn hoogst regtvaardig oordeel, naar verdienste tot den eeuwigen dood *geprædestineerd*
 heeft. — Zijne tweede veel langere belijdenis is ingerigt bij wijze van eene aanspraak aan God en JEZUS, en in dezelve biedt hij zich aan tot de proeve van kookend water, olie of pek, of een brandstapel, ter bevestiging van de waarheid van zijn geloof.

HINCMAR zond deze grootere Geloofsbelijdenis van GODSCHALK aan RABAN, om dezelve te wederleggen; maar deze oordeelde, dat de Monnik, die zoo trotsch was, dat hij, de geheele Kerk voor vuilnis achtende, alleen op God wilde vertrouwen, zoo veel eer en moeite niet waardig was. Op het aanbod van GODSCHALK, ten aanzien van de proeve met kookend water enz., floeg de Aartsbischop, die den Ketter kon laten geefelen en boeijen, geene acht, hoe zeer deze aanbieding, alſchoon met de bijgeloovige dweepzucht van die tijden bezoedeld, echter een bewijs schein te zijn van GODSCHALKS in-

(*) Bij USHER *Gotteschalci Historia* p. 319. ƒqq.

inwendige overtuiging van de regtvaardigheid van zijne zaak.

Deze, hoe zeer door twee Kerkvergaderingen of liever door twee aanzienlijke Bifchoppen van het *Frankifche* Rijk veroordeeld, had ondertusfchen het voor eenen veroordeelden Ketter zeldzaam lot, dat meer dan één regtzinnig Leeraar voor zijne leerftellingen optrad. Eén der eerften onder dezen was de boven reeds gewaagde PRUDENTIUS, Bifchop van *Troyes*, wien HINCMAR over GODSCHALK geraadpleegd had. Deze fchreef aan HINCMAR en deszelfs vriend PARDULUS, Bifchop van *Laon*, in het jaar 849, eenen Brief, waar in hij hen waarfchuwde, om AUGUSTINUS, dien geleerdften aller Kerkvaderen, niet te berispen; met dezen, en met FULGENTIUS en PROSPER, beweerde hij vooreerst de tweeledige *Prædestinatie*; doch met deze verklaring, dat God *de verworpenen niet tot fchuld, maar tot ftraf geprædestineerd* of voorbeltemd heeft; (*præordinavit*,) niet als of hij het kwade wilde, maar dat hij de genen, die vrijwillig kwaad doen, regtvaardig tot eeuwige ftraffe verdoemt. Verders leert PRUDENTIUS, dat CHRISTUS *zijn bloed alleen voor de Uitverkorenen vergoten heeft* enz. Men ziet uit het een en ander, dat RABAN aan PRUDENTIUS ongelijk deed, als hij aan HINCMAR fchreef, dat zijne leer behelsde, dat God door zijne *Prædestinatie* den zondaar tot het verderf noodzaakte.

RATRAMN, de vermaarde Monnik van *Corbie*, nam op last van Koning KAREL *den Kalen*, in het jaar 850, ook deel in den ontftanen twist, en

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdit.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
PRUDENTIUS verdedigt de leerftellingen van GODSCHALK.

RATRAMN verdedigt ook de leer van

IV schreef, niet ten voordeele van GODSCHALK zelve,
 BOEK maar echter van deszelfs leerstellingen. In het eer-
 II ste Boek van zijn werk, *de Prædestinatione Dei*,
 Afdeel. handelt hij vooraf van de Goddelijke Voorzienig-
 VI heid in het gemeen, en zegt in het slot van hetzel-
 Hoofdst. ve, dat alle goede daden, woorden en gedachten
 na C. G. der Heiligen alleenlijk van de Goddelijke genade af-
 Jaar 814. komen; dat deze eerst hunnen vrijen wil tot het
 tot 1073. goede versterkt, hen zoo wel voorkomt, als besten-
 GOD- dig achtervolgt; en dat het *getal der geprædestineer-*
 SCHALK. *de Heiligen*, van welken niemand kan verloren
 gaan, naauwkeurig bepaald is. — In het tweede
 Boek onderzoekt hij ook de *Prædestinatie der Ver-*
worpenen. Hier merkt hij aan, na uit FULGENTIUS
 bewezen te hebben, dat de *Boozen tot het eeuwig*
vuur geprædestineerd zijn, hoe die genen, die zei-
 den, dat wel de *straf* voor de Onregtvaardigen ge-
 geprædestineerd zij, maar dat zij zelve daar toe niet
 geprædestineerd waren, mogten zien, hoe zij deze
 woorden van dien Schrijver verstonen, nademaal
 het een en ander onafscheidbaar zamen verbonden
 is. Op eene andere plaats schrijft hij, God heeft
 voorzien, dat de boozen in het kwaad zouden vol-
 harden, daarom heeft hij voor hun, bij zijn eeuwig
 voorzien, de *straffe* geprædestineerd; maar daarom
 worden zij niet tot de straffe gedwongen, nade-
 maal zij niet wegens hunne *Prædestinatie* geoor-
 deeld worden; maar tot straffe geprædestineerd wa-
 ren geworden, omdat zij als zondaars voorgezien
 waren. —

AMULO'S AMULO, of AMOLO, Aartsbischop van *Lion*, een
 goed-

goedhartig man, schreef in het jaar 851, of in het begin van het volgende jaar, eenen Brief aan GODSCHALK (*), waar in hij denzelven schijnt tegen te spreken, en hem zoekt te overtuigen, dat hij schuldig stond aan de volgende dwalingen: I. dat niemand, die door JESUS bloed verlost is, kan verloren gaan; II. dat de Heilige *Sacramenten* der Kerk, de *Exorcismus*, Doop, gewijde Oliefel, Avondmaal, en de oplegging der handen aan allen, die na het ontvangen derzelven verloren gaan, geheel vergeefs bediend worden; III. dat hij die genen, die uit het getal der Geloovigen verloren gaan, niet voor leden der Christelijke Kerk wil gehouden hebben; IV. dat allen, die eens verdoemd zullen worden, zoodanig van God tot hun verderf gepredestineerd zijn, dat volstrekt niemand van hen ooit heeft kunnen zalig worden; V. dat de verdoemden zoo onherroepelijk en onveranderlijk tot het verderf gepredestineerd zijn, als God zelve onveranderlijk is; VI. dat God en zijne Heiligen zich over de ellende der verdoemden verheugen zullen. Dus hard stelt AMULO in dezen Brief de gevoelens van GODSCHALK voor, mischien te veel geloof gevende aan de gevolgtrekkingen, met welke GODSCHALKS partijen hem bezwaarden. Anders zijn 'er onder den naam van AMULO nog twee opstellen voorhanden, *Responsio ad interrogationem cujusdam de Præscientia vel Prædestinatione Divina*, en de *Gratia et Præscientia Dei, deque Prædestinatione et libero*

ar-

(*) *Ep. II. in AGOBARDI Opp. T. II. p. 149-171.*

IV
BOEK
II
Afdel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Brief aan
GOD-
SCHALK
enz.

IV *arbitrio, de spe item ac fiducia salutis, et de sententia S. Augussini*, in welke opstellen de leer der tweeledige Prædestinatie wordt voorgesteld.

BOEK II
Afdeel. VI
Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073
SERVATUS LUPUS, niet zoo als sommigen hem verkeerd noemen, **LUPUS SERVATUS**, een geleerd man, verklaarde zich minder dubbelzinnig voor de leerstellingen van **GODSCHALK**, doch met eene gematigdheid, die ver af was van den eigenlijken partijgeest.

SERVATUS LUPUS Deze **SERVATUS LUPUS** werd omtrent het jaar 805 of 806 in het Landschap van *Sens* geboren; nog een jongen zijnde, toonde hij zijne genegenheid voor de wetenschappen, vervolgens werd hij Monnik in het Klooster *Ferrieres*, naderhand ging hij over in dat van *Fulda*, alwaar hij onder den vermaarden **RABAN** zijne Letteroefeningen voortzette. Hij werd de vriend van **EGINHARD** of **EINHARD**, en kwam in het jaar 836 in *Westfranken* terug; in het jaar 842 werd hij door **KAREL de Kale** beschonken met de Abdij van *Ferrieres*; en was zeer gezien aan het Hof, door hetwelk hij in vele staatszaken gebruikt werd, ook woonde hij vele Kerkvergaderingen bij. In geleerdheid muntte hij uit boven velen zijner tijdgenooten, bijzonder in zijne kennis aan de oude Latijnsche Schrijvers; hij overleed waarschijnlijk in het jaar 862, alzoo men na dien tijd niets meer van hem leest. Zijne werken zijn door **STEVEN BALUZE** te *Parys* in 1664 in 8vo uitgegeven.

Door **KAREL den Kalen** gevraagd zijnde omtrent de leerstellingen van **GODSCHALK**, verklaarde hij in het jaar 850 zijn gevoelen daaromtrent eerst mondeling, vervolgens schriftelijk, in eenen Brief aan dien Vorst.

Ten

Ten zelfden tijde schreef hij ook aan den Aartsbis-
 chop HINCMAR, dat hij na lang nadenken over de
Prædestinatie gevonden had, dat de verklaring van
 AUGUSTINUS daar over de regtmatigste zij, en dat
 men dezelve bij de *goeden* eene *voorbereiding der*
genade, maar bij de *kwaden* eene *onttrekking der*
genade moet noemen.

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.

In het jaar 852 voltooide hij een werk over de
 drie leerstellingen, die thans betwist werden; over
 den *vrijen wil*, over de *Prædestinatie*, en de *uit-
 gestrektheid der verlossing van CHRISTUS*, (*Liber
 de tribus questionibus.*) In dit werk zegt hij on-
 der anderen: „Men geve toch aan hun geen ge-
 loof, al mogten zij ook in groot aanzien staan, die
 beweerden, dat God daarom sommigen uitverkoren,
 of *geprædestineerd* heeft, omdat hij vooruitgezien
 heeft, dat zij aan hem gehoorzaam zouden zijn, en
 in deze gehoorzaamheid zouden volharden; opdat
 niet de gave der Goddelijke genade te niete gedaan
 worde, (*evacuetur*,) als zij naar eene toekomstige
 menschelijke verdienste zou uitgedeeld worden. Ten
 aanzien van de *Prædestinatie* der verworpenen, er-
 kent LUPUS, dat zelfs voortreffelijke lichten onder
 de Bisschoppen die niet willen aannemen, opdat
 men niet zou gelooven, dat God sommigen, uit
 lust tot straffen, geschapen hebbe, en die genen
 onregtvaardig verdoemt, die de zonde, en dus ook
 de straffe niet hadden hunnen ontgaan. Doch zij
 behoorden, zijns bedunkens, te overwegen, dat de
 zulken door hun eigen schuld verdoemd worden. om
 dat het menschdom zich zelve vrijwillig verloorven
 heeft.

HINC-

IV HINCMAR kon uit deze en soortgelijke geschriften
 BOZII
 II
 Afdeel. ligtelijk oordeelen, dat, hoe gemakkelijk hij eenen
 VI kleinen Monnik had kunnen drukken, hij niet zoo
 Hoofdst. VI ligt deszelfs leerstellingen kon te niet maken. Daar
 na C. G. KAREL *de Kale* hem en zijnen vriend PARDULUS,
 Jaar 814. Bisfchop van *Laon*, de geschriften van RATRAMN
 tot 1073. en LUPUS mededeelde, en RABAN hem zijnen schrif-
 telijken bijstand weigerde, moest hij naar andere
 J. SCOT hulp omzien. Hier toe liet zich AMALARIUS, een
 schrijft tegen de *Diaken*, en naderhand Priester te *Mets*, gewillig
 leer van GOD- vinden, maar zijn geschrift is verloren gegaan, mis-
 SCHALK. schien, gelijk sommigen willen, omdat men het der
 moeite van afschrijven niet waardig heeft gekeurd.
 Maar meer opziens maakte het Boek, hetwelk JOAN
 SCOT in het jaar 851 heeft geschreven, om HINC-
 MAR te ondersteunen.

Welligt nogtans heeft het naderhand HINCMAR
 en zijnen vriend PARDULUS berouwd, de hulp van
 dezen Wijsgeer te hebben ingeroepen. Trouwens,
 dit Boek van SCOT behelst vele spitsvinnige voor-
 stellen, welke door hen zeker niet konden goedge-
 keurd worden, en over het geheel is dit werk een
 samenweefsel van spitsvinnigheden, en noch Wijs-
 geerig noch Bijbelsch te noemen, terwijl hij geheel
 verkeerd het gevoelen van GODSCHALK in het mid-
 den stelde tusschen het *Pelagiaansch* en *Antipela-*
giaansch gevoelen, en ontkende, dat AUGUSTINUS
 eene tweeledige *Prædestinatie* geleerd had.

PRUDEN- Scherp werd ook dit werk van de andersgevoe-
 TIUS lenden beoordeeld. PRUDENTIUS, de voorheen ge-
 schrijft melde Bisfchop van *Troyes*, schreef 'er een Boek
 tegen het

tegen, en ontdekte 'er in, niet alleen het vergif der *Pelagiaansche* trouweloosheid, en eenigermate de dwalingen van ORIGENES, maar ook zelfs de woede der *Collyridiaansche* Ketterij. — Ook stelde FLORUS, de *Diaken* te *Lions*, eene wederlegging op van het Boek van SCOT, in een en ander geschrift.

HINCMAR ziende, dat hij, door de schriften van zoo vele door den roem van geleerdheid aanzienlijke mannen, hoe zeer zij hem verschoonden, en daarom zich niet regelreht voor GODSCHALK verklaarden, gevaar liep, van den naam zijner regtzinnigheid te zullen verliezen, zocht des te meer zijne partij, door de verbindtenis met andere Bischoopen, te versterken. Hij zond ten dien einde aan AMULO, Aartsbischoep van *Lions*, die zich vrij zacht verklaard had, gelijk wij gezien hebben, nog een' Brief, als ook een' van zijnen vriend PARDULUS van *Laon*, en eenen van RABAN aan den Bischoep NOTTING, over de *Prædestinatie*. Doch, alzoo AMULO middelerwijl in het jaar 852 gestorven was, beantwoordde zijn opvolger REMIGIUS, ook in naam zijner Geestelijkheid, deze Brieven in een afzonderlijk opstel: *S. Remigii Archiep. et Eccles. Lugdun. de tribus Epistolis Liber*. In dit werk stelt REMIGIUS vooraf *zeven Geloofsregelen* vast, welke ieder regtzinnige behoorde aan te nemen. I. God heeft niets in den tijd voorgeweten of *geprædestineerd*; maar gelijk hij zelve eeuwig en onveranderlijk is, zoo is ook zijn voorweten en *Prædestinatie*. II. Alles is aan dit zijn voorzien en bestemmen onderworpen, zonder hetzelve kan niets zijn noch geschieden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1075.

Boek van
SCOT.

REMIGIUS
verdedigt
insgelijks
deleer-
stellingen
van GOD-
SCHALK.

IV den. III. In zijn werk is alles, wat hij te voren
 BOEK weat, ook *geprædestineerd*, dewijl het alles goed
 II en billijk is, en dus ook omgekeerd. IV. De goe-
 Afdeel. de werken behooren hoofdzakelijk en waarlijk aan den
 VI Schepper; maar de kwade alleen aan het schefsel
 Hoofdst. na C. G. toe: deze laatste heeft God voorgeweten, maar niet
 Jaar 814. *geprædestineerd*. V. Alhoewel God van vele boo-
 tot 1073. zen voorgezien heeft, dat zij in hunne Goddeloos-
 heid zouden volharden, en hij hen daarom met
 recht tot het verderf heeft *geprædestineerd*; evenwel
 heeft hij daar door niemand van hen de noodzake-
 lijkheid opgelegd, om volstrekt boos te zijn. VI.
 Men moet niet op eene kinderachtige wijze eischen,
 dat alleen daar in de Schrift, Gods voorwetenschap
 en *Prædestinatie* verstaan moeten worden, waar de-
 ze woorden uitdrukkelijk voorkomen; genoeg, wan-
 neer de zaak, door die woorden aangewezen, zeker
 voorgedragen wordt. VII. Niemand van Gods uit-
 verkorenen kan verloren gaan; maar ook niemand
 van de verworpenen kan zalig worden.

Uit deze Regelen kan men reeds besluiten, hoe
 REMIGIUS de *Ketterijen*, welke aan GODSCHALK
 werden toegeschreven, beoordeeld hebbe. Deze wa-
 ren de vijf volgende. I. God heeft van eeuwig-
 heid, dien hij wilde, *tot zijn Rijk*, en wien hij
 wilde, *ten verdere geprædestineerd*. II. Deze laat-
 sten *kunnen niet zalig worden*, en de eerstgemel-
 den *kunnen niet verloren gaan*. III. *God wil niet*
alle menschen zalig maken; maar alleen die genen,
 die zalig worden. IV. *CHRISTUS is niet gekomen*,
om allen zalig te maken, en is ook alleen voor die
 ge-

genen gestorven, die door zijn lijden zalig worden. V. Nadat de eerste mensch door zijnen *vrijen wil* gevallen is, kan niemand van ons zijnen vrijen wil tot het goede, maar alleen *ten kwade* gebruiken. Van deze stellingen keurt REMIGIUS de vier eerste goed, welke hij ook verdedigt. Omtrent de vijfde houdt hij bijna voor ongeloofelijk, dat iemand zou beweeren, dat de vrije wille zelfs van Geloovigen alleen ten kwade zou kunnen gebruikt worden. Voor het overige zegt REMIGIUS HINCMAR vrij uit aan, dat men niet GODSCHALK, maar de Kerkelijke waarheid veroordeeld had, en zoo deze de bovengemelde vijfde stelling al geleerd had, had men hem met den zachtmoedigen geest te regt moeten brengen.

IV
BOEK
II
Afdcel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Waarschijnlijk werd HINCMAR door deze mislukking van zijne proeve op de Kerk van *Lions*, en door de hoop, dat eene Kerkvergadering hem zou doen zegevieren, bewogen, om 'er eene te bewerkstelligen. Als derhalve in het jaar 853 KAREL de *Kale* zich met verscheidene Bischoppen en Abten in zijn Paleis *Chierfy* bevond, hield HINCMAR met dezelve eene *Synode*, op welke vier artikelen, (*Capitula*,) werden vastgesteld, en ook door den Koning onderteekend (*). I. God heeft niemand tot de straffe *gepredestineerd*, en daar is maar ééne *Prædestinatie*, welke, of tot de genadegifte, of tot de regtvaardige vergelding behoort. II. *De vrije wil*, welken wij in onzen Stamvader verloren hebben,

Kerkvergadering te Chierfy

(*) *Ann. Bert. ad a. 853.*

IV ben, is ons *door* de voorkomende en helpende *ge-*
 BOER *nade* van CHRISTUS *wedergegeven*. III. God wil in
 II het algemeen, *dat alle menschen zalig worden*; al-
 Afdeel. hoewel niet allen dadelijk zalig worden. IV. Het
 VI bloed van CHRISTUS is *voor allen* vergoten, alhoe-
 Hoofdst. na C. G. wel niet allen door de verborgenheid van zijn lijden
 Jaar 814. tot 1073. verlost worden.

PRUDEN- PRUDENTIUS, Bisfchop van *Troyes*, dien wij reeds
 TIUS ver- meermalen in deze twisten gemeld hebben, fchijnt
 zet zich ook weder de eerste geweest te zijn, die zich open-
 tegen de artikelen, lijk tegen deze vier artikelen verzettede. HINCMAR
 op dezel- verwijt hem wel in zijne fchriften (*), dat hij zel-
 ve vastge- ve deze artikelen met hem opgefteld, onderteekend
 field. en bekrachtigd heeft; waarfchijnlijk heeft PRUDEN-
 TIUS, door ontzag voor den Koning, te *Chierfy*
 deze artikelen, die overhaast opgefteld waren, toe-
 geftemd, maar weldra, toen hij zich vrijer durfde
 verklaren, dezelve verworpen. Altoos nog in het-
 zelfde jaar 853 zond hij aan eene vergadering van
 Bisfchoppen te *Sens*, onder voorzitting van WENI-
 LON, Aartsbisfchop dier ftad, wegens de inwijding
 van den nieuwverkorenen Bisfchop van *Parys*,
 AENEAS, gehouden, eenen Brief, waar in hij, om
 ziekte afwezend zijnde, verklaarde, dat hij alleen
 in de inwijding bewilligde, wanneer de nieuwe Bis-
 fchop de leere der Kerk onderteekende, en bijzonder
 deze vier artikelen. I. De in ADAM verloren *vrije*
wil is ons door CHRISTUS zoodanig wedergegeven,
 dat wij evenwel tot denken, willen, beginnen,

wer-

(*) *Libr. de Prædest. C. 21, 26.*

werken en volharden in het goede, bestendig de
 Goddelijke genade noodig hebben. II. Velen zijn
 door Gods onwaardeerbare barmhartigheid van eeu-
 wigheid *ten leven gepraedestineerd*, maar anderen
 door zijne onnasporelijke regtvaardigheid *tot straffe*.
 III. Het *bloed van CHRISTUS is voor alle menschen*,
die in hem gelooven, vergoten; maar niet voor die
 genen, die nooit in hem geloofd hebben, noch he-
 den in hem gelooven, of in het vervolg niet in hem
 gelooven zullen. IV. *God maakt allen zalig, die*
hij wil, maar deze wil strekt zich niet uit tot de
 genen, die niet zalig worden. HINCMAR heeft na-
 derhand deze stellingen weder getracht te weder-
 leggen.

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.

De eerstgemelde vier artikelen der Kerkvergadering
 van *Chierfy* werden ook door een bijzonder geschrift
 in naam van de Kerk van *Lions* wederlegd, waar-
 schijnlijk weder opgesteld door REMIGIUS (*), in
 welk geschrift HINCMAR niet weinig wordt doorge-
 streken.

Ook de
 Kerk van
 Lions.

Ondertuschen gaven de *Synoden*, welke GOD-
 SCHALKS leerbegrip veroordeeld hadden, nog steeds
 veel voordeelen aan deszelfs tegenstrevers; de voor-
 standers dan van zijne gevoelens hielden daarom ook
 eene zoodanige *Synode*, en wel in het Rijk van den
 Keizer LOTHARIUS, in het jaar 855, te *Valence*,
 in het naderhand genoemde *Daufinè*, onder voor-
 zitting van den Aartsbischop REMIGIUS. Op de-
 zel-

Synodete
 Valence
 VOORGOD-
 SCHALKS.

(*) *Libellus de tenenda script. f. verit. et SS. orih. doxor. Patrum auctoritate fideliter festanda.*

IV zelve werden de volgende zes artikelen vastge-
 BOEK feld (*). *Vooreerst* werd bepaald, dat men zich
 II voor alle nieuwigheden in het geloof behoorde te
 Afdeel. wachten, en in de leere der *Prædestinatie*, behalve
 VI de Schrift, blijven moest bij het gene de regtzin-
 Hoofdst. nige Vaders geleerd hadden. De *tweede* en *derde*
 na C. G. *Canon* behelzen de *tweeledige Prædestinatie* en de
 Jaar 814 *Canon* behelzen de *tweeledige Prædestinatie* en de
 tot 1073. gelijke voorwetenschap van God, alleen met de uit-
 drukkelijke bepaling, dat de Goddeloozen niet tot het
 kwade, of tot de noodzakelijkheid van zondigen,
 gepredestineerd zijn. In den *vierden* zeggen de Bis-
 schoppen, dat 'er, ten aanzien der verlossing door
 het *bloed van CHRISTUS*, eene groote dwaling was
 opgekomen, terwijl sommigen schriftelijk beweerden,
 dat dit bloed *ook voor de Goddeloozen vergoten* is
 geworden, die van het begin der wereld tot op het
 lijden des Heeren in hunne Goddeloosheid gestor-
 ven, en daarom eeuwig verdoemd waren. — Zij ver-
 werpen daarom de *vier artikelen*, welke op eene
 vergadering van hunne Broederen onvoorzigtig waren
 aangenomen; maar ook andere stellingen in XIX fluitre-
 denen heel onvoegzaam, gelijk zij zeggen, zamengevat;
 deze zijn de gevoelens van JOAN SCOT, in zijn boven-
 gemelde Boek voorgedragen. Even dus stellen zij in
 den *vijfden Canon*, dat alle *gedoopte geloovigen door*
CHRISTUS bloed van de zonden gewasfchen zijn,
 naardemaal de *Sacramenten* der Kerk volstrekt krach-
 tig zijn; maar dat echter uit de menigte derzelveu
 flechts *een zeker getal zalig wordt*, dewijl zij door
 Gods

(*) In HARD. *Conc. Tom. V. pag. 88.*

Gods genade in hunne verlossing getrouw blijven, maar de *anderen integendeel niet zalig worden*, omdat zij bij de in het begin ontvangene genade des geloofs niet hebben willen volharden, en de *genade der verlossing* door kwade leere of een goddeloos leven *vruchteloos gemaakt hebben*. Eindelijk verklaren zij, in den zesden *Canon*, omtrent den *vrijen wil*, dat zij van deszelfs krachteloosheid en herstelling door CHRISTUS, niets anders leeren, dan de Kerkvaders het, volgens de Heilige Schrift, nagelaten hebben; maar dat zij armhartige vragen en fabelen, die als *Schotsche brij*, (*Scotorum pultes*, met eene laffe toespeling op de gevoelens van SCOT,) voor het reine geloof walging veroorzaken, en welke in deze gevaarlijke tijden zelfs tot eene scheuring waren aangewassen, afwijzen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

EBBO, Bischof van *Gratianopolis*, (*Grenoble*) kreeg van LOTHARIUS last, om deze besluiten aan KAREL de Kale over te brengen. Deze deelde ze aan HINC-MAR mede, die hier op een werk in drie Boeken tegen dezelve schreef, waar van echter alleen de Voorrede aan den Koning overgebleven is, in welke hij zich beklaagde, dat men te *Valence* de artikelen van *Chiersy* verdraaid had. Aan de andere zijde zocht men zich insgelijks te versterken, en meer Bischoppen aan te winnen. Als in het jaar 859 te *Savonnieres*, hetwelk als het ware eene voorstad van *Toul* was, eene nieuwe Kerkvergadering van Bischoppen uit de drie Rijken van LOTHARIUS, Koning van *Lotharingen*, van KAREL den Jongeren, Zoon van den overledenen Keizer

Kerkvergaderingen te Langres en Savonnieres.

IV BOEK II Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 814. tot 1073.

LOTHARIUS, en Koning van *Provence*, en van KAREL *den Kalen*, Koning van *Neufrië*, zou gehouden worden, kwamen de Aartsbisdommen van *Lions* en *Vienne*, REMIGIUS en AGILMAR, als ook EBBO van *Grenoble*, en andere Bisdommen, op reize derwaarts, in de Abdij van *Saint Jameaux* bij *Langres* bijeen, alwaar ook hun Koning KAREL *de Jonge* tegenwoordig was. Hier herhaalden zij de zes besluiten van *Valence*, alleen met dat onderscheid, dat zij de artikelen van *Chiersy*, om HINC-MAR en zijne aanhangers te sparen, niet verachtelijk bejegenden (*). Op de vergadering te *Savonnières* zelve is een besluit, deze vier artikelen betreffende (†), doch waar in alleenlijk gezegd wordt, dewijl eenige *artikelen* waren voorgelezen, over welke de Bisdommen zich niet vereenigen konden, wilden zij na het herstellen van den vrede tuschen de Koningen weder bijeenkomen, en alsdan eenparig be-lijden, het gene zij overeenkomstig de Heil. Schrift en de regtzinnige Leeraren bevinden zouden.

Dewijl 'er dus te *Savonnières* niets beslist was, stelde REMIGIUS evenwel de besluiten, die te *Langres* ontworpen waren, den Koning KAREL *den Kalen* ter hand, die weder over dezelve het goeddun-ken van zijnen Hofbisshop en Leeraar HINC-MAR wenschte te verstaan. Dit gaf aanleiding tot het hoofd-

(*) *Decreta s. Canones Synodi Lingouensis ap. HARD. l. c. pag. 498.*

(†) *Concil Tullens. I. apud Saponarias Canon. 10. HARD. l. c. pag. 486.*

hoofdwerk van dezen Aartsbischop: *de Prædeterminatione Dei et Libero arbitrio, posterior Disfertatio adversus Gotteschalkum et ceteros Prædestinianos*, hetwelk meer dan de helft van het *eerste Deel* zijner werken uitmaakt. Zeer wijdoopig en omflagtig is dit werk, in hetwelk HINCMAR twee oogmerken poogt te bereiken, vooreerst, te bewijzen, dat GODSCHALK de oude Ketterij der *Prædestinatianen* vernieuwd heeft, en ten *tweeden*, zijne vier artikelen van *Chiersy* tegen de Kerkvergadering van *Valence* te verdedigen. In der daad kan men van dit werk zeggen, dat HINCMAR daar in meer belezenheid dan oordeel openbaart, dat hij geenszins duidelijke en bepaalde denkbeelden noch eene goede keuze en uitlegging der Heilige Schriften daar in ontdekt; dat het gezag der Kerkvaderen bij hem alles is, en dat hij ondertusfchen de leer van AUGUSTINUS, en de Geschiedenis der gewaande *Prædestinatianen*, niet naar waarheid voordraagt.

Hij had om dezen tijd nog eenen twist met GODSCHALK, over zekere uitdrukking in een Kerkgezang, gelijk wij op zijne plaats verhaald hebben (*), waar in deze gevangene Monnik noodzakelijk ongelijk moest hebben. Deze ondertusfchen beproefde het in het jaar 859 vergeefs, om zijne belangen, door beroep op den Paus, voor denzelven ter beslissing te brengen. GUNTBERT, een Monnik in hetzelfde Klooster *Hautvilliers*, in hetwelk hij opgefloten was, bragt zijn beroep, (*reclamatio*), naar

Re-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814,
tot 1073.

(*) Zie boven in dit *Deel Bladz.* 114.

IV *Rome*. Hij liep, zegt HINCMAR (*), met Boeken,
 BOEK kleederen, paarden, en andere dingen, die hij maar
 II had kunnen steelen, voort, nadat hij dikwijls wegens
 Afdeel. onachtzaamheden eene regelmatige straffe geleden
 VI had, met GODSCHALK heimelijk in verbindtenis ge-
 Hoofdst. treden, en ook door deszelfs dwalingen befinet ge-
 na C. G. worden was. Ook schreef NICOLAUS I. werkelijk
 Jaar 814. tot 1073- aan KAREL *den Kalen*, dat hij HINCMAR niet ver-
 der tegen zulke klagten mogt of kon beschermen;
 dat de Aartsbischop zich mogt wachten, dat hij
 zich deswegens geene onaangename bejegeningen op
 den hals haalde. HINCMAR merkt hier op aan, in
 zijnen Brief aan den Aartsbischop van *Sens*, dat
 hij niet wist, bij welke gelegenheid de Paus hem
 beschermd had; zoo hij GODSCHALKS zaak bedoel-
 de, dan had hij dezen door twee Kerkvergaderingen
 veroordeelden Ketter in bewaring laten nemen, opdat
 hij ook anderen niet verleiden mogt. Hij had den
 Paus ook reeds geschreven, wat GODSCHALK leerde,
 en of hij hem verlof zou geven om naar *Rome* te
 reizen, dan of een ander hem verhooren zou; on-
 dertusfchen kon hij alleen hem niet zenden, indien
 de Koning hem niet liet gaan. Indien voorts ie-
 mand den Aartsbischop naar GODSCHALKS leer mogt
 vragen, zoo geeft HINCMAR hem daar een denk-
 beeld van; en hier staat de dwaling boven aan,
 dat hij eene drievuldige natuur of wezen der Drie-
 eenheid geloofde, dan volgen zijne bekende gevoe-
 lens;

(*) *Epist. XXIV. ad Ezilen. Archiep. Senon. Tom. II. Opp. pag. 290.*

lens; maar hij zal ook nog in andere dingen van het Katholijk Geloof afwijken. Evenwel had hij, gelijk HINCMAR klaagt, vele begunstigers. Hij verzoekt vervolgens EGILO, die zich in het jaar 866 naar *Rome* wilde begeven, den Paus zulke berigten te geven, dat hij zich niet tot openbare ergernis op de zijde van GODSCHALK mogt wenden; van HINCMAR zelven moest hij hem niets zeggen, dewijl de Paus tegen hem misnoegd was. — Voorts was GODSCHALK een schadelijk man, en zou zulks nog meer zijn, als men hem losliet; uit zijne redenen en handelingen moest men besluiten, dat hij, of een bezetene, of een krankzinnige was; doch de laatste was ook nooit zonder een' boozen geest. Hij had in onderhoud, in kleeding en al het overige gelijke gerijfelikheden met andere Monniken van het Klooster, evenwel had hij zich, sedert zijn verblijf aldaar, nooit gewasfchen; zoo dat hij een' walg verwekken zou moeten, als hij te voorschijn kwam. Men ziet, dat HINCMAR, die den Pausen meermalen vele vrije woorden gezegd had, voor den Paus beducht was. — Als de Aartsbischoppen van *Trier* en *Keulen*, THIETGAUD en GUNTHER, die door den Pauselijken Legaat, met andere Bischoppen, in het jaar 863 naar *Metz* ontboden waren, van HINCMAR begeerden, dat hij ook met GODSCHALK derwaarts zou komen, en rekenschap van zijn gedrag jegens hem zou geven, vond hij een schijnbaar voorwendfel, om dit te weigeren, daar in, dat deze Bischoppen geen regt, noch eene liefderijke beweegreden hadden gehad, om dit te vorderen,

IV enz. (*) Zijne herhaalde aanbiedingen, om GOD-
 BOEK SCHALK naar *Rome* te laten reizen, zijn ook altijd
 II zoo ingekleed, dat hij dezen flap, nadat de Mon-
 Afdeel. nik op twee *Synoden* veroordeeld was, voor over-
 VI tollig en zelfs bedenkelijk hield.
 Hoofdst na C. G. Dus bleef GODSCHALK bijkans een en twintig ja-
 Jaar 814. ren in zijne Kloostergevangenis. Zijn zachte behan-
 tot 1073. deling in dezelve, daar HINCMAR in den bovenge-
 Dood van meldten Brief van spreekt, met oogmerk, dat dezel-
 GOD- ve aan den Paus gemeld zou worden, heeft niet
 SCHALK. meer geloofwaardigheid, dan zoo veel kwaads, als
 hij van dezen Monnik vertelt, die zelfs als zijn ge-
 vangene nog bestond, om zijne regtzinnigheid in
 het leerstuk der Drieëenheid aan te tasten. Zoo
 zegt hij in zijn twistchrift tegen GODSCHALK (†),
 dat deze veel onzin gesproken en geschreven heeft;
 bij voorbeeld: God had hem verboden, voor HINC-
MAR te bidden; elk der drie Goddelijke personen
 was in zijn lijf ingegaan; hij was bijkans willens
 geweest, gelijk ADAM in het begin, om zonder
 eenige kleeding rond te gaan; hij had eene openba-
 ring gekregen, dat HINCMAR als de Antichrist, bin-
 nen kort sterven, en hij in deszelfs plaats Aartsbis-
 schop van *Rheims* worden; maar ook spoedig ver-
 geven worden, en den marteldood verkrijgen zou;
 en voortgelijke andere buitensporigheden meer. In
 allen gevalle zou het niet vreemd zijn, indien een

vu-

(*) HINCMAR *Epist. XVII. ad Nicol. Papam Tom. II. Opp. pag. 216.*

(†) *De non trina Deitate C. 17. T. I. Opp. p. 550.*

vurig man, volkomen van zijne onschuld overtuigd, en desnietteenstaande twintig jaren lang binnen de muren van een Klooster opgefloten, aan het mijmeren geraakt was. —

Eindelijk storte GODSCHALK in eene doodelijke ziekte. De Monniken van *Hautvilliers* gaven hier van aan HINCMAR kennis, die hun daar op een opstel verzond, hetwelk de stervende Monnik zou moeten aannemen, indien hij nog vóór zijn' dood in de gemeenschap der Kerk weder aangenomen worden, en het Avondmaal ontvangen wilde. Dit was eene Geloofsbelijdenis, volkomen volgens HINC-MARS gevoelens over de *Prædestinatie* en ook over andere betwiste leerstukken. — Gelijk men dit verwachten kon, zoo weigerde ook GODSCHALK in der daad, zijn geloof, hetwelk hij zoo lange jaren getrouw gebleven was, op bevel van zijnen snoodsten vijand, in zijne laatste uren, te veranderen. Hij overleed dus in het jaar 868 of 869, zonder dat men hem het Avondmaal bediend had; men begroef hem ook niet in de gewijde aarde, en deed geene gebeden voor de rust zijner ziel (*).

Met GODSCHALKS dood hield voor als nu de strijd ook op, tot welken hij aanleiding gegeven, of dien hij op nieuw levende gemaakt had. In den grond was deze Monnik een Martelaar voor die leer, welke AUGUSTINUS geleerd had van de erfzonde, van den vrijen wil, van de Prædestinatie, en wat daar mede verbonden was; langzamerhand moest dit

(*) FLODOARD *Hist. Eccles. Rhemens. L. III. C. 28.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV dit zamenstel in de heerschende Kerk wijken voor
 BOEK de leer der *Halve Pelagianen*, tot dat het in later
 II eeuwen weder vermaarde voorftanders gevonden
 Afdeel. heeft.
 VI
 Hoofdst. Niet min gewigtig is de *twist tusfchen de Griek-*
 na C. G. *fche en Latijnsche Kerk*, welke gedurende dit Tijd-
 Jaar 814. perk eene volkomene fcheuring tusfchen deze beiden
 tot 1073 te wege bragt. Het had tot hier toe zelden aan
 Twist en fcheuring verfchillen tusfchen deze beide Kerken ontbroken,
 tusfchen doch zij waren zonder merkelyke gevolgen geble-
 de Griek- ven. Het verfchil over den *uitgang* des Heiligen
 fche en Geestes van den Vader en *den Zoon* (*) fcheen te
 Latijn- minder kwaads te dreigen, omdat zelfs de Room-
 fcheKerk. fche Pauzen huiverig waren, om de woorden *Filio-*
que in de oude Geloofsbelijdenis in te lasfchen.
 Omtrent de *Beelden* was men het ook, na veel ftrij-
 dens, genoegzaam eens geworden. Maar de *naar-*
ijver der twee voornaamfte *Patriarchen*, van welke
 die van *Konftantinopolen* niemand boven zich, maar
 die van *Rome* niemand nevens zich of zijns gelijken
 dulden kon, verbrak meer en meer den band der
 vereeniging tusfchen de beide Kerken, tot dezelve
 geheel vernietigd werd.

Wij hebben reeds in het voorgaande dezer Ge-
 fchiedenis (†) gezien, hoe, na het afzetten van
 IGNATIUS, Patriarch van *Konftantinopolen*, FOTIUS
 in deszelfs plaats tot die waardigheid verkoren is
 geworden, die zonder ooit onder de Geestelykheid
 be-

(*) Zie *Deel XII. Bladz. 268. volgg.*

(†) Zie *Deel XIII. Bladz. 42. volgg.*

behoord te hebben, binnen weinige dagen den hoogsten post in de Oosterfche Kerk beklom, zijnde volgens NICETAS DAVID, eenen gelijktijdigen Schrijver van het leven van IGNATIUS, of liever Lofredenaar van denzelve, op den eerften dag van Leek Monnik, op den tweeden Voorlezer, op den derden en de twee volgende *Hypodiakonus*, *Diakonus* en *Presbyter*, en eindelijk op den zesden Bifchop geworden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdft.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
zijne
plaatsaan-
gefteld.

De afgezette IGNATIUS en zijne vrienden werden zeer hard behandeld, waar over ook FOTIUS befchuldigd wordt, fchoon hij in zijne Brieven ten fterkften betuigt, dat hij niet naar de hoogfte waardigheid geftaan hebbe, maar dat dezelve hem zij opgedrongen, ja zelfs zich beklaagt, over de ftrengheid van BARDAS tegen IGNATIUS, en dat zoo vele menfchen ongelukkig gemaakt werden. Ook blijkt uit eenen der hevigte vijanden van FOTIUS, METROFANES, Metropolitaan van *Smyrna* (*), dat in het eerst vele aan IGNATIUS verkleefde Bifchoppen gemeenfchappelijk in eene Kerk FOTIUS in den Kerkeban gedaan hebben. Geen wonder derhalve, dat FOTIUS ook op zijne beurt eene *Synode* hield tegen IGNATIUS, en dat de *Ignatiaanfche* Bifchoppen, met hunnen Patriarch, ongetwijfeld op Keizerlijk bevel, in eenen Kerker geworpen, en vervolgens naar afgelegene gewesten verbannen zijn geworden.

Als

(*) *Ep. ad Emmanuel. Patricium ap. Baron. ad a.*
870. n. 45. p. 464.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Als men de Schrijvers van de partij van IGNA-
TIUS zal gelooven, zond FOTIUS thans eenige Bis-
schoppen naar *Rome*, om den Paus te verzoeken,
dat hij Afgevaardigden naar *Konstantinopolen* wilde
zenden, om de afzetting van IGNA TIUS en de aan-
stelling van FOTIUS te bekrachtigen. Dit is niet
zoo, blijkens eenen Brief van Paus NICOLAUS I.
Het was de Keizer MICHAEL, die Gezanten naar
Rome zond, en Pauselijke Afgevaardigden begeerde,
niet, om te beslissen, maar om de verdeeldheden te
helpen bijleggen; alhoewel de Paus dit volgens zij-
ne aanmatigingen verklaarde, als of zijne reg-
terlijke uitspraak verlangd werd; doch de *Grieksche*
Kerk was ver af, om aan den *Roomfchen Patri-*
arch eenig regtsgebied over dien van *Konstantino-*
polen toe te kennen.

Nogtans zond NICOLAUS, in het jaar 860, twee
Bischoppen naar *Konstantinopolen*, om te gelijk de
nog niet geëindigde verschillen over den Beelden-
dienst te beslissen, en naauwkeurige berigten over
de twisten met IGNA TIUS in te winnen, en hem
daar van verslag doen; doch hij verbood hun uit-
drukkelijk, met FOTIUS eenige andere gemeenschap
te houden, dan als met eenen Leek; ook verklaar-
de hij, in eenen Brief aan FOTIUS, dat hij zich
wel verheugde, dat hij hem regtzinnig vond, maar
hij beklaagde zich, dat hij zoo met een' sprong van
Leek *Patriarch* was geworden; dat hij zijne wij-
ding dus nog niet kon goedkeuren, voordat zijne
Afgevaardigden terug waren gekomen; indien hij
als-

alsdan goede berigten van zijn gedrag ontving, wilde hij hem gaarn met broederlijke liefde als *Patriarch* erkennen (*).

Ondertusfchen liep dit onderzoek te *Konftantinopolen* geheel niet af naar 's Pausen zin. Hier werd in het jaar 861, in tegenwoordigheid zijner *Legaten*, eene Kerkvergadering gehouden van 318 Bifchoppen, welke door de *Grieken* de *eerfte* en *tweede* genoemd wordt, omdat zij door het geweld van de vijanden der Beelden tusfchen beiden werd afgebroken. Op deze vergadering werd aan *IGNATIUS*, dien men uit zijne ballingfchap in de vergadering had laten komen, het *Patriarchaat* plegtig ontzegd, en aan *FOTIUS* toegekend. De Paus beklaagde zich, dat zijne Afgevaardigden met *FOTIUS* in Kerkelijke gemeenfchap gekomen waren, en mede den zoo eerwaardigen *IGNATIUS* veroordeeld hadden; en *NICETAS* (†) weet ons te berigten, dat 'er 72 getuigen, deels van de voornaamfte lieden, door geld waren opgemaakt, om te zweeren, dat *IGNATIUS* nooit op eene regtmatige wijze verkoren was; zelfs beweerden nog anderen, dat de Pauselijke Afgevaardigden met geld waren omgekocht.

Hoe het zij, de Keizer zond den Paus de handelingen der vergadering over, met verzoek, om die te onderteekenen; ook fchreef *FOTIUS* aan den Paus, om deszelfs verwijtingen te beantwoorden, wel beleeft en befcheiden, maar tevens met de hem eigene

roe-

(*) *Nicol. I. Ep. III. ad Phot. ap. HARD. T. V. p. 126.*

(†) *In Vita Ignatii.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
Kerkver-
gadering
te Kon-
ftantino-
polen.

IV roerende welsprekendheid, en als een Bisfchop, die
 BOEK volkomen met hem gelijk stond. Het opfchrift toch
 II van den Brief was reeds: *In omnibus sanctissimo,*
 Afdeel. *sacratissimo Fratri et comministro Nicolao, Papæ*
 VI *serioris Romæ, Photius Episcopus Constantinopoleos*
 Hoofdst. *nove Romæ.* Hij vermaant den Paus, dat hij hem
 na C. G. in plaats van te berispen, had behooren te beklagen,
 Jaar 814. dat hij genoodzaakt geweest was, zijne vorige
 tot 1073 rust met eenen zoo onfluimigen stand te verwisfe-
 len; hij bewees, dat 'er te *Konstantinopolen* meer
 voorbeelden waren, van *Leeken*, die verkoren wa-
 ren tot de *Patriarchale* waardigheid, en merkte
 aan, dat 'er verscheidene verschillende gebruiken en
 gewoonten in de Gemeenten plaats hadden, over
 welke geene *algemeene Kerkvergadering* uitspraak
 gedaan had. Hij voegde 'er bij, dat hij, om zijne
 vredelievendheid te toonen, het had aangezien, dat
 'er een besluit gemaakt was, in den XVden *Canon*,
 dat in het vervolg niemand op éénen van *Leek* of
Monnik tot Bisfchop zou verkoren worden. Ver-
 ders, wat de oude misnoegens betrof over de uit-
 gestrektheid van het Kerkelijk regtsgebied der beide
Patriarchen, droeg hij den Paus voor, dat de ver-
 andering van regering dezer betwiste landen het bij-
 leggen derzelven meer hinderde, dan hij, als die
 dezelve gaarn afstaan wilde. Eindelijk, vermaant
 hij den Paus, de Kerkelijke wetten zelve beter in
 acht te nemen, en geen gehoor te geven aan on-
 rustige geesten en ondeugende lieden, die zich aan
 de verdiende straffen zochten te onttrekken, door
 de toevlugt naar *Rome* te nemen.

Hoe gematigd ook deze Brief van FOTIUS zij, vindt echter BARONIUS denzelven arglistig, omdat daar in de afzetting van IGNATIUS, en de inwijding van FOTIUS door eenen geëxcommuniceerden wordt voorbijgegaan; alhoewel FOTIUS hem niet had afgezet, en deze zelve het geweld, tegen IGNATIUS gepleegd, veroordeelt. Aan den Keizer MICHAEL prentte ondertusfchen de Paus nadrukkelijk in (*), dat de *Roomfche* Kerk het hoofd van alle de andere zij, en dat hij op dien grond het onderzoek over de gefchillen tusfchen IGNATIUS en FOTIUS op zich genomen had, en vorderde van den Keizer, met *Apostolifch* gezag, dat hij den onrustigen geest in de Kerk te *Konftantinopolen* behoorde te wederftaan. Maar nog heerschezuchtiger fchreef hij aan FOTIUS (†). Dezen onderrigt hij voor alle dingen, uit de bekende aanspraak des Zaligmakers aan PETRUS, van de ongemeene voorregten der *Roomfche* Kerk, en van derzelve Bisfchoppen, wier voorfchriften alle Christelijke Gemeenten, alfchoon zij ook andere gewoonten hadden, behooren te gehoorzamen. Hij verze-kert hem ten flotte wel van zijne vaderlijke liefde, maar tevens van zijn vast besluit, om hem niet als *Patriarch* aan te merken. Te gelijker tijd nam hij de vrijheid, om de overige Oosterfche *Patriarchen*, en door hen de aan hun ondergefchikte Bisfchoppen te bevelen, dat zij allen aan hunne Gemeenten zouden bekend maken, dat de Apostolifche Stoel de onder-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

no^d

(*) *Ep. V. ad Michael. Imp. ap. HARD. l. c. p. 129.*

(†) *Ep. IV. ibid. pag. 132-136.*

IV nomene verandering in het *Patriarchaat* van *Kon-*
 BOEK *stantinopolen* volstrekt niet zou goedkeuren (*).
 II
 Afdeel. Om aan dit besluit te meer plegtigheid en nadruk
 VI te geven, hield NICOLAUS in het jaar 862 eene
 Hoofdst. Kerkvergadering te *Rome*, van welker handelingen
 na C. G. hij den Keizer MICHAEL in eenen Brief kennis gaf.
 Jaar 814. Op dezelve werden 'sPausen voormalige Afgevaar-
 tot 1073. digden naar *Konstantinopolen* afgezet en in den ban
 De Paus gedaan. Ook werd FOTIUS, die als een dief en
 zet FO- roover in de schaapsstal was ingeslopen, geheel uit
 TIUS in de Geestelijkheid uitgesloten, en zoo hij onderstond,
 eene Sy- zich verder als *Patriarch* te gedragen, zou hij eerst
 node te Rome af. in zijne laatste uren het Avondmaal ontvangen.
 Voorts werd GEORGIUS, Aartsbisfchop van *Syracu-*
se, die FOTIUS gewijd had, afgezet, en alle door
 FOTIUS aangestelde Geestelijken van hunnen stand
 beroofd. Daartegen werd IGNATIUS op nieuw in
 zijne waardigheid bevestigd, zoodat ieder Geestelijke,
 die hem daar voor niet zou erkennen, zijn ambt
 verliezen, en met den verrader JUDAS een gelijk
 deel hebben; maar iedere Leek, die op eenigerlei
 wijze tegen dit besluit zou handelen, geen' vaderlij-
 ken zegen genieten, den vloek van KANAAN, die
 zijn Vaders naaktheid bespote, onderworpen zijn,
 en eeuwige straffe, en hier reeds den banvloek lijden
 zou. Uit welke algemeene bewoording men met
 NICETAS vrij mag afleiden, dat ook de Keizer zelve
 daar onder begrepen was

MICHAEL bestrafte deze beledigende stoutheid van
 den

(*) *Ep. IV. l. c. pag. 127.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

den Paus met eenen hevigen Brief, die in het jaar 865 te *Rome* kwam. Dezelve is niet meer voorhanden, maar de Paus geeft ons in meer dan eenen zijner Brieven stukken uit denzelfven op. De Keizer verwierp volstrekt de hooge voorregten van regering over de geheele Kerk, welke de Paus zich toegeëigend had, en verklaarde vast besloten te hebben, **FOTIUS** te handhaven.

De Paus antwoordde hier op met eenen zeer langen Brief, waar in hij, op zijn regterlijk gezag aandringerende, eischt, dat volgens de Kerkewetten zoo wel **IGNATIUS** als **FOTIUS** te *Rome* behoorden te komen; zoo zij dit niet konden doen, moesten zij hem huune redenen overzenden, en vervolgens Afgevaardigden, die hij gedeeltelijk bij name bepaalde. Ook wilde hij, dat de Keizer Afgevaardigden zenden zou, opdat de Paus volkomene uitspraak kon doen.

Het was wel te wachten, dat de Keizer van dit alles niets doen zou, waarom de Paus andermaal tegen het einde van het jaar 866 Afgevaardigden naar *Konstantinopolen* zond, die te gelijk een' Brief voor den Keizer medebragten; waar in hij den Keizer bij herhaling vermaant, **IGNATIUS** te herstellen, en zijnen vorigen Brief aan den Paus, dien men van hem zekerlijk met list had weten te verkrijgen, zou laten verbranden, en alle de afschriften vernietigen; zoo de Keizer hardnekkig bleef, dreigt hem de Paus, op eene Kerkvergadering van alle Westersche Bisschoppen, allen in den ban te zullen doen, die deel hadden gehad aan het afzenden van gemelden Brief,

IV ja zelfs dezen Brief aan een' paal vastgemaakt,
 BOER openlijk te *Rome* voor alle aanwezende Volken,
 II tot schande van den Keizer, (*ad vituperium ves-*
 Afdeel. *trum*,) te zullen laten verbranden.
 VI
 Hoofdst. Middelerwijl, was in hetzelfde jaar 866, 's Kei-
 na C. G. zers Oom, BARDAS, eerste stichter van deze twis-
 Jaar 814. ten, in tegenwoordigheid van den Keizer zelve,
 tot 1073. vermoord. De Keizer benoemde terstond zijnen eer-
 BARDAS sten Kamerheer BASILIUS tot Keizer en Mederegent,
 wordt vermoord en BASILI-
 US tot Medekei-
 zerver-
 heven. Zij weigerden dit, waar op zij naar *Rome* terug
 moesten keeren (†).

Nieuwe Eerst was de afzetting van IGNATIUS, en de aan-
 twist over stelling van FOTIUS, de hoofdzaak van den tot hier
 het Ker- toe verhaalden twist; maar allengs kwam hier bij een
 kelijk misverstand over het Kerkelijk Regtsgebied, waar aan
 regtsge- hoogstwaarschijnlijk den Pausen meer gelegen lag,
 bied over de Bulgaa- dan door wien het *Patriarchaat* te *Konstantinopo-*
 ren. *len* bekleed werd. Keizer LEO de *Isaurier* had hun,
 ter straffe van hun oproerig gedrag, de erfgoederen
 der *Roomfche* Kerk in *Sicilië* en *Kalabrië* ontno-
 men; ook was allengs het *Vicariaat* afgeschafte,
 het-

(*) ZONARAS *Ann. Libr. XVI.*

(†) NICOL. I. *Ep. ad Hincm. l. c. p. 309.*

hetwelk zich de Bisfchop van *Thesfalonica*, in naam van den Roomschen Paus, over verscheidene gewesten aangematigd had. Alle deze Landen eischte NICOLAUS I onder zijn Kerkelijk gebied van den Keizer MICHAEL terug (*), terwijl de *Griekfche* Keizers geheel niet geneigd waren, deze eifchen intewilligen, om geen gezag en invloed van eenen buitenlandschen Bisfchop te dulden, in Landen, onder hun Rijksgebied; offchoon ADRIAAN I, reeds omtrent het einde der VIIIste eeuw, zeldzaam genoeg gedreigd had, den Keizer voor een' Ketter te zullen verklaren, indien hij hier in weigerig bleef; 'er echter tevens, doch vrij ongelooftelijk bijvoegende, dat hij meer gezet was op het heil der zielen, dan op zulke wereldfche bezittingen.

Deze oude eifchen werden thans vermeerderd met eenen eifch op het Geestelijk Regtsgebied over de *Bulgaren*, die, omtrent het midden der IXde eeuw, gelijk wij op zijne plaats verhaald hebben, door de *Griekfche* Monniken CYRILLUS en METHODIUS tot het Christendom bekeerd waren, en uit eenen Brief van FOTIUS aan MICHAEL, Vorst der *Bulgaren*, waar in hij hem den pligt van eenen Vorst verklaart, fchijnt te blijken, dat hij dezen Vorst, dien hij zijnen Geestelijken Zoon, eene edele en echte geboorte van zijne Geestelijke smarten noemt, zoo niet zelve gedoopt, ten minfte in het Christendom onderwezen heeft.

Niettegenftaande het ongetwijfelde regt, hetwelk de

(*) *Ep. II. pag. 125. l. c.*

IV
DOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV de *Patriarchen* van *Konstantinopolen* uit dezen hoof-
 BOEK de op de Kerkelijke regering van *Bulgarië* hadden,
 II vonden echter de *Roomfche* Pausen spoedig middel,
 Afdeel. om hun dat regt te betwisten. Een der eerste op-
 VI Hoofdst. volgers van NICOLAUS I, JOANNES VIII, verze-
 na C G. kert (*), dat hij, op verzoek van MICHAEL, Ko-
 Jaar 814. ning der *Bulgaren*, deszelfs onderdanen in de *Apos-*
 tot 1073. *tolifche* leere heeft laten onderwijzen en doopen.
 Misfchien was deze Vorst misnoegd, dat hij door
 den *Griekfchen* Keizer overwonnen en genoodzaakt
 was geworden, den Doop te ontvangen (†). In
 de Jaarboeken van *Fulda* (§) wordt gemeld, dat
 deze Vorst in het jaar 867 den Bifchop ERMEN-
 RIK of HERMANRIK met andere Priesters en Kerke-
 dienaren naar *Bulgarië* gezonden heeft, op verzoek
 van den Vorst van dat land, die echter spoedig te-
 rugkeerden, omdat zij vonden, dat de door den
 Paus afgevaardigde Bifchoppen reeds het geheele
 land Christelijk gemaakt had.

In het jaar 866 had die Vorst der *Bulgaren* ook
 Gezanten aan den Paus gezonden, om hem eenige
 vragen voor te leggen, bijzonder hoe hij zich te
 gedragen had jegens zijne onderdanen, die nog Hei-
 denen waren. In het breedvoerig antwoord van NI-
 COLAUS op deze vragen, zoekt hij, voor alle din-
 gen,

(*) *Epist. XCIII. ad Basl. Constant. et Alex. Impp.*
ap. HARD. Tom. VI. P. I. pag. 65.

(†) Vergel. ook ANAST. *Præf. ad Concil. Constantin.*
VI. ap. HARD. Tom. V. pag. 756.

(§) *Ann. Fuld. ad ann. 866.*

gen, den Koning te beduiden, dat 'er slechts drie Hoofdkerken zijn, door Apostelen gesticht, *Rome*, *Alexandrië* en *Antiöchië*, dat de Bischoep van *Konstantinopolen* tot de waardigheid van *Patriarch* gekomen is, alleen door de gunst der Keizeren; en de zoogenoemde *Patriarch* van *Jeruzalem* is slechts van gering aanzien, dewijl het *oude Jeruzalem* verwoest, en het *ware* enkel in den Hemel is. Ten aanzien van de behandeling der *Heidensche* onderdanen verklaart hij zich eerst over die genen, die, gedoopt zijnde, weder van het Christendom afvallen, deze zal men eerst met alle redenen bij het geloof zoeken te houden, maar als dit niet baat, moet de Overheid hen vernederen, (*opprimantur.*) Maar ten aanzien van hen, die den dienst der Afgoden niet willen verlaten, dezen moet men door vermaningen, maar geenszins door geweld, bekeeren.

Dus waren de *Patriarchen* het oneens over deze nieuwe onderdanen. De *Grieken* grondden zich daar op, dat *Bulgarië* te voren aan het *Grieksche* Rijk onderworpen was geweest, en dat de *Bulgaren* door hen het eerst tot het Christendom gebragt waren. FOTIUS inzonderheid, klaagt bitter (*), dat onder de *Bulgaren*, die eerst sedert een paar jaren bekeerd zijn, Goddelooze en verfoeijelijke lieden uit de duisternisse, te weten, van het Westen gekomen waren, die als een bliksem, aardbeving en hagel, of liever als een woudzwijn in des Heeren wijnberg waren ingebroken, en dien door eene schande

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Ep. II. ad patriarch. Orient.*

IV delijke levenswijze, en niet min door bedorvene leer-
 BOEK stellingen verwoest hadden. Daartegen voerden de
 II Paufen andere gronden aan. *Bulgarië*, zeiden zij,
 Afdeel. was reeds in vroeger eeuwen, onder den naam van
 VI *Dardanië*, een deel van hun Kerspel geweest, en
 Hoofdst. na C. G. thans hadden zij zelve zich aan het opzigt van den
 Jaar 814. Apostolifchen Stoel onderworpen, en deze hen van
 tot 1073. Kerken en Priesters voorzien; welke laatste grond
 in der daad de schijnbaarste was, doch waar tegen
 de *Grieken* aanmerkten, dat daar bij listige kunst-
 grepen hadden plaats gehad.

Kerkver- Hoe het zij, FOTIUS was aan zijne eer en waar-
 gadering digheid, die op de *Synode* te *Rome* in het jaar 863
 te Kon- zoo zeer mishandeld was, schuldig, om dezelve te
 stantino- handhaven. Hij bragt dan bij den Keizer MICHAEL
 polen. te wege, dat deze tegen het jaar 867 eene Kerk-
 vergadering te *Konstantinopolen* beleide, op welke
 de Kerkeban en afzetting tegen den Paus uitgespro-
 ken, en de schriftelijke besluiten naar *Italië* gezon-
 den werden.

Tot deze vergadering nodigde FOTIUS de andere
Oosterfche Patriarchen door een' rondgaanden Brief,
 (*Encyclica*,) welke onder alle zijne fchriften de
 merkwaardigste is. Na zijne vreugde betuigd te
 hebben, dat de oude Ketterijen de Kerk niet meer
 ontrusten, beklaagt hij zich des te meer, in de
 boven aangehaalde woorden, dat de onlangs bekeer-
 de *Bulgaren* door Dwaalleeraaren verleid werden;
 waar na hij deze van *Rome* gezondene Bischo-
 pen en Leeraars beschuldigt; dat zij het *vasten op*
den Sabbath of Zaturdag hadden ingevoerd, en dat
 zij

zij in de eerste week der groote vasten het gebruiken van melk, kaas en dergelijk voedsel veroorloofden. Verders maakten zij geene zwaarigheid, om de genen, die door Priesters met den heiligen olie gezalfd zijn, nog eens te zalven, terwijl zij zich voor Bisschoppen uitgaven, en de zalving der Priesteren voor onnut en vergeefs verklaarden. — Hunne Priesters mogen niet in een eerlijk huwelijk leven, en maken vele maagden zonder echten man te hebben tot vrouwen. Doch, daar in drijven zij hunne boosheid op het hoogste, dat zij zich onderflaan, het heilige en van alle algemeene Kerkvergaderingen bevestigde formulier, door valsche gevoelens en willekeurige bijvoegfels te vervalschen. O eene onderneming van den boozen geest! Zij hebben die nieuwigheid opgebracht, dat de Heilige Geest niet van den Vader alleen, maar ook van den Zoon is. Over dit onderwerp laat FOTIUS zich breedvoerig uit, om te bewijzen, dat de Heilige Geest van den Vader uitgaat, en niet van den Zoon, en wel zoodanigervijze, dat men besluiten moet, dat dit verschil tusfchen de Griekfche en Latijnsche Kerk toch nog iet meer is, dan een woordverschil. — Eindelijk verzocht FOTIUS de overige Patriarchen, om zulke godlooze leeringen gemeenschappelijk met hem te veroordeelen, en ten dien einde vrome en bekwame Geestelijken in hunnen naam naar Konstantinopolen te zenden. Nog verzocht hij zulks om eene andere reden, omdat hem door velen bekend was geworden, dat de dwingelandij van den Paus steeds drukkender wordt, en dat de

IV
BOEK
II
Afdee!
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV geheeie Kerkenordering in *Italië* te grond gaat.
 BOEK II Deze Brief is zeker op eenen hoogen toom ge-
 Afdeel. stemd, waar op de bijzondere twisten van FOTIUS
 VI met den *Roomfchen* Paus meer dan te veel invloed
 Hoofdst. hadden; fchoon men moet erkennen, dat de on-
 na C. G. waardige behandeling van den Paus, en de aanma-
 Jaar 814. tiging van het Geestelijk Regtsgebied over de *Bul-*
 tot 1073. *garen* regt gefchikt waren, om niet alleen FOTIUS
 maar de *Grieken* in het gemeen te tergen, en groo-
 tere verwijderingen te veroorzaken.

FOTIUS wordt af- FOTIUS had echter kort genot van het overwigt,
 gezet. hetwelk hij zich door deze Kerkvergadering bezorgd
 had. Nog in hetzelfde jaar 867 werd de Keizer
 MICHAEL, door bestelling van zijnen Mederegent
 BASILIUS, die zijn leven niet anders tegen deszelfs
 ondernemingen zag te beveiligen, vermoord; en de-
 ze zette FOTIUS van zijne waardigheid als *Patri-*
arch af, reeds den tweeden dag, nadat hij de rege-
 ring alleen aanvaard had, zonder dat men de rechte
 oorzaak hier van met zekerheid weet, daar BASI-
 LIUS toch een oud vriend van FOTIUS was. Het zou
 echter zeer wel kunnen zijn, dat FOTIUS daarom is
 afgezet, omdat hij den Keizer het Avondmaal gewe-
 ierd, en hem eenen moordenaar genoemd had, hetwelk
 een of twee Griekfche Gefchiedfchrijvers berigten (*).

IGNATIUS werd nu weder in het *Patriarchaat*
 hersteld, die terftond FOTIUS, alle door hem ge-
 wijde Geestelijken, en alle zijne aanhangers van de
 gemeenfchap der Kerk uitfloot. Ook verzocht de

Kei-

(*) ZONAR. *Ann.* L. XVI. LEO *Grammat. Chronograph.*

Keizer door twee Bischoppen, den Paus, om over den twist tusfchen FOTIUS en IGNATIUS een befliffend vonnis te vellen (*). Doch toen de door den Keizer afgevaardigde Bischoppen in het jaar 868 te Rome kwamen, vonden zij NICOLAUS I reeds overleden, die door ADRIAAN II werd opgevolgd.

Deze beriep aanftonds eene Synode te Rome over de zaak van FOTIUS bijeen, door welke in zes befluiten, alle van FOTIUS gehoudene vergaderingen vernietigd, hij zelve op nieuw veroordeeld, en onder de Leeken geplaatst werd; zijne aanhangers werden, als zij zich volkomen met IGNATIUS vereenigen zouden, weder in de Kerkelijke Gemeenfchap aangenomen; de Keizer BASILIUS onder de regtzinnige Vorften erkend, en eindelijk aan allen de Kerkelijke ftraffen gedreigd, die de handelingen der Kerkvergadering van FOTIUS niet vernietigden (†).

Nu moest men ook eene nieuwe Kerkvergadering voor het Griekfche Rijk verwachten, op welke deze befluiten der Roomfche vergadering konden bekrachtigd worden. Tot dezelve zond de Paus twee Bischoppen, met eenen Diaken, als zijne plaatsvervangers, hebbende de Keizer BASILIUS dezelve in het jaar 869 te Konftantinopolen doen bijeenkomen. Bij de Schrijvers der Roomfche Kerk wordt deze doorgaans de achtste algemeene, (Oecumenifche,) Kerkvergadering genœemd, hoewel nooit eene zoodanige vergadering uit een zoo klein getal leden beftond.

In

(*) BAS. *Ep. ad Nicol.* I. ap. HARD. T. V. p. 790.

(†) *Acta Concil. Rom.* ap. HARD. T. V. p. 862 871.

·IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

FOTIUS
te Rome
veroor-
deeld.

Kerkver-
gadering
te Kon-
ftantino-
polen.

IV
BOEK
II
Afdeel. VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

In de eerste zitting waren, behalve de Pauselijke Gevolmagtigden, alleen de Patriarch IGNATIUS, de Metropolaan van *Tyrus*, en een Priester, deze beide in plaats der Patriarchen van *Antiöchië* en *Jeruzalem*, tegenwoordig; spoedig liet men ook twaalf Bischoppen plaats nemen, aanhangers van IGNATIUS, die van hunne waardigheid afgezet waren; in de volgende zitting nog tien van de partij van FOTIUS, die zich onderwierpen; eindelijk werden bij het sluiten der vergadering in het jaar 870 derzelve handelingen door 102 Bischoppen onderteekend. De Keizer woonde zelve eenige zittingen bij. Wij hebben twee verzamelingen van de handelingen dezer vergadering, eene van den vermaarden *Bibliothecarius* der *Roomfche* Kerk, ANASTASIUS, die zich, als Gezant van LODEWYK II, Keizer en Koning van *Italië*, thans juist te *Konftantinopolen* bevond (*); de andere is in het oorspronkelijk Grieksch, en voor dezelve staat het leven van IGNATIUS door NICETAS (†).

In den aanvang der vergadering werd de volmagt der Pauselijke Gezanten gevorderd, en na eenige tegenpraak overgeleverd, en vervolgens 's Pausen Brief opgelezen, en het door denzelfden overgezonden formulier door de Bischoppen onderteekend, waar bij FOTIUS, en deszelfs aanhangers in den ban gedaan, en IGNATIUS voor wettigen *Patriarch* erkend werd. In het *Latijnsche* opschrift van hetzelfde heet de

Paus

(*) *Ap. HARD. Tom. V. pag. 749-947.*

(†) *Pag. 943-1134.*

Paus *coangelicus summus Pontifex, et universalis Papa*, en in de inleiding worden de voorregten der Roomfche Kerk ingefcherpt, maar dit een en ander ontbreekt in de *Griekfche* Handelingen. De overhaasting, met welke dit alles werd goedgekeurd, deed den *Patricier* BAANES aan de Paufulijke Gevolmagtigden vragen, hoe zij FOTIUS, dien zij nooit gezien hadden, veroordeelen en in den ban doen konden? Zij beriepen zich op het vonnis van den Paus NICOLAUS, en naardien de Gevolmagtigden der *Oosterfche Patriarchen* hetzelfde bevestigden, hielden zich de Staatsbedienden daar mede te vrede.

Vervolgens ging alles op de vergadering den gewonen gang; eenige zittingen werden doorgebracht met het wederaannemen van gewezene aanhangers van FOTIUS, aan welke vrij bijgeloovige boetedoeningen werden opgelegd. In de *vijfde* zitting zond de Keizer FOTIUS zelven voor de Sijnode. Hij verklaarde, dat hij met tegezin in eene vergadering kwam, die hem niet geroepen had, en wier gedrag zoo onregtvaardig was. Als men hem voor de vergadering vraagde, of hij de befluiten der Heilige Vaderen aannam, antwoordde hij niets, en op het herhalen dezer vraag, zeide hij: „Alfchoon ik „ook zwijg, God hoort mijne ftem.” De Paufulijke Gezanten dreigden hem, dat hij met zijn flilzwijgen de veroordeeling niet ontgaan zoude, waar op hij enkel hernam: „ook JESUS zelve is die daar „door niet ontgaan.” Op al het overige, gaf hij alleen ten antwoord: „Mijne regtvaardigingen zijn „niet in deze wereld.” Men ftond hem echter een

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

kort

IV kort uitsfel toe, en bragt hem in de *zevende* zit-
 BOEK ting andermaal voor de *Synode*. Thans ontnam men
 II hem zijnen stok, omdat die eenen Herdersstaf kon
 Afdeel. verbeelden. Op de vraag, die men hem deed, of
 VI hij het hier voorgemelde formulier aannam? wensch-
 Hoofdst. te hij slechts den Keizer, die tegenwoordig was,
 na C. G. te hij slechts den Keizer, die tegenwoordig was,
 Jaar 814. toe, dat God hem vele jaren lang behoeden mogt.
 tot 1073. Doch voegde 'er terstond bij: dat de Bischoppen
 der *Synode* zelve schuldig waren, wegens hunne uit-
 spraken tegen hem, om boete te doen, en zich te
 bekeeren. Waar op de verbittering ten top rees;
 en tot acht herhaalde reizen toe het *anathema* on-
 der allerhande scheldwoorden aan FOTIUS werd toe-
 geroepen, bij voorbeeld: van dwingeland! scheurma-
 ker! echtbreker en vadermoorder! nieuwen JUDAS!
 enz. In de *achtste* zitting werden de handelingen
 der Kerkvergadering, onder FOTIUS gehouden, ver-
 brand, in tegenwoordigheid en op bevel des Keizers.
 In de *negende* werd aan de valsche getuigen, die
 de vorige Keizer gezegd werd, genoodzaakt te heb-
 ben, om tegen IGNATIUS te zweeren, eene Kerke-
 boete opgelegd. Een derzelve, de *Consul* LEO,
 moest het *anathema* tegen FOTIUS uitspreken. Hoe
 kan ik dat doen? vraagde deze: hij is immers regt-
 zinnig. Maar toen men hem onderrigte, dat de
 handelingen van FOTIUS erger waren dan Ketterij,
 was hij bereid, om allen te vervloeken, die de ver-
 gadering den ban waardig keurde.

Eindelijk werden in de *tiende* zitting de besluiten
 der vergadering opgelezen, van welke ANASTASIUS
 'er zeven en twintig telt, doch de Griekſche ver-

zameling heeft 'er maar veertien, hebbende deze alleen die gemeld, welke den twist tusfchen FOTIUS en IGNATIUS, als ook de vereering der Beelden betroffen. Onder andere befluiten is ook de volgende: Bifchoppen zullen den Vorst en andere groote Heeren niet te gemoet gaan, niet voor hen afstijgen, of zich nederwerpen; maar veel meer zich van dezelve den behoorlijken eerbied laten bewijzen; en een Vorst, die daartegen handelt, zal twee jaren van het Avondmaal geweerd zijn. Doch vooral zijn merkwaardig het XVIIde en XXVIste befluit, welke beiden bepalen, dat wel de geringer Geestelijken voor hunne Bifchoppen en Metropolitanen te regt staan, maar dat de Bifchoppen alleen van de *Patriarchen* geoordeeld zullen worden. Tot deze befluiten gaf waarfchijnlijk de standvastigheid van HINCMAR van *Rheims* aanleiding, in het verdedigen van zijne *Metropolitaanregten* tegen den Paus van *Rome*, welke laafte bij deze befluiten het meest won, dewijl daar door alle Bifchoppen in het Westen aan hem onderworpen werden.

Eindelijk bevestigde de vergadering de befluiten der zeven voorgaande algemeene Kerkvergaderingen, en herhaalde de banvloeken tegen alle Kettters, die op dezelve veroordeeld waren, met name, en bijzonder tegen den Roomfchen Bifchop HONORIUS. Alle de befluiten werden toen door den Keizer en de aanwezende Bifchoppen onderteekend, en wel, zoo groot was de woede der partijzucht! met den gewijden wijn des Avondmaals, welken
zij

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV zij voor het bloed van CHRISTUS hielden (*).
 BOEK Nu scheen de eenheid tusfchen de *Griekfche* en
 II *Latijnsche* Kerken hersteld te zijn, maar gelijk de
 Afdeel. VI Paufelijke Afgevaardigden zich beklaagden, dat ten
 Hoofdf. aanzien van den Brief van den Paus door de *Grie-*
 na C. G. ken, in de Handelingen der vergadering alles was
 Jaar 814. tot 1073. weggelaten, wat tot lof van den Westerfchen Kei-
 Nieuwe zer gezegd was, zoo bezwaarden zich eenige Bis-
 twisten. fchoppen bij den Keizer en den Patriarch IGNA-
 TIUS, dat men de Kerk van *Konftantinopolen* aan
 de *Roomfche* onderworpen had, gelijk eene dienst-
 maagd aan hare vrouw, ja dat zij zich niet als vrij
 konden aanzien, zoo zij de door hen onderteekende
 formulieren niet terug ontvingen. De Keizer hier
 door bewogen, liet dezelve aan de Paufelijke Afge-
 vaardigden heimelijk ontnemen, maar gaf ze hun
 echter, op de voorftellen der Gezanten van Keizer
 LODEWYK, fpoedig weder terug.

Ook werd de twist omtrent het regtsgebied over
Bulgarië fpoedig vernieuwd. De Gezanten van den
 Koning der *Bulgaren* wilden bepaald weten, onder
 wien zij in het Kerkelijke zouden behooren, en de
 Oosterfche Geestelijken deden de uitspraak ten voor-
 deele van den *Griekfchen* Patriarch. 'sPausen Af-
 gevaardigden verklaarden deze uitspraak voor nietig,
 en gaven aan IGNATIUS eenen Brief van den Paus
 over, met eene waarschuwing, om zich niet aan
 het eigendom der *Roomfche* Kerk te vergrijpen.

IC-

(*) NICETAS *Vit. Ignatii* p. 988. l. c.

IGNATIUS nam denzelven eerbiedig aan, maar wijdde ondertusfchen zelve eenen Bifchop voor *Bulgarië*. Middelerwijl zond de Keizer de Paufelijke Afgevaardigden heel koel, en zelfs zonder eenig geleide, heen; gelijk zij dan ook op zee door *Slavifche* zee-roovers gevangen genomen, en eerst eenigen tijd daar na in vrijheid gefield werden, waar over Paus ADRIAAN zich in het jaar 871 zeer hartelijk in eenen Brief aan den Keizer beklagde. Doch hij kon met dit alles niet verhinderen, dat de *Grieken* alle *Roomfche* Bifchoppen en Priesters uit *Bulgarië* verdreven.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Terwijl dit alles gebeurde, had reeds NICOLAUS I, op het ontvangen van den hier voorgefmeden rondgaanden Brief van FOTIUS, nog kort voor zijne dood, op het einde des jaars 867, HINCMAR van *Rheims* en anderen opgewekt, om denzelven te wederleggen, gelijk dan ook ÆNEAS, Bifchop van *Parys*, de vermaarde Monnik RATRAMN, en ODO, Bifchop van *Beauvais*, hunne fchriften tegen de *Grieken* opfelden en in het licht gaven, van welke echter die van de beide eerstgemelden alleen tot onzen tijd overgebleven zijn. Van dezen is ÆNEAS, die weder in Staatszaken, en federt het jaar 855 als Bifchop, zich eenig aanzien verworven had, een zeer middelmatig Twiftfchrijver, blijkens zijn werk tegen de *Grieken* (*), waar in dit merkwaardige voorkomt, dat hij de eerfte Schrijver is, die de verdich-

Schriften
tegen de
Grieken.

(*) *Liber adversus Græcos in* DACHER. *Spicil. Tom.*
I. pag. 113-149.

IV dichte schenking van KONSTANTYN *den Grooten* om-
 BOEK standig beschrijft. Met wat meer bekwaamheid on-
 II dernam RATRAMN, de bekende Monnik te *Corbie*,
 Afdecl. de wederlegging der Grieken, en verwierf daar me-
 VI de groote toejuiching in zijn werk *contra Græco-*
 Hoofdst. *rum opposita Romanam Ecclesiam infamantium,*
 na C. G. *Libri quatuor* (*).
 Jaar 814.
 tot 1073.

Van de zijde der *Grieken* werd thans des te minder aan eenen pennestrijd gedacht, omdat FOTIUS zijne waardigheid zoo spoedig verloor. Evenwel bleef de twist over *Bulgarië* steeds duren, hoewel ook deze door eene onverwachte gebeurtenis een einde scheen te zullen nemen. JOANNES VIII, met het jaar 872 opvolger van ADRIAAN II, drong even sterk, als deze gedaan had, bij IGNATIUS aan, om *Bulgarië* aan hem over te laten. Hij vermaande den Koning van dat Land, MICHAEL meer dan eens, om zich weder tot den Heiligen PETRUS te wenden; maar den Patriarch waarschuwde hij tot driemaal toe, om aan de *Roomsche* Kerk haar regt op dat gewest weder af te staan; bij de derde keer, in het jaar 878, eischte hij trotsch, dat 'er binnen dertig dagen geen Bisschop of ander door IGNATIUS gewijde Geestelijke zich in *Bulgarië* zou laten vinden, dreigende IGNATIUS in gevalle van ongehoorzaamheid met de uitsluiting van het Avondmaal, en ontzetting van zijne Patriarchale waardigheid.

FOTIUS Doch IGNATIUS stierf, voor dat deze Brief van
 wordtwe- den Paus hem in handen was gekomen, in October

van

(*) *Ibid. Tom. I. pag. 63-112.*

van het jaar 878, geheel in den roep van heiligh-
 heid bij het volk te *Konstantinopolen*, hetwelk zelfs
 de bare in stukken brak, op welke hij lag, en het
 laken verfcheurde, daar hij mede bedekt was, om
 het een en ander als *Reliquien* te verdeelen. Zijn
 Levensbefchrijver voegt 'er bij, dat door het
 aanraken van zijne doodkist, twee bezetenen van
 den boozen geest verlost werden, gelijk die Schrij-
 ver ook nog andere wonderen van hem verhaalt.

FOTIUS had tot hier toe in eene gevangenis ge-
 kwijnd, over welke hardheid hij zich zeer bij den
 Keizer beklaagt. Nabestaanden, vrienden, bedie-
 ning, en het gene hem voornamelijk trof, het
 gebruik van Boeken was hem geheel verboden ge-
 weest (*). Evenwel was het hem een troost in
 zijne ellende, dat de waardigste Bifchoppen, gelijk
 hij fchrijft (†), hem genegen bleven. Allengs ech-
 ter verkreeg hij de gunst des Keizers weder, het-
 welk zijn vijand NICETAS aan eene bedriegelijke
 kunstgreep van FOTIUS toefchrijft, die eene verdich-
 te gefchiedenis zal opgefteld hebben, waar in hij
 aan den Vader van den tegenwoordigen Keizer BA-
 SILIUS liet voorzeggen, dat hij een' Zoon zou krij-
 gen, BEKLAS genoemd, die heel gelukkig en lang
 regeren zou. Dit werd als een heel oud Boek hei-
 melijk in de Keizerlijke Boekerij gezet; en als het
 ware bij geval door den Monnik THEOFANES eenen
 vriend van FOTIUS gevonden, en ter kennis van
 den Keizer gebracht, met bijgevoegde verzekering,
 dat

IV
 BOEK
 II
 Afdeel.
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 814.
 tot 1073.
 der Pa-
 triarch.

(*) PNOT. *Ep.* XCVII. (†) *Ep.* CLXXIV.

IV dat FOTIUS de eenigste was, die dezen naam verklaaren
 BOEK kon, gelijk deze dan ook den naam verklaarde van
 II den Keizer BASILIUS, de Keizerin EUDOCIA, en 's Kei-
 Afdeel. zers ZONEN KONSTANTYN, LEO EN STEVEN; waar door
 VI hij zich 's Keizers gunst weder verwierf, zoodat hij,
 Hoofdst. na C. G. reeds bij het leven van IGNATIUS, deszelfs ambt weder
 Jaar 814. begon waar te nemen, en zich, naauwelijks drie dagen
 tot 1073. na deszelfs dood, van het geheele *Patriarchaat* mees-
 ter maakte; waar op hij alle de standvastige aan-
 hangers van den overledenen *Patriarch* op het he-
 vigste vervolgde, alle handelingen van denzelfven
 zocht te vernietigen, en door alle lage middelen
 zijne partij te versterken. Schoon NICETAS een-
 tijdgenoot van FOTIUS was, is echter zijne bitter-
 heid tegen dezen zoo blijkbaar, dat men niet kan
 nalaten te gelooven, dat hij, indien al FOTIUS eeni-
 ge hardheid geoeffend hebbe omtrent zijne partijen,
 dezelve overdreven, en 'er veel bij verdicht hebbe.
 De Kleinzoon van den Keizer BASILIUS, KONSTAN-
 TYN (*), zegt alleen, dat deze Keizer FOTIUS
 heeft afgezet, om regtvaardig te handelen; maar
 zijn lot daar door verligt heeft, dat hij hem, wiens
 wijsheid en deugd hij altijd hoog geacht had, tot
 leermeester van zijne Zonen aanstelde, en na de
 dood van IGNATIUS, volgens de Kerkewetten, tot
 deszelfs opvolger benoemde.

Nu had men zeker van *Rome* een' nieuwen storm
 te verwachten, daar de gehaatte FOTIUS op nieuw
 een Medebroeder van den Paus geworden was;
 maar

(*) CONSTANT. *Porphy. Basilius Maccdo C. 44.*

maar daartegen had de Paus ook reden, om FOTIUS te ontzien, te meer, daar hij, met wat toegevend te zijn, kon hopen, dat men zich, omtrent *Bulgarië* ook inschikkelijk zou toonen. Ook deden de Keizer en FOTIUS werkelijk den eersten stap tot een vergelijk, daar zij den Paus verzochten om FOTIUS te erkennen. Dus gestreeld, nam de Paus eene taal aan, niet als of de *Grieken* vrede en eenigheid zochten, maar als of het op zijn bevel aankwam, wie *Patriarch* van *Konstantinopolen* zijn zou. Hij schreef aan den Keizer en deszelfs Zonen, dat hij, tot herstelling der rust, FOTIUS, hoewel hij zonder bewilliging van den *Roomfchen* Stoel *Patriarch* geworden was, echter wel wilde erkennen, zonder daar door de beschikkingen van zijne voorzaten te vernietigen. Tevens ontslaat hij hem, uit kracht der hem geschonkene Sleutelen des Hemelrijks, met alle zijne aanhangers, van alle Kerkelijke vonnissen. Evenwel alles onder beding, dat na de dood van dezen *Patriarch*, geen Leek of Hoveling, maar een uit de voornaamste, (*Cardinalibus*,) Priesteren of Kerkedienaren te *Konstantinopolen* tot zijn' opvolger zou benoemd worden, als ook dat FOTIUS terstond van alle aanspraak op *Bulgarië* zou afzien; in denzelfden zin schreef hij aan de Geestelijkheid der Hoofdstad en aan de Oosterfche Bifchoppen; en aan FOTIUS zelven, dat deze op eene Kerkvergadering om vergeving zijner misdrijven behoorde te verzoeken, insgelijks, dat hij, op straffe van den ban, aan den Paus zijn *Bulgarisch* Rechtsgebied terstond weder moest inruimen.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV Daar moest echter nog eene hinderpaal uit den
 BOEK weg geruimd worden, indien FOTIUS het gerust be-
 II zit zou hebben van zijne waardigheid, het gezag
 Afdeel. namelijk der Kerkvergadering in het jaar 869 te *Kon-*
 VI *stantinopolen* gehouden, die van velen, en voorna-
 Hoofdst. melijk te *Rome* voor eene *Oecumenische* of *algemeen-*
 na C. G. melijk te *Rome* voor eene *Oecumenische* of *algemeen-*
 Jaar 814. ne Kerkvergadering gehouden werd. Om dit werk-
 tot 1073. stellig te maken, riep de Keizer in het jaar 879 eene
 Achtfte nieuwe Kerkvergadering in zijne Hoofdstad bijeen.
 algemene Kerkver- Op dezelve verschenen 380 Bisdommen van het
 gadering. *Grieksche* Rijk, en behalve de Afgevaardigden der
 Oosterfche *Patriarchen*, ook drie Pauselijke, terwijl
 FOTIUS de Voorzitter was. Dus in plaats van,
 volgens den eisch van den Paus, de Kerkvergade-
 ring eerst om vergeving te bidden, of dat 's Pausen
 Afgevaardigden in deszelfs naam het Voorzitterschap
 zouden bekleed hebben, bestuurde FOTIUS van eer-
 sten af, met den naam van *algemeenen Patriarch*,
 die in zijn Kerkelijk Regtsgebied den eersten rang
 had, deze vergadering. Dus kon JOANNES VIII ligt
 opmerken, dat hij de beleefde en vreedzame voorstel-
 len van dezen *Patriarch* en deszelfs Keizer heel
 verkeerdt begrepen had.

Over het algemeen werd op deze vergadering alles
 met wederzijdsche wellevendheid en vriendelijkheid
 behandeld. De *Roomfche* Afgevaardigden werden
 door FOTIUS zelve verwelkomd en broederlijk om-
 helsd; spoedig echter gaf men te kennen, dat alles
 reeds zonder des Pausen toedoen tot stand was ge-
 bragt, schoon men zijne toestemming met blijdschap
 zou aannemen. Men beduidde hem, dat deze ver-
 ga-

gadering bijzonder aangelegd was, om de eer der Roomfche Kerk te redden, welke fomnigen hadden befchuldigd, dat in de voorgaande Kerkvergadering alles op derzelver bevel gefchied was.

In de *tweede* zitting las men in de vergadering eenen Brief van den Paus aan den Keizer en dezelfs Zonen; ook een' aan den *Patriarch* FOTIUS; verders andere van de *Patriarchen* van *Alexandrië*, *Antiöchië* en *Jeruzalem*, die allen hunnen herftelden Medebroeder erkenden. Ondertusfchen vindt men een merkelyk onderscheid tusfchen den *Latijnfchen* oorspronkelyken Tekst dezer Pauselyke Brieven, zoo als die in later tijden uitgegeven is, en de *Griekfche* vertaling, in welke zij in de handelingen dezer Kerkvergadering zijn ingevoegd (*), in welke laafte veel is uitgelaten, hetwelk het gebiedend gezag der *Roomfche* Kerk boven de *Griekfche* te zeer verhief, of voor dezen baren eerften *Patriarch* te hoonend was; zoo heeft men het Pauselyke *wij bevelen*, veranderd in: *wij verzoeken* enz. Men heeft veel ingevoegd tot lof van FOTIUS, als ook de verklaring van den Paus, dat het gene zijne voorzaten tegen dezen *Patriarch*, ook op Kerkvergaderingen, ondernomen hadden, vernietigd moest worden. BARONIUS noemt wegens deze verandering FOTIUS eenen bedrieger en vervalscher. Daar zijn echter redenen, om te gelooven, dat deze dezelve niet gemaakt, noch 'er zelfs vooraf van geweten heeft. Het zou ook

(*) *Pseudo Synodus Photiana* op. HARDUIN. *Tom.* VI. P. I. pag. 213. fqq.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV ook niet te verwonderen zijn, dat deze Brieven
 BOEK reeds met de veranderingen in de vergadering zelve
 II waren voorgelezen, nadien de *Griekſche* Biſchop-
 Afdeel. pen de aanmatigen der *Roomſche* Pauſen niet
 VI Hoofdt. wilden dulden, maar zich deswegens, zelfs toen zij
 na C. G. met de Pauſen tegen FOTIUS eene lijn trokken, bij
 Jaar 814. hunnen Keizer beklaagd hadden,
 tot 1073.

Ook ondervonden 's Pauſen Afgevaardigden in meer bijzonderheden, hoe weinig deſzelfs gezag op deze vergadering gold. Op de vraag, of men hem zijn regt op *Bulgarië* wilde inruimen, werd geantwoord, dat dit van de beſliſing des Keizers aſhing, onder wiens gebied dit land weleer behoord had, en miſchien ten eenigen tijd kon wederkeeren. Zij verklaarden het voor onregelmatig, dat FOTIUS voor hunne aankomſt het *Patriarchaat* weder aanvaard had; maar men beduidde hun, dat de bewilliging der drie *Ooſterſche* Patriarchen, en van vele andere *Griekſche* Biſchoppen, benevens de wensch der geheele Kerk van *Konſtantinopolen*, maar vooral de wil des Keizers hem daar toe geregtigd hadden. Evenwel bediende zich één van 's Pauſen *Legaten* van het geheel nutteloos *Formulier*, dat de Paus aan zijne Heiligheid, FOTIUS, zijnen eigenen Biſchopszetel, (*οικειον Θρονον*,) wedergaf. De Paus had geëiſcht, dat voortaan geen Leek tot een Biſdom verheven zou worden, maar de *Grieken* merkten aan, dat dit naar de Kerkelijke gewoonte geoorloofd was. Op voorſtel van den Paus, dat de voorgaande tegen FOTIUS te *Rome* en te *Konſtantinopolen* gehoudene Kerkvergaderingen op de tegenwoordig-

dige geheel opgeheven zouden worden, berigte men aan zijne Afgevaardigden, dat dit, ten aanzien van die van *Konstantinopelen*, reeds met der daad geschied, ja dat bovendien de banvloek tegen dezelve was uitgesproken. Eindelijk onderteekenden de *Legaten* met alle overige Bischoppen de besluiten dezer Kerkvergadering, welke in het algemeen de herstelling van *FOTIUS* en bovendien nog eenige andere bijzaken betroffen; waar bij ook na allen de Keizer *BASILIUS* en zijne Zonen in Maart des jaars 880 hunne onderteekening voegden. Kort daar na kwam de vergadering nog eens zamen, en dreigde aan elk het *anathema*, die eenig bijvoegfel zou maken op de *Niceïsch-Konstantinopolaansche* Geloofsbelijdenis: eene nieuwe plegtige verwerping dus van het woord *filioque* in tegenwoordigheid der *Legaten*.

Deze Kerkvergadering, gelijk uit alle omstandigheden blijkt, had in der daad, alle eigenschappen van eene algemeene Kerkvergadering; de algemeene uitschrijving des Keizers; aantal van leden; zelfs de tegenwoordigheid van Afgevaardigden van den Westerschen *Patriarch*. Ook noemen de meeste *Grieken* dezelve de *achtste Oecumenische* Kerkvergadering, met des te meer regt, omdat zij de voorgaande vergadering te *Konstantinopelen* van het jaar 869 voor nietig verklaard heeft. Maar daartegen hebben de aanhangers der *Roomsche* Kerk deze vergadering min geacht, en enkel de *Kerkvergadering* van *FOTIUS* genoemd, als had zij geheel van dezen *Patriarch* afgehangen, en als ware deze de eerste Kerkvergadering, die door den invloed van eenen

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Of deze vergadering eene algemeene kan genoemd worden.

IV voornamen Bisfchop beftuurd was. BARONIUS is
 BOEK zelfs op den inval gekomen, of niet deze geheele
 II vergadering van het jaar 879 een verdichtfel mogt
 Afdeel. zijn van FOTIUS, niettegenftaande men voor des-
 VI zelfs beftaan zelfs in de Brieven van Paus JO-
 Hoofdst. na C. G. ANNES VIII bewijzen heeft, en deze Paus de
 Jaar 814. berifping van zijne eigene Kerk niet heeft kunnen
 tot 1073. ontgaan, zoo zelfs dat fomnigen gedacht hebben,
 dat zijne laffe toegevendheid aanleiding hebbe gege-
 ven tot het verhaal van eene Pausin JOANNA.

De Pau- In het eerst namelijk keurde deze Paus alles goed,
 fen blij- wat op deze Kerkvergadering tot herftel van FO-
 ven FOTI- TIUS befloten was, alleen met deze bepaling, in-
 US ver- dien zijne Afgevaardigden hunnen Laftbrief niet te
 oordelen. buiten waren gegaan (*). Maar nader vernomen
 hebbende, wat 'er te *Konftantinopolen* gebeurd was,
 beklom hij, met het *Euangeheboek* in de hand,
 den Kanfel, en dreigde allen met den banvloek, die
 FOTIUS niet houden zou voor iemand, die door
 een Goddelijk vonnis veroordeeld was; zoo als reeds
 NICOLAUS I en ADRIAAN II hem veroordeeld had-
 den. Ook zond hij den Bisfchop MARINUS naar
Konftantinopolen, om gunftiger befluiten voor zich
 te bewerken. Maar als deze 'er op aandrang, dat
 alles weder herfteld moest worden, wat op de
 vergadering van het jaar 869, welke hij zelve
 als Pauselijke Gezant had bijgewoond, was vast-
 ge-

(*) JOANN. VIII. *Ep.* CVIII. *ad* PHOT. *ap* HARD. T.
 VI. P. I. pag. 87. *Ejusdem.* *Epist.* CIX. *ad* Imperat.
 pag. 83.

gesteld , werd hij mishandeld en dertig dagen lang gevangen gehouden (*).

Kort daar na overleed JOANNES VIII in het jaar 882; en deze zijn Gezant werd zijn opvolger, onder den naam van MARINUS of MARTINUS II. Ook deze veroordeelde FOTIUS, zoo als men verwachten moest; hetzelfde deed de volgende Paus, ADRIAAN III, in het jaar 884. Deze nieuwe, uit onlijdelijke trotschheid ontspruitende verfloring van den vrede der Kerk terge de den Keizer BASILIUS zoodanig, dat hij aan Paus ADRIAAN in vrij hevige en spottende bewoordingen schreef, en onder anderen ten aanzien van den Paus MARIN aanmerkte, dat die, strijdig met de Kerkelijke wetten, zijne waardigheid verkregen had, dewijl hij reeds te voren Bisfchop van eene Kerk geweest was. STEVEN V, die dezen Brief na de dood van ADRIAAN ontving, toonde zich in zijn antwoord aan den Keizer verwonderd, over deszelfs inhoud, alzoo de Keizer wel wist, dat zijne Priesterlijke en Apostolifche waardigheid aan geene Koninklijke magt onderworpen was, be- roogende daar op breedvoerig zijn gezag en aanzien, en FOTIUS verwerpende, gelijk alle zijne voorzaten gedaan hadden.

Doch ook deze nieuwe verschillen fchenen door de onverwachte gebeurtenis des jaars 886 geheel een einde te moeten nemen. Keizer BASILIUS overleed, en zijn Zoon LEO, die hem met den bijnaam de *Wijze* of *Filozoof* opvolgde, ontzette FOTIUS ter-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Stephani V. Ep. I. ad Basil. Imp. l. c. p. 367.*

IV
BOEK
II
Afdecl.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

stond van zijne waardigheid, welke hij aan zijnen Broeder, den Prins STEVEN opdroeg. Een ongenoemde *Griek*, wiens woorden BARONIUS uit een Handschrift aanhaalt, vertelt ons, dat LEO dit gedaan heeft, getroffen door 's Pausen Brief aan zijnen Vader, en nadat hij alle de wandaden van FOTIUS vernomen had. Doch veel waarschijnlijker is het berigt van den Keizer KONSTANTYN, Kleinzoon van Keizer BASILIUS, in het leven zijnes Grootvaders, en van andere *Grieksche* Geschiedschrijvers, die dit lot van den *Patriarch* FOTIUS van zekere gebeurtenissen ten Hove afleidden.

Zekere Monnik en Priester SANTABARENUS, zeggende dezen, was zeer bemind bij den Keizer BASILIUS; maar bij anderen, en ook bij den Prins LEO, des te meer gehaat, omdat zij hem van bedriegelijke en laaghartige kunstgreepen, ja van tooverij beschuldigden. Deze, om zich aan den Prins te wreken, wist hem bij zijnen Vader in kwaad vermoeden te brengen, als of hij zijnen Vader naar het leven stond. De Keizer BASILIUS liet daarom zijnen Zoon gevangen zetten, en zou hem de oogen hebben laten uitsteken, indien FOTIUS en de Senaat zulks door voorstellingen niet verhinderd hadden. Ondertuschen was FOTIUS een vriend van SANTABARENUS; zelfs liep 'er een gerucht, dat hij zich met dezen verbonden had, ten einde eenen zijner bloedverwanten op den troon te helpen. Ten minsten geloofde LEO den Monnik niet eer te kunnen straffen, voor dat de *Patriarch* uit den weg geruimd was. Hij liet dan zware beschuldigingen tegen den-

zel-

zelve in de Hoofdkerk aflezen, en bande hem in een Klooster. Opdat echter deze afzetting den schijn zou hebben van regtmatigheid, werd een scherp onderzoek tegen beiden ondernomen; doch, tot verdriet des Keizers werd FOTIUS onschuldig bevonden, zonder dat hij echter weder hersteld werd.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

Integendeel werden 'er schikkingen gemaakt, om de nieuwe verandering in het *Patriarchaat* te bevestigen, ten welken einde de Keizer STYLIANUS, Metropolitaaan van *Nieuw - Cesarea*, en andere Bischoppen, Abten en Geestelijken, bijeenriep, die, omdat zij tot de partij van IGNATIUS behoord hadden, in de laatste jaren mischien niet heel zacht behandeld waren. Aan dezen gaf hij te gelijk last, dat zij den Paus zouden verzoeken, om allen, die van FOTIUS gewijd waren, onder welken ook de nieuwe *Patriarch* zich bevond, van den ban te ontslaan; en de Keizer als ook STYLIANUS schreven ten dien einde beiden naar *Rome*, maar wederspraken malkander ongelukkig in hunne Brieven, met betrekking tot eene hoofdomstandigheid, daar de Keizer in zijnen Brief verzekerde, dat FOTIUS zijn ambt vrijwillig nedergelegd had, maar STYLIANUS schreef, dat hij wegens zijne misstappen afgezet was. De Paus merkte dit op, en hield dus zijn oordeel thuis, begeerende, dat beide de partijen hem Bischoppen zouden zenden, opdat hij eerst de waarheid naauwkeurig zou kunnen onderzoeken. Doch deze Bischoppen kwamen niet; maar daartegen schreef STYLIANUS in het jaar 889 andermaal

aan

IV aan den Paus, zijne strijdigheid met den Brief des
 BOEK Keizers vrij gedwongen ontschuldigende, en den
 II Paus zelve van onbestaanbaarheid beschuldigende,
 Afdeel. dewijl hij in denzelfden Brief FOTIUS voor eenen
 VI Hoofdst. verworpenen verklaarde, en te gelijk deszelfs zaak
 na C. G. eerst onderzoeken wilde. Allengs begon echter deze
 Jaar 814. langdurige strijd te bekoelen. Paus FORMOSUS, die in
 tot 1073. het jaar 891 STEVEN was opgevolgd, schreef wel
 aan STYLIANUS, dat hij twee Bisdommen had af-
 gezonden, om in eene vergadering met andere Bis-
 schoppen te raadplegen en het vonnis tegen FOTIUS
 te bevestigen, doch jegens de genen, die door de-
 zen gewijd waren, wilde hij zich goedertieren be-
 wijzen. Evenwel leest men niets van zoodanige
 vergadering, gelijk ook niet meer van deze verschil-
 len zelve, voor ten laatste nog in het jaar 905 een
 Brief van den Paus JOANNES IX aan den meergemel-
 den STYLIANUS voorkomt (*). Deze Brief moet
 echter vroeger geplaatst worden, dewijl Paus JOAN-
 NES IX reeds omtrent het jaar 900 overleden is.

Dood van
 FOTIUS.

Ondertusschen was FOTIUS omtrent het jaar 891
 of wat later, als een gebaarene, gestorven; ten
 minsten na dien tijd wordt niet meer van hem ge-
 waagd. Hij was een gedurig en gevaarlijk vijand
 van de Pausen en derzelver heerschzucht; die zich
 mischien door zijne drift te zeer heeft laten leiden,
 om van zijne bijzondere zaak eene algemeene te ma-
 ken; hoewel men ook dit moet erkennen, dat de
 lage en verachtelijke behandeling hem door de Pausen
 aan-

(*) Bij BARON. *ad h. e.*

aangedaan, hem getergd moeten hebben. Het gene men van wreedheden door hem jegens zijne tegenstanders gepleegd verhaald, is strijdig met zijn karakter en gevoelens, zoo ver zij ons bekend zijn, en misfen ook de genoegzame getuigenisfen en blijken van geloofwaardigheid. Maar hier aan twijfelt niemand, dat hij de geleerdste man van zijn' tijd geweest is. Van de voornaamsten zijner fchriften hebben wij reeds op hare plaats gefproken; terwijl onder de overigen, zijne *Brieven* en eenige Preken en flukjes tegen de *Latijnsche Kerk*, als ook over den uitgang des Heiligen Geestes alleen van den Vader, de meeste aanmerking verdienen (*).

Met de dood van **FOTIUS** kon echter de twist tusfchen de *Griekfche* en *Latijnsche Kerk* niet gezegd worden, geëindigd te zijn; ook bleven de Pausen weigeren Kerkgemeenfchap te onderhouden met de genen, die door **FOTIUS** gewijd waren; daartegen bleeft *Bulgarië* onder het Kerkelijk Regtsgebied van *Konftantinopolen*, en de gebiedende toon der Pausen was onlijdelijk voor de *Grieken*. Schoon derhalve de twist gedurende de Xde eeuw fcheen bedaard te zijn, evenwel was de betrekking der beide Kerken op eikander zeer koel. Derzelve *Patriarchen* fchreven malkanderen niet, dan nu en dan, als zij malkanderen noodig hadden. Bij den twist over het *vierde huwelijk*, in het begin der Xde eeuw, waar toe het huwelijk van den *Griekfchen Keizer LEO* aanleiding gaf, waren deze beide Pa-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

Verkoe-
ling tus-
fchen de
Latijn-
fche en
Griekfche
Kerk.

tri-

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol. IX, p. 562-569.*

IV triarchen verdeeld; de Roomfche SERGIUS III ver-
 BOEK klaarde hetzelve voor geoorloofd, waarom Keizer
 II LEO hem verzocht, hem Gezanten toe te zenden,
 Afdeel. opdat hij den tegenftand van den Patriarch NICO-
 VI opdat hij den tegenftand van den Patriarch NICO-
 Hoofdft. LAUS gemakkelijker mogt te boven komen. Deze
 na C. G. kwamen ook werkelijk in het jaar 904 te *Konftan-*
 Jaar 814. *tinopolen*, en bragten niet weinig toe tot de afzet-
 tot 1073. *ting* van den *Patriarch* NICOLAUS, die zich, toen
 hij naderhand weder hersteld was, hier over ten
 hoogften in eenen Brief aan den volgenden Paus
 beklaagde, en te gelijk hem zocht te bewijzen, dat
 het vierde huwelijk wel degelijk verboden zij; ook
 werd hetzelve korten tijd daar na door de *Griek-*
fche Kerk plegtig veroordeeld. In eenen anderen
 Brief van dezen *Patriarch* NICOLAUS, in het jaar
 916, aan Paus JOANNES X, komt zelfs eene dui-
 delijke spore voor, dat de naam van den Paus een
 tijd lang uit de Kerkeboeken te *Konftantinopolen*,
 uit welke hij anders met de Patriarchen aldaar en
 de overige Bifchoppen gemeenfchappelijk in het
 openbaar gebed overgenomen werd, weggelaten is
 geweest. —

's Pausen In de elfde eeuw braken de verfchillen, die eenig-
 naam uit zins gedurende de Xde eeuw gerust hadden, weder
 het Ker- openlijk uit. Reeds fchijnen de beide *Patriarchen*
 keboek te te *Konftantinopolen*, SISINNIUS, die in het jaar 999
 C. ge- ftierf, en deszelfs opvolger SERGIUS, den naam
 wifcht. van den Paus uit hunne Kerkeboeken andermaal uit-
 gewifcht te hebben; misfchien meer uit hoofde van
 den twist over hun Kerkelijk Regtsgebied, dan wel
 wegens de voortdurende oneenigheid over den uit-
 gang

gang van den Heiligen Geest. Aan het *Grieksch-Keizerlijke Hof* echter bleef men nog steeds pogingen aanwenden, om den band des Kerkvredes naauwer aan te halen; dit Hof zelfs zocht nog in het jaar 1024 te *Rome*, ook met het uitdeelen van geschenken, te bewerken, dat aan den *Patriarch van Konstantinopolen* de titel van *Oecumenische* of algemeene mogt gegeven worden.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814.
tot 1073.

Maar in het jaar 1053 tastte MICHAEL CERULARIUS, *Patriarch van Konstantinopolen*, met den *Metropolitaan LEO van Achrida in Bulgarië*, in eenen Brief aan den Bischof JOANNES van *Trani in Apulië*, de geheele Westersche Kerk met gedeeltelijk nieuwe beschuldigingen aan (*), over het *ongezuurde brood* in het Avondmaal, en over het *vasten* op den *Sabbath*; ook verwondert hij zich, dat de Westersche Christenen van het *geslikte* eten; eindelijk dat *zij in de groote vasten het Halleuja niet zingen*, maar slechts eenmaal op Paschen. Waarom, vraagt hij bij slot, verbetert gij dit alles niet, waar naar gij toch eens van God geoordeeld zult worden? Waarom bedriegt gij u zelve en uwe gemeenten met de verbeelding, dat de Apostelen dit zoo verordend hebben? Laat aan de blinde Joden, die zonder God zijn, hunne gewoonten over!

De Patriarch CERULARIUS begint den twist op nieuw.

Men had dezen aanval gemakkelijk met stilzwijgen kunnen voorbijgaan, wegens de armhartigheid van het onderwerp, en zelfs belagcheljkheid, om het

Schrijven van Paus LEO IX hierover.

(*) *Ap. CANIS. Lectt. Ant. T. III. P. I. p. 281-283.*

IV
BOEX
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

zelve met zoo veel ernst te behandelen. Maar de Kardinaal-Bisfchop HUMBERT, die zich juist te *Trani* bevond, toen deze Brief aankwam, vertaalde denzelfen in het Latijn, en bragt hem ter kennis van Paus LEO IX. Gebruiken der Westersche Kerk voor *Joodsch* en ongerijmd te verklaren, en die tevens in de *Roomfche* Kerk werden waargenomen, was eene al te gevoelige belediging voor den Paus, dan dat hij daar bij stil kon zitten. Daar en boven vernam hij kort daar na, dat CERULARIUS al de Kerken der Latijnen te *Konftantinopolen* had doen fluiten, en aan alle Abten en Monniken van die Kerkgemeenfchap de Kloosters had laten ontnemen, welke zij in gemelde Hoofdstad bewoonden. De Paus fchreef derhalve aan den Patriarch MICHAEL eenen verbazend langen Brief (*), die echter niet zoo zeer eene beantwoording der tegenwerpingen van dezen, als wel eene opgave en betoog van de voorregten der *Roomfche* Kerk behelsde.

CERULARIUS antwoordde hier op met zeer vreedzame gevoelens, en zijn Keizer KONSTANTINUS MONOMACHUS wenschte voornamelijk de eenheid tuffchen de beide Kerken te bewaren, welke op geene voor hem ongelegener tijd had kunnen geftoord worden, daar de *Grieken* het grootfte gedeelte van *Beneden-Italië*, en in ditzelfde jaar 1053 eenen veldflag tegen de *Noormannen* aldaar verloren hadden. De Keizer verzocht den Paus alle misverftand zoo

fpoe-

(*) LEON. IX. *Epist.* I. in HARD. *Act. Concil.* T. VI. P. I. pag. 927-948.

spoedig mogelijk bij te leggen. In zijn antwoord prijst de Paus (*) den Keizer zeer wegens zijn voorstel, ook gewaagt hij met lof van den *Patriarch* MICHAEL, evenwel met bijvoeging, dat hij vele onverdragelijke aanmatigingen van denzelfden gehoord had, inzonderheid, dat hij, met openbare vervolging der Latijnsche Kerk, alle de genen in den ban gedaan had, die het Avondmaal met ongezuurd brood gebruikten; als ook dat hij de Patriarchen van *Alexandrië* en *Antiöchië* geheel aan zich zocht te onderwerpen. Nogtans hoopte hij, dat de *Patriarch* zich zou verbeteren, terwijl hij aan den Keizer zijne Gezanten aanbeveelt, die dezen Brief zouden overbrengen; te weten, FREDERIK, 's Pausen Kanselier, de reeds genoemde Kardinaal - Bischof HUBERT, en PETRUS, Aartsbischof van *Amalfi*.

Aan den Patriarch CERULARIUS schreef de Paus insgelijks (†), en prees zijne vermaningen tot den vrede der Kerk; maar meldde hem tevens, dat hij het een en ander van hem gehoord had, hetwelk hem ongeloofelijk voorkwam, en hetwelk hij daarom nog nader onderzoeken wilde. Hij zou op eens, zonder de lagere trappen doorgedaan te zijn, aan het Bisdom gekomen wezen; ook herhaalde hij de beschuldigingen, in zijnen Brief aan den Keizer vervat, en weerde af, het gene CERULARIUS aangevoerd had tegen de Latijnen en het gebruik van

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

(*) *Epist.* VII. l. c. pag. 958.

(†) *Epist.* VI. l. c. pag. 955.

IV ongezuurd brood. Doch meest toont hij zijnen
 BOEK ijver tegen den eernaam van *algemeen*, welken de
 II *Patriarchen* van *Konstantinopolen*, reeds sedert eeu-
 Afdeel. VI wen, in eene onschuldige beteekenis, voerden.
 Hoofdst. In het jaar 1054 kwamen de Pauselijke Gezanten
 na C. G. te *Konstantinopolen* aan, alwaar zij den Keizer zoo
 Jaar 814. hoffelijk en toegevend vonden, dat men wel zien
 tot 1073. kon, hoe kwalijk hij met den twist, door zijnen
 Handel- *Patriarch* verwekt, in zijnen schik moest zijn.
 ingen der *HUMBERT* stelde den Keizer eene wederlegging ter
 Pauselij- hand van den Brief des *Patriarchs*, welke op 's Kei-
 ke Afge- zers bevel in het *Grieksch* vertaald, en in zijne
 vaardig- Hoofdstad bekend gemaakt werd (*). In deze we-
 den te derlegging werpt *HUMBERT* vooreerst den *Grieken*
 Konstan- tegen, dat zij in ongehoorde roekeloosheid alle voor-
 tinopolen gaande Kettters overtroffen hadden, omdat zij zich
 onderstonden, de *Roomsche* en de geheele *Wester-
 sche* Kerk voor Ketttersch en Joodsgezind uit te ge-
 ven. Daar op bewijst hij, hoe weinig men in zijne
 Kerk de plegtigheden van het Joodsche *Pascha* waar-
 nam; als ook, dat men den *Sabbath* volstrekt niet
 op de *Joodsche* wijze vierde, wanneer men op den
 Zaterdag ter gedachtenis van *CHRISTUS* begravenis
 rustte. Hij merkt verder aan, dat *ongezuurd* brood
 even zoo wel waar brood is, als het Manna in de
 Schrift dezen naam voert, zoo als men ook in het
 voorbeeld der Toonbrooden zien kon; ook dat *JE-
 ZUS* tot het Avondmaal volstrekt geen gezuurd brood
 bekomen kon, en dat het belagchelijk was, met
 de

(*) CANIS. *Lectt. Ant. T. III. P. I. p. 283-307.*

de *Grieken* hier zijne toevlugt tot de Goddelijke almagt te nemen; dat het ongezuurde brood in de *Westerfche Kerk* op eene veel betamelijker wijze tot het Avondmaal gebruikt werd, dan het gezuurde van de *Grieken*, dewijl zij het uit tarwe en klaar water van de Kerkedienaren in de fakristij, (*secretarium*,) door het vuur liet bereiden, en daar door aanwees, dat zij in den éénen perfoon van *CHRISTUS* drie volkomene zelfstandigheden vereerde, vleesch, redelijke ziel, en God het Woord; terwijl integendeel de *Grieken* hun Avondmaalsbrood van overal namen, zelfs van openlijke verkoopers; en 'er ronde stukjes van sneden, die in den wijn wierpen, en zoo met een' lepel aanboden, en ook de overgeblevene stukjes verbrandden: Alles afwijkingen van de gewoonten der Christelijke Oudheid, welke in de oude Kerk te *Jeruzalem* beter waren in acht genomen. Op de tegenwerping nopeus het *verflikte* antwoordde hij, dat dit één van die verboden was, welke aan een vleeschelijk gezind volk tot eenige uitwendige reinigheid gegeven waren, maar aan de Christenen heeft de Apostel veroorloofd, alle soort van vleesch te eten; hoewel de *Westerlingen* zich van sommige spijzen onthielden, niet om zekere onreinheidswil, maar uit bijzondere oorzaken. Ja zelfs bloed, het *verflikte* en verdronkene aten zij zoo weinig, dat 'er ook eene boetdoening op gezet was. Het weglaten van het *Halleluja* in de negen weken voor Paschen, verdedigt hij daar mede, dat het een gezang van vreugde is, hetwelk voor een' vastentijd niet voegt. Ook ver-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073

IV
BOEK
II
Afdcel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

wijt hij den *Grieken*, die hij van *Marcionitische*, *Manicheïsche* en andere oude Ketterijen beschuldigt, dat zij de Kinderen der *Latijnen* op nieuw doopten; dat zij de Kinderen, als zij geen acht dagen oud waren, ongedoopt lieten sterven; aan nieuwgetrouwdcn veroorloofden, van de gemeenzame verkeering met hunne vrouwen tot den dienst des altaars over te gaan; dat zij aan kraamvrouwen, en die hare stonden hadden, het Avondmaal verboden; dat zij het beeld van een stervend mensch aan het kruisbeeld van CHRISTUS verbeeldden, zoodat een *Antichrist* aan deszelfs kruis ter aanbidding aangeboden werd; en dat zij het in hunne Monniken voor erger hielden, broeken te dragen en vleesch te eten, dan te hoereren. —

Twist
met den
Monnik
NICETAS.

HUMBERT vond te *Konstantinopolen* nog een' anderen tegenstrever van zijne Kerk te bestrijden, zekeren Priester en Monnik in het Klooster *Studium*, NICETAS PECTORATUS (*). Deze nam, behalve het ongezuurde brood in het Avondmaal, en het vasten op *Zaturdag*, ook den *ongehuwden staat* der Geestelijkheid tot een onderwerp van den twist. Ten aanzien van het eerste verweet hij aan de *Latijnen*, dat zij nog onder de schaduwen der wet leefden; hij bewees hun, dat gezuurd brood veel volkomener was, dewijl het uit zuurdeeg, meel en water, zinnebeelden van den geest, het water en bloed van CHRISTUS, bestaat; ook beweerde hij, dat

(*) Wiens geschrift staat bij CANISIUS *Lectt. Antiq.* l. c. pag. 308-314.

dat de Zaligmaker gezuurd brood bij het Avondmaal gebruikt heeft, dewijl het niet de veertiende dag van *Nisan* was, als de *Joden* hun *Pascha* vierden, maar eerst de dertiende, als zij nog ge-deesemd brood hadden. Hij stelde hun zelfs den Paus AGATHO tegen, die met de VIDE *Niceensche* Kerkvergadering het ongezuurde brood verworpen had. Dat het ongeoorloofd was, op *Zaterdag* te vasten, bewees hij uit de *Apostolische* Kerkverordeningen, en uit besluiten van Kerkvergaderingen. Even dus wederleide hij het verbod van het huwelijk voor de Geestelijkheid, en vermoedde, dat de anders zoo wijze Romeinen, reeds ten tijde der Apostelen, door eenige bekeerde Joden, tot zulke gruwelijke mislagen verleid konden zijn.

Dit weinig beteekenend geschrift wederleide HUMBERT met groote hevigheid door een ander (*). Hij neemt het NICETAS heel kwalijk, dat hij zich niet, volgens de verordening van *Chalcedon*, binnen de grenzen van zijn gerust Monnikenleven gehouden, maar nog gekker dan een ezel tegen de Roomsche Kerk gebalkt hebbe; dat hij meer *Epikurist* dan Monnik; veel meer de bewoner van eenen schouwburg of bordeel, dan van een Klooster was; en wat dergelijke scheldwoorden meer zijn. Onder de dwalingen, daar hij hem van beschuldigt, is ook deze, dat de Heilige Geest, ten tijde van CHRISTUS lijden, toen 'er bloed en water uit zijne zijde vloeide, in zijn vergoodde vleesch gebleven was;

waar

(*) Bij CANIS. l. c. pag. 314 325.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV waar uit de duivelfche leer voortvloeide, dat CHRIS-
 BOEK TUS niet waarlijk gestorven was. Het was onmo-
 II gelijk, vervolgt hij, dat de Zaligmaker het *Pascha*
 Afdeel. op den dertienden van *Nisan* zou gegeten hebben,
 VI dewijl hij dus doende de wet overtreden zou heb-
 Hoofdft. ben. Hij neemt alleen de vijftig eerste Apostolifche
 na C. G. Kerkewetten als echt aan, en weet het eerst die
 Jaar 814. tot 1073. Kerkewetten als echt aan, en weet het eerst die
 bijzondere omftandigheid te verhalen, dat de Afge-
 vaardig ten van AGATHO aan den Keizer de gewoon-
 te van hunne Kerk, om zoo wel ongezuurd brood
 te gebruiken, als MARIA CHRISTUS zonder eenig
 verderf ontvangen en gebaard heeft, met zijne goed-
 keuring gemeld hebben. Naar zijn gevoelen zijn de
Grieken reeds daarom verbonden, om elken *Zatur-*
dag, en niet alleen op den *Zaturdag* vóór het
 Feest der Opftanding, te vasten, omdat zij dit dee-
 den op elken Woensdag en Vrijdag, ter gedachte-
 nis, dat CHRISTUS op deze dagen, verraden en ge-
 kruist is geworden; hoe veel meer, op *Zaturdag*,
 toen hij in het graf lag. Voorts noemt hij NICE-
 TAS een *Stercoranist*, dewijl deze hem toefcheen
 te gelooven, dat het vasten verbroken werd door
 het gebruik van het Avondmaal. In de plegtighe-
 den en gebruiken der *Grieken* bij het Avondmaal,
 vindt hij zeer veel te berispen, bij voorbeeld, dat
 zij de kruimeltjes van het gewijde brood lieten rond-
 vallen; het met de hand in busfen drukten; het
 gette 'er van overschoot, als gemeen brood, tot
 walging toe, aten, of begroeven, of in het water
 wierpen; dat zij terftond na het Avondmaal hunne
 maakijld hielden enz. Nademaal NICETAS de huwe-
 lij-

lijken der Priesters verdedigt, welke veel meer echtbreuk en overspel zijn, zegt HUMBERT, schijnt hem toe, dat de stichter van deze Ketterij, de schandelijke Diaken, NICOLAUS, uit de hel is opgestaan. Heel gedwongen verklaart hij de besluiten der Kerkvergaderingen, volgens welke de Priesters hunne vrouwen niet mochten verlaten, enkel van de verzorging, welke zij haar verschuldigd waren; ook misbruikt hij den regel der vergadering van Niceë, die den Geestelijken de gemeenzame verkeerung met vreemde vrouwen verbiedt, tot een bewijs voor den ongehuwden staat, en beroept zich voorts op de schikkingen van volgende *Roomfche* Bischoppen.

De wederlegging van NICETAS, of liever het woeien en kibbelen tegen hem, kon HUMBERT des te gemakkelijker vallen, daar hij den Keizer volstrekt tegen denzelven had ingenomen. Hij begaf zich ook kort daar na met dezen Vorst en de vorige *Legaten* in het Klooster *Studium*, alwaar de Monnik genoodzaakt werd, het *anathema* zelve uit te spreken, over zijn geschrift tegen de *Roomfche* Kerk, en over allen, die ontkenden, dat deze Kerk de eerste is onder allen, of die haar geloof willen berispen. Vervolgens moest hij, op bevel des Keizers, zoo als de *Legaten* dit begeerden, het gemelde geschrift tevens in het vuur werpen. Den volgende dag ging hij buiten de stad in het Paleis, waar de *Legaten* woonden; en ontving daar eene volkomene oplossing van zijne bedenkelijkheden; veroordeelde nogmaal alles, wat hij tegen de *Roomfche* Kerk gezegd of gedaan had, en werd toen van

IV hen in de Kerkelijke Gemeenschap, ja zelfs in hun-
BOEK ne vriendschap, ontvangen (*).
II Thans moest ook de Patriarch vernederd worden.
Afd. Doch deze bleef onbewegelijk, en vermijdde alle
VI Hoofdst. verkeer met de *Legaten*. Deze begaven zich dus
na C. G. in Julij des jaars 1054 in de Hoofdkerk der Heilige
Jaar 814. SOFIA; hier klaagden zij openlijk over de hardnek-
tot 1073. kigheid van den *Patriarch*, en leiden, toen de Gees-
CERULA- telijkheid zich bereidde tot het vieren des Avond-
RIUS maals, den Brief van Excommunicatie tegen denzel-
wordt te ven op het Hoofdaltaar. Deze Brief is nog voor-
Konstan- handen, en in denzelven verklaren deze drie *Leg-*
tinopolen *aten*, dat de Heilige *Roomfche* eerste en Apostolische
in den ban Stool, tot welken, als het Hoofd, de bezorging
gedaan. van alle Kerken in het bijzonder behoort, hen ten
besten van den Kerkenvrede naar deze Hoofdstad
gezonden had, om te onderzoeken, of het geroep,
hetwelk uit dezelve tot hem was opgeklommen,
waar was of niet. Hier hadden zij nu wel, voor
zoo veel de zuilen van het Rijk, als ook de aanzie-
nelijkste en wijste ingezetenen betrof, eene zeer regt-
zinnige stad ontmoet. Doch door den valschelijk
zoo genoemden *Patriarch* MICHAEL, en de aanhan-
gers zijner dwaasheid, werd dagelijks maar al te
veel onkruid van Ketterijen in deze stad gestrooid.
Gelijk de *Simoniaci*, verkochten zij de gave Gods;
ge-

(*) *Brevis et succincta commemoratio eorum, quae
geserunt Apocrisarii S. Rom. et Apost. sedis in regia
urbe, et qualiter anathematizati sunt Michael cum se-
quacibus suis ap. CANIS. l. c. p. 325.*

gelijk de *Valesiërs*, ontmanden zij hunne gasten, en bevorderden die tot de Bisdommen; gelijk de *Arianen*, herdoopten zij, die in den naam des drieënen Gods gedoopt zijn, bijzonder de *Latijnen*; gelijk de *Donatisten*, beweerden zij, dat, de *Grieksche* Kerk uitgezonderd, de Kerk van CHRISTUS, het ware Offer en de Doop in de geheele wereld verloren gegaan is; gelijk de *Nicolaiten* veroorloofden zij den Dienaren des altaars vleeschelijke huwelijken, en strenden voor dezelve; gelijk de *Severianen*, noemden zij de wet van MOZES vervloekt; gelijk de *Pneumatomachi* of *Theomachi*, (Geest- en Godsbestrijders,) hadden zij van de Geloofsbelijdenis den uitgang des Heiligen Geests afgesneden; gelijk de *Manicheëen* beleden zij onder anderen, dat al wat gezuurd of gedeesfemd is, bezielid is; en gelijk de *Nazareërs*, namen zij de vleeschelijke reinigheid zoo zeer in acht, dat zij de kinderen, die voor de acht dagen sterven, niet lieten doopen; en ook verboden, vrouwen, die door hare reinigheid of zwangerheid in gevaar gebragt zijn, ten Avondmaal toe te laten; of, als zij Heidenen zijn, te doopen; en terwijl zij hun haar en baard lieten groeijen, die genen niet in hunne Kerkgemeenschap opnamen, die het haar, en naar de gewoonte der Roomsche Kerk den baard, afscheeren. MICHAEL was wegens deze dwalingen en andere handelingen meermalen van de Pausen vermaand geworden; maar had zich nooit willen verbeteren; aan de Legaten, die de oorzaken van zoo veel kwaad op eene redelijke wijze wilden wegneemen, had hij alle gesprekken hier over geweigerd; hun ook niet veroorloofd, in de Kerken de Mis te

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

vie-

IV
BOEK
II
Afdteel.
VI
Hoofdt.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

vieren, gelijk hij te voren reeds de *Latijnen*, die hij *Azijmiten* noemde, vervolgd, en den *Apostolischen* Stoel, en deszelfs Zonen, in den ban gedaan, en zich tegen denzelfven eenen *Oecumenischen*, (*algemeen*en,) *Patriarch* genoemd had. Wegens deze ongehoorde hunne Kerk aangedane beledigingen en vele geloofsdwalingen, onderteekenen zij den banvloek, met welken de Paus MICHAEL gedreigd had, zoodanigerwijze, dat hij, een nieuweling, die enkel uit menschenvrees een Monnik geworden, en wegens de snoodste wanbedrijven berucht is, benevens alle zijne aanhangers, met de voorheen gemelde Ketteren, ja met den Duivel en zijne Engelen, indien zij zich niet bekeerden, *Moranatha* zouden zijn. Te gelijk spraken de Latijnen, in tegenwoordigheid des Keizers en zijner Grooten, den banvloek uit tegen allen, die het Geloof der Roomsche Kerk hardnekkig zouden weder spreken; zuik een zou voor een' Ketterfchen *Prozjmit* gehouden worden. Vervolgens gingen zij de Kerk uit, en schudden het stof van hunne voeten, onder het uitroepen: De Heere zie en oordeele! En nadat zij de noodige schikkingen in de Kerken der *Latijnen* gemaakt hadden, gingen zij op reis, met Keizerlijke geschenken voor den Heiligen PETRUS en voor zich zelve.

Dus gaven deze als vredeftichters afgezondene *Legaten* aan de eenheid tusschen de *Grieken* en *Latijnen* den laatsten slag. In der daad, gesteld ook, dat zij in ernst CERULARIUS als eenen medestander van al die Ketterfche partijen gehouden hadden, die zij in hunne banfchriften hadden aangehaald; gaf hun echter niets eenig regt tot eenen zo

ha-

hatelijken stap, dan enkel de onbedachtzame toegelukkigheid van den zwakken Keizer. Het waren toch gevoelens en gebruiken, welke CERULARIUS bijna allen met de geheele *Griekſche* Kerk gemeen had; of het waren hartelijke gevolgtrekkingen, welke hij niet voor zijne denkwijze behoefde aan te nemen. Dat hij alle zamenkomst met de *Legaten* vermijdde, was een onvoldoend voorwendfel tot eene zoo ſchandelijke behandeling tegen hem en de *Griekſche* Kerk in het gemeen. Hij wist, dat zij enkel gekomen waren, om de bevelen van hunnen Heer aan hem te voltrekken, en hem tot eene even lage herroeping te noodzaken, als zij NICETAS deden. Alhoewel hij de aanlegger was van eenen nutteloozen en voor hem juist niet roemrijken twist, beriep hij zich echter thans, nu het het voorkomen had, dat dezelve bijgelegd zou worden, op het naar Kerkelijke regeling regtmatige middel van eene Kerkvergadering. Op deze kon hij niet alleen hopen, vrijer te zullen mogen ſpreken en handelen; maar ook zijne zaak te winnen; maar voor de *Legaten* was het zekerlijk gemakkelijker en voordeelijker, hem alleenlijk in tegenwoordigheid des Keizers en van zijn Hof hunne overwigtige magt te doen voelen. In het boven aangehaald berigt van deze zaak, wordt nog gemeld, dat de Keizer, op ernſtig verzoek van den *Patriarch*, die aanbod, met de *Legaten* een mondgefprek te willen houden, dezelve terug ontboden hebbe, gelijk zij dan ook ten ſpoedigſten terug gekeerd waren; maar dat het ware oogmerk van MICHAEL geweest was, hen in de *Sofiekerk*, waar hij het door hen nedergelegde en

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

met

IV met vervalschingen vertaalde gefchrift wilde doen
 BOEH voorlezen, te laten ombrengen. Maar de Keizer,
 II dit bemerkende, voegt men 'er bij, wilde geene
 Afdeel. Kerkvergadering gehouden hebben, dan in zijne te-
 VI genwoordigheid, en liet daarom, dewijl de *Patri-*
 Hoofdst. *arch* zich daartegen stelde, de *Legaten* hunne reize
 na C. G. weder vervolgen. Verbitterd, dat zijne streken hem
 Jaar 814. niet gelukt waren, verwekte MICHAEL een vreesfe-
 tot 1073. lijk oproer, terwijl hij uitstrooide, dat de Keizer
 zich naauw met de *Legaten* verbonden had; deze
 Vorst moest, om hetzelfde te stillen, de Tolken der
Legaten, nadat zij geflagen en gevangen genomen
 waren, aan den *Patriarch* overleveren. Maar toen
 de *Legaten*, welken hij had nagezonden, hem een
 echt opstel van den ban hadden overgezonden, kon
 hij hetzelfde aan het volk toonen, en den *Patriarch*
 van vervalsching overtuigen. Hij ontnam ook, daar-
 om tegen hem vertoornd, aan al zijne vrienden en
 nabestaanden hunne bedieningen aan het Hof.

Ondertusfchen, hoe omftandig ook deze vertelling
 is, zoo veel vermoeden van onopregtheid heeft zij
 tegen zich, dewijl zij zeer waarfchijnlijk, gelijk dat
 heele gefchrift, uit HUBBERTS pen gevloeid is;
 hoewel men dit wel gelooven kan, dat de *Patri-*
arch de hoonende bejegening, welke in zijn perfoon
 door de *Legaten* der geheele *Griekfche* Kerk was
 aangedaan, aan de inwoners der Hoofdstad in der-
 zelfver geheele hatelijke gedaante heeft voorgesteld;
 ook kan hij in het bantschrift wel eene en andere
 noodige opheldering bijgevoegd hebben, welke men
 hem als vervalschingen zal hebben toegerekend.

Geheele Hoe dit ook zij, van dezen tijd af was de fcheu-
 ring

ring voltrokken, en de *Latijnsche* of *Westerfche* en *Grieksche* of *Oosterfche* Kerken zijn fints niet weder vereenigd geworden tot onzen tijd toe. Keizer KONSTANTINUS MONOMACHUS, die de fcheuring, hoewel te vergeefs, had zoeken te verhoeden, terwijl hij ze door zijne laffe toegevendheid aan den *Roomfchen* Paus veeleer bevorderd had, overleed in het jaar 1054. Des te ligter kon CERULARIUS zich in zijn gezag en waardigheid handhaven; ook had hij zelfs een voornaam aandeel in de Staatsomwenteling des jaars 1057, wanneer de Keizer MICHAEL STRATIOTICUS genoodzaakt was, het Rijk aan IZAÄK KOMNENUS af te ftaan; maar als hij zich jegens dezen Keizer te trotsch gedroeg, verloor hij in het jaar 1059 zijne waardigheid, en ftierf kort daar na.

Een oud merkwaardig ftuk, hetwelk nog voorhanden is, geeft ons berigt, hoe CERULARIUS met den fchriftelijken ban der Roomfche *Legaten* gehandeld heeft (*). Dit berigt van CERULARIUS is in eene Kerkvergadering, welke de *Patriarch* waarfchijnlijk kort na het vertrek der *Legaten* gehouden heeft, uitgevaardigd, en bevat, vooreerst, bezwaren over het gedrag der *Legaten*, met eene korte verdediging der *Grieksche* Kerk, tegen hunne tegenwerpingen; maar tevens met eene verklaring, dat zij zelfs niet van den Paus gezonden, en dat hunne medegebragte Brieven onecht waren. Wat hun gefchrift betreft, hetwelk zij op den

(*) Bij LEO ALLATIUS *de Libris et reb. eccles. Graec. Dif. II. pag. 161-181.*

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.
fcheuring
tusfchen
deGriek-
fche en
Latijn-
fche Kerk

IV den altaar gelegd hadden, de *Patriarch* verzekert, dat hij dit van eenige, der *Italiaansche* taal kundige mannen had laten overzetten, en deze vertaling verschilt niet heel merkelyk van het oorspronkelijke. Eindelijk meldt hij, dat, dewyl deze gewaande *Legaten* volstrekt geweigerd hadden, op eene Kerkvergadering te verschijnen, de Keizer zelve in eenen Brief, die hier ook bijgevoegd is, aan den *Patriarch* de straffe hunner medepligtigen gemeld, en ook begeerd had, dat de ban tegen dit geschrift, en ook tegen allen, die daar aan deel hadden, uitgesproken, en het geschrift zelve verbrand zou worden. Dit was ook geschied; alleen had men het geschrift, tot schande van deszelfs opstellers, bewaard. Dus schijnt het bijna, dat de Keizer ten laatste ontwaar is geworden, dat hij van deze *Legaten* misleid was geworden.

Brief van
CERULARIUS hier
over aan
PETRUS,
Patriarch
van Anti-
ochië.

Het is ook zonderling genoeg, dat CERULARIUS, zoo wel in dit stuk, als ook in eenen Brief aan PETRUS, *Patriarch* van *Alexandrië*, aan wien hij dit gebeurde verhaalt (*), deze Gezanten door eenen *Griekschen* Bevelhebber in *Onder-Italië*, ARGYRUS, die reeds voorheen, te *Konstantinopolen*, wegens zijne neiging tot de gebruiken der *Latijnen*, in den ban gedaan was, laat afzenden, en dat hij zich ook op het valsche zegel der door hen medegebragte Brieven beroept, hetwelk hem het bedrog ontdekt had. Doch voor het overige verwondert hij zich, dat PETRUS, gelijk ook de *Patriarchen* van *Alexandrië* en *Jeruzalem*, zoo als het gerucht zei-

(*) In COTEL. *Monum. Eccl. Gr. T. II. p. 135.*

zeide, in hunne Kerkeboeken den naam van den Paus nog aanteekenden; daar zij toch weten moesten, dat dit, sedert VIGILIUS zich op de vijfde Kerkvergadering zoo ongeschikt gedragen had, in de *Oosterfche* Kerken was nagelaten. Ingelijks bevreedde het hem, te hooren, dat de beide gemelde *Patriarchen* Kerkgemeenschap onderhielden met de genen, die in het Avondmaal ongezuurd brood gebruiken; ja dat zij zelve zich somtijds daar van be- dienden. Bovendien herinnert hij hem, dat de *Romeinen*, behalve deze dwaling, nog vele andere dwalingen koesterden; bij voorbeeld, dat zij van het *verfikte* aten; den *baard* aflichoren; den *Sabbath* vierden; den *grooten vastentijd* niet streng genoeg waarnamen; hunne *Monniken vleesch en spek* lieten eten; het Geloofsformulier in de *leere van den Heiligen Geest* vervalschten; aan hunne *Priesters* het *huwelijk* verboden; dat hunne *Bischoppen ringen* droegen, als of de Kerken hunne vrouwen waren; dat zij zelfs *tot den krijg trokken*, en hunne handen met bloed bevlekten; dat zij de *doopelingen* maar eens *indoopten*, en aan dezelve *zout* in den mond gaven; dat eenigen van hen de *Overblijffelen* en *Beelden der Heiligen* niet vereerden; dat zij de groote Leeraren der *Oosterlingen*, eenen BASILIUS EN CHRYSOSTOMUS niet onder de overige Heiligen, telden, noch hunne leere aannamen; om van vele andere berispelijke handelingen van hen niet te gewagen. Uit dit alles besluit CERULARIUS, dat de *Roomfche* Christenen niet voor regtzinnig kunnen gehouden worden; maar het gene hem het onverdragelijkst en een kenmerk is van hunne razer-

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 814.
tot 1073.

IV
BOEK
II
Afd. VI
Hoofdst.
na C. G
Jaar 814
tot 1073

nij, bestaat hier in, dat zij geene onderrigting aannemen; maar slechts anderen onderrigten willen; ja dat zij dit op eene gebiedende en zeer onbescheidene wijze zeggen. — In eenen tweeden Brief aan denzelfden *Patriarch* (*), geeft hij denzelfden nog een naauwkeuriger bericht van het onbeschaamd en beleedigend gedrag dier gewaande Gezanten te *Konstantinopolen*; maar vermaant hem ook, om zich standvastig met hem tegen zulke aanmatigingen te verzetten.

Merk-
waardig
antwoord
van PE-
TRUS.

De *Patriarch* PETRUS antwoordde aan CERULARIUS, in eenen Brief, welke door gematigdheid uitmunt (†). Hij toont hem aan, dat het onwaar was, dat de naam van den Paus in de Kerkenboeken te *Antiöchië* zou staan; hij, als een kweekeling der Kerk te *Konstantinopolen*, zal zulks allerminst toegeven; maar het was ook even onwaar, dat men den naam van den Paus in het Oosten weggelaten had; van AGATHO was het tegendeel bekend, en nog voor 45 jaren had hij te *Konstantinopolen* gezien, dat aan den Paus, gelijk aan de andere *Patriarchen*, in het Avondmaalsgebed gedacht werd; waarom dit naderhand achtergebleven was, wist hij niet. Over de door CERULARIUS opgestelde dwalingen der *Latijnen* oordeelt hij, dat wel eenigen van dezelve zeer verwerpelijk; maar anderen onbeduidend waren; of geheel voorbijgegaan moesten worden. „Want, wat ligt 'er ons aan gelegen,“ schrijft hij, „dat hunne Priesters zich den baard af-

(*) *Ap. COTELER. l. c. pag. 162.*

(†) *Ap. COTELER. l. c. pag. 146.*

afſcheeren, en dat zij, ten teeken der echtverbinding met hunne Kerk, ringen dragen? Wij dragen immers ook eene kroon op het hoofd, ter eere van den Apostel PETRUS, op wien de Kerk gebouwd is geworden; als ook gouden kleederstukken. Wanneer zij van onreine dingen, en hunne Monniken vleesch eten, zoo doen bij ons de *Thraciërs*, *Bithyniërs*, en *Lydiërs*, ten aanzien van eksters, kraaijen, geiten en dergelijken, hetzelfde. Daar mag toch geen ſchepfel van God verworpen worden, wanneer het met dankzegging genoten wordt. Zoo werd PETRUS in een gezigt onderwezen; zoo dacht ook BASILIUS in zijn voorschrift voor de *Asketen*; en PACHOMIUS gat aan zijne oude en zwakkelijke Monniken zwijnenvleesch te eten. „Welke aangename spijs is het niet, roept hier de goede Patriarch uit, wanneer de snuit, de ooren en het einde der pooten van verkens, of ook erwten en bonen in verkensreuzel gekookt worden!” Maar dat is het ergste, en het verdient een banvloek, dat zij het bijvoegfel van den H. Geest in het Geloofsformulier gemaakt hebben. Het schijnt, dat de *Romeinen* de affchriften der eerste Kerkvergadering van *Niceë* verloren hebben, toen de *Wandalen* zoo lang meesters van *Rome* geweest zijn, en misſchien hebben zij ook wel van deze *Arianen* geleerd, om bij den Doop maar eens in te doopen. Ook maken zij nog andere bijvoegfels in de *Liturgie* of Kerkdienst. Maar zij zijn evenwel onze Broeders; alhoewel zij uit onbeschaafdheid of onwetendheid meermalen dwalen; men mag bij Barbaarsche Volken niet zoo naauwkeurige kundigheden zoeken, als bij Geleerde.

IV Met regt keuren wij ook af den ongehuwden staat
 BOEK van hunne Geestelijkheid; hun afbreken van den
 II vastentijd, en het gebruik van ongezuurd brood.
 Afdeel. Doch, dat zij van het verftikte eten, en dat twee
 VI Zusters bij hen twee Broeders trouwen, geschiedt
 Hoofdst. denkelijk alleen, omdat hunne Bisshoppen daar te
 na C. G. weinig op toezien. Bij ons zelve worden mislagen
 Jaar 814. genoeg begaan, terwijl wij kleinigheden bij anderen
 tot 1073. berispen. Het zij genoeg, als zij het waar geloof
 beijden; dat zij het Geloofsformulier veranderen,
 en het Avondmaal van geen getrouwde Priesters ont-
 vangen willen, daar over moet men zich steeds bekla-
 gen; maar al het overige brengt der waarheid geen
 nadeel toe. Vele beschuldigingen zijn mischien ook
 onwaar; zoo als, bij-voorbeeld, dat zij de Over-
 blijffels en Beelden der Heiligen niet zouden veree-
 ren. Buitendien behoorde men ook te bedenken,
 dat uit deze lange scheuring onzer Heilige Kerk,
 en van dezen Apostolischen Stoel, velerhande on-
 heilen ontstaan. Ik houde het dus daar voor, dat
 men slechts op de verbetering van het Bijvoegfel op
 de Geloofsbelijdenis moet dringen; de andere vra-
 gen, zelfs over het ongezuurde brood, alhoewel
 CHRISTUS zich daar van in het Avondmaal bediend
 heeft, zie ik als onverschillig aan.

Dat deze Patriarch, die den regten weg tot her-
 stel van den Kerkevrede insloeg, indien men hem
 gehoor had gegeven, dus gematigd schreef, was
 veroorzaakt, door eene Briefwisseling, door hem
 tot zulke gevoelens met den Paus gehouden, gelijk
 ook DOMINICUS, *Patriarch van Grado*, of van
Venetië, in denzelfden zin zeer vleijend aan hem.
 ge-

geschreven had (*), wien PETRUS ook geantwoord had (†). Doch deze poging tot vereeniging had verder geene gevolgen. Een Gezantschap, door eenen der naastvolgende Pausen, STEVEN IX, met een gelijk oogmerk, naar *Konstantinopolen* gezonden, hoorde onder weg in het jaar 1058 van zijn overlijden, en keerde terstond terug.

IV
BOEK
II
Afdeel.
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 814-
tot 1073-

Op deze wijze gebeurde de scheuring tuschen de Oosterfche en Westersche scheidung, tot welke ten aanzien van het leerstellige slechts een enkel stuk aanleiding gaf, namelijk ten aanzien van den uitgang des Heiligen Geests, waar bij het tevens niet zoo hoog, naar het schijnt, genomen werd, welke meening men ware toegegaan, gelijk dit stuk ook niet zoo gemakkelijk was te bepalen, als wel, dat de Latijnen onderstaan hadden, het Bijvoegfel *Filioque* in eene oude Geloofsbelijdenis in te laschen. Ook twistte men voornamelijk met hevigheid over het gebruik van gezuurd of ongezuurd brood bij het Avondmaal, hetwelk aanleiding gaf tot verscheidene Ketterfche partijnamen van *Azymite*, *Prozymite*, *Fermentarii* enz. Ondertuschen kan men niet eens met zekerheid bepalen, wanneer het gebruik van ongezuurd brood bij de Latijnsche Kerk is ingevoerd, en dit gebruik niet hooger nasporen, dan op zijn meest tot aan de tijden van FOTIUS, hetwelk zelfs door *Roofsche* Schrijvers is erkend geworden, hetwelk sommigen van hen moeilijkheden veroorzaakt heeft. Maar vooral heeft de oude naarijver der beide Patriarchen van *Oud- en Nieuw-*

Ro-

(*) *Ap. COTELER, l. c. pag. 108.* (†) *l. c. p. 112.*

IV Rome niet weinig tot voltooiing dezer scheuring toegebracht.

BOEK II
Afdeel. Ik sluit dit verhaal, en te gelijk dit Tijdperk, en dit Deel der Geschiedenis met de woorden van VI
Hoofdst. na C. G. SCHRÖCK (*): „ Twee Kerken, zegt men, sreedden over leerstellingen en gebruiken; zij scheurden heel spoedig, dewijl zij daaromtrent niet eens konden worden, voor altijd. Maar in den grond was 'er reeds lang geene Christelijke Kerk, dat is, geene vrije, door kennis en oefening van het zuivere Christendom vast verbondene Genootschappen meer. Het gene men, ten dezen tijde, Christelijke Kerken noemde, waren groote hoopen van menschen, die alles gelooven en doen moesten, wat hunne Bisschoppen, Priesters en Monniken hun, in naam van den Christelijken Godsdienst, voorschreven; die dezen in hunne plaats lieten twisten, beslissen en verdoemen; maar die derzelve beslissingen getrouwelijk, ook met de geweldige hand, ten uitvoer bragten. Dus scheidten thans ook *Grieken* en *Latijnen* van malkander; de eersten, omdat hunne *Aristokraten*, de Patriarchen en Bisschoppen, dit verlangden, deze laatsten, omdat hun nieuwe *Monarch*, de Paus, zulks vorderde. Wie van beiden zich onder hunne Kerkelijke regering beter of verdragelijker bevonden hebben, zal de volgende Geschiedenis leeren. ”

(*) *Christl. Kirchengesch. XXIVste Theil S. 239.*

Einde van het Veertiende Deel.

INSTITUTE FOR CHEMICAL STUDIES
TORONTO, ONTARIO, CANADA

